ეროვნული ბიბლიოთეკა

# მნათობი

**9-10**

**1999**

ეროვნული ბიბლიოთეკა

# მნათობი

წელიწადი 75-ე | № 9-10 | 1999 წელი

საქართველოს მწერალთა კავშირის ორგანო

## შინაარსი

### პოეზია, პროზა, დრამატურგია

**ირაკლი აბაშიძე** — ხმა ჰატამონთან. ლექსი 3
**ლია სტურუა** — რძეში ჩავარდნილი ძმა. შეგრძნებების რომანი 5
**დადუნ თურძაძე** — ლექსები 34
**მედეა კახიძე** — ორი მოთხრობა 36
**თამარ დაუშვილი** — ლექსები 46
**კლავდია დევდარიანი** — ჯვარი ვაზისა. მოთხრობა 48
**ამირან მიქაუტაძე** — ლექსები 58
**ლევან მილორავა** — სიკვდილია. მოთხრობა 60
**ჯეიმზ ჯოისი** — ულისე. მე-17 ეპიზოდი. თარგმანი და კომენტარი ნიკო ყიასაშვილისა. გაგრძელება 66

### ირაკლი აბაშიძე — 90

**ანდრო ბუაჩიძე** — თეთრი აჩრდილის მძებნელი 82

### კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

**მანანა კაკაბაძე** — დამაარსებელი 85
**შოთა თეთვაძე** — "ივერია" და საქართველოს მოსახლეობა 95
**ალექსანდრე სიხუა** — ნაამბენი ფურცლები 101
**ნატო ჟანტურია** — აკაკი წერეთლის პირადი წერილების პარიზული ციკლი 103

### პოლემიკა

**გიული ალასანია, თამაზ ბერაძე** — 1996 წლის საუკეთესო შოტლანდიური წიგნი საქართველოსა და ქართველებზე 108

### ხელოვნება

**ნათელა ურუშაძე** — ფიქრთა ბინადარი სიტყვა 114
**თეა შაიშმელაშვილი** — არტურ ადამოვი — "ახალი თეატრის" მიმდევარი 119

### თვალსაზრისი

**ელენე ძურდაძე** — ქილიკები და საფეხურები 121

(იხ. მე-2 გვ.)

ეროვნული ბიბლიოთეკა

(გაგრძელება)

## მეცნიერება

გვანცა სულაბერიძე — მუსიკალური ჟანრები ქართულ ისტორიულ წყაროებში 129
ჯონდო გვასალია — წმინდა ნინოს ნაქალაქევზე 134

## ფაქტები, მოგონებები

ლეო გაბუნია — ორი პორტრეტი 136

## რეცენზია

ანდრო ბუაჩიძე — წიგნი ქართული მწერლობისა და ისტორიის საკითხებზე 149
დავით მუსხელიშვილი — ძველი კახეთის მატიანე 151
ლევან ფრუიძე — სიმართლე აფხაზეთზე 152

## გამოსათხოვარი

ცხოვნებას პატივისცემით შეინახავენ 159

მთავარი რედაქტორი
თამაზ ჭილაძე

სარედაქციო საბჭო:
მარიამ აგიაშვილი
ანდრო ბუაჩიძე
აკაკი მინდიაშვილი
მანანა მიქელაძე
მზია შატბერაშვილი
ვაჟა ჩორდელი (პ\მგ. მდივანი)

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ირაკლი აბაშიძე

## ხმა კატამონთან

"- ო, ენავ ჩემო,
დედაო ენავ,
შენ, ჩვენო ნიჭო,
ხრბოლავ და ფრენავ,
შენ, ჩვენი ხუნთქვის დიდო ალამო,
შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
შენ ერთი შემრჩი სამარის პირთან.

ნათესავს ათასს,
მეგობარს ათასს,
მრუდსა და მართალს,
მტერთა და ძმათა
დავშორდი,
მორჩა,
ყველა მოთავდა;
მშვიდობა ვუთხარ ყველა მოკვდავთა,
მხოლოდ შენ უკვდავს,
მხოლოდ შენ მარადს,
შენ - ერთს,
შენ ვერ გთმობ
სამარის კარად.

თუ რამ მზე მწამდა,
თუ რამ მზე მწვავდა,
უტკბილეს დღეთა,
უტკბილეს წამთა,
უტკბესი შენ ხარ, ენავ დედაო,
შენ, მწარე ლხინო,
ტკბილო ხევდაო,
შენ, ყოვლის მთქმელო,
ყოვლის არმთქმელო,
შენ, გმირთა გმირო,
ბრძენო ქართველო,
წარსულის ძეგლო, წინ გამხედავო.

ქვესკნელში მძრომო,
ცაში მჭვრეტელო,
ხან - ფუნჯო ჩემო, ხან - საჭრეთელო,
შენ, აკვნის ჰიმნო,
ცრემლო სამარის...
იბერის ენავ,
ენავ თამარის...
შენ, ნიჭო ჩემო,
სრბოლავ და ფრენავ,
დედაო, ენავ, დედაო ენავ!

დაეცეს, იქნებ, სიმაგრე ყველა,
მოიხრას, იქნებ, ყველა ყმა ქულად,
დაედოს მტვერი ყველა დიდ ხსოვნას,
დააკვდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას,
ყოველ ნერგს, იქნებ, დაატყდეს მეხი,
ყოველ ძეგლს, იქნებ, დაედგას ფეხი,
მხოლოდ შენ, უჭკნობს,
შენ, ხატად ქცეულს,
რა დრო, რა დასცემს
შენს უკვდავ სხეულს?

ო, ენავ ჩემო,
დედაო ენავ,
შენ, ჩემო ნიჭო,
სრბოლავ და ფრენავ,
შენ, ჩვენი სუნთქვის დიდო ალამო,
შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
შენ, კირო ჩვენთა ქვათა და კირთა,
შენ ერთს,
შენ ვერ გთმობ
სამარის პირთან".

ლია სტურუა

# რძეში ჩავარდნილი ქვა

შეგრძნებების რომანი

1

ძილიან მკურნალი უკუნეთი დგას გარშემო, ასეთი, როცა ბნელ ოთახში შავი კატა უნდა ეძიო, რომელიც იქ არ არის. ჩემი მგრძნობიარე მე გულუბრყვილოდ დუმს, ხოლო გონიერი არა - მე არა- კატასთან ერთად მიდის მზრუნველ ოთახში ჩაის დასალევად.

ოთახი ყოფის სნორი ჩაზიდან განუზომლად მაღლდა, როგორც მთა ზღვის დონიდან - მრავალსართულიანი სახლის ბოლოში. მიხვალ, ჩაის სმის რიტუალს შეასრულებ, გამოხვალ და, რაც მთავარია, კიდევ ერთ ღამეს გადააგორებ.

ძილი ხომ მეუფე უნდა იყოს. ჩათვლემილი ქალის მუხლებიდან გადმოვარდნილი ძაფის გორგალივით მყუდრო და მრგვალი. მაგრამ შენი ნერვიული თითების მიერ ისე ამოგლეჯილი, რომ თავს და ბოლოს ვეღარ იპოვი.

ამ შეუძლებლობას თუ ჩავუმატებთ, დილამდე აღარ მოგინდეს დაძინება და სრულიად ლოგიკური მიზეზიც გექნება: გვიან დალეული ჩაის ტანინი თუ სტიმულინი კატების მაგ ნერწყვილებს ოთახის კუთხეებისკენ მიერეკება - კონფუციუსის მიერ შემოთავაზებული შედავათი ერთგულ უკუნეთში.

წამლის ორი აბიც იზოლება. ტაზეპამ-ფენაზეპამ-დიაზეპამის კოლოფრიდები დაილულა ჩემს მიგნით, როგორც მოურველი მაქარი, ეგრეთ ჯილის კოვზს ვეძებ, რომ თასზე ჩავუშვა და ნნელა გავათანაბრო ქვედა კიდეები - სიმძიმის ცენტრი, ხელებში - ფრენის სავარაუდო სიმსუბუქე, თორემ პარიკიათა: თავით მინაში ვარ ჩარჭობილი, ფეხები ჰაერში ფართხალებენ, ამიტომ ზაფხულს ნისლი ფერი რომ გავრეცა, მცდელობაზე ვფიქრობ, ზამთარში - თვითმკვლელობაზე. ფერისთვის ვერ ვენერებიდი ზამთრის პეიზაჟში, უცხო ეოყაგი ანემიური მზესავით. ახლა ზაფხულის ღამეა და რაზან ნამალი არ დამილევია, თავით ბალიში ენაყვე. საათის ნიკნიკი ესუმარგება, თითქოს ყურებში ნუალი ნელდება, არ რაღაცა, უფრო მძიმე, იქნებ, სინდისი? ეურჩებლის მძიგები ერთი ძალი, მერე, მეხამე...

საათი ისე მუშტივით მირტყამს, როცა ნერვები ახალ ნათლილ ფანქრებს ემსგავსებიან, სხვა დროს ამაზე არ ვფიქრობ, რადგან ეს ფიქრი ჩემი არ არის, ხმეისა: მეროვენის საათები, სალვადორ დალის დადერილი, დამსხვრეული დრო...

შეიძლება, სახლში, საკუთარ ლოგინში მანქანამ გადაგიაროს? ეს არის ყველაზე რეალური საფრთხე ჩემს უძილო ღამეებში დროს, მხოლოდ, ახალგაზრდები დაქრიან ქუჩაში, ნასვამები, ნარკოტიკისგან ამჩატებულები. თუ ერთი წუთით თვალი წაშარიეა თვლემამ და ნარმოუდგენი, რომ ყვავარდებიან მინდორში აღმოჩნდი (ევროლებიანი მიწა აფრე მესინზმრებოდა, მაზოხისტმაზედ), 140 კმ-ის სიჩქარით მიმავალი მანქანა სრიალებს ყაყაჩოებს და სისხლიანი მუხრუჭები აფამიანივით კივიან. ამის მერე ძილი ისპობა.

ვიზმება მინდა დაველაპარაკო, მაგრამ ლაპარაკი ვერტიკალური სტილია და ადგომა მეზარება.

იქნებ, ფეხით მეყვიველი. ის ჩემს მინაყოლს ნუნუნს და ქვეცნობიერში ქიქის ფუფუნებას არ დაარქმევს. შეიძლება ვერცხლის კოვზიც მაპოვნინოს, მიმანიშნოს სად მეგინახა, რომელი უჯრის რომელ კუთხეში.

ბალიშზე უაზრო ტრიალისაგან ყელი გამეწელა, თეთრი ფერი გაიზარდა და გაფერებისკენ ნაიცვანა ლამე.

უნდა ავდგე, პირი დავიბანო, ჩაი დავლიო. ყველაზე ძნელი ჩაცმა და სარკესთან მისვლაა. სიგარეტს ვუკიდებ და ვიგრძნობ ტახტზე ჯდომის დროს. ისე ვარ ამ ტახტზე მიჯაჭვული, რომ როცა ავდგები და სადმე გავდივარ, აქაც ვრჩები, შეიძლება ტელეფონის ყურმილი ვერ ავიღო, მაგრამ ზარს აუცილებლად გავიგონებ.

ჩემი მეგობრები, თითქმის აღარ გადიან ქუჩაში, ურჩევნიათ ტელეფონის ზარის რეალურად უმასუხონ. არც არავის ელოდები-

ან განსაკუთრებით, მაგრამ ხომ შეიძლება, ვიღაცის გაახსენდეთ, დაურეკოს, სამახსოვრო შესთავაზოს... ფილოლოგია დასკდა და დაიმზარა უპატრონო სახლივით, მის ნანგრევებში, შეიძლება, შემთხვევითი გამვლელიც მოვიდეს, მათ კი უფრო ეძებენ სიტყვების მეწყერება, ვიდრე სურსათის ნამცეცებისაგან კურცხის შეკრება.

ბუკულად ვეხვეწები: - ჭადრები ისე უხვად გაიფოთლა, რომ რუსთაველზე სვეტორუელები და ნანგრევები აღარ ჩანს. აგვავებული ნეშის ხეები ზარივით წკრიალებენ. დედაჩემის ლანდიც კი გამოჩნდა ბარნოვის ქუჩაზე, კინო "ყაზბეგის" მხრიდან, აღდგომა იყნისა, ნიადელი კვერცხები, მზხაკები - ჯამბალი სისხლის იმიტაცია. მისი სისხლი გათეთრდა, მოდუნდა, თავში ვერ ადიოდა. ტვინის შიმშილმა მოკლა.

მიუდევარ ქუჩაში, ზოგჯერ იმასაც კი ვამჩნევ, ნაცნობი დავინახო, გავჩერდე, გამოველაპარაკო, ლაპარაკს ნირ-ნირად, იური მეცეცადა, ზურგელი და პირობითი გახდა.

- როგორია ხარ? (ფორმა ძველია და უცვლელი, მაგრამ ნამდვილი ინტერესის კვალიც კი არ ჩანს).

- კარგად, არა მიშავს, როგორ უნდა გიყო (მასხუხის ვარიანტები, ასეთივე მოკლე და არაფრის მთქმელი).

ერთხელ მეცადა ისეთი წრფელი მომეჩვენა მეკითხვა, ძველებურ ღიმილში ჩავერდის სიღრმეები დავინახე და დავიწყე:

- როგორ ვიქნები! სინათლე არასდროს არ მაქვს, ფულით ავდივარ მეითონებრ ხმოვილის სახანძრო კიბეზე, წყალი ამაქვს მოცით...

ნაცნობის თვალებში შეშმა ისე გაიელვა, რომ მეცები, იქვე გავიცინე და დავამატე - ავდივარ კიბეზე და ვმღერი: "თეთროლვ მიდის წყალზედა, კოკა უჭირავს მხარზედა!" შეშის ღიმილის ფარდა ჩამოეფარა, ცივი ელვარება დაიმალა. ურთიერთობის ზერელე რიტუალი ვიცავით და დავცილდით ერთმანეთს.

გაზეთის რედაქციისკენ ვაგრძელებ გზას. კორექტურა უნდა წავიკითხო, - რატომ? რომ ლექსში შეცდომა არ გაიპაროს. კი მაგრამ რატომ? ვის რად უნდა შენი ლექსები?

რატომღაც მგონია, რომ ლექსები უფრო უნდათ, ვიდრე მე, რომელსაც არაფერი სიხარულის მოტანა აღარ შეუძლია მეორე ადამიანისთვის: ან ცუდ გუნებაზე ვარ, ან ტახიკარდია მაწუხებს, ან სახლში ვბრუნდები, სახლი აღარ მხვდება თავის ადგილას და ნაცეში ძაღლებით დავდივარ ქუჩაში, ლექსში კი შემიძლია ასეთი რამ ვთქვა: "ზამბულობით, პირდაპირ სიცილიდან მეზრდება ფეხები".

ვერც ერთი ჩემი მეგობარი სახლიდან ვერ გამოვიყვანე, ძნელია გაყინული ხელფეხის აკრეფა. მაგრამ მე უარესი მჭირს: ელექტრონობის მიმჯრევება სახლიდან, სიზმრიდან, საკუთარი ტანიდან.

ქუჩაში კოცონები ანთია. ხალხი პურის რიგში დგას. ოღრო-ჩოღრო ასფალტი მეჩაღი ფუნჯებითაა ხაზხე. თუ ვინმე ხმას ამოიღებს, საზარელ ამბავს ყვება. პორინგელის კამკამა ყვავილები ადამიანის სისხლით გატენილ ტკეპებს გვანან. აი, საფაა ფრონტი. რამდენი ხანი ვიძახე: - მომეცით გასაღები მისი ავადმყოფური გენიალობის!

თხელი ცომივით უსახო მასა ამტკიცებს, რომ კაცი, შეიძლება, ამქვეყნიდან ან მედეზისგან გაჩნდეს, მერე ქუჩაში დაილევარის და ძაღლებში აღოლინა. უაზრო ცხოვრება, უსახელო სიკვდილი...

ასეთი დროს თუ მიკარგავს სუნს, რომლითაც ჩემი უბნის ძაღლები მცნობდნენ. შიში ასხლეტს ჩემგან, არა ძაღლის, არამედ ადამიანის მიმართ, მაგრამ შიში შიშია, ძაღლები ასეთ ნიუანსებში ვერ ერკვევიან, მიყეფენ. შეიძლება დამგლიჯონ კიდეც. მხოლოდ ერთი დგას ჩუმად და მიყურებს, ისეთი უაზრო ფერისაა, გარეგარს რომ ფეხი დაადგი და გასრესი. სახლისკენ მივდივარ, მომყვება, ცქერდება, ვუყურებთ ერთმანეთს. მის გაბურძგნულ სხეულს შიმშილის გარდა კიდევ რაღაც აწუხებს, აშკარად ვგრძნობ, უნდა რომ მიეფეროს, ადრე ყველა ძაღლს ვეფერებოდი, არც კბენის მეშინოდა, არც რხიცილების, ვერ ვაიძულე ჩემი თავი რამე ვგრძნობა გამოეხატა, მაგრამ ვიცი, ყველაფერი შეიძლება ვუთხრა, რაც მაწუხებს. ის ხომ ვერ მიპასუხებს და საძულველ დიალოგი არ გამოგვივა. ვეტყვი რამეს და მერე მიწას მივაყრი ნათქვამს.

მეცოდება ჩემი თავი. ალბათ, ამიტომ არ ვეკარგივარ თანაგრძნობისათვის. ლდისა დაღამის ყველა მორაკვეთში, შეიძლება, დედაჩემს დავეჭორდე, 4 წლის მანძილზე მზრდიარე ავადმყოფს. მელანდება ბნელში ჩემზე დამიზნებული, თუ შემთხვევითი ტყვია, მაგრამ, რატომღაც, ყოველთვის, მშვიდობიანად ვბრუნდები სახლში და სრულიად შეუსაბამო სურეალი მონდება: ჩიტის კარადას ვალებ, ჩემსავით განერვიულებული წიგნები უაზრო მოძრაობას იწყებენ და ის, პოეტი, რომელსაც ვეძებ თაროზე ვარდება, როგორც ფანჯრიდან გადახტა. ხელში აღმოჩნდება სულ სხვა წიგნი, ისიც პოეტის, სადაც რუზვარის ქალები იხუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დებიან. ადრე ვერ ვამჩნევდი ამას, ოღონდ, ეს ქალები უფრო ნარინჯისფერები არიან, ქართული გადახრა.

მაინტერესებს, ძველებური გამჭვირვალე ფინჯნით მომირთმევენ ჩაის დალევა-ხელები ისე მიკანკალებს, როგორც დედაჩემს. ნეტავ, როგორ მოიქცევიან ჩემი სიახლოვის მოყვარეები რამდენიმე წლის შემდეგ? ახლავე უარს იტყვიან თავში სისხლის გაგზავნაზე, ბევრი მშიერი ფიქრის გამო?

ლიმონის ფოთლური იმსხვრევა. თავს ვერ ვიკავებ. ხმამაღლა, ცრემლებით ვტირი. არც თუ ცოტა ჭურჭელი დამიმტვრევია აუღელვებლად, და, უცებ, ასეთი რეაქცია, როცა რამდენიმე მეტრის მანძილზე დედაჩემი კვდება...

ვის გავაგებინებ, რომ ეს ფინჯანი მეკუთვნის სახლის ძველის კომპის, ურომლისოდაც არ ვვარგივარ ცხოვრებისთვის...

და, თითქოს, მიდასტურებს ამას, რესტავრირებული პროსპექტის მხრიდან კაცი გამოჩნდება. მაღალი, ხმელი, ხელებში საკუთარი თავი უჭირავს. მაინ რიდი? რაღა დროსია. ბავშვობაში, რახანია, ჩაიარა.

ახლა, შეიძლება, მხოლოდ, ის ლანდი გამოჩნდეს, რომლის ქვეშეცნეულობას ყველა ასაკში განვიცდი.

ჩემს გამომეტყველებაზე ეტინება - არ იცი, რომ რემბოს ფეხი მოაჭრეს საავადმყოფოში სიკვდილის წინ?

- რა თქმა უნდა, ვიცი, მაგრამ თავი, მაინც, სხვა არის.

- სანადირო თოფის გარდა, სხვა იარაღი არ მქონდა. კომპის წვეტიანი წამაცალა თავი.

- მერე, მწერლები?

- რა უნდა ექნათ მწერლებს? გაკვირვებს ჩემი საქციელი.

- გახსოვთ, პარიზიდან რომ ჩამოხვედით, როგორი ელეგანტური იყავით, როგორ ექსპრომტებს ამბობდით, თითქოს, სპილოს ძვლის კამათლებს აგორებდით?

- და შენ რა იცი? მაშინ ხომ დაბადებულიც არ იყავი.

- ვიცი. თქვენს ლექსებს რომ ვკითხულობდი, მერე შეახაზმრებოდით, ხავერდის პრინცესეთი, ელსინორის კომპის მაკეტთან იდექით და საიდუმლოები კლავიშების ისე გიყურებდათ, თითქოს, გასროლა უნდოდა თქვენი. - აჯი გამსროლა!

- ვერა, ის ხელსისხლიანი იყო, თქვენ - ხელუარდიანი.

- ხელუარდიანი. რა კარგი სიტყვაა!

- ჩემი არ არის. გიორგი მაჭავარიანის ლექსიდან ამოვიკითხე.

სახე მოეღრუბლა. დასევდიანდა. ცოტა ხანი იყუჩებდა. რამდენი კარგი კაცი, შეიძლებოდა, გავეცნო, ჩემთვისაც კი მეგობრებმა რამე კადრი ეძებნა, უფრო სწორედ, ჩემი ბავშვობისთვის, მაგიდის ქვეშ რომ დადიოდა თეთრი ფეხებით.

დამამგვიანდა. რა ტკბილი იქნებოდა ჩემთვის იმ ხანმოკლე პოეტური დღეების ესთეტიკა, როცა რესტორანში, ჭადრის ხესთან იდგა, გაშლილ ხელისგულზე მინანქრისის რომელიმე კაფე ეხატა, როგორც ქართველი მეფეების ფრესკები - გულსია და ამბობდა:

"უფლეთ რემბო, მეწინავეთ მეგობრების გვჭირდები,

თორემ ლალი და მარმარილო გადიხვეტება"

ვილაც გვითვალთვალებს, თუმცა თვალთვალი და მოყურადება არც სჭირდება. ამეკარგა ჩვენსენ. ვერც დაიმალება, ვერც ერთ ხეს ვერ ამოეფარება, იმხელა ყურთ ადგას თავის მაგივრად, ბეჭებზე. უთავო მხედრები დამეტებდა დღეს.

ადამიანი - ტელევიზორი შეუბნდება, რომ გადაავეებს უნდა გავაკეთო 37 წლის მოკლულ პოეტებზე, რადგან ცოტა ცრემლიც თუ არ გაერია ამ პრაგმატიზმში, ვერანაირ დაუმეტრევენ, აიფეთქებენ.

- რატომ, ხომ გაქვთ პოეზიის 5 წუთი. ამაზე ხანგრძლივად ვინ მოისმენს ლექსს?

ასე კი, საშგლოვიარო დეპეშას გავს. როგორც არ უნდა ეროთობდე, ჭამდე და სვამდე, იძულებული ხარ, დროებით გარტრუნი და სევდიანი გულისდლება გაითამაშო.

მაღალი ლანდი ორთქლდება, ძალიან რეალისტური გარეში შეექმნა ქუჩაში, მეც ვცდილობ, მის კვალს გავყვე ტელევიზორი უკან მომდევს, ცამდევმებს, ახველებს, ანტენების სწორი ხაზები მოყვება ალეის ხეებივით.

ახეთი დაკვეთი შეიძლება, კომშარებში იარო. მაგრამ ქარსაცავი ზოლები არბილებენ ანტენის გიჟურ მოძრაობას, რომელიც მხოლოდ გრიგალს, ვულკანების ამოფრქვევას, მიწისძვრას, რევოლუციებს ანევევს ეკრანზე.

ალვის ხეები, ვირის თეთრი ნახატი მინაზე...

მაგრამ ტელევიზორი რეალისტურია - მას სტილისტიკისგან თავდაცვა სჭირდება და არა მათი გამოყენება.

- დიჯექი, იფიქრე, დაამონტაჟე, ამოხაზე წერეთელი თავიდან პოეზია. ისიც მტრული სტიქიაა, გაუშვი, შეასკვდეს რევოლუციას, ან სეტყვას და სანამ კადრს მიღმა სისხლისფერი არ შეიყვება, ვულკანები და მელოდრამები დაახვავე სანყალი, უშნო, გაოგნებულ ადამიანს გართობა ჭირდება,

გათიშვა. ნარკოტიკის ფული კი არა აქვს.

უფლება ტელევიზორს! ყველაზე იაფ ნარკოტიკს!

სად არის ლუქსები, თავისი ხატრუები ფერმულერებით!

"სოციალიზმი პლუს მთელი ქვეყნის ელექტროფიკაცია"

"რელიგია - ოპიუმი ხალხისათვის".

კედლებით ფენან ალვის ხეები, ტარს აკაკუნებ...

უსატრონო სახლში დავდივარ მარტო, სტუმრობა გადავწყვიტე რომელიღაც ჩემს ნაცნობთან, სახლი ცარიელი დამხვდა არა ფერიებით ცარიელი და მომლოდინე, არამედ გულამოჭმული და უცხო. ფანჯარასთან თეთრი როიალი დგას, როიალის ლანდი, რადგან ხმას არ გამოსცემს. თავს ეხედი და ეხედავ სიცარიელეს. ეს რომ ძველი სახლი იყოს, ვიფიქრებდი, რომ როიალის მიგნულობა სხვებზე დევს. ნერგიული ფენისებ ხელით ამოგლეჯილი, ხმის ნიუანსების როცხვი რომ უკუეტავა და "ტემპერირებული ბრიყვი" დაარქვა ამ თეთრ მშვენიერებას. მაგრამ ახალ სახლებში სხვენი არ არის, სარდაფში კი მეშინია ჩასვლა, რადგან, ყველგან, სადაც სიღრმეა, კოშმარი ბუდობს. ამ ოთახში ყველაფერი ცარიელია და უსულგულო. გამრიელებულ მაგიდაზე არც ჭიქის, არც ლამბაქის კვალი, სანთლის ნაღვენთიც კი არ ჩანს. კარადებში ტანსაცმელი არ კიდია, წიგნები არ დევს, მხოლოდ აბლაბუდები ფრიალებენ. რადგან, ძალიან ნაცნობი სილუეტი მოძრაობს მათი მფარველობის ქვეშ, ყოფა რომ ხელს მკრავს სიზმრისკენ, მის ნუგეშიანი ხმა და ფრჩხილგაჭრელებული სარკინეველი თითიღუან მაგიდების, მერეთივით. აშკარად, მასწავლებელია, მაგრამ არც ქართულის, არც ისტორიის, არც მათემატიკის. ასეთი ორეულები (ტანსაცმელი კი არ აცვია, საკიდარზე კიდია, თითქოს) და აქტიური, შეიძლება მხოლოდ ყოფაქცევის მასწავლებელი იყოს. მის საგანში ყველას 5 უწერია. ამის გამოა დაკომპლექსებული, დაბუბული, დაუზარჯავ ბოლმის ჩემისთიანებზე იყრის.

- ბუნდოვანი ლექსები გაქვს და ვულგარული, - შეუბნება.

ბუნდოვნების გამო რისხვას უკვე შევეჩვიე, მაგრამ ვულგარული?

- აბა რას ნიშნავს რძეში ჩამხრჩვალი მარწყვის ფრუანტელი?

- ბედნიერებას.

- იმის ნაცვლად რომ ეკადო, რამენაირად, სიმშვიდე მოიპოვო, ცხოვრების სიმძიმისგან გათავისუფლდე, მაინც, ბედნიერებას ანაკნებ, რომელიც უარის ტანჯვას მოგაგებებს ცოტა ხნის მერე.

უარესი რაღა უნდა იყოს, ცხადსა და სიზმარს შორის საათმაში ბურთად რომ იქცევი, აბლაბუდების კალიმენტრებიც ვერ შეგრიბილებს თვალსაჩინოებს, თუ თვალმისაცემობას, რის გამოც ატრაქციონების ბაღში გამოდგმულ სამიზნეს ემგვანები, ცალუგზად განთუბეულს, თითქოს პროჟექტორები შუქი დაუვარდათ...

რამდენჯერ მიფიქრია, თუკი მე ვარსებობ, იმდენად და ისე, როგორც სხვები მხედავენ, მუხლებში ზამბარები უნდა ჩამიდგნ, აფრინდელ დრეკადობას დაუბრუნდე და სულმოუთქმელად ავირბინო ჩემი სახლის სართულები. ხომ მეუბნებიან, კარგად გამოიყურებიო. გარეთ ჯოჯოხეთია, იერონიმუს ბოსხის ნახატებიდან გადმოტანილი - ვითომ, შეიძლება, ფიროსმანის ფერადში, ლამის, მთაწმინდამდე განწელილი ყვლიდან ჩამოიხედოს და რამე შეცვალოს ქალაქის ქუჩებში?

ახალგაზრდა კაცი წიგნებს ყიდის. ინტელიგენტური შესახედაობა აქვს, მაგრამ გამომეტყველება იმ ვარვარისფერი ძაღლის, ყოველდღე რომ ქუჩაში მხვდება და სახლამდე მომაცილებს. წიგნს ვიღა ყიდულობს, მაგრამ გამოჩნდა ერთი, ისე ფურცლავს წიგნს, ათვალიერებს, რომ ეტყობა მყიდველია, ფასს კითხულობს, გადაფურცლავს კიდევ ერთხელ და მინაზე რაღაც ეყრდება. წიგნების გამყიდველი მოულოდნელი სიმკვეთრით დაიხრება, რომ აიღოს ის, რაც დავარდა და რაც სიძველისგან ხელში ეფშვნება. თითქოს, მთავარი აზრი ჩამოიბერტყა წიგნმა და სახეზე ორი ილისფერი ვარდი ეხატება გამყიდველს, რაც სრულიად შეუსაბამოდ გამოიყურება, როგორც ყველაფერი ამ ქალაქში.

## II

შეუსაბამობის ბუნებაზე ვფიქრობ. ყოველთვის მიყვარდა პარადოქსები, თუ მეტაფორები. მაგ. ზოგჯერ ადამიანს ეხედავდ და მუსიკა მესმოდა.

როცა ეს კაცი არაფრით გამორჩეული არ იყო, არც მუსიკა არანაირი ნახნაგით არ ეხებოდა. მაგრამ მუსიკას მარტო შენიდან ვერ შეინახავ. ის ვიღაცას უნდა გაუზიარო, მიუტანო, როგორც ტროლეიბუსის გაჩერებაზე დაჭრილ კაცს ყორნისფერდების თაიგული მიაქვს სახლში თავისი გადაუჯილი მივანი და როგორც სახლი არაფერს არ ნიშნავს ამ შემთხვევაში, მხოლოდ, დღეურია, ფერია, ისე ის, პირველი კაცი - მიზეზის მიზეზი, საერთოდ, არაფერ შეაამია. მშვენიერი შეუსაბამობა, მხატვრული ტყუილი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაგ. ტკივილი რომ გამოხატო, მინის ნამსხვრევებზე უნდა იარო, მაგრამ ძალიან წითელი სისხლის ყვავილია, ამიტომ მეტაფორების იმიტაციას ვიწყებ - თოვლზე დაღვრილი, არანაკლებ გრძნობ მომწველ ფეხებს, მაგრამ პასტელის ფერებით გადმოცემული ეს ტკივილი უფრო ეთიკურია, ვიდრე სიგიჟე, სისხლი, კივილი... ეთიკური საიდუმლოება...

არსებობს სხვაგვარი შეუსაბამობა, რომელიც შიშს იწვევს, უფრო სწორედ, არაადეკვატურობა. ეს უფრო შესაფერისი სიტყვაა. როცა დღესასწაულზე მეგობრის სახლიდან თუ გარეთ, ხელებში ჩამობოლებული ტოტებს ხანგრძლივ მიჰყვები, ეს ფიქრის დროა, ხელშეუხებელი, მერე, როცა აქედან იები გაიზრდება, მისცემ უფლებას მინაფრენებს, წყლიან ქილაში ჩადებ ისინი. უკვე გადაეცხოვრდა შენი ფიქრი, ყველასი გახდა. მაგრამ კაპიკსაც არ გაიღებენ ამის საზღაურში. ქუჩაში რომ გარბიხარ და ეს იები გიჭირავს, პურის ფულს, ალბათ, იშოვი, ვერ ამორჩევ ამასაც, ნამდვილ ქაღალდის საწყალ მოვლით და უარსაც ვერ უთხრობ.

მელამე, ქალაქში, სრულფასოვნებში რომ მოცდილხარ (XX საუკუნის ბოლოს) და, უცებ, დაინახავ, რამდენიმე ადამიანი დგას, საუბრობენ. რატომღაც, მზესუმზირებს გაგონებს მათი სახეები. გაიფიქრებ კიდეც. მეცნიერის აზით ნათება მკრეხელობაა მზის მიმართ, ადამიანის სახისა, მითუმეტეს. თუ პირიქით: "მე თუ არ დავიწვი, შენ თუ არ დაიწვი, ის თუ არ დაიწვა, ბნელს რა გაანათებს?"

მოუდიგარ სინათლისკენ, ნაზიკსაც ვეუბნებრე, აი, აბლა ამოხსნის ღმერთი, თვალსაჩინოდ, წუთისოფლის აზრს. მწერივით დაეწინებული და სხვასაც მიგვალების მიეჩვე გამხელადება და ეხუმრე: შევდარი პოეტები დგანან ქუჩაში. მათი სახეების მუქზე ნამოვსულვარ. ქუჩის ფარნებივით მალვები გამხდარან, მუზეუმისის ნავლენ, როგორც ლანდების წესით და დაეჩრებით მარტო ჩემი სიბნელეში. მართლა მარტო კი არა ვარ, მაგრამ სიბნელე კედელივით მყარია, რომელიც ოჯახის ყველა წევრს შორის არის აღმართული, რომ ურთიერთის თანაგრძნობისთვის ჩავვარდნის და რნდება მიმი. შიშით ვეზოვრობ, შიშს ვსწავლობ ანბანივით, რადგან შიში განყენებულად არ არსებობს, ის შენი შიშია, შენი სხეულის თარგზე აჭრილი.

მაგ. მე ბეშბულის მეშინია, ვიღაცას - აჭიმის ხოისა. ბავშვობაში ძილის წინ სასტიკ ზღაპრებს რომ ვუსმენდით ურთიერთის და შიშისა და ნეტარებისაგან ვკანკალებდით, ზოგჯერ ვფიქრობ, ნეტა მშობლებს გაეცნოთ ნათ ნარსული და ზედ "ბავშვობის წლები დავწერეთ!"

ცხოვრების მეორე ნაწილს უფრო სასტიკი შიში განაგებს, ამის გამო, ნაკლებად სტრიქური, ტრაგედიის ხელოვნებასთან წილნაყარი. რაც უფრო მეტია სისხლი, ცრემლები, მით უფრო კრიალაა კათარზისი. იქნებ ყველაზე მძაფრი სიშიშლე ამ შიშნარევი ნეტარების - კოროდიაა?

- ნუ აჩქარებ ძაღლს!
- ნუ მოკლავ ჩიტს!
- ქინძისთავს ნუ გაუყრი პეპელას!

მაგრამ როგორ იქცევი ადამიანი, როცა ყველა ეს გრძნობა მოხსნილი აქვს? როცა რამდენიმე ძაღლის, ათასი ჩიტის და პეპელისხელი ხარის მოკვლა ამწიფებს მას და არა რაინდული რომანების კითხვა?

აქედან ხომ არ იწყება ამბივალენტობის ყველაზე ზუსტი პოეტური შესატყვისი:

"იქნება, მოკლული ხარის ქალწულის ჩონჩხი ტყუის" (გარსია ლორკა)

ცხოვრების ბოლოსკენ ნეტარება ჩლუნგდება, შიში მატულობს, მაგ. სიკვდილის შიში და მას თუ კიდევ რამე სტიქიური უბედურება დაემატა, თუნდაც, რევოლუცია, შიში უკვე ცხოვრების წესად იქცევა.

- რა ლამაზი და სუფთა იყო ჩემი და! ქუჩაში ნუარის ნუალივით მიდიოდა, როცა იდგა, ან იჯდა, თითქოს ვერცხლის სურაში ჩაასხეს. ვინ განაგებდა მის უმწეობას? ეს მარსტერლებდა სულ, როგორც სათამაშოს დამლა, რომელსაც თავიდან ვეღარ ვაწყობდი, რადგან იდუმალება იდო მასში, ჩემთვის მიუწვდომელი. ან იდუმალებას, თუ სიმართლეს ვეძებდი და ვიფიქრე...

- ე. ი. თავიდანვე გედო თავში მისი მოკვლა?

- არა, როგორ გავიმეტებდი, თავზე მეტად მიყვარდა.

- აბა რა მოხდა?

- ბიბლიიდან არ გახსოვს, აბრამს რომ შვილის მოკვლა უნდოდა და ღმერთმა გააჩერა? მე არ გამაჩერა ღმერთმა და შევცდი, მის მოსანახ საქმეს ვაკეთებდი.

- მაგრამ ბოლოს, რას მიაღწიე?

- როგორ თუ რას, წავიკითხე მისი ქვეტექსტი, ვნახე მისი ანატომია. მშვენიერი პოეტური ქვეყანა, თვალისგან დაფარული ორგანოების იდუმალი სიცოცხლე, საათივით მომუშავე გული, სისხლძარღვებით გადაბმული თირკმლები - ლობიოს ორი, კოხტა მარცვალი, ნაღველში გაბნეული ლანგერჰანსის კუნძულები - ქარვის მძივები. ეს იყო ნამდვილი სამშობლო, რომელსაც ვერასოდეს ვერ ვნახავდი, საკუთარი თავი რომ მომეკლა.

- მაგრამ შენ ხომ დაინგრე ის, როგორც ახლა შენს მანიერ სამშობლოს ანგრევ.

- რაც უფრო ხავეარეულ ადამიანს მოკლავ, მით უფრო ძლიერია კათარზისი და თავისუფლების შეგრძნება.

- ამიტომ მოახდინეთ რევოლუცია, რომ კაენის ცოდვა გაგემეორებინათ?

თუმცა რას ვკითხები. კაენმა მოკლა აბელი, კაენი მოკლა მზემ. აბელის ხთავნად დარჩა უკვდავება (მხატვრული იყო და ვერ მოისწრო თავისი წილი ცოდვის ჩადენა) კაენის სიცილავს დანგისფერი ფუფხი მოედო. ფანჯმა შეჭამა მისი ქვა თუ თოფი, შეკვლელობის იარაღი. "ფანჯმა თოფი, თოფმა მგელი, მგელმა თხა, თხამ ვენახი შეჭამა". ყველაზე ლამაზი და უცოდველი ამ ლექსში, ვენახი, თეთრი კი კვდება, მაგრამ არავის არ კლავს. უბრალოდ დგას, ტკბილი, მაცდუნებელი, ამ საშინელი ტრაგედიის ბოლოში და თავის რიგს ელოდება...

მაგრამ ყველა ზღაპარი სასტიკი არ იყო. იყო კიდევ დილის და შებინდების ზღაპრები, გამჭვირვალე და მშვიდი. მაგ. ოლეანდრის ხეზე რომელიც დაუხმარა უცლესუნელ ჩვეულებრივი სასახლის ქვეშ იდუმალი სამყარო ალამოქრა (სიზმარში რომ სიზმარს ნახავ) სადაც მთვარეულებივით ცეკვავდა 13 პრინცესა, ერთი მათგანი შეუყვარებოდა და დღის სინათლეზე ამოეყვანა ასეთ ამბებს ბოლო კეთილი ჰქონდათ. არაუთარი: "- შე თქვენ მიყვარხართ უფრო ძლიერ", მეძინარის პროზანები და სულიერის მეტოლობა. მაგრამ ეს უფრო გვიანდელი სიყვარული. ოლეანდრის ხის ზღაპარი კიიმიტომ მიყვარდა, განსაკუთრებით, რომ მეც მეცდა ოლეანდრი აივანზე და მინაურები ლოჩაბ მეძახდნენ, როგორც იმ შეუამეტე ქალს მხოლოდ აბრეშუმის პერანგით, ოქროს სარწყული და ვერცხლის ნიჩაბი არ მქონდა ხის მოსავლელად. ამ ხის ქვეშ მოკვდა სახლიდან გამოგდებული ძაღლი რეკსი, რომელსაც ვუყვარდი და ოლეანდრს ვეხვეწებოდი: - ჩემო მშვენიერო ოლეანდრო, მე შენ გილევდი და მიყვარხარ, გადაარჩინე რეკსი! (ზღაპრის ფორმულა, ოდნავ გამარტივებული, აბრეშუმისა და ოქრო-ვერცხლის უქონლობის გამო). იქნებ ამიტომ არ დამეხმარა ხე, რადგან ზღაპრში ყველა სურვილს უსრულებდა თავის პატრონს? "აუგზოთ ტაძარი ყველა შეკითხვას" ცნობისმოყვარე ბავშობიდან ნამისული შეკითხვებს ბოლოს ლაზურთამდე მივყავართ, არა მარტო რწმენის გამო, რომელსაც ვერ გავეყვებით. არამედ სრულიად ლოგიკურად.

რატომ არ გავს წელის ორი წვეთი ერთმანეთს, ან ორი ფოთოლი, ან ორი თითი? რატომ არის პარმონია ბუნებაში უფრო მეტი, ვიდრე ადამიანურ სამყაროში? აბსოლუტურ სულამდე მივყავართ ამ შეკითხვებს, უნებლიეთ. გორიერი გზით, რომელიც სუფთაა, tabula rasa-ა, მერე კი, ამ თეთრ დაფაზე იმდენი რამ დაიწერება, რომ ხელი თუ არ შეაშველე, მთელს ტანზე გადმოგივა, ხეს დაემგვანები ფერით და სიმრჩნით და პირველივე ტკივილი ქრისტესთან მოგიყვანს.

რამდენი დღეა არ მინახავს ჩემი გარგარისფერი ძაღლი. ძალიან მაკლია მისი ჩუმი თანაგრძნობა, თუმცა კი, მას ჩემზე მეტად უჭირს. ამ რამდენიმე დღის წინ, სავმაოდ დიდი გზა გავიარეთ ერთად და მომიყვა, როგორ ჩოუბობდნენ ძაღლები და ადამიანები ხავერისყურში ჩაგდებული საჭმლის ნარჩენებისათვის, როგორ შეძულეს იგი ძაღლებმა, რადგან ადამიანებს არ ერჩის, ადამიანებისთვის კი ისიც ძაღლია, როგორიც ყველა ძაღლი და ქვას ესვრიან, პირიდან ლუკმას ართმევენ. ამიტომ ყოველთვის, საჭმელს ყვირილით მისთვის. ეს რამდენიმე დღეა, ვერ ვპოულობ ძაღლიან ლრმად, ძაღლების ბუნაგში მესვლა მეშინია. მაგრამ თუკი შიში ცხოვრების წესად მექცა, ძაღლმაც რომ არ მიკბინოს, მანქანა დამეჯახება, ან ინფარქტი დამემართება კიბეზე ასვლისას, ამიტომ ეზოში შევდივარ. გაჭყლეტილი გარგარის გროვასავით გდია ჩემი ძაღლი, მაინცდამაინც, ის მოკლეს, უპატრონო ძაღლებზე ნადირობისას. ცოდვა ყველაზე უფრო მეცოდება, ვინც სიცოცხლეში კვდება. ძაღლიც კი "გამხდარ ლამაზე ცოდვა" და მაინც მარტოს თოვლ-ჭყაპში მოკლეს თავი ჩემმა პოეტმა.

- ყველაზე მეტად სიცოცხლის მეშინია - მეუბნება ლალი. - ხომ არ შეიძლება ადამიანი რამდენჯერმე მოკვდეს. ჩემთვისაც ნაცნობია ეს გრძნობა. სახლში სიკვდილის ეპიკი მიდგას, შავი ეპოქისტიკვან ჩამოსხმული.

სიტყვებს ვეძებ, რომ ლალის უფრო ახლოს ირეალურისკენ ვუბიძგო.

- აბა, წარმოიდგინე, ზაფხულში რამდენ მცენდ და ხეობის ეგზოტიკურ მზისგან, ფეთელებისგან, თაფლისგან, ადამიანი ფეროვტი კია და აღარ უნდა, რომ ეს სითბო გასცეს, მაგრამ ძალიან რომ დაძაბრო წარმოსახვა, აურას გაითბობ და გაცინულ სიგნებს გადასცემ.

- გახსოვს, "დაკარგული თაობა" ჩვენი ახალგაზრდობის ლიტერატურაში? ჩვენმა თაობამ აური დაკარგა.

- ისევ დაკარგული თაობა, ოლონდ, უფრო მისტიკური...

მისტიკა ოლეანდრის ხეს მახსენებს. არც ბებიაჩემს უშველა მან, როცა დიდხანს და ძნელად კვდებოდა. პატეფონის ფირფიტა რომ მაღალ დო-ზე აკარდება, მერე იატაკს ენარცხება და ლურჯიალით იმტვრევა. აკაციის ხეებს თავი სტკივათ ამ ჩხუბისაგან...

ბებია კუბოში წევს ისეთი მშვიდი, თითქოს, ტკივილის ნიღაბი მოხსნეს და ისევ საკუთარი სახე დაუბრუნეს. ოდნავ ჩრჩილნაჭამი ყურძნის მარცვლებივით მწვანე თვალები აქვს, ძალიან დაღლილი პირი ლამარაკი უფეროდა და ყვავდა. ნაოჭი ტუჩებთან მოუგროვდა.

ცოტათი რომ თანამიგრძნობდეს ჩემი ოლეანდრი, ან ფუტკარი ამოუფრინდებოდა ბუტკოდან, ან ქარი კარებში მოწუწკილი ხორცივით განელავდა მის ფარდისეულს. არაფერი, მხოლოდ სიჩუმე, მუსიკის მტვრევაზეც უარესი.

და, მხოლოდ, ერთხელ, ბებიას სიკვდილიდან რამდენიმე წლის მერე, უცნაური რამ მოხდა.

ჩემს მრავალმეზობლიან ეზოში, რომელიც, მონადირეებით იყო სავსე (მაშინ ჯერ კიდევ არ მქონდა დაწერილი, რომ ფრინველების ხოცვაში ცა შემოაკვდით აზარტულ მონადირეებს), ერთმა მათგანმა დაჭრილი ბუს ბარტყი მოიყვანა. მიუხედავად ჩემი ფრთხილი დამოკიდებულებისა ფრინველების მიმართ, მე და ბუ დავმეგობრდით. ის ან ბუჩქზე, ან ფანჯრის რაფაზე იჯდა და მრგვალი თვალებით მიყურებდა - ფრენა არ იცოდა. იშვიათად მინახავს ეგზნეზე თვალებში ამდენი სევდა. ჩემი კატაც კი არ ერჩოდა, რადაცით გაუგებდნენ ისინი ერთმანეთს, ალბათ, ნებაყოფლობითი თავისუფლებით. სევდის ნაწილი ამის ბრალი იყო, ნაწილი - დაკარგული ტყის. ზოგჯერ, როცა სინათლე შეძაღლერისი კუთხით უცვლებოდა ბუს და მის თვალებში, ეზოს მშვენება, დიდი თუთის ხე ირეკლებოდა, ის უფრო დამოუკიდებელი და თავისუფალი ჩანდა.

ერთხელ, ზემოთ ამოვიყვანე და ოლეანდრის ხეზე დავსვი. აშკარად არ მოეწონა ასეთი დეკორაციები, თვალებშიც კი არ აერეკლა ვარდისფერი. ოპერის მხატვრები სასახლეებს რომ დგამენ სცენაზე, მოქარგულად დატვირთულებს არქიტექტურული სამკაულებით, ასეთი გამოჩნდა ბუს ფონზე ოლეანდრი.

ერთ დღეს, ბუს პატრონთან მთვრალი ნათესავი მოვიდა. აკაცის კარებზე, ფანჯრებზე, სახლში არავინ იყო და უცებ, დაინახა ბუ, უფრო სწორედ ჯერ სიკვდილი დაინახა მის გაფართოებულ თვალებში და მერე ბუ. სისხლის სუნიანი გაავეპა ამან, ფრთები დააგლიჯა ბუს, ფანჯრის გისოსებს უერტყა. ძევანზე ვიდექი, ვტიროდი, შველას ვთხოვდი, არავინ არ გამოიხედა. მერე მთვრალს შევეხვეწე, ახლა მე დამემუქრა. ერთი ბაგაძლო ოქროს ბეჭედი ეკეთა ცარიელ ზარდახშაში, ბებიას ერთადერთი სამკაული, რომელიც გადადვას გადაურჩა, იმას დავპირდი, არც კი მომისმინა. მაშინ ქვა ვესროლე და ვესროლე, თავში მოხვდა, სისხლიც წამოუვიდა. ბუ მიაგდო და კიბეზე ამოვარდა ჩემს მოსაკლავად.

ოლეანდრმა ყვავილებიანი ტოტები გამოწია და შემისრუტა. მე რომ ვეღარ დამინახა, ვიდაური, ხეს დაამტვრევს-მეთქი, მაგრამ ისეთი მყაცრი იდგა ხე, ვარდისფრად გაფოფრილი, ამდენ მისტიკას ვეღარ გაუძლო, ერთი შეიგინა და გაეცალა.

მკვდარი ბუსგან ფიტულიც კი ვერ გააკეთეს, ისე იყო დამახინჯებული. ჩემი ლექსების პირველ წიგნს დავარქვი "ბუები ქალაქში".

## III

საკუთარი ტყავი-ციხე, სახლი-ციხე, ქალაქი-ციხე, მიწებით შემოსაზღვრული, როგორც კედლებით. ძალიან თუ მოინდომე აქედან გასვლა, ნებართვის გარეშე, კედელში ჩაგატანენ და უფრო მყარი გახდება შენი ჩაკეტილობა. "ციხეს რად უნდა რკინის კარები, მას უნდა ჰქონდეს მეშაბანდეები" - ალბათ, ნამდვილი ტუსაღის კი არა, ჩვენაირის მიგონილია ეს სიმღერა, მეშაბანდიდან კიდეც რომ ვერ გახვიდე, ქვეყანას ხედავ, მაგრამ იქნებ მაშინ უფრო ტრაგიკულად გრძნობ ჰერმეტულობას?

როგორც იმ ბიჭის დედა, ციხის კედელში რომ ჩაატანეს, დედა კი თავისუფლად მიდიოდა და კითხულობდა: - შვილო, ზურაბ, სადამდი? - ვიმე, დედა, მუხლამდი, მკერდამდი, ყელამდი და ბოლოს, ჩურჩულით გამეორებულ შეკითხვაზე - შვილო, ზურაბ, სადამდი? - ვიმე, დედა, გავთავდი...

იშვიათად გამიგონია უფრო ტრაგიკული ლეგენდა და ახლა ყველაზე შესატყვისი ჩვენი მდგომარეობის. ერთი კითხვა არ მასვენებს: ჰქონდა თუ არა მას არჩევანის საშუალება? თუ ჰქონდა (არ ყვიროდა, არ ტიროდა, არ აგინებდა მკვლელებს) არ ვიცი, მიწყნარებს ეს, თუ მაღიზიანებს. მაზოხიზმით გაზავებული ძალადობა...

მაგრამ შენი ციხე უნდა დაიცვა ოლონდ, ვისგან? შენივე ნაცნობებისგან,

ვინც წიგნები დაწვა ქუჩაში? ალბათ, მაშინ დამემართა კლაუსტროფობია. ვერ ვიტყვი შემოსაზღვრულ გარემოში, თუმცა ახლა ეს, ცეცხლზე უფრო უხიფათოა. გარეთ ყოველწუთში შეიძლება მომკლან ტყვიით, დანით, ქვით. მილიმეტრს თუ ჩემი ლაპარაკი გაიგონეს: მრგვალმარცვლიანი, ტრელმახვილიანი - პოლიკლიტინერი, როგორც ერთი ჩემი პროფესორი ამბობდა...

- აბა შემომხედე, რატომ გგონია, რომ მე მტერი ვარ შენი?

ვერ ამჩნევს. ვგავართ კიდეც ერთმანეთს, როგორც სისხლით ნათესავები.

- მე ჩემი დედა. რას მეხაზრები! სად ისწავლე ასეთი დამკობილი ლაპარაკი?

ხალხი იმდენია და ისე ათქვეფილი ერთმანეთში, რომ ნემსი არ ჩავარდება, იარიელი რად გინდა, ხელი რომ მკრას ვინმემ, წაიქცევი და გადაგთელიან. მაგრამ, რატომღაც, ფეხზე ვდგავარ და ასეთი ქონბა ამომდის პირიდან, თითქოს გაურბივარ, მაგრამ არ მყოფნის, ვიხრჩობი. კედელზე ვიღაცის მოხატული თვალებს ვგრძნობ, გახედავ უკან და ასეთ განსხვავებულ სახეს ვხედავ, რომ ნიღაბი მგონია. უფრო სწორედ, ჩვენ, ყველას გვიკეთია ნიღბები და ეს ერთი სახეა ნამდვილი. ხელში თეთრი ქოქი უჭირავს. მეუბნება, რომ ჰაერი მომიტანა, გზით გააჩერეს, მაგრამ თეთრი ქოქი თეთრი დროშა ხომ არ არის, რომ რამე აზრი გამოიტანონ და გამოუშვან. ბრბოც ვერ გოჩს ვერ შოუგო, მაგრამ ცარიელი ქოქი რომ მიეუყუდე პირთან და თეთრი ფერის დალევას დავიწყე, მიხვდნენ, რომ ორი გიგი ჩიუყვარდათ ხელში, თანდათან შემჭიდროვდნენ ჩვენს გარშემო, აშკარად დავინახე ჩემი ბავშვობის ბუ, რომელსაც თვალებში სიკვდილი უდგა. მაგრამ სალონში (ახლა უკვე მთელი ტანით გამოჩნდა და რატომღაც ოლეანდრის ჩე გამახსენა) ხელი მომკიდა და მოხდა სასწაული. ტყვიიდან ამოუჭრელი და ჰაერში გავიფანტე ცალკე თრომბები გაფრინდნენ, ცალკე ნერვები ამოვარდნენ ბუდეებიდან, სიკვდილს კი გადავურჩი, მაგრამ რას მივაღწიე? მხოლოდ ლტოლვას შეუძლია ჩემი თავიდან აწყობა, ან მოქანდაკეს. მომხიბლა ჩემმა მოქანდაკემ. არც მას უჭირავა ცამი ხელების დათვერი, მაგრამ ერთი მეცადინება დაუტოვა ჩემი ხელახლა აწყობისას. ვიღაც ქალმა ახალგაჩენილი კნუტები გადაყარა ქუჩაში, საჭმლის ნარჩენებთან ერთად. არ ვიცი, ვერ შევამჩნიე ისინი, თუ შევცდი, ჩემი სისხლძარღვები დაიკლდა, თუ ნეკნები, რადგანაც ხომ უნდა ამოევსო ცარიელი მუცელი და კნუტები ჩამიყარა შიგ, ამის მერე ნაწლავებს მიკაწრავენ და კუდს მიქნევენ. მე არ ვიცოდი არაფერი ამის შესახებ. ერთხელ წამოსცდა. იქამდე მეგონა, რომ პოლპოლის ბოჩქა მეზრდება მუცელში. აბა, საიდან ასეთი მეტყენარე ტკივილი? ჩამოვედი მიწაზე, ცოტა გამხდარი ამდენი ფერებისაგან, კბილჯიღილი, შეშინებული და გამჭვირვალეც. არ გამივიდა საკუთარი ტკივიდან ამოსვლა. აზრი არა აქვს ამის სიკვდილამდე. ალბათ, ვგონია, ზავი დადეს სხეულის ცეცხლი ნაწილთან, მეთანხმება ჰარმონიულ საფუძველზე, მეძლეზონისდაგვარად, ორკესტრს უნდა მიბაძო, არსებობს რამე უფრო განსხვავებული ერთმანეთისგან, ვიდრე ვიოლინო და დოლი? ერთი ცისფერია, მეორე შეღებვებული სისხლისფერი, მაგრამ თანაცხოვრობენ მუსიკაში.

თუ იარსებებს ჰარმონია ტკივის გარეშე,

ორკესტრს რომ ვინმემ ჩამოაჭრას ტანწერილი ფრაკი?

ორივენი ცალკე იდგართხალებს, სიმები ცალკე

და ქათამიელიაი მოკვდებიან გულის არეში.

და მოხდება რევოლუცია, ასეთი, როგორიც მოხდა.

- ეს სახლი კომუნისტების აშენებულია. დავანგრევთ და უკეთესს ავაშენებთ.

- არ მესმოდათ, თორემ მოვკლავდით!

- დაფიცებული მაქვს, უნდა დავანგრიო!

- დაანგრიე, საყვარელო დარბაზი რადად გვინდა! რა დროის ხელოვნებაა!

და მარმარილოს თეთრი კიბე ყველაზე გვიან დაინგრა. ვედის ყელივით იდგა სიცარიელეში, ცას უყურებდა. გამომწვევი და უდრეკელიც კი ჩანდა შავი კიბების, შავი თავშესაფრების, შავი ნინძების გარემოცვაში.

- ასეთ სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს.

- არა, არასდროს არ ჯობს სიცოცხლეს სიკვდილი. როცა ცოცხალი ხარ, შეგიძლია ამწვანებულ მთის თავი მიადო და მაკოცე დაგავიწყდეს. სახლის ლორთქოებს ხელებს აპქარი და სისხლისფერი მტერს შეუწყვეტო.

სიცოცხლე იქაც მთავარი იყო, ერთ ჩემს ლექსში, ამ ბოლო დროს ყველაზე ხშირად რომ მაგონდება, ამბავი ქალის, რომელიც გაათხოვეს სიმდიდრისგან გიჟდებით უღელი კაცზე. მას კი თეთრი ცხენკაცი უყვარდა. კაცი ქანტაკერიული ხნვის ტკივილებს იგრძნობდა ტანში, ქალი - რუსთაველის თეთრ-წითელ სილამაზეს ასახავდა, ანელადაწმედ შექმნილი საპირისპიროდ. სიმდიდრემ შეიძლება ტკილ-

ხი გიშერად აქცეოდა და, მაინც, ნახევრად ძვირფასი ქვაა გიშერი, ფატმანიელით ნახევრადლამაზი და საჭოჭმანო. და, იდგნენ ერთ მხარეს ალმასის ქანდაკებები, იაგუნდის გულქანდები, მარგალიტის სამკაულები, მეორე მხარეს - გიშერი, აქატი, რომელიც მშვენივრად გრძნობდა თავს, სანამ არ მიხვდა, რომ ოქროს ჩარჩო ძირდება თვითდამკვიდრებისათვის.

და ყველაფერი დაბლზე დადგარა. დარჩნენ გამჭვირვალე ქალები და ცხენკაცები ისეთი ცოტა, რომ დღე და ღამე რომ არაფერი უკეთებიათ, მენიუების გარდა, ვერც მათი შვილები გადაარჩენდნენ მოდგმას, ვერც შვილიშვილები.

მაგრამ ქალს, მაინც, არ შეეძლო შვილები არ გაეჩინა, თუნდაც გიშრის მძივივით ჩამოყარჩენილი კაცისგან, ამ თვალსაც არიდებდა.

ცხენკაცს კი იმდენი ტკივილი დაუგროვდა იმ ადგილას, სადაც მისი ტანი ცხენს უერთდებოდა, რომ წელში მოიხარა. რადიკულიტის დიაგნოზს უსვამდნენ. გუნებაში ეცინებოდა: რადიკულიტი ხომ არ ხრიდა წელსკენ ტიროდს. მაგრამ ადამიანებს სად ეცალათ ასეთი სირთულეებისთვის. მთავარი ახლა ფიზიკური გადარჩენა იყო.

და, მაინც, ხვდებოდნენ ისინი ერთმანეთს. რამახია, შეხვედრები პლატონური გახდა: ქუჩაზე გადადიოდნენ, რომ სადმე დამსხდარიყვნენ, წვენი ან ყავა დაელიათ და ელაპარაკათ. ყველაზე უფრო ტრამვაის გამოჩენის ეშინოდათ, რომელმაც ფეხი მოაჭრა ერთ მათ მეგობარს. ტრამვაი უკვე იმდენი ხანი არ დადიოდა ქუჩაში, რომ არავის აღარ ახსოვდა. იქნებ, არც იყო არასოდეს, მაგრამ ხომ იყო უფეხო კაცი, გულუბრყვილო და ისეთი ლეგენდარული, რომ "აი ის" უნდა ესწავლებინა ბავშვებისათვის. მთელი სიცოცხლე და ცის კანკამისთვის უვქერა, მას კი დოსტოევსკი უყვარდა, რომელმაც ჯოჯოხეთის ფსიქური დაანახა.

მისი ტკივილიც ჰქონდა გამჭვირვალე ცხენკაცს ტანის სიღრმეში. მას და წითელთმიან ქალს შვილებიც ჰყავდათ, მაგრამ არა ერთმანეთისაგან. ამიტომ მეტისები იყვნენ ისინი და ეცინებოდათ ტრამვაის გახსენებაზე, კენტავრის არსებობაზე, თეთრის და შავის დაპირისპირებაზე. მათთვის ტკბილი იყო შავში გათქვეფილი თეთრი ფერი, როგორც რძიანი ყავა. მძიმე როკი მეფობდა ეკრანებში. მიდიოდა საყოველთაო შეჯიბრება: ხეშმის ქურდის და აქლემის ქურდის, ძაღლის და კატის, ქარის და ფარდის... ქალაქი ისე აივსო მკვდრებით, რომ ცოცხლები ნეკროფილიისკენ მიდრეკილებას არც კი მალავდნენ უფრო, სწრაფად, წინააღმდეგობის გარეშე იკმაყოფილებდნენ სექსუალურ მოთხოვნილებას. შვილები, მაინც ზედმეტი ბარგი იყო ამ ცხოვრებაში. გაუფრთხილდათ ერთმანეთის ნახვა ცხენკაცს და წითელთმიან ქალს, ის ისით ვეღარ იღებდა თმას, რადგან შხამიან საღებავს ასხამდა. მაინც, არ უნდოდა სახე დაეკარგა, რაც ახლა ყველაზე გავრცელებული ავადმყოფობა იყო. უახლოესი ადამიანებიც ვეღარ ცნობდნენ ერთმანეთს, რადგან ორი სახე ჰქონდათ: სავარეო და საშინაო. გარეთ გასვლისას, ქუდიანით ჩამოიფხატავდნენ სახეს, ზემოთ აწეული ტუჩის კუთხეებით, რაც ღიმილს ნიშნავდა, თუმცა ესეც ჩვეულებისათვის ხარკის გადახდა გახდა, რადგან ნაცნობი იშვიათად ხვდებოდათ, თუ შეხვდებოდათ, ზუსტად ისეთივე სახე ეცვა და სიტყვები აღარ იყო საჭირო, ისედაც, ღიმილის კიდეზე დადიოდნენ, რომლის მიღმა უფსკრული ჩანდა;

ქუჩაში უფრო უცხოებს შეხვდებოდა, მათ მეორე სახე არ ჰქონდათ და იმ ერთის იხატავდნენ ისე გულმოდგინედ, რომ საქართველოს რელიეფურ რუკებს გავდნენ, ხოლო ქალაქის მკვიდრი აბორიგენები ეკრანში გამოდგმულ საფრთხობელებს აგონებდნენ. ენატრებოდათ კი თავისი ვენახი, როგორც მე ჩემი ქალაქის ქუჩები, რომლებიც ბილწსიტყვაობით აშმორებულ ორღობეებს დაემსგავსა?

"და ვაზის ფურცლებზე ისე გალურჯდება იქ მაზიამანი, ვით თვალის უპე, როცა ვერ მიხურავს ღამეში სიზმარი".

უადგილოა მოუზია, უბერხული, სევდის მომგვრელი. ჯობია, თავი გაირო მონადირის თოფით და არც ერთი წვეთი სისხლი არ გამოეცხეოდეს, შედედებული დარდი თუ გადგას ძარღვებში... სახლში რომ ებრუნდები, ისევ ძველი, შინაურ სახეს ეირგებ, უმწეო ტელევიზორიდან ისე ისმის მუსიკა, თითქოს თითები ერთმანეთში ებლანდება უჩინარ პიანისტს. ტახტზე მოეკალათები და უყურებ ტელევიზორს, ან დეტექტივს კითხულობ - ყითამები. უძილო ღამე მელოდება, როცა ან შავ ნაპრალში ვვარდები, ან ზღაპრის ყუყები ჩემს ტვინში მოკუნტულ ბავშვს. საკვირველია, რომ ის კიდევ ცოცხალია. რამდენი ჩამლის ნაღმებს გაუძლო, რამდენი აზრის დასაფლავებას, სამგლოვიაროდ, ფანტაზიის ოქნაც დაძაბვას თხოულობს ჩემგან. მიჭირს, ამ დროს სიკვდილის გამეტება. იგი ძალიან შორიდან, ტანის აბსტრაქტული სიღრმეებიდან უნდა გამოვიხმო, სპირიტიზმის სეანსი ჩავატარო, ბებიის ან დედის სულს ვუხმო. ბაბუა არ მახსოვს, მამაჩემის სული კი ასეა გაბრუებული ლენინისგან, გუეას და მისდაგ

მოდის ჩემამდე. ბავშვს, ტვინში მოკუნტულს, რომ დაბადებულიყო, შეიძლება საღამოვ ან ქალის რქმეოდა, ახლა კი უკუღმა ძღევს მისი სახელი - მელისი. ძალაუნებურად, რაღაც რითმის მაგვარი გამოდის, ხომ არ შეიძლება საკუთარ ყელს ფეხი დაადგა, მითუმეტეს, თუ ასონანსს აზრიც მოჰყვება: "მუსიკა ერთადერთია, რომელსაც შეუძლია მეტყველის არარსებული სამყარო". ვზივარ და ველოდები ნაცნობ ხილვას, რომელსაც მაქმანის ხელთათმანები უცვია, იდაყვებამდე და სახეს ფუალი უფარავს, თითქოს ცაცხვის ჩრდილი დაყვება თან, პარკეტის იატაკზე სანთელივით ირეკლებიან მისი გრძელი ფეხები, ხელში ორი ქოლგა უჭირავს, ისიც სანთელივით, უცებ პარკეტი ირღვევა და ქვემოდან, როგორც სცენაზე, დაგრეხილი ქედი ამოდის, სამკუთხედებისგან შემდგარი. მისკენ მივდივარ და მიახლოებისას ვხედავ, რომ ეს არც სამკუთხედებია, არც თივის ძნები, არც პირამიდები, არამედ მაქმანის ზეწრები, სისხლით და ოფლით გაზინთული, იქვე, კვაილებიანი ფაიფურის ნამსხვრევებიანი, იმდენი, გეგონება მიწიდან ამოიზარდნენ. კიდევ უფრო ახლოს თუ მიხვალ, ადამიანების ტანებს გაარჩევ, ერთმანეთში გადაგრეხილს, ხორცების მერწყმის, თუ შერწყმის ძლებით ყრილს...

მეფაილონებში რომ გაღიმებული სახეები იყო, ის ღიმილი გაიუპატიურეს და სახეები მოკლეს, ისევე როგორც ტანები, გამოიყენეს და გადააგდეს სანაგვეზე.

სანაქებო სანაგვე გამოუვიდათ: აბრეშუმის, ატლასის, ხავერდის, ვარდის სურნელებით გაჟღენთილი, რომელსაც ოფლის და შარდის სუნით ახშობდნენ, მაინც გამოუსხლტათ რამდენიმე, უფრო ქალები, უსწველინ-დაზიკურად, მაგრამ რევოლუციის სამუდამო დაღით სულზე.

მეტიაჩემის ბუნებაში, მაინც, უფრო ძლიერი იყოს სანთლის მეტადორა, შემას რომ დაიწებავდა ხარდაფში, მერე ჩემთვის ქირით გამოტანილ როიალზე უკრავდა, უფრო ხშირად, შოპენს, რაც რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ გამახსენდება.

სტოიკოსის ნემსებს მეეხება ხავერდის ლანდი

თუნდაც, შოპენის, სისხლის ნვეთი ძაფივით პირთან..

დედას დაორგულობამ სიკვდილამდე არ გაუარა. ვერც სილაღე, ვერც მუსიკა, მხოლოდ თავგანწირულობა და თავდაბრის უნარი ეტყოდა მისით დავინრობულ ბუნებაში.

მოვიდოდა საავადმყოფოდან შემკრთალი, ფერდაკარგული: — დღეს ოქროსის ცოლი მოვიდა, გავსინჯე, ტუბერკულოზი აღმოაჩნდა და ხმამაღლა თქვა, ყველას გასაგონად: - ჩვენი ამათი ყმები ვიყავით.

მერე კარის ყოველ დაკაკუნებაზე კანკალებდა.

რომელიმე აეადმყოფი მადლიერების ნიშნად წიგნს ან ყვავილებს მოუტანდა, საჩუქარს ხომ დაუბრუნებდა, ახლა იმისი ეშინოდა, ვინმემ არ გაიგოს და არ იფიქროს, რომ ამის საბაბი მიეცით.

ჩამაჩემის ხასიათი ლენინის ყვავილებივით ესახა თეთრ სუფრას. მერე ეს ლაქები ლურჯდებოდნენ და რომანტიულიც კი ხდებოდა მოგონება მის ლენინისმოყვარულობაზე, სიზარულის ნაკლებობას ფუსებდა, ალბათ.

მე მგონი, ლენინის ყვავილებისგან და მისის აბლაბუდისგან დაწნული თოჯინასავით დაჟინდა ერთადერთი, რითაც მაშინებდნენ, 1917 წლის რევოლუცია იყო და, მაინც, მოვესწარი მის გამეორებას (თუნდაც პაროდიულს), საკუთარ ნერვებზე გადავატარე, დედამ მისი ხათაგე დაინახა და დაიმალა, ფეხები მოკრიდა, სისხლძარღვები მინასავით მყიფე გაუხდა, გაუსწორდებელად იწვა, მხოლოდ ხელები შრიალებდნენ, წითელი საბნის ზედაპირზე. ერთადერთი, ლაპარაკი შეეძლო, მე კი ამისთვის არ მეცალა. ახლა ვნანობ ამას, ახლაღა მივხვდი, რომ როგორც კი დამიძახავდა, ლაპარაკს მონატრებული ყელი ისე უთბებოდა, თითქოს ქარვის მძივი ეცვა. ძალიან მენატრება ახლა, მაგრამ ისევე უნუგეშოდ, როგორც ჩემს თავში მოკუნტულ ბავშვს ჩემი დედობა, სადღა შემიძლია. ყველა ზღაპარი დამავიწყდა, ბოროტის გარდა. ისევ ტელევიზორის ეკუერებიდნენ, როცა კლასიკის ცურანიზაციაა, ან მელოდრამა – სიკეთის ილუზია სისხლის, ძალადობის, სისაძაგლის გარეშე...

**IV**

ცხენკაცს იმდენი ტკივილი დაუგროვდა, რომ ტანშიც აღარ დატეია. ცხენში გადავიდა. აქამდე აზრად არ მოსვლია, ცხენს მიხორცებული ტანი აეშვა და ჩვეულებრივ ადამიანად ქცეულიყო. მაინც გააკეთებდა ცხენების თიხისგან, პლასტელინისგან, ბრინჯაოსგან.

სულით ხორცამდე ქალაქელი იყო. სოფელიც კი არ ეწყობდა, ალბათ, ამიტომ უყვარდა ისე მინა, არამარტო ბაღნარიან-ყვავილიანი, გადაბიბინებული, არამედ სიცხისგან დახეთქილი და სიცივისგან დამზრალიც. ძალიან რომ გაუჭირდებოდა ქალაქში სუნთქვა, ცას გაჰქროდა და მიწებს

ეროვნული ბიბლიოთეკა



გადაღმა გადაურბენოდა. ორი ცხენკაცი და-ჭირისუფალი მის მეზობლებიდან, მაგრამ მათი ცხენები ლურჯი იყო და მისუბუქი მეცლეები ზამბახებით ჰქონდათ აჭრელებული, მისო-ბრინჯაოსფერი და მძიმე.

როცა ქალი სხვას გაჰყვა, უფრო ხშირად, ვიდრე დასაწყისში გარბოდა ქალაქგარეთ და ყაყაჩოები ქალის ნათელ ფერხილებს ავსებდა. მან კარგად იცოდა, რომ ოჯახური ცხოვრებისთვის არ იყო გაჩენილი. ყოველ დილას სახლიდან ვერ გადიოდა და პურის და რძეს ვერ მოიტანდა, უფრო მნიშვნელოვან საქმეებზე რომ არაფერი ვთქვათ. ბოშებიც არ ენატრებოდა გულზე, ლურჯის ცოტას სვამდა, მაინც სულ მეზარმოშებულივით იყო. ქალაქში მძიმედ დადიოდა, ქალაქგარეთ - რიტებზე დაბლა, ქოინჭყლებზე მაღლა. არასოდეს არ იტყოდა, რატომ. ამის ამსახველ ფრაზა, ქიანჭყლის რომ ფეხი არ დაადგა - ძალიან გავეთილი ენგნებოდა.

როგორი სიყვარული ჰქონდათ! ჩიტებივით ცხოვრობდნენ, რომლებიც არც თესენ, არც მკიან, მაგრამ მშიერები არ რჩებიან. "მეხედეთ ფრინველთა ცისათა". ბინლის ქალს უფრო უყვარდა. მართალია, მას არც ფრთები ამოსდიოდა ამისგან და არც ცხენი ეხატებოდა ნელიან, მაინც მსუბუქი იყო და გარეშის გარდამქმნელი. როცა მოდიოდა, პატარა ოთახის ჭუჭყიანულ მპალერზე გვირილები იხატებოდნენ. ყაყაჩოს თვითონ გაეუდა და ამჟენი ნითელი ფერი დაბრჩნობდა ოთახს. ამიტომ ყაყაჩოებიან მინდორს, მხოლოდ, მაშინ აგონებდა კაცს, როცა არ იყო. გარედან რომ ვინმეს შემოეხედა, ფანჯარაში ან კარის ღრიჭოში, დაინახავდა, რომ ისინი იყვნენ და არც იყვნენ, დაბალ განიერ ტახტს ცეცხლი ეკიდა და ბუნების სუნი იდგა, რომელსაც ინით შეღებილი თმა გამოსცემდა.

ჩაის და ყავას გამჭვირვალე ფაიფურის ფინჯნებით სვამდნენ, არასოდეს დიდი და უხეში თიხის ჭიქით, რომლის კედლებზე მკაძლება ხელებიც გაითბო. ბროლის ჯამებიდან გარგარის და მარწყვის მურაბება ახალებდნენ, ფაიფურის ყვავილებიანი დაფიდან - ყველის ნაჭრები.

ორივეს მოსწონდა ასეთი ცხოვრება. წარინჯისფერი პეპლების ხვატი სამილის თავზე, მაშინაც კი, როცა ფრინვლის ლოლებები იხვდებოდნენ ფანჯარაში... ზოგჯერ, უფრო ოთახში ქალი ცხენს შეაჯენებოდა - ბრინჯაოს ისეთ ხორკლიან სიმაგრეს, რომ დაკარგულ-დალოლავებული სახით დადიოდა რამდენიმე ხანს. კაცს არ უყვარდა ზღვის თეთრი ბაარალის გამოფენა. უფრო იმიტომ, რომ ქალი არასდროს ნუწუნებდა, რომ ოჯახი უნდა, სახლი, ბავშვები. ზოგჯერ ისეც ჩდებოდა, რომ კაცი სადმე, სალუდეში შევიდოდა, სადაც ბავგდები ბინძური იყო და ზედ ბუზები ენძრებოდნენ, ტარაკნების სირბილით და დაუბანელი ტანების სუნით იყო სავსე იქაურობა, იაფი სიგარეტის მყრალი კვამლით და ისეთი ქარგონით, რომ მორიდან მოთვალთვალე ქალს, გაფხაჭნილ ყურებზე, სისხლის წვეთები აჯდა.

მისი ცხენკაცი, ზუსტად ისეთვე ჩდებოდა, როგორც ყველა იქ მჯდომი, რადგან ცხენს ვერავინ ვერ ხედავდა. მხოლოდ, ოდნავ მაღალი იყო სხვებზე, თითქოს, თითის წვერებზე დადიოდა და სხვა არაფერი, არც სხვისი ცოდვის მტვირთველს გავდა და არც სხვისი ტკივილის ტანში დამჭროვებულს: ეტყობა, ისვენებდა თავისი მოთისგან, რომელიც მისი ჯვარიც იყო, ზოგჯერ, სიზიფესავით იხსნიდა და სანამ მის ასაღებად დაიხრებოდა, თუ უფსკრულში ჩავიდოდა, მარტივი კაცის ცხოვრებითაც უნდოდა ეცხოვრა.

სალუდეში დროდადრო ქალი შემოდიოდა, ვულგარული, ჭრელი, მაგრამ რაღაც აკლდა მის სიჭრელეს, რომ პეტრა ესმერალდას დამსგავსებოდა. იქნებ, ჭუჭყიანი გარემო უკარგავდა ფერს. ამიტომ თმის ლურჯით საზღვარზე უნდა ეძლო ვულგარულობასა და სინატიფეს შორის. სალუდე კი ყველაზე შესაფერისი ადგილი იყო იმისთვის, რომ კაცს ვენერიული დაავადების შიში შემოჰყროდა თავში და იქამდე ელოდა ტვინი, სანამ მიძინებულ გუნებასაც არ მიადგებოდა.

სახლში დაბრუნების დროც მოდიოდა. ჯერ კიდევ ქუჩიდან ხედავდა კაცი ფანჯარაში ბრონწეულის ტოტივით ქალის თავს, რომელიც აღარ ჩანდა, ახლა არც მაინცდამაინც ჭირდებოდა. შემოქმედებაში ხელს შეუშლიდა. რთული იყო ცხენის კვალება, თან ყოველი ბილი, წინაზე უკეთესი უნდა ყოფილიყო. ქანდაკების დამთავრებისას უჭებდა ადგილს, სადაც ისარი უნდა მოხვედროდა და კინოვარის ნითელ ლაქას ახატავდა ზედ - ნინასწარი განცდა სასიკვდილო ჭრილობის...

დღევანდელ ცხენს კი მეგელა დაიხატა შუბლზე.

მერე ტელეფონთან მივიდა. ლაპარაკი არ უყვარდა ტელეფონით, მხოლოდ აუცილებელი ინფორმაციის მიღება, მაგრამ ქალი არ ჩანდა და მისი დაუფლა, უმართავი, ტრაგიკის შემრყევი თუმცა, რა ტრაგიკა უნდა ჰქონოდა დროისა და სივრცის გარეშე მცხოვრებ კაცს. ეს უფრო ჩვეულება იყო, დაბრუნებულ ცხენს ყო-

ველოთის ქალთან ერთად უყურებდა. მამაპაპური ბოსლისა მიამსგავსებდნენ ხოლმე ტყეებზე, როგორც გემს, რომელიც ზღვაში გადის. სად დაიკარგა ქალი? ალბათ, რაღაც ეწყინა. მაგრამ მან ხომ მხოლოდ მიახატა ცხენს პეტერა ესმერალდა. ეშმაკთან გარიგება არ დაუდევია და არც აპირებდა ამას. ქალმა ყურმილი აიღო.

- ცხენი დავამთავრე.

- მერე?

- ისეთი უჩვეულოა. ბრინჯაოს მიწისკენ აქაჩება, პეპელა - ცისკენ.

- მაინც დაახატე პეპელა?

- აბა, როგორც უეჭველი თავის ტკივილს, რომელიც ტვინს მიღრღნის?

- შენი ბრალია. სალუდეში არ უნდა მესულიყავი.

- დამცხა. ცივი ლუდი მომინდა. შენც ხომ აფაშიანი ხარ.

- მაგრამ ისიც ხომ იცოდი, რომ ბარლების ჩიტივით ფრთელი ქალები მარტო იქ დადიან.

- ის პეპელა იყო, სრულიად უხორცო, არავითარი სექსი. ადამიყოფობა გატეხილი მუხლიდან შეუდგა ტვინში, გახსოვს ვიღაც ძალიან გამჭრიახმა კაცმა ცხენის ჭიხვინს რომ მიამსგავსა ჩემი ხმა და ქვა მესროლა?

მოუთმენლად ელოდა ქალი, ისეთი რამ ეთქვა თავის გასამართლებლად, რომ დაუჯერებინა. რამდენიმე წუთში იქ იყო, პატარა ოთახში, რომელიც ავეჯს ვერა, უამრავ ცხენს კი იტევდა.

გასვლის მერე, მეჩხეთისკენ წავიდნენ. იქ ერთი რესტორანი ჰქონდათ შეგულებული. ზაფხულში არასდროს არ გრილოდა ისე, ზამთარში ძალიან ციოდა, მაგრამ ბუხარში ცეცხლს ანთებდნენ, სახის და ტანის ნახევარი მხარე უთბებოდათ, რომელიც ცეცხლისკენ და ერთმანეთისკენ იყო მიმართული, მეორე ნახევარი ისეთი გაყინული ჰქონდათ, რომ გამოცნობერების ვერ მიუდგებდნენ ცნობისმოყვარეები. ძალიან ცოტა ხანს შეეძლოთ ერთმანეთთან ყოფნა. როცა კაცი მუშაობდა, ქალი ტახტზე იყო წამოწოლილი და წიგნს კითხულობდა. როგორ მშურდა ამ ფუფუნების და ყველაფრის, რაც გააჩნდათ, ფინალის გარდა.

ტრადიციამ, დროისა და სივრცის მეფემ, თავისი გაიტანა. ქალი უნდა გათხოვილიყო და შვილები ყოლოდა. ყოველი მხრიდან ჩასჩიჩინებდნენ. ვის დაუჯერებდა, მაგრამ მომაკვდავი დედა შეეცოდა, გათხოვდა. კაცი დიდი ხნით წავიდა ქალაქიდან. როცა დაბრუნდა, ქალი ფეხმძიმედ იყო. მაინც მოუნდა მისი ნახვა. ტელეფონში დარეკა თუ არა, ქალს ყურმილი არც ესხლია, ისე გავიდა სახლიდან, როცა სავარძლიდან ადგომაც კი უჭირდა.

ბავშვს რომ აჩენდა, ექიმები აშკარად ხედავდნენ, რომ არა ქმარი, დერეფანში მოლოდინს რომ სცემდა, არამედ სულ სხვა კაცი ეხატა თვალებში. კაცსაც უცხო შეიღები წყეულებრივი მეფეეფებანი ქალისკენ, მაგრამ ცოლი არ მეფრთავს.

ერთხელ, შემთხვევით, წიგნის მაღაზიაში შეხვდნენ ერთმანეთს. ქალმა უთხრა - ისეთი ბავშვები ვერ გავაჩინე, რომლებიც ფორთოხლების კოცონს ახტებიან.

- ვერც მე. - ამაც დაილაღნენ, არ იცოდნენ, რომ წლების მერე კიდევ გაეხარდებოდათ ერთმანეთის დანახვა და ლაპარაკი, ლაპარაკი, ლაპარაკი... როგორ მათბობს ეს ამბავი ახლა, ჩემს ბნელ და ცივ ღამეებში.

ტყვიების წითელი ხაზები გადაებუღლია ჩემს თავზე, მშვიდობიანი მაცხოვრების ნაცვლად, ქალაქი იწვოდა. ველოდები, როდის მოვა ჩემი სახლის ჯერი. გული მეკუმშება ისე, თითქოს, ვიღაცა წურავს ლიმონივით, მერე ისვრის და თავიდან იწყებს. მერე ლოცვა ჯიბის შიში. რაც არ უნდა მოხდეს, სანამ მე-12 სართულის კიბიდან მინიმუმ ჩავალწევ, ველოფური გათავებული იქნება. ჯობია, სახლში დავრჩე და წიგნი წავიკითხო. ძველებური ფუფუნება ტახტზე წამოწოლილი კითხვისა, არ არსებობს. სანთელს ვერ მოვიმარჯვებ თვალებთან, თან გაიყინები. ამიტომ ჩაკეტილ დახურული ვზივარ და გავითვლით. რას? სრული შეუსაბამობა გარე სამყაროსთან. ყველას რომ ჰგონია, ნერვები ამოვალაგე თავიდან, იატაკზე დავაწყე და მატყლივით ვეჩხიკე მინდის ჯოხით, სულ ტყუილია. ბებიკ გამომვიდი ეკითხულობ ყოველ ღამე. არასოდეს არ ვგიჟდებოდი მასზე. ენის გასატეხივით თუ ეიმერეს ზოგჯერ ალიტერაციულ ლექსებს, ლამაზად ჟღერდნენ, თარზე რომ დგუკრა და სადღაცის წვიმა ნამოწვდეს.

ამ ოთახში, უსინათლობაში, სიცივეში, უიმედობაში ერთ რამეს მივხვდი - ერთადერთი სიყვარულის პოეტი ქართულ ლიტერატურაში ეგ იყო. კიდევ იბრძოდა, რაღაც დიპლომატიურ მისიასაც ასრულებდა, მაგრამ მხოლოდ ყოფაში. ლექსში ერთხელ არსად არ გაიელვებს ხმლის წვერი, პოლიტიკა, პატრიოტული მოტივი, ასეთი პატივცემული ქრისტიანობისგან. მხოლოდ სიყვარული, ლამაზი ქალის სხეული, ისე განათებული შიგნიდან, გეგონება გულის ადგილას ნათურა ანთია, სიტყვების მარცვლები ისეა მომრგვალებული, როგორც მკერდში და თეთრებში ჩაწყობილი ოქროს

გუნდები. მხოლოდ, ერთი მინიშნება იმაზე, რომ არც თუ ბედნიერი ქვეყნის შვილია - სევდის ბაღი. სევდის ბაღში ცხოვრობს, მიუხედავად იმისა, რომ ეპიკურული ტკბობა შეუძლია ხორციელი სილამაზით.

- ნეტავ, ასეთ იმიჯ და უბედურებაში იმყოფებოდა ტანთ-ტატანი?

რიტორიკული შეკითხვა საკუთარ თავს.

შეშინებული მეზობლის, ჩემს ნავთქურაზე ხელების გასათბობად, თვითონ ნავთი გაუთავდა, და თითქოს, რაღაც მოელანდა, შეშინებული უკან იხევს. მივდევ ვერ ვაჩერებ, სულ კი მიქვს იმის შეგრძნება, რომ ამსტერდამის თეატრია ჩემი ცხოვრება, მაგრამ რაღაც მნიშვნელოვანი როლი ხომ არ მომცეს ამ ბოლო დროს? სარკეში ვიხედები და ვქავდები. სახის ნაცვლად სრულიად გაუგებარი ლაქა მადევს, არა ხილები, თვალების და პირის ჭრილით, არც კი ვიცი, როგორ ვსუნთქავ, ან ვხედავ, მაგრამ რაბან ამას ვახერხებ, იქნებ, შემიძლია ახალი და ყველაზე სასურველი სახე დავიხატო, მაგ. მშვენიერი ელენესი, ქუჩაში გამოვიდე და იმიც კი შევნიშნო, ან გავართულო, პოზორის თუ დავუცეროგბით.

მაგრამ უცხო სახის მილება, თუნდაც იდეალურის, იგივეა, რაც უცხო ქვეყანაში ცხოვრება, სადაც შენს მიღმა იყურებიან, თითქოს ლანდი ხარ, გაგჭოლავენ და ისე გაივლიან, რომ ფრჩხილიც არ წამოგტკივდება. პარიზში მოტოციკლეტებმა გადამიარა, მე კი ფეხზე ვიდექი. ამას ჯობია, სხეულიც, წიგნები დავინვან, მაშინ კიდევ გრჩება მაინი დაურჩილიდან აღდგომის.

ლმერთის ვთხოვ, ჩემი დაკარგული სახე დამიბრუნოს. მარტო მე არ ვარ ასეთ დღეში. ლამე არ ჩანს, მაგრამ რიცვი გათენდება, თვალები დურიდი მძივებივით ერთა ქუჩაში. ბოქლომით დაკეტილი პირები მიტოვებულ სახლებს ჰგვანან. თვითონ არ მოვინიშვნე ლნითში პირების გაუქმებას? საკუთარ თავზე ვინებივ. ამას კიდევ ავიტან, თვალის ჩინს თუ დამიბრუნებ, ლმერთო! რამეღლისაც, როგორც უკანონო სიმდიდრეს, კონფისკაცია გაუკეთეს. ოლონდ, თვალები სხვებში არ ეგულოთ, გავიძვერი იყო, მხედველობა – 7, ადამიანებს მუქნდოვნად ეხედავდი, სინათლეს ისე შეკრდოდ, რომ თავი მტკიოდა.

ის თავის ტკივილი მენატრება.

იატროსისთვის ჩვენი ამსურდული ყოფა კი არავის ნიშნავს და არც არავის გაარდურებაა დიდი ტრაგედია.

ჩემს შეშინებულ მეზობელთან შევდივარ, ვულებრკვილად ვეკითხები: - რა მოხდა, სად გაიქეცი?

- სახე არ გქონდა.

- ეს ხშირად ხდება, ოლონდ ვერავინ ამჩნევს. ზოგჯერ სახეს ვიხსნი ხოლმე და ვასვენებ. მავიწყდება ვდებ, რომ ყინულის ნატეხები შეისრუტის, თვალებისსკლერა განწმენდის, მერე ისევ ვიკეთებ და ახალ გამომეტყველი მონატრამსავით პრიალებს. არ შეგიმჩნევია?

შეშინებული ქალი ვერაფერს ვერ ამჩნევს, მაგრამ, სასწრაფოდ მეთანხმება, ვულში ფიქრობს: - კიდევ ერთი გიჟი მოემატა გაგიჟებულ ქალაქს. მე კი კმაყოფილი ვარ მოხდენილი მთამბეჭდილებით. თითქოს მთავრობის დავალებას ვასრულებ. მოკურთერაპიას ვახორციელებ.

V

ერთხელ პარიზშიც კი აღმოჩნდი ამ უდროობაში. ეს იყო შარშან, შარშანწინ, ან, იქნებ, შერმის, არ მახსოვს. ბარნოვის ქუჩიდან გადავედი ქუჩაზე, რომელსაც ქვია: "ესტრე მოადელ" ("შერშ მიდი").

ხომ არის ჩვენთან ბესიკის ქუჩა, მაგრამ ქუჩას რომ "სევდის ბაღი" ერქვას, ასეთი რამ წარმოუდგენელია. სამაგიეროდ, ლენინის ძველს ჩამოვაგდებთ და მისი სახელობის მოედანს თავისუფლების მოედანს დავარქმევთ, რომელი წარმავალ შეგვეძება ამის გამო თავისუფლება? მერიდება კიდევ ამ გატყლარჭული სახელის გამეორება. იქნებ, ძველი, მერიას მოედანი ჯობდეს. სასახლიან აშრდილებს ნამოატრეტივებში, ძეორდეს აშრდილებს - თავგადომობილებს, ქურგასფერტილებს, თოვლში ჩაგირულებს.

ისიც კი აღარ ვიცი, პარიზში ვიდავი თუ თბილისში ჩამოვიტანე იგი. მუქის გრაფიკში ჩავტენე. როცა სინათლე მოდის, რამდენიმე საათით ამოვილებ მას, რუქასავით გადავშლი და დავდივარ მის ქუჩებში, მონატრებული მხატვრების გამოფენებზე, კაფეებში. როცა განსაკუთრებით ცუდად ვარ, პირიქით, თბილისი ჩამაქვს პარიზში. მაშინ მეჯახება მოტოციკლეტი, მტკივდება თავი, ჩემს მეცელში, შეცდომით ჩაგრილი კნუტები ისე მწარედ იფხაჭნებიან, რომ ანატომიას მიცვლიან. ბავშვის ნახატს ვგავარ - ერთი დიდი წრე [მიგ ჩაგრილი მოელარუნე გულით, ნაწლავებით, ფილტვებით, თირკმელებით], რომელსაც ადგას მეორე პატარა წრე, თავი, ანუ ნერვების გორგალი, ფეხების და ხელების ჯოხები ისე ჩატია, პროპორციის დაუსაცავად, თორემ იმხელა ტანის ტარება ფეხებს უჭირს, ხელებს ყვავილის დაჭერა თუ შეუძლიათ, უფრო მძიმეს ვერაფერს ვერ მოერევიან.

ასეთი დავდივარ ქუჩაში, თბილისში არავის არაფერი არ უკვირს. სხვაგან ინვალიდი ვგონივარ და ფულსაც კი მიწვდიან, როცა უარს ვეუბნები, გაკვირვებულები, საბრალოდ, მეცლებიან, მაგრამ როცა პარიზმა, პირველად ჩამოსულს, ცოტათი ბეცს, ცოტა დაკომპლექსებულს, უიმედოს და დეპრესიულს, თავი დამანება, მეგობნდა, გული არ გამისკდეს-მეთქი.

რა მეშინია ძველი ცხოვრებიდან?
შიკაგო
და თითო მაქმანის სადილი
მუქ კაბაზე,
როგორც პატარა მონაკვეთი
ორ ტკივილს შორის...
ამ მონაკვეთისაა ეს ქალაქიც,
გვერდება,
სინათლის გუნდა გესროლეს,
ან სურათი გადაგიღეს
და ობიექტივიდან
ერთი წიტი კი არა,
ბევრი თეთრი ფრინველი აფრინდა
ალბათ, ამ წუთში უნდა მოკვდე
და ისე განათდება მკრთალი მაქმანი,
თითქოს, წმინდანის ყელზე დაეფინა...

ვერ შევასრულე ეს სიტყვა, ვერ მოვკვდი. მაინც, ძალიან სცილდება პოეზია და ცხოვრება ერთმანეთს. ზოგჯერ, მათ შორის უფსკრულია, რომლის კიდეზე პალეოცინოგენური ფიგურები ცეკვავენ. წითელი და შავი, წითელი და შავი... ჩემი გმირი ქალი, რომელსაც ცხენ-კაცი უყვარდა, ძალიან მაგონებს მადამ დე რენალს. რატომ არის სიყვარული ყოველთვის ტრაგიკული? იქნებ, იმიტომ ტყუილია, როგორც ლექსი, როგორც, სიზმრითად, ზღაპრები და რაც უფრო ოსტატური ტყუილია, უფრო მეშნარავი, მით უფრო დამაჯერებელია (შვილების დახოცვა, დედასთან ინცესტის მერე, თვალების დათხრა). შენც ხომ ტყუიხარ როცა ამბობ, რომ აცეკვებული ხე უნდა დაიჭირო ხელში და მიხვიდე კაცთან, რომელიც გიყვარს. მაგრამ, იქნებ, ეს ამ სიტყვების მეტაფორაა, ცხრა თვის ფეხმძიმე, სკამიდანაც რომ ვერ დგება და ტელეფონის პირველივე ზარზე გარბის, საყვარელს, მაგრამ უკვე დიდი ხნის გაუცხოებულ კაცთან? ტყუილი სიმართლედ იქცევა, ჭეშმარიტებად. ასეთი სიმართლეა ისიც, რომ მიყვარს მინა, რომელზეც დაბეჭდილი ვაშლები ყრია, უფრო მეტად, ვიდრე აფეთქებული. ბევრს არ სჯერა ჩემი. მეტაფორა გაოცებას კი იწვევს, მაგრამ ნდობის და თანადგომის ანადგურებს.

ქუჩაში მიყურებენ. სახლი მაინც ის ციხეა, სადაც, ზოგჯერ, შეიძლება გამოსვლა. სრული უკვე აღარ ისმის, ომი დგითავერდა სიმღერისაგით ამეკვეთება: "ომი გათავდა, მშვიდობისა გუშინიდეთ, ხალხი!" ალბათ, არის ისეთი აზრიც, რომელიც ჯერ ტანით უნდა იგრძნო. ქუჩები დანგრეულია. ყოველ ნაბიჯზე ქვიშისა და ცემენტის გროვები დგას... მაგმჯ გაიელის და ისე გაუღიმებს მათ, როგორც ცოცხალ მთას ანლერგულ დროში ფული ისეა იშოვება და მშენებლობა, ლამის ნგრევის პარალელურად იწყება. თავიდან მახარებდა ეს, მაგრამ წიგნის მაღაზია რომ აღარ დატოვეს ქალაქში, შემეშინდა. ვერ წარმომედგინა ჩემი ქალაქი ამ სახეურად ჩაბნელებული, მუზეუმები, რესტორნის, კოფეშოპების, გრილი მენიუების გარეშე, ბუკინისტურ განყოფილებებში ტყავის, თუთუნის და სიძველის სუნი რომ იდგა, ოდნავ, როგორც აწოლებული სუნამოსი. აქ გამყიდველებიც სხვანაირები იყვნენ, განსხვავებულები გასტრონომების თუ უნივერმაღების გამყიდველებისგან, თუნდაც ძალიან ზრდილობილად, მაგრამ, მაინც, წიგნთან ურთიერთობაში ჩამოყალიბებულები. ზუსტად ხედებოდნენ, რომელი წიგნის ხილვადად შემოხვედი, რომლის დასათვალიერებლად და რომელზე ცხვირის ასაბზუებლად.

საქმეში ჩახედული ხალხი ამბობდა, რომ როგორ მალევე არ უნდა გაიყიდოს პოეზია, მაინც წიგნებისთვის გამომცემლობისათვის. თურმე ამ სიტყვების აზრიც ტანით უნდა მეგრძნო, როგორც ახლა მოხდა, როცა აღმოჩნდა, რომ პოეზიაც და პროზაც, ლიტერატურა, ოღონდ არა ის, რომელსაც "სხვა დანარჩენად" მიიჩნევს ვერლენი, არამედ ნამდვილი, წიგნებისა, ეტფურებისა და პაუზებისაგან შემდგარი, მხოლოდ ზარალის ვაჭრობაზე გადასული ქვეყნისათვის.

და, მაინც, ეტყობა, ტყუილად არ გამოვსულვარ სახლიდან. ტანსაცმლის მაღაზია, კაფე-ბარი, ქალურიცხი და, უცებ ბიბლიოთეკა. ისევ იქ, სადაც ყოველთვის იყო, ჭავჭავაძის გამზირზე, ტროლეიბუსის გაჩერებასთან. თვალებს არ ვუჯერებ, შევდივარ, ვკითხულობ, - აქ მარტო გაზეთებია, თუ წიგნებიც? - რა თქმა უნდა წიგნებიც - მპასუხობენ.

წიგნის კითხვა სახლში მირჩევნია, მაგრამ ისე გამახარა ბიბლიოთეკის პოვნამ, რომ რადგან წიგნს ვიღებ თაროდან და სკამზე ვჯდები, ალბათ, წიგნების რაოდენობაც და თემატიკაც ისე იქნება შეზღუდული, როგორც ციხის სამკითხველოში და, მაინც, მიხარია, ეფერებლად წიგნს, ლოდინის ყდაში ჩასმულს, ლამის ციკობრ, კოლექციონერისეული წიგნებიც

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაქუთ-ცუთქი. რა წერია ამ წიგნში, ახლა ჩემთვის მნიშვნელობა არა აქვს, არც ავტორი მაინტერესებს, არც სახელწოდება, მთავარია, რომ ქაფქაფაისს ქუჩაზე, ტროლეიბუსის გაჩერებასთან ვნახე ბიბლიოთეკა, რომლის სული, მეგონა ფადი ხანია მოიხარშა რესტორნის სამზარეულოში.

სულ მეგონა, რომ პუშკინის მიერ სიკვდილის წინ ნათქვამი:

- მშვიდობით, მეგობრებო! ვიღაცის მოგონილია, ვინც იცეკა მიუჯდა საწოლთან მომაკვდავ პოეტს. ნუთუ შეიძლება კვდებოდე და მხოლოდ, წიგნებთან გენაღვლებოდეს განშორება?

ისეც ტანით ვუჩრძენი თუ დავიჯერე, როგორი მართალი და საპატივცემული ეს ნათქვამი, მაშინ, როცა ბიბლიოთეკა აღმოვაჩინე ჩემი გაცილებით ქალაქის ქუჩებში და ისე გავუვლიდი მას ბავშვი რომ გამოვლის და ქვიშის მთას, ცოცხალივით გოდღიმებს, როგორი მარტოხელაა, ზოგჯერ, ბავშვი, რომელსაც უამრავი ხალხი ახვევია, უცდიან, ელოლიავებიან, ცივ ნიავს არ აკარებენ, მაგრამ მკაცრად სჯიან ტყუილისთვის. ის კი არ ტყუის, თავის სამყაროს იგონებს: ქოქის თუ ბოთლის ნამტვრევებისგან, ზღვის კენჭებისგან, ლამაზფერიანი ნიჟარისგან, ჩიტივით საკუთარი ნერწყვით აშენებს მას, ყველაფერს და სადღაც, ჩვენს არსებობაზე მაღლა, ბუდეს იკეთებს. ჩვენ კი ვუნგრევთ, ფიქის ფორმულის ჭეშმარიტებასავით ვუმტკიცებთ თავში ფიდას ვუცავარ, მამას ვუყვავარ, ტყუილს აღარ ვუბიეი და მაგრამ ტყუილისკენ ვუბიძგებთ, როდესაც ის ადამიანებს (მშობლებს) უფრო გაიმეტებს, ვიდრე საკუთარ ჭეშმარიტებას და უკვე უკანმოუხედავად ტყუის. მას, ჯერჯერობით ვერაფერ ვერ დაარწმუნებს, რომ ვიღაც უფრო მართალია, ვიდრე ფანტაზია.

ბებია რომ გარდაიცვალა, დედა, დროდადრო, თავის მეგობრებთან ნათესავებთან მტოვებდა, თვითონ რომ სამსახურში ნასვლიყო. ერთხელ თავის დეიდასთან მიმიყვანა. ორი დეიდა ყავდა. ერთი ლამაზი, მეორე - უშნო. უშნოს, რომელიც ძლივს გაითოვდა, ქმარი და შვილი ომში დაეღუპნენ, ნერვულობისგან, თუ თანდაყოლილი უიმედობისგან, თითქმის დაბრმავდა, მარტო ცხოვრობდა და ორი კატა ყავდა. კიდევ ერთი უბედურება სჭირდა, სრულიად უფანტაზიო ადამიანი იყო და ისეთი დაბოლმილი, რომ ყველა სძულდა. ერთი კეთილმოსურნე ადამიანი არ ყავდა, არც ნათესავი, არც მეგობარი, არც მეზობელი.

დეიდაჩემმა სამსახურის, ანუ პურის ფულის დაკარგვის და ჩემი წერილავით განწილ ყელზე ჯირკვლების აღმოჩენის, ერთი დღით ჩემი თავისუფლების დათრგუნვა აშკრობინა და ამ ქალთან მიმიყვანა. თან სადზაღლიც დამიტოვა. კარადიდან პურზე ტარტინგით ნასმელი ხიზილალა, რომელსაც ბებიაჩემის მოლო სამკაულები შეეწირა და რომელსაც თუ პირში არ მჩენიდნენ, ძაღლებს ვუყრიდი ფანჯრიდან ახლა დაერწო მარტო, ე. ი. მშიერი. ერთადერთი განძი დედაჩემის დედას რომ გააჩნდა, თავადის გვარი იყო. მხოლოდ ის უყვარდა, საგულდაგულოდ ინახავდა, ზოგჯერ ამოიღებდა ჩუქურთმიანი კარადის უჯრიდან, როგორც ძუნწი ოქროს და მტევნს სწმენდდა, უფერებოდა, დედაჩემიც არ ეშინოდა მისი.

მე ვგრძნობდი რომ გამორჩეულად არ ვუყვარდი. ჯერ ერთი, ნახევრად პლებეური წარმომობის გამო, მეორეც, ჩემი ტყუილი, ანუ ფანტაზია, ცნობილი იყო ნათესაობაში (ამ დროს არასოდეს ყოფილა ტყუილი არ მითქვამს, ვერ ვიტანდი წერილმან მატყუარებს).

მხედველობა მეც მაკლდა და შევეცადე კოზირივით გამომეყენებინა მასთან მეზხები ნერტილი, მაგრამ არაფერი გამომივიდა. ჩემი პუტკუნტოლები კატებს აჭამა და როცა უკვე საკმაოდ მომშივდა, ტაფაზე თხელი ცომი დაასხა, გამოაცხო, დაჭრა, თაფლიანი ქილა გამოიტანა, კატებს დაუძახა და დაიწყო ტრაპეზი. უშაქრო ნამცხვარს თაფლში აწობდა და ხარბად ჭამდა, კატებსაც თანაბრად უნაწილებდა.

რომ არ ავტირებულიყავი, არარსებულ მღვიმე პურს ვჭამდი, მაგრამ მისი თაფლიანი ნამცხვრის ჭამა წარმოდგენითაც კი არაფრით არ გამომდიოდა. მას კი ეგონა, რომ კეთილ საქმეს აკეთებდა, ტყუილის ანუ ფანტაზიის უძლურებაში მარწმუნებდა, ყოფის თვალსაჩინოების წინაშე გამოფყუდა კიდეც, საკუთარ თავში დამეჭკა. მოფშანის ზღაპრები, რომლებსაც მაშინ ვკითხულობდი, ფანჯარაში ვისროლე, ოლევწერის ხე კინაღამ დამიჭკნა, ისე მივაგდე. საშუდამოდ დამამახსოვრდა ის ერთი დღე. ხელმეორედ, ჩემი ასეთი დათრგუნვა, მხოლოდ, რევოლუციამ შეძლო.

რევოლუციას ის ხალხი ახდენს, რომელსაც თავისუფლება ცოხიდან გამოსვლა ჰგონია. როცა, ზოგჯერ, პირიქით ხდება. ცოხეში წლობით ჩაკეტებული, გაქცევაზე მეოცნებე კაცი, ბოლოს, მართლაც რომ მოახერხებს გაქცევას, გამოვა ისეთ ერცელ და ერთფეროვან ტრამალზე, სადაც ერთ ნაოჭს, ერთ კუთხეს ვერ მონახავს ჩამუდდოებისათვის. ესხიერეც, თავისუფლების პირებოლა, ისე არ გაცს მის მიერ ცოხეში მო-

გოგონას, რომელსაც თავის ხორცს და ძვალს აჭმევდა, რომ იგი ისეთივე ნაზალებით, როგორც გამოიქცა, ცოხეში შეიძლება შებრუნდეს.

ჩემთვის რომ ეკითხათ, ქალაქის ყველაზე დიდ მოედანს თავისუფლების ნაცვლად აღდგომის სახელს დავარქმევდი, ან ზარების, ან ვარდების, ხომ დარჩა აქ ოდესღაც რამდენიმე მეწამული ვარდი, მაგრამ უკვე აღარ მახსოვს, ცხადში იყო ეს, თუ სიზმარში. მწიფერ ბავშვებს მგავდნენ, ძილშიაც რომ ვერ იქრობენ თმის ღერებს და ჭორფლის კოპლებს, ამიტომ უშინიათ მათი ადამიანებს, ხახლის ბუდეში ვერ ჩადებენ თბილად და მორგებულად და ცოდვის შვილებივით ქალაქს მიუგდებენ... ახლა რეკლამების ძეგლები დგანან ამ უპატრონო ბავშვების საფლავებზე. ამასაც, ალბათ, თავისუფლებას უძახიან ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში.

თაფლში ჩაწყობილი პური, ჩემთვის ყველაზე მიუწვდომელი და, ამიტომ ყველაზე სანატრელი სიტკბო. ერთ ზამთრის კოქეს, დღე თითქოს თაფლის გაგრძელებაა ჩემი ქოლოდან.

თაფლიც მაქვს, პურიც, რძის და კარაქის სუროგატიც, ომიც დამთავრდა, დედა გარდაიცვალა, გოგელ ღამე აღარ მესიზმრება, რომ მისი ტანი ცოცხალია, თავი კი მკვდარი, რადგან სისხლი ვეღარ ადის მასში, დილა-დილა მეკუთლობით, ზიზღით შეხებით. მადრიყენის ქალი ახალგაზრდა უნდა იყოს, როგორც მუშტაიდში, ჩემს ბავშვობაში, ნარინჯისფერ ბურთს რომ ახტუნავებდა საათობით შეშლილი მეუქრა ამ გაცოცხლებული ბურთისთვის.

აღარაფერს არ ინტერესებს, სად მივდივარ, რა მიხარია, რა მტკივა. ამაზე ვოცნებობდი, დედაჩემის ზედმეტად მონებებული მეურვეობიდან თავის დაღწევაზე და ახლა, სწორედ ეს მეზიზღება, უწესებოდ, ცეცხში ნებაყოფლობით დაბრუნებასავით. ვრეკავ მის სახლში. - დაბადების დღეზე მივდივარ და მალე მოვალ: ყურმილს ჩემი შვილი იღებს, სულ არ აინტერესებს ან სად მივდივარ, ან როდის მოვალ. მე არსადაც არ მივდივარ, მხოლოდ მინდოდა, შემემოწმებინა, ხომ არ გავედებოდა ტელეფონის მავრის ქალი, რომელშიც მისი ლანდი ხორციელდება. ზოგჯერ ისე იყო მენატრული ყველასთვის, ისეთი ავადმყოფი ფეხები მქონდა და უჭირდა სიარული, რომ უსათუოდ დრენის ღუდლება უნდა მოეცათ სასაქოოში. მეც ისე მნატრედ მომენატრა, რომ პაერის ქალი აშკარად რაღაცას მომიშლმეთებს. დარდებს და ქადებს გამოვედება, სტოქის გათითამაშებს და ჩემი შვილი უკვე აღარ, მისი პატარა შვილი ისე გაულიმებს პაერს, როგორც ქვეშის მთის ულიმოდ ქეჩაში, რომელიც მისთვის ცოცხალია. მეც იმედინად ბუნების ანაბარა, მის თმებზე დავრჩი, რომ ნელ-ნელა მაგონდება ის ენა, ხეებს რომ ველაპარაკებოდი ოდესღაც.

ერთ დროს, კომფორტით შემბიდლუბულმა სიცხემ და ყინვამ, აინტერესის და ყველაზე სასტიკი საზე მამჩვენეს. სიცხე თავის ქალის მზდას და მიგ მზესუმზირის ყვავილს მიუტენის. მზესუმზირასთან ყველაზე მახლობელი ასოციაცია ვან-გოგის მოჭრილი ყური, რომელიც ყინვისგან თეთრად იფშიკება.

"ყოფიერება განსაზღვრავს ცნობიერებას". საკუთარ ტყავზე შევამოწმე ამის სისწორე.

გაქორწინებული, ურწმუნო ადამიანი სულ უფრო ხშირად ახსენებს ღმერთს, ხან იმედით, ხან - საყვედურით.

ღმერთი არ შეიძლება იყოს კეთილი, ან სასტიკი. ის მარადიული თავის სიკეთეშიც და სისასტიკეში, ოღონდ, არა მშობლიურ სამ განზომილებაში, არამედ უსასრულობაში.

ჩვენც ხომ მოგვცა საშუალება, მიახლოებითი წარმოდგენა გვქონდეს მასზე - მთის წვერებითა ხის კენწეროები, ილუზიას გვიქმნიან, რომ შეიძლება დაეყრდნობით ნამდვილი ცა, ვოდადებურით, ჰიპოთეზებით და აქსიომებით თავბრუ დაგვასხა ერთმანეთის ფიზიკურ კანონის სახელი დავარქვათ იმას, რომ ღმერთმა მიწაში ანდამატი ჩადო და ვაშლი, ციდან ან ხელიდან ჩამოვარდნილი, ცაში კი არ მიფრინავს, მიწაზე ვარდება და ღმერთმა მაინც შეგვაეთი მოგვცა - სივრცის მერე, ცაში სიარულის უფლება, ოღონდ, ხელშესახებ ცაში სამოთხეში და ჯოჯოხეთში, რასაც მაინც მეზღვეულის თვალი ახლავს, უსასრულობაში არავინ არ შეგიშვებს, გინდა ასი ვაშლი შეჭამო და მოეცჩენიო, რომ ლუთავერის სასჯელის ჩასწვდე. მაგრამ როგორ გამშვიდებს უსასრულობის მოდელი - ჰორიზონტი, როცა არავითარი სიმკვეთრის და სახის დანახვა აღარ გინდა, არც მამულის, არც გზის, არც სახლის, მხოლოდ მოტყუარა ჰორიზონტის, რომელიც არის და არც არის, მზერას გარბილებს, სულ იოლად გადადის ცაში თუ ზღვაში და არაფერს არ მიჯნავს ერთმანეთისგან.

## VI

კიდევ ასეთი ტკივილი ავარიაკი. ხანმოკლე მეგობრულება სამოთხეში, ცის ისეთ სიცხადეში, რომ აშკარად ხედავ, როგორ ხე-

ღმილვანეულების ღმერთი ფიქრების ნათე-ბამიზის მისთან, აღვავებული ბუნების მოულოდნელობის მოსახვევში, თითქოს, ამრეზმის ქოლგა გაშალეს, სინათლის ან წრდილის წინასწარობას. ამიტომ, ზოგჯერ, მეჩვენება, რომ მეც ასეთივე პარტნიორული ვარ, ზოგჯერ, პირიქით - უიმედოდ არასრულყოფილი და ვცდილობ, მინისგან მივილო მუზეუმ ან მთაზე ავიდე და ამირანის ლანდი დავინახო. უცნაური სანუკველი უძვარდით ღმერთებს, სამუდამო, როგორებიც თვითონ იყვნენ. რამდენი წელი შეიძლება პალის მიწაში აპობდეს და არწივი აკორტნიდებდეს გულ-ღვიძლს პრომეთე-ამირანი?

მაგრამ, ამ შემთხვევაში, მისი ლანდი, იქნებ რეალობაც კია სანატორიუმის, სადაც დაავადებული ადამიანები დადიან, მივსიდან მეტკოლეგები, ჩემსავით: ზოგს კატის კნუტები ჩააყოლეს მუცელში, ზოგს - არწივი. ჯურჯურობით სასიკვდილო არ არის მათი ავადმყოფობა. მაგრამ მისი ხანგრძლივობის, ქრონიკულობის გამო, მარადიულობის ილუზია ჩნდება, ამიტომ შეიძლება იმ მარადიულ კაცს უყვარდეს. გურქვის სახელი ყამარი, ბროლის კოშკში ცხოვრობდა. რა განსხვავებაა ბროლის და სპილოს კოშკებს შორის? ერთი წარმართულია, მეორე - დეკადენტური.

პრომეთე ღმერთის მარაგს ცეცხლს, ამირანისთვის კი ცეცხლი ქალია და თუ ამ ქალად წარმოიდგინე თავი, მითქმა კაცის ლანდი წამოვა ზვავივით, გზადაგზა მიწის ნამცეცებს, ივნს, რიყის ქვებს აიკრავს და მაშინ მოვა, როცა დამსვენებლების ნახილი კინოშია, ნახილი - ტელევიზორის ეკრანს, ოთახებში ჩაკეტილები ყავას სვამენ (რაღაც ხომ უნდა გააკეთონ აკრძალული, რაკი ქალების კანონიერი ჩარჩოებიდან ამოვარდნენ) ტყეში არავინ არ დადის ამ დროს. მას რეზიდ მისვლის სხვა მიზეზიც აქვს. წელის მარჯვენა მხარეს, მუცლისკენელი ქოლიბიდან დავლექილი ლეიძლი მოიქაბს, რომელიც მე წითელ-ყვითელ თაივულებ მაგონებს, სხვებმა კი რას იფიქრებენ, ვინ იცის.

როგორ ვიგებდი მის მოსვლას?

ამ დროს ძალიან ტკბილი ჩაის ვსვამდი და გრუნდებილი მოვლილი ტანში. ამ გრუნტულის ბოლოში აკაკუნებდნენ. მეკითხერად ვკითხულობდი - ვინ არის?

პასუხს რომ ვერ მივიღებდი, ვხედავდიდი, სიტკბოს ბურთულებიდან გამოვიდოდა და მისის ნაცვლებით კაცი იდგა ჩემწინ. მკერდზე და მხრებზე ბალახი ეზრდებოდა და ისე უხდებოდა, როგორც დროის მნიანი პაჭიჩი ბრინჯაოს ქანდაკებას.

მე კი სულ არ ვგავდი ყამარს, ჩემი ნეკვები ანათებდნენ, მხოლოდ ელექტრონისგან განათლებული ლითონის სპირალივით, სხვა არაფერი. ცხადია, მას არასოდეს არ მოეწონებოდა თავში ჩემი მოტაცება და მეტი სინათლედ დაქუცმაცება. ის მოდიოდა ჩემთან სასაუბროდ, როგორც თავზაბზენილი კაცი მიდის ფსიქოანალიტიკოსთან, რომ მოუყვეს მთელი თავისი ცხოვრება, რომლის ფსკერზე ჩაღრმავება უფრო უჭირს, ვიდრე ღმერთთან შებრძოლება.

რატომ დასჭირდა, მაინც ეს ცეცხლი?

ამირანის პასუხი იმპულსურია, გრძნობას ავილილია: - ქალი მოეწონა, პრომეთე გლობალურ პრობლემას წყვეტს - ადამიანის განათლებას. ჩემთან, რა თქმა უნდა, ამირანი მოდის, მაგრამ მეც ხომ უნდა მოვეწონო იგი, თუნდაც, ლაპარაკის იქით არ წავიდეს საქმე. ამიტომ დაკუნთულ, 24 საათი პაერზე ყოფნისგან გარუჯულ კაცს ბერძნულ მითებთან ნათესაობის შესახებ ვეკითხები, მინდა, რომ არა ამჯერად პრომეთე, არამედ ანტეოსის მემკვიდრეოთ მსუბუქი ორდენის გაიხსენეს, რადგან მე არ შემიძლია 100 კგ. ხორცთან და კუნთებთან ურთიერთობა, თუ მას არასწორის გაუგია, რომ შეიძლება კაცი პაერში ჩავიდეს საყვარელი ქალის იქიდან გამოსაყვანად. მარტო მინიონები და მოტაცება არაფერს ნიშნავს.

ამირანი ნაწყენია, რომ მეტეპარი ეჭვი მის ცეცხლოვან ემოციებში. როგორ აუხსნა, რომ არ შემიძლია ცეცხლის მდინარე დიელით და ლადლაჟა ბეჯნიერ ხორცად ვიქცე, მე მხოლოდ იმდენ სიტყვას მოვერევი, რამდენიც მეყოფა ხანძრის გამოსახატავად, სანამ საბოლოოდ ერთად დავიწვებით.

ამირანი ალალის ულებს ჩემს განწყობილებას და თავისი სიყვარულის ამბებს მიყვება. უფრო სიამოვნებით საგმირო საქმეებზე ილაპარაკებდა, მაგრამ, ცოტა მაინც ხომ უნდა მასიამოვნოს. ყამარი მისი ბოლო სიყვარული იყო. იქამდე გრძელი გზა გამოიარა. პეპლოზეც კი არ სჭირდება, ისე ილოცავ იგონებს წარსულს.

- დედა აღარც გარდამეცვალა. მე და მამას არავინ გვყავდა ერთმანეთის გარდა. მამაჩემი ახალგაზრდა, ჯან-ღონით სავსე კაცი იყო, ღამის მაგ ნადირებში ცხოვრობდა უფრო, ვიდრე მზეში და უამრავი ქალი უყვარდა, რომლებსაც ხელებით ხედავდა და არა თვალებით. თვალებს და მკერდის მოსაზრულობით ცნობდა და არა სახით, ერთადერთი სახე მისთვის მე მქონდა, ამიტომაც მხოლოდ, დღისით ვიყავით ერთად.

მამაჩემის თვალებში ვხედავდი. ჩემს თავს და ძალიან მომწონდა. მდიდარის სარჯვეს მამა საკუთარი ჩრდილით მიფარავდა, რომ ნარგიზად არ ვქცეულიყავი, წითელი ფოთლების ზვინებს უმზადებდა შემოდგომაზე ქარის ღმერთს, ჩემს თავს უმალავდა სამამ პატარა ვიყავი. იცოდა, როგორ მეშინოდა ღამის და როგორ მიყვარდა მზე, ამიტომ ღამიდან მოტანილ, თავისი ქალების თეთრ ქსოვილებს უფრიალებდა მზეს დაზავების დროშასავით, ცეცხლი თუ სადმე გაჩნდებოდა, პირველი ის გარბოდა და აქრობდა. ეტყობა, გრძნობდა, რას უნდა მოველოდე. სულმოუთქმელად მიყვებოდა ამირანი ცდილობდა მოვლებით ჩემი უნდობლობა. იმასაც გრძნობდა, რომ მე ვიცი, რომ სხვის ამბებს მიყვება, როგორც თავისას იქნება, უნდოდა ეჩვენებინა თავისი ნათესაობა მითოლოგიასთან და როგორ მოსწონდა ისინი, ვის ცხოვრებასაც იზიარებდა, რომ თავისი, ნავარიდით პირდაპირი, ვაჟკაცური ბუნება, შესაძლებლობის დარგებში გაენატიფებინა და ჩემთვის მოეწოდებინა, როგორც გამდნარი ოქრო (მორჯულებული ცეცხლი).

ეს კი იყო, რომ ყველა მის ამბავში ცეცხლი, სინათლე ან მზე აუცილებლად მონაწილეობდნენ.

მოჩვენებლივით ვუსმენდი.

- როდის გაჩნდა პირველი სურვილი გაფრენის? - მის თვალებში ავყევი.

- შენ გგონია ოდესმე ეს სურვილი?

მეკითხვითვე მიპასუხა კითხვაზე.

- მე ორი კაცი მიყვარდა, რომლებიც დაფრინავდნენ, მაგრამ ისინი ფრთიან ცხენებზე ისხდნენ.

- ბარათაშვილი და გალაკტიონი, არა?

გაოცებული მიყურებდა. ეტყობა, როცა მის ქვეცნობიერში მზერას ვათვალიერებდი, ჩემი სახელით შეპარებული პოეტები დამიყვარდა და მისი ცნობიერების ნაკადს ავყევი.

- ხო, მაგრამ შენ რომ დედალოსის და იკაროსის ამბავს მიყვები, თანაც, ძალიან შენებურად, რატომ?

- იმიტომ, რომ ცეცხლში დაგვღუპა ორივე.

- მზემ.

- რა განსხვავებაა ორივე წვავს და შენ ხომ არ გგონია, როცა მე ჩამდუღლი ცეცხლი მომქონდა ხალხისთვის, პრომეთეს ცეცხლზე არ მეფიქრა მუხლის გათბობა.

ასეთი წინადადებები უკვე ზედმეტია.

- და ქალები, რომლებიც გიყვარდა?

- კარგ მიყვარდა, ამორძალები, სირინოზები, მათ ღამის ბნელ ნაოჭებში ვხედებოდი, როგორც მამაჩემი და მთელი თეთრი ტანები მიყვარდა, კუნძულისკენ კი ისეთი სახე მქონდა, თითქოს სანთელი ენთო და სულ მის შუქზე მივდიოდი, მაგრამ ხან მათი აუდარებოდა, ხან ზღვა, ხან ტყე, ღამის ლოგინში კი ნალექიანი რბილი და მიუჯდ ქალები ინენენ და წუთმის ულოდნენ. მეც ოქროს ნვამდე მივდიოდი.

- ზევსს მამაკაცი და არ გეშინოდა?

- რომ არ მეშინოდა, სწორედ იმიტომ დამსაჯა.

- ახლა ოდისევსის ზღაპარს მიყვები. ნეტავ, საკუთარი არაფერი არ გაგაჩნია, ცეცხლის ქურდობის გარდა?

- მარტო მაგით ვერ მოგხიბლავდი. ახლა კი მისმენ და ჩემს ტყუილებში გირჩევნია ცხოვრება, ვიდრე შენს კომფორტაბელურ სანატორიუმში, სადაც ყოველდღე ლამაზიკოთი, ვის კუჭი ტკივა, ვის ღვიძლი, ვის რამდენი აქვს ნნევა და როგორია მკურნალის ბორჯომის წყალი.

- ან ვის რამდენ კარატიანი ბრილიანტის ბეჭედი უკეთია და ვინ ვისთან წევს.

- ჰო, თუნდაც, ამაზე. ჩვენ კი ტყეში დავდივართ, სადაც ფიჭვები სიცოცხლის ზორკლებითაც კი მზეზე ფიქრობენ და ჩემი მითოლოგია გაცილებით კარგი მკურნალია, ვიდრე თქვენი მინერალური წყალი.

მართლაც, რა ოსტატურად მოქსოვა ამლაბუდა უამრავი მითისგან, ყველას ტყავში შეძვრა, რომ უფრო მართალი ყოფილიყო. ამირანი ხომ მომწონდა და მომწონდა თავისთავად, მაგრამ ასეთი განათლება, ასეთი გარდასახვის უნარი და ნიჭიერების წყლებით შეგრძნება სხვისი ცხოვრების...

- მაგრამ შენ არ იცი, თომას მანი და ფელინის ფილმები, არ იცი, რა მშვენიერი ფონის სანატორიუმი დრამატული სიუჟეტებისათვის, ჩანმოკლე რომანების, კლასიკური ლიტერატურისათვის...

- აქაც იგივე პანოპტიკუმია, ოღონდ რანგით დაბალი.

ღმერთო, როგორ აირია და გადაიხლართა ერთმანეთში პრომეთე და ამირანი, ელინური და ქართული, ცხადი და სიზმარი!

ნეტავ, მართლა, ამომაგდეს ჩემი საძვარიდან, მითოსში ჩამასახლეს და წინააღმდეგობაც არ გამიწევია? მართლა იქ მირჩევნია ყოფნა? მაგრამ რა უნდა მითის იმიტაციას? ხომ შემიძლია ჯამში წყალი ჩავასხა, ქიძიალდის ვეში ჩავაგდო, ზედ დახატული ტოროსებით - უსახო ქოჩრით და ერთი სახე გამოვა - ოდისევსი, ან პრომეთე, ან აქილევსი. მაგიდა იყოს ძველი ელადა, მასზე ჯამი იდოს, ხოლო მაგიდის ქვეშ პა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტარა, თვალი ფეხებით მშვენიერი ელენეს ბავშობა დადიოდეს. ამ დროს რეჟისორმა (ამ შემთხვევაში მე) თითი დააქნიოს, ელენეს ზრდა შეაჩეროს და ეპოსი მოკლას. ამირანის დახმარებით ამ იმიტაციას, მის ტელეებში გადაკარგვა მორჩენია. კიდევ, პროცედურებზე სიარულს, ცაცხვის სურნელოვან ჩრდილში ჯდომას და თვალიერებას, როგორ დადიან შენს გარშემო კაცების ნანგრევები და ქალების მეცნლები, რომლებმაც სიყვარულის დანგრეული იმპერია ჩამარხული.

ამირანის ლანდი, ზედმეტად მკაფიო, თანდათან, ბუნდოვანდება და ქრება. დღის სინათლეს ვერ იტანს, უფრო, მასზე მიბჯენილ თვალებს. რაღაც დამავიწყდა. ვეძახი, მივდევ, ხელს არ მიშვებენ. ისინი არაფრით არ გვანან ქალაქის ხელებს, რომლებსაც აღარ უყვარხარ. მაგრამ ამირანი ნაციქცია მათი, მე, მხოლოდ, კარგი ნაცნობი.

მთავარი არ მიკითხავს. ყველა ახსენა, ორფეოსის გარდა. ყველას ამბავი აქვს საკუთარ თავზე. ნეთუ, პოეტის ტავში ჩასახლება უფრო ძნელია, ვიდრე ზღვების გადალახვა, გაუთავებელი ომები, ნადებული ქალების სიყვარული, როცა თავში ზარი რეკავს, რომ პენელოპე ელოდება, მოუხედავად ყველაფრისა, სანთელივით ანთია ითაკის შუაგულში, სადაც დაბრუნება ისეთივე გარდაუვალია, როგორც სიკვდილი.

მეორე დღეს ისევ ვიწყებ ფიქრს სიკვდილზე, როცა ამირანი უნდა მოვიდეს. იქნებ, არც მოვიდეს, გაწყენინე. ძალიან ცხელი დღეა. მთები ისე ახლოა და ტყეებით დაბინდულები, რომ მწვერვალი არა აქვთ, ხეებიც კარგავენ ხაზებს. ნიძვის კვალს და თაფლის სუნი დგას. ასეთ დღეში უპირატესობა ეძლევათ მწერების ფეტკრებს, პეპლებს, ჭინჭლებს, კოლოებს, სიტკბო რომ ამოაქვთ ყვავილების ბუტკოებიდან, ჰაერიდან, სისხლიდან, ჭრიჭინობელა ხერხავს ლამეს და გაცრეცილი აფთლებიდან მოცისფრო სარჩული მოჩანს, თითქოს მტრედები იჩეკებიან.

ამირანი ძალიან გვიან მოდის, ლანდების დრო რომ გაივლის, იმის მერე ღამის 1 საათზე. ამდენი საუკუნე გავიდა და, ეტყობა, მაინც უჭირს მარტოობა. ის, რაც ჩემთვის მითების სამყაროა, მისთვის ნამდვილი ცხოვრებაა, რომელზედაც ის ფიქრით და არნივოთაა მიბმული.

ალბათ, ორივეს უფრო გვესიამოვნებოდა მთა სიტყვებით აუხსნელ ქვეყანაში ცხოვრება, რომელსაც კი ვერ აღწერ, მაგრამ მისი ჩემზე ზემოქმედების მიხედვით ვხვდები, რომ ისეთივე ნამდვილია, როგორც ეს სანატორიუმი, რომელშიც ერთად ვართ ჩამოგდებული დასასვენებლად, რომ არავერი ვიქვა ქალაქურ კოდაზე, სადაც ყოველ მეოთხედზე უზნებმეუსტსტრული ფოთლებიდან ცვივიან მიწაზე ჩემი ახლობლები და ნემსივით მორბილებენ ხაზებს, არ ვიცი სულ იქ ვიყო, სადაც მიწა მხოლოდ მიწაა, თუნდაც გამოვინილი, და არა ხალიჩად ქცეული ბზედები, რომლებსაც შემინია ფეხი არ დავადგა.

ვატყობ, ჩემს სტუმარს, ლაპარაკის დაწყება უნდა. ჩემი ფიქრებში ნახულ გაუცხოებულ სახეს შემოხებული ფერებს, ვაითუ, აღარ მომინდეს მასთან ერთად დაბრუნება მის მრავალმეტყველ წარსულში?

და მერამდენედ წყვეტს თავის უკვდავებას, მაგრამ მე მომწონს მასთან საუბარი უქუდოდ, თავით თუ ხელებით, ფეხებს ვაკავებ, ტერფებზე სასიამოვნოდ ვიხახავ.

– მამაჩემი მეურმე იყო.

უცნაური ნაბიჯით დედაქალაქიდან, ხმას არ ვიღებ. ეტყობა ამდენი გარდასახვის მერე, ისევ უნდა გაიქართულის მითოგრაფია, მეც მასიამოვნის.

– ერთად დავდიოდით აღმოსავლეთში მარილზე. ვმღეროდით ურმულს. მოგესმენია ის ურმული, გაბმული და სევდიანი და არა ისეთი, ახლა რომ მღერიან, სტილიზებული, მომღერლისათვის გადამუშავებული. განა შეიძლება, ითამში, როცა ლეთაბ დაჯდე და ნოტებით გამოხატო სახრით ნაცემი ურმული?

ყურადღებას ვაქცევ მეტაფორას. იქნებ, წუხელ, ჩემგან რომ წავიდა, ორფეოსი დაესიზმრა და უკარნახა ეს ფრაზა, ჩემი გულის დასამყარობად?

– მიდა, ერთხელაც, მივდიოდით მარილზე, რიგრიგობით გვეძინა ვინც ფხიზლობდა, სიმღერას აგრძელებდა. ღამის არ გვეშინოდა, რადგან მთვარე ანათებდა და მაშინ, როცა ცეცხლი არ გვქონდა, შეჩვეულები ვიყავით მთვარის და ვარსკვლავების შუქზე ცხოვრებას. თავზე ისე გვიათენდებოდა, თითქოს, მტრედები იჩეკებოდნენ ღამის ნაჭუჭიდან.

ჩემი ფიქრიც მოიპარა. ვბრაზდები. ალბათ, ღმერთიც ასე გაუბრაზდა, მთას რომ მიაჯაჭვა, მაგრამ მე უბრალო მოკვდავი ვარ და ამის გაგრძელებას ვეღარ ვბედავ.

– ბევრი ვიარეთ, თუ ცოტა ვიარეთ, ჰორიზონტზე მარილის მთა გამოჩნდა, მაგრამ რაღაც უცნაურად ჩანდა, თითქოს მიწაზე კი არ იდგა, ჰაერში ტივტივებდა, რომ მივუახლოვდით, კოშკი აღმოჩნდა, ვერ გავიგე, ქვიშის, თუ მარილის, მაგრამ

ყინულის რომ ყოფილიყო, მზე ხომ დაადნობდა და მარილადაც არ გაქცევა. ასეთ რთულ სიტუაციაში ძროხების ასალოკად ხომ არ ავმეხებდა კაცი. მაშამ მითხრა, გზა გავაგრძელოთო, მაგრამ მე უარზე ვიდექი. სანამ არ გავიგებდი, რა ხდებოდა ამ ბროლის კომკში, ადგილიდანაც არ დავიძროდი. მაშინ მიხვდა მამაჩემი, როგორც უფრო გვიან ღმერთი, რომ ყურადღება გამახვილებოდა ჩემთან.

VII

იქვე, ვეგეტარიანელების მინდორზე დავსახლდით. კარგი ადგილი იყო. მდინარე მიდიოდა და მიდიოდა, ვარსკვლავებს ირეკლავდა. ღამე კომკი ცეცხლივით ენთო, შიგნიდან ანათებდა რაღაც. მამაჩემმა არ იცოდა, რა იყო ცეცხლი. მე კი ოლიმპოზე მქონდა ნანახი, სადაც იმდენი იყო, რომ მუდმივი დღე იდგა (რა უნდოდა ქართული ზღაპრების ობოლ, გუდამშიერ ბიჭს ოლიმპოზე?) ის კი აგრძელებდა.

- მე, მაინცდამაინც, არ მომწონდა მუდმივი სინათლე, რადგან მთვარე და ვარსკვლავები არ ჩანდა. ბავშვობაში დედა მასწავლიდა: "მზე დედაა ჩემი, მთვარე მამა ჩემი, ცისკარი და ვარსკვლავი და და ძმაა ჩემი". ღმერთებს არ მოსწონდათ ცის ასეთი ნათესაური ხსენება. ასეთ დროს უფრო მიმძლავრდებოდა უცხოობის გრძნობა.

ცხადია, კომკს უხილავი პატრონი ჰყავდა, თუმცა მე ვერავის ვერ ვხედავდი. ოლიმპოს კი მაგონებდა, მაგრამ მხოლოდ სინათლით და ელვარებით. იქ სვეტები იყო უამრავი - პართენონი, რომელსაც ცა ეფარა, ეს კომკი კი ალაგურად გავდა, გედის ყელივით ამოდიოდა გარემოდან. ეზოში, სასახლე ქართული მქონდა, სულიერი მდგომარეობა - ელინურად პარმენიდული. იქნებ ცის იმ მონაკვეთში, რომელიც თავზე მადგა, უკვე იკვეთებოდა მარადმგდებლობა, საერთო სიძარცვლე, მაგრამ მაშინ მე ეს არ ვიცოდი. გაორება მტანჯავდა.

აქ კი, ამ ვეგეტარიანელების მინდორზე, ყველაფერი დამავიწყდა.

ვიყავით მე და კომკი, რომელსაც, ალბათ, ქალური სახელი შეეფერებოდა. ქალს გავდა იგი არამარტო თვალსაჩინოდ, არამედ იმ ფარული ნიშნებით, რის გამოც მისი დედამიწის ვუძახით. კაცი ამდენ სინათლეს არ აამთვრებდა სახლში. მაშინ რა ვიცოდი, რომ თვითონ ენით ყამარი, მოსწონდა, ლამაზი რომ იმ ყვავილს გავდა, რომელსაც პეპლები ეხვევიან.

- "მამფარიუსიანის" ძველი. ჩავილაპარაკე ჩემთვის აღმოსავლური პოეზია, ამ-კარად არ იცოდა, ყურადღება არ მიაქცია ჩემს სიტყვებს, განაგრძო:

- ორი დღე-ღამის შემდეგ ვიგრძენი, რომ კომკიდან მიყურებენ. არავინ არ ჩანდა, მაგრამ ბროლის აივანზე, რომელიც მკერდზე შეკიდა, თვალზე გადმოსადგილდა. ღამეში გადავაგდე დილის ვიმოკე. ასეთ მთელი იყო. ორი თვალი მიყურებდა: კეთილი და ავი. ცხელოდა. ბროლის კედლები, ალბათ, გრილი იყო, როგორც მდინარე უცნაურმა აზრმა გამიელვა. მდინარე რომ გაამშენო და მისგან სახლი ააშენო, მოძრაობის იდეა მაინც დარჩება კედლებში და ასეთ სახლში არასოდეს არ იგრძნობ თავს, როგორც ციხეში...

აქ ვიცხნის ერთი კუთხის თავზე კომკთან მივედი. რა თქმა უნდა, მესაპეღელი ვერ ვნახე. სარკმელში რაღაცამ გაიელვა, ოქროსფერმა, შეუვალდ ეოდა, ლიცლიცებდა.

- ოქროს თმა.

- ხო, შენ რა იცი?

ქალის, გაუთავებელი ქალის. დრო, სივრცე, ადამიანები, ერთმანეთში ათქვეფილი და აზელილი, ამირანი, პრომეთე, მე, ამირან დარეჯანის-ძე, დალი, ყამარი.

- მაგრამ იმ ქალს დალი ერქვა.

- რომელ ქალს?

- თმები რომ მოჰკვეცე, როცა ეძინა, თუმცა ის გენდობოდა.

- არა. ეს მე არ გამიკეთებია.

- აბა, კომკში როგორ ახვედი? ხომ თმა გადმოგიგდო კიბესავით?

- კი. ავედი და ელდა მეცა. ვერ გავიგე ქალი იდგა შუაშუაზე თუ მზეზე, ისეთი ფერი ედო გარემოს, თითქოს, ჩაი ესხა ბროლის ჭიქაში. ცხელი, ქაფქაფა და ისეთი ტკბილი, ჟრუანტელი რომ დაგივლის.

- და ამ ჟრუანტელის კარზე აკაკუნებენ...

- რა თქვი?

ძალიან ამოვარდნილი იყო ჩემი მეგობარი მისი თხრობიდან. ეპოსში შეპარული აბსურდი, აბა, როგორ დავიჯერო რაინდი, ნახევრად ღმერთი, პრინცესის ქინდიკება?

- მერე, მერე რა მოხდა?

- მერე ერთმანეთი გვიყვარდა.

- დიდხანს?

- დიდხანს, ძალიან დიდხანს.

- მერე?

- მერე დედამიწის ლანდმა დაინახა სიარული კომკის გარშემო, შეძახდა, ტიროდა. ჯერ არ მესმოდა, მაგრამ მონაწყენილი ციდან ნეკმა რომ წამოიღო, მივხვდი.

- რა ერქვა დედამიწას?

- არ მახსოვს, მგონი დარეჯანი.

- ამირან დარეჯანის-ძე.

– რას ამბობ! ადამიანს ხომ მამის სახელით იხსენიებენ?

– ეს სასულიერო პოეზიაში კი ყველაფერი შეიძლება.

– დედაჩემს ეგონა, რომ კოშკის კედელი ჩამატანეს, მაგრამ ბროლი გამჭირვალე იყო და ხომ გამოვჩნდებოდი! არ მიყვარს ეულობა, ეთამაშა ტრაგედია: – შვილო, ზურაბ, სადამდე?

მაგრამ მომენატრა და მეცოდებოდა. ყამართან დამორჩილება არ შემეძლო. ამირანის ნაამბობში ყამარი სარკე იყო, ოქროსჩარჩოიანი, რომელშიც ჩანდა მისი გრძნობები, მისი სევდა, მაგრამ როგორი იყო თვითონ ყამარი, როცა მას სარკეს არ უყურებდნენ?

ცხრაკლიტულში გამომწყვდეული ღმერთის ცეცხლი, ისევ სხვისი აზრით, თუნდაც ღმერთის.

რას ფიქრობდა თვითონ, რა იცოდა საკუთარ თავზე?

იცოდა, რომ კანი ჩვილი აქვს და თმას რომ გაიშლის, ნაკადრები რჩება მკერდზე და მხრებზე. სარკე არსად არ იყო, რომ თავისი გამოსახულება დაენახა. მდინარის არსებობის შესახებ არც კი იცოდა. აკრძალული ჰქონდა კოშკიდან გასვლა, თორემ მდინარეს რას უბრძანებდი, წყალში ათჯერ იცვლიდა სახეს და ღმერთი, თუნდაც წარმართი, თავისი სიტყვების გამეორებას არ იყო ჩვეული. გაქვავებული მდინარე, რომლისგანაც კოშკი აიგეს, მოძრაობის და სარკის ფუნქციას იხსენებდა, მხოლოდ, მზის ანარეკლს აჩვენებდა ყამარს და მან იცოდა, რომ ალიონზე ბუნდოვანია და გამჭვირვალე. შუადღისას – ტერაკოტისფერი, ღამე როგორი იყო, კაცს უნდა ეთქვა, რომელიც აქამდე არასდროს არ ენახა. და ამირანი რომ გამოჩნდა, მის თვალებში დაინახა თავისი თავი, ძალიან მოეწონა, ხოლო ეს კაცი, საკუთრივ მეუღლეობა, უსიტყვოდ, დაუფიქრებლად.

ამირანს რომ ეგონა, ისევე დიდხანს უნდა ეული მასთან, ამაოდ, როგორც კოშკის გარშემო, ეკლებზე დაგლეჯილი ხელებით სისხლიანი ვარდები მიუტანა, სევდის ბადე გადმოუგდებინა ცარიელ ოთახში, სადაც თეთრი ბუმბულის ბალიშებიც იყო, ქალმა მხრებზე დაადო ხელები და სახე სახესთან მიუტანა. კოცნაც კი არ იცოდა, ეგონა, ტუჩებიდან, მხოლოდ სიტყვებიდა სიმღერა გამოდის. ახალი შეგრძნებები უჩვეულო იყო და ბედნიერი. მაგრამ ავი თვალის მზერას გრძნობდა. ამირანმა არ იცოდა რომ ამ თვალის გადაატარა დედამისს ცხრა მთა და აქ მოიყვანა. ყამარის მშობლები არ ყავდა, ღმერთის თავიდან გამოვიდა, ანგელოზის ბუმბულებისგან და ექსტაზში წარმოთქმული სიტყვებისგან შეთხზული. თავდაპირველად ზამთარში თოვლის გუნდებს, ზაფხულში - ვაშლებს უწყობდა მკერდში შემოქმედი...

ყამარს ძალიან აინტერესებდა ამირანის დედის ნახვა, აინტერესებდა როგორი იყო ქალი, რომლის ტანიდანაც შვილი გამოვიდა. იქნებ, იმიტომ ერქვა ამირან დარეჯანის ძე, დედის მუცლიდან რომ იყო გამოსული, მისგან განსხვავებით და არა ღვთის ზნებული ტვინის ხვეულებიდან. ისიც აინტერესებდა, თვითონ თუ ეყოლებოდა შვილი, ხომ იცოდა უკვე, რომ ლამაზი იყო, შვილი კი ამირანისნაირი უნდოდა.

მაგრამ ავი თვალი, ანუ მამის ეჭვიანობა არ აძლევდა ამის უფლებას და ერთ დღეს, ამირანი გაკვირვებული დაბრუნდა მინდვრიდან, სადაც გვირილები გაქრა და, მხოლოდ, ნარგიზები ყვაოდნენ, აქამდე უნახავი ყვავილები, მდინარეში იხედებოდნენ, ძალიან მოსწონდათ თავი და არც არავერი სხვა არ უნდოდათ. გუშინწინ უთხრა, რომ ეს მზისფერი ყვავილები მათი შვილები იყვნენ, ოღონდ, დაბადებიდანვე გაუცხოებულები.

და უცებ:

– თვალები დამეღალა ამდენი სინათლით, ღამე მომენატრა, სიგრილე, სიმშვიდე.

„გაზაფხულის საღამოა მშვიდი, ხიდან ხეზე გადაფრინდა ჩიტი". წერეების მოუთოკაობაში, სიგიჟეში, კომპარებში როგორი კენძულები ჰქონდა სულისშემხუთველი პოეტს!

ისევ შეყვარდი ეპოსში ჩემი ლირიკით.

გასაგები იყო ამირანის მდგომარეობა. არა გაცივება, არა ღალატი, მაგრამ შეუთავსებლობა გაუთავებელ პერსონაჟებთან.

ყამარის მოტაცება, ერთი იმედით: ის და სიბნელე გაანელებდნენ ერთმანეთს და ორივე ადამიანურად ასატანი გახდებოდა.

ზოგჯერ, პოეტიც იღლება მეტაფორისგან და ისეთ გაცვეთილ სიტყვებს მოიტანს ლექსში, რომ გეგონება დაბერდაო მის, მაგრამ ეს სიტყვები პაუზებს ემსგავსებიან, ლურჯ ჩრდილებს მზის მცხუნვარებაში.

სანთლები ჩააქრეს და ისე გამოიპარნენ კოშკიდან. ერთი ხმა არ არღვევდა სიჩუმეს, მხოლოდ მდინარე გავდა ვეთილელი აბრეშუმის ნაჭერს, ქარში აფრიალებულს, ნარგიზები იხედებოდნენ მასში და ცრემლებს ღვრიდნენ. პირველად იგრძნეს ტკივილი თავის სიცოცხლეში, და სისხლის ყივილი.

სოფელში ღამე იყო, მაგრამ გათენებამდე ამოვიდა მზე, ცეხზე ამდგარი შეხედა

ამ უცნაურობას ხალხი, ზოგი მხრებზე მოკიდებული სანოვაგით გამოვარდა სახლიდან, ზოგს მკერდზე ეხუტებოდა ბავშვები და ყველანი აჩრდილებს ჰგავდნენ. მხოლოდ მეყვარეებს ეჭირათ ხელში ცეცხლწაკიდებულები და დანარჩენებს გზას უკვალავდნენ.

ძალიან შეეშინდა ყამარს. ისე ეკვროდა ამირანს, რომ მარცხენა გვერდი დაუზიანა. დაბინდურებულ ბნელ სახლში ბევრი ხალხი იყო: დედა, მამა, ძმები. არ გამოვიდა სიყვარული უზეშ ფარდაგზე, რომელიც მიწურ იატაკზე ეგო. თან, შეუწყვეტელი სინათლის გამო, ღამე არავის არ ეძინა. ჯერ პირდაღებულები, ისხდნენ და ცას მისჩერებოდნენ, მერე, უცებმა დატრიალდა ყველაფერი, ცირაზე დადგა. ღამე შეშინებდნენ, დილ ეძინათ.

- დაღლილი მზის მადლი გაგვინყრამო. ვეღარ ცნობდნენ ერთმანეთს. მთვარე და ვარსკვლავები დაკარგეს. არაფერი აღარ ჰქონდათ მზის გარდა. სიკვდილს ნატრობდნენ, როცა თვალებზე ქვებს დაადებდნენ და ბუნებრივი სიბნელე დაუბრუნდებოდა სხეულს.

გაოცებული იყო ყამარი. ვერ ხვდებოდა, რატომ ერჩიათ სინათლეს სიბნელე. როგორ შეეძლოთ მაქრისა და მარილის მუქზე ეცხოვრათ სახლში, გარეთ - მთვარისა და ციცინათელების კვალდაკვალ ვლლით. შეჩვეული ქარის აბდაზე უცხო იყო მისთვის.

ერთადერთი, რამაც ამეგზნობის გაამძლებინა ამ გაუგებარი ხალხის გარემოცვაში, მათი შვილები იყვნენ. წყლის დიდი წვეთი რომ პატარა წვეთებად დაიყოფა, ისეთი ასლები მშობლების, მაგრამ მარტო მათ მოსწონდათ სინათლე, თმებზე ეხებოდნენ ყამარს და არ ენებებოდათ ხელები, მაშინ, როცა კიდეებსაც რომ გასდებოდა მისი თმა, შეიძლება ხანძარი გაჩენილიყო.

რადგან მისი სიყვარულის ნაყოფი მხოლოდ ნარგიზები იყო, ყამარს ეგონა, რომ ბავშვები სიტყვებიდან ჩნდებიან, ოღონდ, ძალიან მგზნებიური, ყოველდღიური სიტყვებიდან ვერაფრით ვერ ისწავლა ამ ენაზე ლაპარაკი. როგორც არ უნდა სწორედ და უშეცდომოდ დაეწყო, უსათუოდ ისეთ ხატს გამოერევდა, რომელიც უდროისების სიტუელით, ბავშვებს კი მოსწონდათ. მაშინ, რატომღა არ უჩნდებოდა შვილი?

როცა მესამედ ჰკითხა ამირანმა ამის შესახებ, მან აუხსნა, რომ კაცს, შეიძლება, ჩვეულებრივი ქალისგან ყავდეს შვილი და არა მზისგან. თავის კომქეში დაბრუნდება, მისი მემკვიდრე ჩამოვა ციდან და პირველივე შეხვედრაზე დაუფეხმძიმდება.

- განა, შენ შეგიძლია საკუთარ დედასთან შვილი გააჩინო?

- არა, ეს ჩვენს ქვეყანაში ყველაზე მძიმე წყევლაა: "დედა შეირთოს ცოლადაო"

- მაგრამ ოდესმე კომქეში?

- როცა პირომეთის მეძახიან, მაშინ სხვაა, როცა - ამირანს, სრულიად გაუგებარია ის კათორზისიც კი, რომელიც თვალების დახრას მოჰყვება...

- მაგრამ მეც ხომ ყამარი ვარ, როცა ღმერთის შვილობისგან ეთავისუფლდები, ძალიან მიჭირს გაძრება.

- ჩემმა ფსიქოანალიტიკოსმა მიამბო განცდილი მე-ს შესახებ. - ჩემზე უთითებს ამირანი.

გუნებაში მეცინება. ვის გაუგონია ჩემი ფსიქოანალიზი. ერთადერთი, რასაც გახვრიხებ, საკუთარი ქვეცნობიერის ქექვაა და ამის მერეც, დიდხანს, ჭკუაზე ვერ მოვდივარ, თითქოს სარწულამოტრიალებული უდგავარ ხალხის წინაშე. თავიდან ნათელი გეოროვანებები მიჩანს - ტვინის ნაცრისფერი ნივთიერების რეაქცია სარცხვილზე.

ამირანი ხელს კიდებს ყამარს და ჩემსკენ მოაბრუნებს, ჩემი ბნელი სახლი ნათდება - "ფსიქოანალიზის" საზღაური.

სიტყვებისგან გამოიარეს სინათლის სისწრაფით და ისევ, იმ უცნაურ სიბნელეში მოხვდნენ. ყამარს აღარ შეუძლია ამდენის ატანა. აქ საყვარელი კაცის მშობლები მაინც იყვნენ. მე კი ვინ ვარ მისთვის? ამირანიან კიდევ რაღაც შეაკავშირებს, რაღაც იდუმალი ქვეტექსტი. ყამარს კი, საერთოდ არ აქვს ქვეცნობიერი. მოულოდნელად ამირანის ბუნებაში, ცხენკაცისთვის დამახასიათებელ დანაშაულის გრძნობას ვხოულობ. როგორც კი ყამარი ზურგით მოშორდება, ნანაძულევლად მოეშვება, სიბნელე ჩამოწვება თვალში. კედლები ისე ანახლოებენ მას, როგორც ტყვიას, რომელიც რიკოშეტით ისევ მე მხვდება. ყამარი თმას მადლებს ჭრილობაზე, არა იმიტომ, რომ ავეჯდებით ან სანდომიანი აბუჩებს, ერთი სული აქვს ამირანი წაიყვანოს აქედან, მაგრამ ხვდება, რომ ჩემი სიკვდილი არ ეპატიება. ეფერება ამირანს, ეხვევა მარცხენა გვერდზე, გულის მხარეს და მეც, ამირანის დედასავით მეჩვევება, რომ პროლის კოშქში ჩატანებული ჩემი რაინდი - ვაიმე, დედა, გავიოცდი!

ჩემი სისხლი და დედამისის ცრემლი ერთად მოედინებიან ქეჩაში. ცნობისმოყვარეც უყურებს ამას ყამარი, ტრაგედიის მეგრძნება არ ჩაიყოლა ტანში ღმერთმა. მიათითავს განსრულ სიყვარულიც კი, ზოგჯერ რაციონალური მეჩვენება - დაკარგული ნახევრის პოვნა და მინებება მასზე, როცა მთლიანობის განცდა ისეთი ნათელი ხდება, როგორც პროლის კოშკი, საიდანაც

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამირანმა ნამოლევანა. მან ჯერ კიდევ არ იცის რა ელის, როგორ ტკივილს ჩაახახლებს ცხოვრება მის ქვეცნობიერ სილრმეში ტანში, არც კაცმა იცის, როდის მოკვეცეს თმას, დააქუცმაცებს და დედამიწის და ჩემს საძვალეებს გაანადგურებს.

- ოო, ეს კაცი ფანჯრიდან უნდა გადახტეს, დაუცდის მენი თმა და არ დაიმტვრევა.

- რატომ უშლი ხელს სიკვდილში? გათიშულია, აუდიმყოფი, უგნილი და ნეერვიულებული. ის ვერავის სიცოცხლეს ვერ გააუმანაზებს.

- პირიქით, იგი, როგორი ლექსები აქვს? "ძვირფასო სული შეესება თოვლით"

- პოდა, მოითმენეს, კაცი დიდხანს ვერ გაძლებს კოდის სიცხადეში, როცა "თოვლია მისი საშმობლო"

არც მთლად ბროლისა გულფიქა ყაზარი, როგორ უნათესავე პოეზია, ალბათ, ტკივილიც უზის, სადღაც ღრმად, თუ კი შეიძლება პერიოდულ სიღრმე, ანდა ფსკერი. გაუთამაშდით, ფანჯრებს მჭიდრო ფარდები არ ჩამოვაფარე და მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო. ბნელი ქუჩიდან მოდარაჯე ხელმა გაუგებარ სინათლეს მოკრა თვალი ჩემს ფანჯარაში.

ნამოვიდნენ და ნამოვიყვნენ. ნითელი ქუდები ეკიდათ პირებიდან, დროშებითურთ მოადრიალებდნენ. საშიშროება ვიგრძენი და ამირანს ეთხოვე, საჩქაროდ ნასულიყვნენ. მაგი თავმალიც მოვეცი ყაზარის თმის დასაფარად, მაგრამ გვიანღა იყო. დემონსტრაციის მენინავე, რომელიც გუშინის სიმკვეთრით გამოირჩეოდა, მიხვდა, როგორ მეიძლებოდა ტკივილი მიეყენებინათ დამპალი მითოლოგიისთვის.

ამირანის მინდორს მიაგნო კოშკის მახლობლად. ბროლის კედლებს ვერ მოერეოდნენ, მაგრამ ჩარგიზებზე აჭარა და აჭარა თავისი ჯოგი, სანამ ყველა არ გასრისა და მუქეყით სისხლი არ ადინა.

პირველად სიცოცხლეში ეტკინა ყაზარს მკერდის მარცხენა მხარე...

## VIII

ჩემი ქალაქი - ქვაში მოთმინებით მელოდება, მთებს შუა ჩაგდებული, მაგრამ ეს მინაური მთებია და არა სიშორისგან ლურჯი, ამიტომ მათ კალთებზე იდუმალებას ვერ დაასახლებ. მთვინილ სამყაროში ცხოვრებაც კანონით ისჯება. ღამის ჰეპლები სინათლის ნვართის რომ ველარ პოულობენ, ბილიკის სათვალთვლზე მოდიან, სახეზე მიდაფიურებენ ფრთებს. ურთადერთი მელაა მანქანები. ჩვეულებრივად მიმავალი მანქანის შუქი — მოციმციმე ზოლი ქუჩებზე. ძალიან სნრაფად თუ მიდის — მეხრუჭების კივილის ანარეკლი სასახლისფერია, მაგრამ ჰეპლები ზედ-ქვეყნის დაბასრულდა.

ალარ ვიცი, რისი უფრო მეშინია: ჰეპლების თუ სიცივის. რისი ალარ მეშინია ამ ბოლო დროს, ხმაურის, რომელშიც სრული მელანდება, სიჩუმის სიბნელის, ჩემზე დამიზნებული იგი თვალის (გიმრის ყველა მძივი დამიზნებაა), სუფთა ქაღალდის, რომელზეც უნდა დავნერო, ურთადერთი, რისაც არ მეშინოდა, ტბა იყო, ხეები, მტკვრისკენ რომ ჩაუჩვევდა გზა და მუხების და ფოჩეებს მორის რაღაც ისფერყვითელიან ხეს მიიგონებდა გარყვნილი ფანტაზია, ურიალის, ნეიმანი გარეცხილს.

- არული, არული ფანტაზიის! - ყვირიან და დარბიან ცეცხლის გარშემო უფანტაზიო კაცებმა იყიდეს ეს ტბა და ახლა ყიდიან, გარშემო დაყუდებულ მთებსაც ყიდიან თავის ამირანიან-არწივიან-ძაღლიანად, როგორიც მოჩვენებებიან სასახლეებს.

ჩემი გაყიდვა გაუჭირდებათ, როგორც ამ ტბის ბინადარის, ჯიუტი ვარ და ისიც არ მინდობს ხელს, თორემ რა თვალსაჩინო მაგალითი ვიქნებოდი იმის, როგორ არ უნდა იცხოვრის გონიერმა კაცმა ცეცხლი რომ ანთია ქუჩაში, რომელშიც კატებს, ნიგნებს და მერეკილებს ყრიან, რა კლაუსტროფობია უნდა აგიტყდეს! დაგტოე სახლში, ხმელ პურზე მოკოლადის სუროგატი ნაუსვი და მადლობა უთხარი სიბნელეს, რომელსაც შეუძლია შენი დამალვა. თორემ ისეთი კრემატორიუმები დადგეს ქუჩაში, შენი მონონებული, კრემატორიუმში არავის ცეცხლი. მაგრამ ფერფლსაც პატრონი უნდა, კოლოფი, კედელში ჩედგმა, ქალაქში კი კედელი ალარ დარჩა, ბილნისტყვაობით რომ არ იყოს აჭრელებული. "რაც არა მარტო შეურაცხყოფას აყენებს გრამატიკას, არამედ ბოროტებას მოაქვს სულისთვის" და თუ მართალი იყო პლატონი, სადღა უნდა ნავიდ სული და ფერფლი?

ხომ ეამბობდი "დამწვით მზისუმზიროების კრემატორიუმში", მაგრამ სულ არ მაფიქრია, სად უნდა ნაიღონ ფერფლი. ყველაფერს ჯობია პაერში მოაფრქვიონ.

- იყიდეთ, იყიდეთ, იყიდეთ, რამე!

არა აქვს მნიშვნელობა რა. იგივე ფერფლი, ნახმარი ტანსაცმელი, ნაოჭებში ჩარჩენილი ძველი პატრონის კვართი, თუ ქერტლით, სანატორიუმში, თავისი აუადმყოფობით, თუ გემძიმა, კარგად გადურცხე და უფსკრულში გადაუძახე ადამიანებს, ცოცხლები რომ დატოვა, კი ვერ გაჯობებენ, ქვასაც ვერ გესვრიან, მაგრამ არ

მოვაბავენებენ თავისი ინტელიგენტური ნოსტალგიით. უესკრულში გადაუძახე და ისინ თოკებიც ჩაუშვი, რომ მკვლელობა არ დაგებრალოთ, მაინც ვერ ამოხრჩობდებიან. ზოგს კუჭი ტკივა, ზოგს ღვიძლი, ზოგს გული და მაინც წერენ, ხატავენ, მღერიან. კალმისტრებიც ჩივიან, ზეთის საღებავები, ნოტები, ძველებად დაიდგებიან უსახელო საფლავებზე. მოცარტიც საერთო საფლავში არ ჩაავდეს, ეცნი ვილი არიან.

მოცარტი, ამადეუსი. ვინმე რომ იცოდეს როგორ მიშველა ამ სიტყვამ, თავის წვერიდან ცრემლიანი ჩამოგრძელებულმა, ჩავიხედე მასში და გველიზე მაღალი მგერა გავიგონე - მოთქმითული კლავესინი, თითქოს მთის მწვერვალზე ჰიტავს, არ შეიძლება მოკვდე, როცა მუსიკა არსებობს.

ასე, ნახევრად მკვდარი, ამოვბობდი უესკრულიდან. ბუნება, აშკარად, მეხმარებოდა. ყველა ბუჩქის ფესვი ამოატრიალა მიწამ და ზემოთ ამომაგდო. ერთი შეხედვით, არაფერი არ იყო შეცვლილი. ყველა ხე თავის ადგილას იდგა, მაგრამ რაღაც სილაღემელახულებმა გავედნენ, თითქოს, ქარში თავისით კი არ დადიან, სალამს მოყვეს, თოკზე გამოხმულები სასაკლაოზე საქონელივით გრძნობდნენ სიკვდილის მოახლოებას. რამდენიმე ხე ჩემს თვალწინ გახმა და გადანაცვლდა. როგორც ადამიანს უთვლიდებოდა თმა მიმისგან, ან მუხუჯებს.

რა უნდა მექნა? გამომეტანა ბიბლიოთეკიდან ნიკო ლორთქიფანიძე, ტყეში გავსულიყავი და ხმამაღლა წამეკითხა მოთხრობა "ჟუდეჩა საქართველო"! მოვიფიქრე, ბორკილის დამადენდნენ და მომისჯიდნენ ქალაქიდან გაუსვლელობას.

ასეც მოხდა. მაგრამ ეს, ალბათ, აუცილებელი იყო, თუნდაც იმიტომ, რომ ჩემი გაგრძელებული მონოლოგი დიალოგით შეცვლილიყო.

მიკროფონები ნერთალებენ, კალმები წრიპინებენ, ხალხი ღელავს.

- როგორ ჩაგაგდეს ხრამში?
- ხრამში არა, უესკრულში.
- რა განსხვავებაა?
- უესკრული უფრო ღრმაა და უფრო ძნელია იქიდან ამოსვლა.
- რა მოხდა, ხელი გკრეს, თუ ფეხი დაგიცდა?
- არც ერთი, არც მეორე, სანატორიუმი დაბერტყეს, როგორც მტვრიანი ხალიჩა და ასე, იოლად, მოვეცურდი.
- ფელინის ფილმებში სანატორიუმში საოცრებაც ხდება, ჯოჯოხეთის გამოცხადებაც, მაგრამ იქ თავისი ნებით შედიან და გამოდიან, ხანმოკლე სიყვარულებიც ხარობენ, წიფელას გამოხატყარივით კანზე, მაგრამ ასე აშკარად არავის კლავენ. ე. ი. თქვენი მოკვლა უნდოდათ?
- ჩაიხედეთ უესკრულში და პასუხი იპოვით.

უნდა რამენაირად დავიკარგო, გულში ვიფიქრე, მახრჩობს ეს სევდიანი პოპულარობა. ხიდილა ჩემი ოლეანდრის ხე, რომ მემისროვრის, ან ის სალონი, რომელმაც ქრქით ჰაერი მომიტანა?

სახეზე ხელი ჩამოვისვი და დავინახე ისეთივე თვალები, ჩემს მეზობელს რომ ჰქონდა, როცა ჩემი სახის ნაცვლად ლაქა დაინახა.

ყვითელი ფერი, რითაც შემოდგომამ ნახალა [illegible] ადამიანები, შუბლიდან ყელამდე ჩამომელეარა და დამწვა. კომმის სუნი დადგა ქუჩაში და ყელზე გამოუსწორებელმა პრაგმატიკოსმაც დაინახა, როგორი ფრიადიანი ნაბიჯით შემოვიდა ქალაქში შემოდგომა. შეიძლება მერე, სახლში რომ გაიახალიზებს დღევანდელ დღეს, ჩემს აზრდაკარგულ ხელოვანსაც კი დაუბრუნებს ასეთი მკვდარი ხილვა, ჯერეჯერობით კი, ქარვისფერი მეუმვა თვალებში და ოქროს მოემვა, სილამაზით გაოგნება ყველაფერს აქვს ამის უფლება. ანალიზის მერე კი მემაგონებს: - მენი ქალთები დედა [illegible]? მაგრამ მე უკვე საიმედოდ ჩაკეტილი ვიქნები ჩემს სახლში და ამ სამყაროსავით ძველი რიბს მისი თანდაყოლილი არასოდეს აღარ გავიმეორებ. რა უნდა გავაკეთო სახლში? დავიძინებ. კედლე კარგი ტაბლეტები მაქვს. ისე მინდა რეალობა ჩამოვიერტყო და თუნდაც, სიზმრისეული კომმარით შევცვალო, რომ მაშინვე ვიძინებ.

ძალიან ნაცნობი სილუეტი მოდის ჩემკენ. ლოგიკა არ მუშაობს და კიბეზე იწყებს ამოსვლას. ქერა თმა აქვს, მოკლედ შეჭრილი. ბავშვები პატარა სარკეებით რომ სინათლის ნაკვერებს იჭერენ, ისეთი სხივები დაფრინავენ მის გარშემო. სიზმარში კი ვხვდები, ვინ არის, მაგრამ ცხადში ვერაფრით ვერ გამიმჟღავნებს ეს ცოდნა, ლოგიკა მიშლის. ქალი სწრაფად ამოდის კიბეზე, ქოშინის გარეშე, რასაც ბავშვებიც ვერ ახერხებენ, მაგრამ ძალიან შეცვლილია იერი. თითქოს მიუმოდის, ჩამოჯდება ჩემს საწოლზე, თვალებს ვახელ და მაშინვე ვხუჭავ, ისეთი ელვარება მოდის მისგან. ვეცემ, ვერ ვხვდები, რამის სიკვდე, მოკლედ შეჭრილი თმა თითქმის აღარ ანათებს. თურმე მკერდი გაუშიშვლებია და რაღაცას მეუბნება. ხილნული მეწყვეთება ტვინში, რომ რაღაც [illegible] სიმაგრეები გაუჩნდა ორივე ძუძუში. მეშინია, რომ ყური ჩამტყდება. როგორ შეიძლება დაინეულდეს ასეთი თვალისმომჭრელი მკერდი?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

- იმის მერე, რაც წარღვნები მოიძულეს და ტყუილი ვიგონებენ გულში, ამიტომაც ჯერ იმის მოძებნა მიმართავს, თავის მშობლებს გაუშვებს და დამარხავს, რომ სულ ლერი ლერი დაუნანებლობით მთელი ქვეყნისათვის, შენი ქალიშვილიც უნდა რგებოდეს სინათლეს, მაგრამ დროში თანხვედრა ვერ მოხდა.

- მერე სად იყვნენ მკვდარი პოეტები, რომლებიც არასოდეს არ ცნობდნენ დაქვეცმიყვნილ დროს? განიერ სახელოებიდან, ოინბაზებივით რომ ამოახტუნებენ სინათლეს?

- არაფერი არ გამოუვიდათ. ქვემოდან სულს უბერავდნენ და აქრობდნენ. მათ შუქს სახიელის ძალა ჰქონდა და არა ლაჟვარდის.

- ალბათ, ასე იყო, მაგრამ შენ რაღა დაგემართა?

- იმის მოტრის შემდეგ, ლამელამობით მტკიოდა მკერდი, ეს პირველი ტკივილი იყო ჩემს სიცოცხლეში. შემეშინდა, მე ხომ ბროლის ვარ და მხოლოდ ჩაქუჩით დამტვრევა თუ შეიძლება ჩემი, მაგრამ ეს ღმერთის გარდა, არავინ იცის.

- არა უშავს რა, ექიმთან ნაგუყვან და ყველაფერი მოგვარდება. მაგრამ მოსაკვეთი რომ გახდეს მკერდი? - გამკრა გუნებაში და ისე გამაგრილდა, როგორც ჯოველის, როცა ათეისტურ წიგნებს ვკითხულობდი და ჩემს თვალწინ ირღვეოდა სამყაროს ჰარმონია, სიკეთის და ბოროტების გაუცხოებულ სასწორზე წონიდნენ: "ღმერთი არ არის და ყველაფერი ნებადართულია".

გაუტირდათ ბროლის დამსხვრევა. მთელი დღე ხურხავდნენ თავის სამკუთხედში, მარჯნის ნევრობი თავისით მოტრა და ესკულაპეს ცოლმა მათგან საცერები გაიკეთა, მაგრამ ისე ჩამოუვარდლება კურები, რომ მოიხსნა და ნაგავში გადაყარა. სინაგოგეზე მაშინვე დიდი წითელი ყვავილები ამოვიდნენ იქნებ გვირგვინები? ტკივილის და პოეზიის უსირცხვილობა.

ყავარი უკვე დიდი ხანია შეეჩვია სარკეებს და რომ დაინახა თავისი ბრტყელი მკერდი, გრძნობა დაკარგა. მე აღარ ვიცი, ამ სიგრძე სიზმარი მქონდა, თუ ცხადშიც გადმოვიდა იგი, მაგრამ ისე ვიყავი ლაჟვარდში ხელის ფათურით დაკავებული, რომ უამრავმა კოცონმა უბედურებამ გვერდი ჩამიარა და ვერც შევამჩნიე.

ყვავის ეკითხე, რამდენი ხანია, ამირანი არ უნახავს.

- რამდენიმე საუკუნე.

- მაშინ წადი მასთან. მე მივაპნხავლი მასთან. თუ კი ჩემს კიბეზე ამოხვედი, იქიდ არ გაგიჭირდება ასვლა.

- როგორ, ასეთი დამახინჯებული მივიდე კაცთან, რომელიც მიყვარს?

მე მოუყევი რომ ერთ კაცს ვიცნობდი, ენათმეცნიერს, რომელიც ტროლეიბუსის გაჩერებაზე დატრის და როგორი ნეალებით მიიტანი სახლამდე, ცოჩივარდების თაიგულივით, თავისი გატეხილი მიგანი.

და კიდევ: - ამირანიც ამ დღეშია. არწივი ფუცედლის უჭამს გულღვიძლს და ტროლობა არ უმთრცდება.

- რატომ?

- ღმერთმა დასაჯა შენი მოტაცებისთვის.

- იქნებ, მეც იმიტომ დამსაჯა ღმერთმა, რომ შემიყვარდა.

- ალბათ, ეს მოეწონება, როცა მასი ჩანაფიქრი ირღვევა.

გაუუშვი ყავარი, ჩემს მანებიან თავსაფარში გავახვიე. გაიელვა მოწმენდილ ცაში და წვიმა წამოვიდა. არავის არ გაკვირვებია, ცამიც კი არ იუხედით. ყველაზე უფრო ახლა ამის გაკეთება უჭირდათ. ჩერჩეთლის ავადმყოფობა იყო გავრცელებული ქალაქში. წელში მოხრილი დადიოდა ყველა, მიწაზე თვალდაბჯენილი.

## IX

და, მაინც, რაღაც შეიცვალა. ჰაერი, რომელმაც ჩემი გარდაცვლილი მეგობრების ადგილი დაიკავა, მესაქვლედ და ოდნავ უფრო თბილი გახდა დანარჩენ ხიერცეზე.

სადღაცაც მუსიკა მოისმა. ისე ნავეტი ამ ხმაზე, როგორც მკვდარი პოეტების მანათობელი სახელებისკენ. არაფერი არ ისმის და არ ჩანს. იქნებ ის, რაც მომესმა, მუსიკაც არ იყო, მხოლოდ ჰაერის განახევაევებული ვიბრაცია და რამდენიმე მაღლა აწეული სახე, მოყურადე, ამათგან, მიწაზე თვალდაბჯენილებისკენ. იშვიათად მისახვეს ასე ჩემს თვალწინ გამოცოცხლებული ჩამქრალი სახე, ნესტოები იბერებიან, რაღაცას ყნოსავენ, თვალებში ამდენი ხნის მანძილზე, პირველად ირეკლება ცა. მიდიან და მივყვები ხმა კონსერვატორიიდან მოდის, აბა, საიდან უნდა წამოვიდეს მუსიკის ხმა. ადრე ეს ფაქტი იყო და არა სენსაციური ინფორმაცია. დანგრეულ-ჩამოძონძილი კონსერვატორია, თითქოს, ვარდისფერი ფერფლოვანი ნალესევის, ისე შეუკეთებიათ, რომ ვერც კი შეამჩნიე. შიგ კი კონცერტის მოლოდინი გამოსცვლის, რომლებიც უნებურად შენატრებიდა, წლების მანძილზე. კარი ღიაა და შევდივარ. არც ბილეთს მიქეს, არც არავინ თხოულობს მას. იქნებ, კედლებმა მიცნეს და ჩემი საბე ხელებში ჩაუდეს კარისკაცების ბილეთის ნაცვლად. გამოჩნდა პარტერის ოქროსფერი ხავერდი, თანდათან მოყრილი გარდამავალი, შემზადება ფრენისთვის ისე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩავერდის ლოჟები და ორღანის ქურაბდე მილები. მომღერლების ყელები, ოქროს ნაკადში ამოვლებული. მუსიკა, მკვდარი კლასიკოსების გაგრძელება და მისი ზემოქმედება ცოცხალ-მკვდარ ადამიანებზე, ზუსტად ისეთი, როგორც ბრმა მომღერლის უნაკლო და უჩრდილო ხმა - არ იცი, რა ფერის თვალები აქვს, როგორი ცხვირი, მკერდი და თეძოები, მაგრამ მისი გულისთვის ოჩდები იხსნება და ნელდება. მოკლული დიროვორის ლანდიც გაიელვებს - ტანწვრილი მავი ფრაკი და გაჩერებული ყურიდან სისხლი სდის.

მართალია, მუსიკა ისეთი განყენებული რამ არის, რომ სისხლს ვერ მიიღრთებს, ამიტომ გაიკლაკნება იგი პარტერის რიგებს შორის, აიღე ბახის ფუგა, პურიგეთ, ცხელ სისხლში ჩააგდე ფეხები, მწვდა დაკვირდება და იჯდები ისე კონცერტიდან კონცერტამდე, თუ შეაჩერე ძალიან გაგრძელდა, კულისებში დაიმალები, რომ დამლაგებლებმა არ გამოგაგდონ სიგარეტის ნამწვავებთან და ორკესტრის ანგობის შემდეგ დარჩენილი დისონანსების ნაფლეთებთან ერთად, მერე კი შენს ადგილზე დაბრუნდები და არავის არ უკვირდება, შენზე გარდა, რომ რეპეტიციების დროს ვიოლონჩელები, ფაგოტები, ვიოლინოები, როიალი ფასკუნჯებივით თავის ხორცს აჭმევენ მუსიკას, მაგრამ დირიჟორი ხელს აიქნევს თუ არა, მუსიკა სრულიად უწიერო და უხორცო ხდება, ხოლო პარტერის სიბნელეში მილიონის წიგნები დადგრიან.

პურის რიგებიდან გამოყოლილი შიში დამრჩა. სადღესასწაულოდ, ხალხში, რომ დადგები და ჩემს წინ გათავდება კონცერტის ბილეთები, რა ვქნა? ამიტომ, ჯობია, კონსერვატორიაში ვიცხოვრო, როგორც სავარძელში ვზივარ სახლში და სამსახურში რომ ვიჯდე, მაინც ხავერდზე ვრჩები მიბმული. მაშინ ჩემს ადგილს ვერავინ ვერ დაიკავებს. ასე ცხოვრობენ ბიბლიოთეკაში მწიგნობრები, ანუ წიგნის ჭიები, ვერავინ ვერ ხვდება, რომელს აინრებენ სახლში ყოფნას, ჭამას, ძილს, და მითუმეტეს შვილების გაჩენას...

ზოგჯერ, მართლა მირჩევნია დუბიუსის წევრი ნამდვილს, არ მესმის, როგორ მოახერხეს ამ ბავშვებმა, თავისი ჯოჯოხეთში მოხარშული ცხოვრებიდან, ასეთი კრიალა მუსიკა ამოეყვანათ.

ქუჩაში კი გამუდმებით ისმის - რა დროის მუსიკაა!

ტელევიზორში - დილიდან კოკა-კოლა, ყველაზე გამაგრილებელი სასმელი!

ამ სიტყვებში, როცა თითები, ლამაზ კლავიშებზე მიყურით ჩიტებივით გამხდარ ბავშვები, ხოლო შედარებით, ზანდაზმული ორკესტრი საყვირებში ჩაბერილი სუნთქვისგან თბება.

სახლში დაბრუნება აღარ მინდა. მაგრამ ყველაფერი თავდება იდეაში, რაც უნდა გაწელო დრო, სახლში მაინც უნდა დაბრუნდე. სად არის ჩემი სახლი? მყუდრო ქუჩიდან ქარის ბილიკში გადატანილი.

სავარძლიდან ადგომა მიჭირს, მაგრამ თავს ვერევი და სახლის მოსაძებნად მივდივარ. ფოიეში რამდენიმე ნაცნობი მეგდება, იმ კატეგორიიდან, რომელშიც აღარ აულო ცხოვრების. მათი მეგობრის კაბები აბალთახალია და ასიმეტრიულიათ გამოყვანილი გახუნებულების ფონზე, თან ოქროს ქინძისთავებით ტანზე დამაგრებული, ამიტომ ფერები უქრით, მაგრამ კონცერტის მერე, გაცილებით, უკეთ გამოიყურებიან.

ისინი მეუბნებიან, რომ ამ დღეებში პრემიერაა ოპერაში, მერე ორ დრამატულ თეატრში, ალაფურშეტებიც გახშირდა, რამდენჯერმე ალმოეჩნდა კიდეც მათზე ფლომანდრიული მხატვრების ნატურმორტებს გავს მაგიდები. ბევრი სინათლეა, თბილა, სისხლიანი ნასადილევის როლს ხიზილალა ასრულებს, კვერცხებზე ნასმელი - ლაქები მზეზე, თეთრი პური და კარაქის თითებში ძეხვის ნაჭრები ცეცხლად ვარდებიან, ძველი ქართული ქალების რაბლეზიანურ ბუნებასა და ახლანდელ მიშმილს შორის ჩადებული კონძელკი ბეველინისტური - ეკრარული სიტყვა, სტუდიანი მოსანაცვლის ლექსიკონიდან ამოღებული.

ალბათ, ხმამაღლა ვფიქრობ, რადგან საქმლიანი პირგამოტენილი სახეები გაკვირვებით მიყურებენ. კონცერტის მეჩვეულ გარემოში ისე კარგად ვგრძნობდი, რომ ვერც კი შევამჩნიე, აქ, ამ კარად, უცხო ვარ. მართალია, ხავერდის სავარძლიდან გამოყოლილი სირბილე მიმრგვალებს არამარტო განვებიანებულ იდაყვებსა და მუხლებს, არამედ სიტყვებსაც და სამიში სულაც არ ვჩანვარ, მაგრამ უცხო ვარ.

ვერ დავიჯერებ, რომ სპილოს ძვლის კომპის მოხაზულობას შეამჩნევენ მხრებზე და მაინც, ჯობია, წავიდე სახამ, საბოლოოდ, გავუცდიერებ ცნობისმოყვარეობას და ვერ მივდივარ. მეც ცნობისმოყვარე ვარ, მაინტერესებს, რა იქნება მერე. დროთაზ დები შემოაქვთ. როგორ უხდება თეთრ სუფრას, როგორც თოვლს. მათი სუნი უფრო მიყვარს, ვიდრე გემო. შობის დღესასწაულს მაგონებენ, როცა ბავშვები დროთახლების კოცონს ანთებიან.

სასიამოვნო გარეგნობის კაცი დროთახელს მაწვდის, თავიდან ხიზილალის მია-

ეჩხუბება. – არ შემიძლია, იცით, მე მუცელში პილპილის ბუჩქი მეზრდება და ამდენ სირინჯისტებს ერთად ვერ გავუძლებ.

აბსურდულად მეცვლება. სალამის მაგიერ რამდენჯერმე ვიჭერ მის შემინებულ მზერას, თუმცა ვატყობ, რომ ჩემს მიმართ რაღაც ამბივალენტური ინტერესი ჩნდება, მე მგონი, ვიღაცამ მიცნო და ირგვლივ ლამაზად ნაძალადევად სწორი ქართულით იწყება ჟღერება.

ოპერა, თინეიჯერი, მენტალიტეტი. ქართული მესაკუთრეებით ილევლება და ჩვენს გარშემო შექმნილ მეორე მზეში დამეინავე ლიბიდოს იწვევს, ფენოვან ნამცხვარს ემგვანება იპოფორობა. მთავარ ტკბილ ფენებს შორის თეთრეფილი ნაღები ქათქათებს, სხვა ფენები თავისუფალი არიან წებოვანი სინოლოგისაგან ერთმანეთთან და შუაგულისკენ იღტვიან, სადაც სიურპრიზია ჩამარხული. არავინ იცის, რას მოვიმოქმედებ და ტებული მეორე ნუშით, ამიტომ ცნობისმოყვარე იზრდება და ხურდება. მოლოდინს არ ვამართლებ. ჩუმად და გულმოდგინედ ვწევ ჟამას, ნებიერ კმაყოფილებას ვიხატავ სახეზე. დადებითი მუხტები აფრიალდებიან ჰაერში. ჩემი კაბის გახუნებულ ქსოვილსაც მიგნიდან ვიძლევ ფერს: იმ ფანჯრიდან ხევებს ვეშვეგანები, რომლებიც უფრო ლამაზებიც კი ჩანან ჩვეულებრივ, წნევის ტვინი.

დაძაბული ჰაერი ჩემს გარშემო მშვიდდება, ნათქებისაც კი იცვლება, ლოშავს და მოწონიადეს. სულ ცოტაც და დებიუსის წვიმა ნაზმოვა ფერიდან.

– მოუყევით რამე დებიუსიზე.

დაინტერესდა, თუ, მართლა, დავუშვებდე პიანინოს ხელოვნებას, ამორანთან ურთიერთობისას?

– მე, მხოლოდ, მისი მოსმენა შემიძლია, როცა ნაწვიმარ იებს ვხედავ და არა სახლის სახურავებს და ქოლგებს.

– მაგრამ მისი იმპრესიონიზმი?

– ეს წვიმა იისფერია.

– და საინტერესო ეპიზოდები მისი ცხოვრებიდან?

– რომ მოგიყევეთ, უსათუოდ, ბევრ ტყუილს ვიტყვი, რადგან თარიღებს ვერ ვიმახსოვრებ, იმპრესიონიზმის ხსენებაზე, ვან გოგის მზე მირტყამს თავში და ყველაფერი ერთმანეთში ირევა.

– ეს ხომ ხედავთ, მხატვრობაც იცით.

– მაგრამ ეს ცოდნა მხოლოდ ჩემთვის არის მნიშვნელოვანი და სხვა არავისთვის. მე რომ ვან გოგის თითებს ვხედავ, ვგრძნობ, როგორ ტკივათ ნერვები კედლებს, სარკის, ფუნჯისულებს. მაგრამ სულ არ მახსოვს ამ ფუნჯისულის ზომა, როდის ხვდებოდნენ ის და თუ ერთმანეთს, რომელ წელს გარდაიცვალა, ისიც არ მახსოვს. ამაზე რომ ვფიქრობ, თარიღს კი არ ვხედავ, არამედ ორ ხელოვნურ მზესუმზირას სოფლის პატარა სასაფლაოზე.

– სადაც ყვავები დაფრინავენ...

თბილი კარიჟით შემეხო ეს სიტყვები. იქნებ, არც ისე ცუდადაა საქმე, როგორც მგონია. იქნებ, უნდა დავდგე აი, ასე, დანგრეულად შით შუა და გალაკტიონის ლექსები უკითხო და ორ-სამ კაცსაც, რომ რაღაც სიმი შეერხეს გულში...

ორი ქალი იწყებს სიმღერას, სულ რომ არ ჩაიძიროს საჭმელში დღევანდელი დღის მუსიკალური მიმართულება. ერთი ვიოლინოსავით მღერის, მეორეს უფრო დაბალი ხმა აქვს.

– ვინ არის ეს ქალი, ვინ არის ეს ქალი, ასეთი ცისფერი?

ცისფერი ქალი სიმღერას ამთავრებს, ნაღის ქურქს იცვამს და გადის.

ზედმეტად გამათამაშა სითბომ და კეთილგანწყობის ილუზიამ. ნაჩასვლელად ვემზადები.

ის კაცი, ფორთოხალს რომ მთავაზობდა, მერსედესის კარს მიღებს. ეტაც თბილა და როგორც წიგნის მაღაზიაში, ძვირფასი ტყავის და სიგარეტის სუნი დგას. მაინც, კარგი რამაა ფუფუნება, როცა ბედნიერების განცდნებულ იდეას ხელით ეხები და გემოს უსინჯავ. რატომ არ შეიძლება ასე იცხოვრო? რატომ უნდა მოგკლას ქლუმა, უფულობამ, რატომ უნდა გადმოგიტყდეს ცანკრიდან?

მე ამ კითხვებზე პასუხი არ ვიცი. იქნებ, მერსედესის პატრონმა იცის? ისე თანატრად მესაუბრება არაფერზე, ისე მშვიდად მიყვება არსაიდან არსაითკენ. სახლში ეული სიბნელეა.

– ხომ არ ამოგყვეთ კიბეზე?

ასეთი თავაზიანია თუ თამაშობს? ჩემი ალილებს 13 სართულიან სახაბძრო კიბეზე და უკან ჩამოსვლა! თან ისიც არ ვიცი, დამხვდება თუ არა ჩემი ბინა თავის ადგილას. იქნებ, სიბნელეში ქუჩაში და მხოლოდ ხელში მხოლოდ ანუ კიბე დატოვა მისგან. ისევ მომძალდება აბსურდის თეატრის შეგრძნება.

ვემშვიდობები ჩემს გამცილებელს და სახლში მივდივარ, მეექვსე სართულამდე მანქანის ფარები მინათებს. თუ თამაშობს, ჩემს მეტი ხომ ვერავინ დაინახავს. იქნებ, გულწრფელია, იქნებ, რომელიმე ჩემი სიტყვა მოეხო გულზე, ან გაუგებარი ქანდარისფერი მოეწონა საერთო ერთფეროვნებაში? იქნებ, გუშინდით ხვდება, რომ მეათე სართულიდან გული ჩამივარდება კიბის უფსკრულში და საფლავიც არ დარჩება ჩემგან, ისე გა-

ვქრები და ვეცოდები, ან მიბრაზდება. ადამიანის რიტუალური მენების უკანასკნელ საზღვარსაც კი ვარღვევ. ალბათ, ამის გაფიქრებაზე ძრავს მანქანას და მიდის. ყველა ადამიანი ისე კვდება, როგორც ცხოვრობს. ვერც ცხოვრების წესს შეცვლი და, მითუმეტეს, ვერც ბოლოს. სასვენი ნიშნებიდან ყველაზე უფრო წერტილის დასმა მიჭირს. ძალიან გამიკვეთავს დასასრული. კედელს გავარღვევ, წერტილს კი ვერა. სულ მრავალწერტილში გადადის ჩემი ფრაზის პირობითი დასასრული. ყველაფერი თავდება, მაგრამ ამას იქით, ვინ იცის, კიდევ რა არის? ტკივილი მეშვიდე სართულზე მეშვება, მეათეზე გული მისხლტება ხელიდან და მივარდება არა სადესპერებზე, არამედ კიბის უფრეებში, სულ ბოლო სართულზე. დაბრა და ალება რომ მეშვიდის კიდევ. უკვე აზრი აღარ აქვს, არც მინდა. ისეთ სიმსუბუქეს ვგრძნობ, ბავშვობის მერე რომ არ მიგრძვნია. ჩემი ბინის დაკეტილი კარებიდან რაღაც ანათებს ისე, რომ მეშინია, ხანძარი არ იყოს. მაგრამ, სინათლის წყაროს ვერ ვპოულობ. გავდივარ აივანზე და ვხედავ ჩემს ცხოვრებაში ყველაზე უფრო ხშირად გამეორებულ მეტაფორას: როგორ ეკიდოვარ თმებით ცაზე და ხეზე ცაზე, პირდაპირი მნიშვნელობით, კიდია ოქროსთმიანი ქალი, ზუსტად ისეთი, როგორიც შეცოდებამდე, თმის მოკვეცამდე და მკერდის მოკვეთამდე იყო და ანთია.

- მე უკვე აღარ მინდა, ჩემი მეზობლებისთვის მომეცა თმის თითო ღერი: ერთს ბავშვი ყავს ავად ნიაკელით და ბევრი მუქი ჭირდება, მეორე - ინფარქტის მერე ბნელში რომ ზის, სუნთქვა უჭირს, გული ეკუმშება.

- რაღად გინდა თითო ღერი, როცა უკვე მთელ ქალაქს ანათებ.

- როგორ მოგეგვანე?

- ქალაქის დიდ მოედანზე რამდენიმე ჰექტარი ვარდები დარგავეთ და მათ შუქზე ნამოყვედი. იქნებ, მართლა, დაარქვათ ვარდების მოედანი?

ჩემი სიმსუბუქე უკვე ძალიან საგრძნობი ხდება. ნეტავ, ამსიმძიმე იყო გული და ისე მექაჩებოდა მიწისკენ? მაგრამ ავდივარ, თუ ცაზე დავდივარ, ვერ ვხედავ, ან ნაბიჯი მაქვს ასეთი ლურჯი, თუ მეარ ლაჟვარდს მივაგენი, რომელსაც მიწიდან ადამიანის თვალი ვერ ხედავს?

ქვევით ვიყურები: არა, ჯერ ისევ ქალაქის თავზე ვარ. მიწაზე ჩემი საყვარელი სამკუთხედი იკვეთება: ოპერა, კონსერვატორია, რუსთაველის თეატრი. სივრცე მათ შორის ისეა დატვირთული მომღერალი ლიბრეტოებით, პარტიტურებით, ლეიტმოტივებით, შინდისფერთმიანი ქალების ლანდებით, რომ მიგ გვერდით ვერ შეაღწევ. თუნდაც ასეთი, ღმერთისგან ნაბოძები სიმსუბუქის წყალობით, როგორიც მე მაქვს იქნებ, თეთრი ლანდივით, ან მზის ეტლით! თეატრისგან უნდა ვითხოვო რეკვიზიტი, ახლა ისეთი პირობითი გახდა დეკორაცია, რომ მზის გამომხატველ ყვითელი აბრეშუმის ქსოვილს მაძლევენ "მედეას" ბოლო აქტიდან. ვსარგებლობ ამით და სხვა მიმართულებით მივდივარ, ზევით იქნებ, თვალი მაინც მოვკრა, სად ცხოვრობენ მკვდარი პოეტები ახლა. ეს უფრო მჭირდება მაგრამ როგორ გავარჩევ ერთმანეთისაგან სამოთხეს და ჯოჯოხეთს?

რა თქმა უნდა, ჯოჯოხეთის ადგილას ბოსხის ნახატი არ დამხვდება, არც სამოთხე იქნება ჭიმოთესუბზის ფრესკების ასლი.

ეჭვიც მაქვს, რომ ჯოჯოხეთისთვის არ გაიმეტებდნენ პოეტებს, მაგრამ სამოთხეშიც არ შეუშვებდნენ ამხელა ტკივილით და აწეწილი ნერვებით. სადღაც გამჭვირვალე ცაში და შავ ლაჟვარდს შორის დადიან, ალბათ, ვაჟა-ფშაველას პირში ბალახი აჩრდის, ბარათაშვილს სრულიად აღარ ეშინია კოჭლობა, ძალიან ლამაზ, ღრუბლების საიდუმლოს, სადაც ცა, განსაკუთრებით თეთრია. გალაკტიონი ცხოვრობს, თოვლის სამშობლოში. ბესიკს ხანდახან უფლებას აძლევენ სამოთხის ბაღში იაროს, "სევდის ბაღთან" შეკავეების გამო.

როგორ მინდა დაველაპარაკო რომელიმეს, მაგრამ ვინ მომცემს ამის უფლებას! ჯერ ბოლომდე უნდა გავარკვიო, მოვკვდი თუ ცოცხალი ვარ. ასეთი რამ კი ცაში არ ხდება, მიწაზე უნდა დავბრუნდე, მაგრამ ფრენას მე ხომ არ ვმართავ, ჩიტივით მშვიდობიანად ვერ დავეშვები სასურველ ადგილას, ან განსაზღვრულში უაზროდ დაუყვრებით უნდა ვიარო, რაც სიზიფეს და ამირანის სასჯელზე ბევრად უარესია, ან მიწას უნდა დავენარცხო და სული ამომხდეს.

ცოტათი დაბლა ვეშვები, ისე, რომ ქალაქის ქუჩებს ვხედავ. დედა-შვილი მიდის ქუჩაში. პატარა გოგონამ დამინახა.

- დედა შეხედე, რაღაცა მიფრინავს.

- ალბათ, ფოთლებს აქროლებს ქარი.

- რა ფოთლებს, ახლა ხომ გაზაფხულია.

როგორ მევსნობა მიწაზე თვალდახუჭული ქალის გაწვრწევლობა. მისთვის სულერთია რა დროა, ხეებს ყვავილები ასხიათ, თუ ფოთლები ცვივათ. ისე გაამწარე, რომ ცაში ახედვის ეშინია. რამდენ წვალებამ დაუკლა ფიქრის ამოძირკვა თავიდან, იცხოვრა მითუმეტეს. და ახლა თუ გაახსენებს, რომ ცა არსებობს, ძლივსთ ფრინვე-

ლებით სავსე, ღამე - ვარსკვლავებით, ფურხილის ნაკადულივით ახალ მთვარეზე ამონდება იცვლება, ხოლო სავსე მთვარე - სიყვარულისკენ უბიძგებს ადამიანს, ეს ყველაფერი თუ გაახსენდეს, გული გაუსკდება და მოკვდება, იქვე, ტროტუარზე დაეცემა მეილის თვალწინ და ველარც აკრიფავენ, ამიტომ ცდილობს, სადმე მიდამოში შეიფარის ბავშვი, იქნებ სალვადორ დალის ფურცლის და დაინახავს, მაგრამ ბავშვი არ წყნარდება.

- დედა, ნამდვილად ანგელოზია, ისე გაძვლიმიანს, კაბაც კი აცვია.

- ანგელოზებს კაბები არ აცვიათ.

მაგალის ნახატი ხომ არ ელანდება ბავშვს? - ფიქრობს ქალი. როგორ უყვარდა ერთ დროს ეს ცაზე ქინძისთავებით მიმაგრებული, ან ხიდაზე წვიმასავით გადმოსრიალებული ტანები, ყვავილები მათ მკერდებში და ყოველდღიური მეცლებში. იქნებ დღემდე რომ იყო, იმდენი უყურა ამ ნახატებს, რომ გამხატვრებული ხატებით ჩავიდა შვილის ტვინში?

- არავითარი საჭირო არ არის ასე გაზარდო ბავშვი, ესთეტიკა ზედმეტი მარგია დღეს. ვერმს ორივე ფეხით მიწაზე იდგეს. ისე მეუბნება მისი ფიქრი, თითქოს, ხმამაღლა ლაპარაკობს. სატელეფონო ანტენას ეყრდნობა. მერე კი ეხვდება, რომ ვერავითარი ძალა ქალს ცაში ვერ ამოახედებს. ბავშვს ეულში და ხელსაც ვუჭერ, იფიქრის, ცოტა ხანს, სანამ გაიზრდება, რომ ანგელოზები არსებობენ და ფრენისკენ გაიბიძგებენ...

ახე, მეც რა მინდა ცაში, როცა ვიცი, რომ დედამიწის გარშემო ხეტიალისა, ფიათერაკებით სავსე თავგადასავლები, ცაში ფრენაც კი, გაცილებით უფრო იოლია, ვიდრე დავიწყებულ თუ ხსოვნაში დამატყვევებულ სამშობლოში დაბრუნება იქნებ შენი მოშლოდინე სახლები დროზე და სივრცეში ისე დასაური, როგორც სახლის კედლები ბზარებშა და აბლაბუდაში?

და, რაც მთავარია, ის ქალი, ოქროს დაფით რომ კეროვდა და გზას გიჩვენებდა, მიუხვდებოდა იმისა, უცერებდი შენ მას თუ არა, ღმერთმა იბოძად იქცია და ჩაიქრო.

მართალია, ეს ის მთავარი ქალი კი არ იყო, ვინც ლამის, სალუკენა გვეოდება, არამედ გზის გამკვლევი ამ მოლოდინამდე, მისი ბიძგები გულის ცემასავით ნჯდება. ხოლო აზრი წამოტივტივდება თავში: ყველა ადამიანი თავის ითაკაში უნდა დაბრუნდეს. თუმცა ლოგიკში სიკვდილი გაცილებით იოლია, ვიდრე ასე წვალებით ცაში ასული დაასკდეს მიწას, მაგრამ სხვა გზა არ არის.

მთელი ძალით ვეწარცხები ქვაფენილს, ვერც კი ვხვდები, რომელი ქერის. ჩემივე ლექსი მაგონდება: შემოხვევით გამვლელებისთვის უბედური ადამიანი იქნები, ფანჯრიდან გადმომხტარი, შენი ნებიერი შვილებისთვის კი - რძეში ჩავარდნილი ქვა...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ᲓᲐᲓᲣᲜ ᲗᲣᲠᲥᲐᲫᲔ

## ᲛᲐᲠᲐᲓᲘᲣᲚᲘ ᲡᲔᲕᲓᲐ

ზამთრის ვარდივით ჭკნება დიდება,
სიმაღლეც ქრება
თავს რომ წირავდნენ,
ვინ ეზიარა ჭეშმარიტებას
და ვინ აავსო თასი პირამდე?

შემოაღამდა ბევრს შუა გზაზე,
როცა სიცოცხლე თრობას იწყებდა,
უხმოდ ავიდა სახრჩობელაზე
და შეეწირა თავდავიწყებას!

ისევ იცვლება ვერცხლზე ხერობა,
ართობს მასხარა დარბაზს შაირით,
ზნეის დრო და ჟამის ულმობელობას
ბეჭდის წარწერა - "ესეც გაივლის"...

დილა ამშვიდებს მშფოთვარე ვნებას
გრძნობა ეცლება ღამის ტირადებს,
ამ ქვეყანაზე ვინ ჰპოვა შვება
და ვინ აავსო თასი პირამდე?

ჟამთა სიავე ცხენთა ჯირითით
და ეტლის ქროლვით დაირბენა ვინაც,
ვინაც ელადის ცის ლაბირინთი
თავისი ქვეყნის არჩია ბრწყინვას.

ვინც მიხვდა ბედთან დასრულდა დავა
და შეადარა ცხოვრებას ხავსი,
გაექცა ყველას, რომ ეგრძნო თავად
საბედისწერო გასროლის ფასი!

თეთრი ქარები ღამეს კაწრავენ,
ზამთრის სიზუმე მოსავს კვირა დღეს,
ვინ მიაღწია ნეტარ ტაძრამდე
და ვინ აავსო თასი პირამდე?

უძილო ღამის ცივი თითებით
იშლება ჩუმად ფიქრთა დღიური,
ყოფნა? არყოფნა? სულს გაფითრებით
კითხვები ტანჯავს მარადიული.

ყოველ ნაბიჯში თვლემს ბედისწერა,
ზეცა იზიდავს მიწის ბინადრებს,
ვინ მიაღწია უხილავ მწვერვალს
და ვინ აავსო თასი პირამდე?

ვინ გაუსწორა თვალი ღვთის მზერას
ნევეშიდ ცრემლი რომ არ ჰქონოდეს?
ვინ სთქვა სიამით გულის სიმღერა
და ვინ დაცალა თასი ბოლომდე?

## ᲓᲔᲓᲐ

შენ ჩემთან ახლოს გეძინა დედა,
მე კი სულ სხვაგან ვიყავი წუხელ...
მე კი სულ სხვაზე ვფიქრობდი წუხელ...
ვერაფრად ძილში შენ შემკრთალმა ამოიკვნესე,
იქნება ჩემი ტკივილები იგრძენი, დედა!

## ᲮᲘᲚᲕᲐ: ᲒᲔᲚᲐᲗᲘ

შენ მუხლებამდე ბალახში დგახარ
ნათელი ცით და ლურჯი კედლებით,
სულ მუხლებამდე ბალახში დგახარ
ხელაპყრობილი ციხკენ ვედრებით...

რა ვუყოთ, ზოგჯერ გაწყვეტა რული
და წარსულისკენ გაგირბის მზერა,
შენს ბებერ ფესვში ცემს მეფის გული,
ვით გაფრთხილება და ბედისწერა!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

## და არავინ უწყის...

მზია ფერაძე

ბალიშს ლაჟვარდის დაფენოდა
ლურჯი ფოთლები,
სიცხიან ტუჩებს
გიხელებდა ცრემლები დედის
და გაუშლელი ყვავილები შენი ოცნების
აპრილის ქარებს მიჰქონდათ სადღაც...

და შენ გეგონა,
რომ ეს იყო მხოლოდ სიზმარი
და ბავშვურ განცდით თამაშობდი
ოქროს ჩიტებთან,
მერე ჩნდებოდნენ სურათები უცნობი
მხარის
და შენ გეგონა,
რომ ეს იყო მხოლოდ სიზმარი.

და ვაი იმედი
შენს თვალებში სხივი ეული,
დიდხანს ომობდა თავგანწირვით
გარდუვალ ხვედრთან,
მაგრამ სულ უფრო მძვინვარებდა
ბედი წყეული
და ფერად სიზმრებს
შენთვის უცხო ბურუსში ხვევდა!

და ბოლოს, როცა მზერა მოსწყდა
თვალს ფერმიხდილი
და არვინ უწყის, რა კრთოდა მასში
შიში თუ წყენა,
შენ მარადიულ სიჩუმეში განაგრძე
ძილი,
ნაწამებ სულს კი დაუვანა
სათუთად ზენამ...

## თოვდა...

მღეროდა შენი მაღალი ტანი,
ცრებით ბორგავდნენ ცამლში ბორცვები,
სულს აბრუებდა ჰანგი ორღანის
და ცახცახებდა ნერვი ფოცხვერის!

გარეთ კი თოვდა... თეთრი ხვება
გარინდულიყვნენ შენი სახებით,
მე მეშინოდა თვალის გახელის,
რადგან მოჰქროდნენ შენსკენ ხელები!

მარადიული სევდა სამების
ცოდვილთა ბედზე კვნესოდა ქარში,
წამებით ჩავლილ ბედნიერ წამებს
მე დავეძებდი თოვლისგან წაშლილს...

თოვდა და შენი მაღალი ტანი
მიჰქონდა ღამეს, როგორც სანთელი
და ფითრდებოდა სულის საკანი
ამღვრეულ ფიქრთა კორიანტელით.

ვიდექი ასე, დიდხანს, დაღლამდის...
განაწამები იდუმალ თრთოლვით
და სიყვარულზე უთქმელ ლაღადისს
ეფინა თეთრი სიჩუმე - თოვლი!

მედეა კახიძე

# თვალში ნაცარშეყრილი ცოდვა-მადლი

ორი მოთხრობა

ცხრა მთას იქითელიაო, სადაურობას არ უუწყებდნენ ოცდაწლის წინ ჩვენს სოფელში გადმოხვეწილ ლექსოს. არსთვალი არ იყო, გონითაც და ღონითაც სხვებს გადაემეტებოდა, მაგრამ, აქაურობისთვის სახელგატეხილ კაცად ითვლებოდა და გაკიდეგანებული ჰყავდათ. ლექსოს ცოლის მზარე-მზარე წამოძახილებისა ეშინოდა და ნებაზე ჰყავდა მიშვებული, მალუცა ყვლეყლობდა: - კარგი შემომტანიც არისო და კარგი მომვერებელიცო. ქმრის დაყოლიებას, დიდი არაფერი უნდაო, ერთი შეუთამაშე ლოგინშიო და ეგ არისო. საკმარისი იყო საწყენი სიტყვა წამოსცდენოდა, რომ ცოლი ყიამყრალი ნერვით გამასპინძლებოდა:

- ასეთი, ხელადასავით დაჯიდა ქალი რამ აიხოვნინაო, - წამოსცდებოდათ მოშურნეებს.

- ტოლმა ტოლს უნდა უტოლოსო, მაგ ბაჯაჯღანას რა აყურებინებსო.

- მაგისთვის ეგეც მეტიაო, კაცი შემოკედლია და ჩვენსკენ იმიტომ გადმოხვეწებულაო.

- კი არ შესწოდენოდია, გულდაგულ მოსულა და მძახარისთვის თავი რიყის ქვებით გაუჩეჩქვია მაგ სულწაწყმედილს და სიცოცხლე მოსასპობსო, - ენას იქავებდნენ მეზობლები.

- ციხეშიც მჯდარაო, თავი ერთამით გამოუხსნიაო, ეგ სიბნელის ბჭესთავს ყველარ გამოაღწევსო.

- ასეთი მკლავები აქვს, ერთი კი არა, ზარემ ათიც ეყოლება გასტუმრებულიო.

არც მალუცა ალევდა საყვედურებს - ცოდვიანი ხარ და დასაკუბამდე იმიტომაც არ შეგვრჩა არცერთი შვილიო, ღმერთი შენთვის მემკვიდრეს არ იმეტებსო. მალუცამ ისეთი ლონიერი წყველა იცოდა, ბაყბაყ დევს სულს გააცხრობინებდა. ამბობდა კიდეც, ვისაც შეუჩვეული, ხესავით ზეზეულად ხმებაო, მერე ჩამოიქცეოდა: ეგ პირქვე დასამარხავიო, ქა არ გასაშვებიო, ეგ მზედასაბნელებელიო: - ავედდა დლევასმარე და აღარ ჩერდებოდა, - თქვენი ლხენას, მაგას დღე ვაყაროო...

- შენ რომ წყევლას მოგვები, კაცი ედენდლოვდებიო.

- ეინმეს, რომ ვთათხავ, გული მიგრილდებაო; - შეაგებებდა პასუხს მალუცა.

ხელთუყარი ქალი იყო, ოჯდა და განძრევა ეზარებოდა. თუ ქმარი წყალს არ მოუტანდა, წყურვილით დაიხრჩობოდა. დოქში ერთთავად მოდორბდლოვებული წყალი ედგა.

- ამ გუბისწყალს რა გასმევს, კიდევ კარგი წყაროა, თორემ ქურქუმში აგიყროლდებოდაო, - ეტყოდა ლექსო.

ქვევრში რომ მაჭარი ამოუყბუყდებოდა, ქმარს ალოდებდა, დუღილში ისე გადმოიცლებოდა, ზემოდან სილს არ გადაახდიდა მაგრი გარეთ გამოსულიყო.

ტრუსის სენი შეეცაო, ქმარს ეზოში ჩასძახებდა, ლუშელთან მოეცხებული მალუცა, მუხლებს და ხელებს არ დაასაქმებდა, ცეცხლი გამოუკეთებინა. შეილი რომ შეეძინა, ძმამ ძეობაში მეწველი თხა მოგვარა, ახლა მეთხეობა დამანებებინეო, ეგ თავისით არ მოიწველება და აკუზე-დაკუზვის თავი სადა მაქვსო, უკანვე წააყვანინა. ქმარს უწებიერდებოდა, აგვისტოში დარაბებს ხურავდა, წვიმის შხაპა-შხუპი არ მაძინებსო. მუდამ ქალ-ამხანაგებით გარშემორტყმული, თუითონაც ჭორებით ისაზრდოებდა თავს და სხვებსაც ასაზრდოებდა, ახალ-ახალი ამბები არ ელეოდა. მალუცასაგან უნდა გაგეგო, ვინ რამდენჯერ დააცემინა ცხვირი, ვისმა ქათამმა რამდენი კვერცხი დადო, ვინ ვისა ეკარობდა და ვისი ყვინჩილა წაიღო ქორმა. ცნობათა ბიურო ხარო, ყოველ საღამო ცხელ-ცხელ ამბებს გადმოხცეთო, ცალკემად აქებდნენ მოცლილები. ხან ისეთ ტყუილს დაარიხვედა, თვითონვე გაოცებაი იყო, საიდანლა მოიგონდა, არავის არ უთხრაო, დააფიცებდა მსმენელს, ორმა ვიცოდეთო და საღამომდე ჭორს თვითონვე გააერცელებდა.

დღენიადაგ ქმარს ოჯახისმჭელობას აყვედრიდა. ცეცხის ზედამხედველის შვილიშვილი ვარო, ქალობამდე ისე მოვედი, ფრჩხილიც არ ჩამომტყდენიაო, ოჯახის მოვლამ წაიღო ჩემი ჯანიო, მოუთმენლად ველოდები თოვლის ჩამოყრისო, ზამთარში ჯანს ვასვენებო, ბუხარ-გამხიარულებულ ოთა-

ხში ჯდომას არაფერი მირჩევნია. ცოლს კურაში ერთხელ თუ გამოუცხვებოდა სახლს ჩაუგდებული - გადამღამებული, უკანასკნელ ძალებს დაითრევდა ლახ-ლახა ისვენით. გულზე ქონი რომ შემოგაწვა, ეცადე წინაში დაიკლო, ურჩევდა ქმარი, რომ გავხდე, ზამთარში შემცივდებაო.

ქალს გადაყოლილს, პირის პატივი უყვარდა, ხშირად ამბობდა: მაქვს და კუჭი არ გაკანებულიოო! აბა, ჩემი ქონება სხვას გასუქებენო?! თიბათვეში გოჩინაყს აკვიცებდა, მაცივარში შეკუჭავდა და ქმრის ნელ-ნელა იზოგებდა. მამლები გაიქრო: - ისასამზე მაღვიძებენო - დედლები მაინც ყველი, კვერცხი ვიქონიოთ; - ისედაც ჩაკეტი მელავს და მაგათი კაკანით თავს ვერ ავიტკივებო, კვერცხი მოიხარი და იმაზე წუწუნი: - აიტაცებდა ცოლი და კარებისას ეტყოდა ქმარს: - შენ კაცის შემზრალებული ვერ გახდებით, ტყუილად არ მოგავლებს მენიანებმაო. ლექსო თავს მართლობდა: - ვალ-დაიდუ, ანკესით თევზი თუ დამიჭერია და მახეში ჩიტი გამიბამს, ეს თუ ცოდვად ჩამეთვლებაო; დედარემმა კაცთმოყვარე ქრისტიანად გამზარდა, მუდამ საკუთარი საქმეზე ვიყავი შემდგარი და ვერ გავიგე, მე რატომ უნდა ვზიდო სხვისი ცოდვაო. გული შემეძლია ამდენი ტყუილი ცილისწამებითო.

ერთადერთი ოჯახი, ვისაც ლექსოს აგვარობისა არ სჯეროდა ჩვენ ეიყავით: - კაცს თვალი ადამი არ აუწყდება ცოლს ერთ ხელსტ სიტყვას არ შეკადრებსო, პერის ნატანსაც კი მოწიწებით ექცევაო, ძირს დაჯარდნილს დახრდება, რტვერს შეუბერავს და ადგილზევე დადებსო. თავისი მარჯვენით კი კაცობს და ირჯებაო, ეგ კაცს როგორ მოკლავდაო: - თავდებობდა მამაჩემი. ლექსო მამაჩემს შეჩოოდა - ერთმა მოურიდებელმა წამოძახებამ გამიტყდა მარში. სოფელში ერთს დაეყმუქრე, თუ კიდევ ნაკასწრებენ ქურდობაზე, არ დაგინდობ და ჩავქოლავო, ჩემდა საუბედუროდ ის კაცი მეორე დღესვე იმრევს ვენახში თავგატეხილი. ჩემმა ქადილმა აგარაუდებიათ, რომ მკვლელი მე ვიყავი, ცოდვათა გამტვენებელ ეჭვად ჩამთვალეს და უტყუარ საბუთად წამიყენებო, მაგრამ დანაშაული ვერ დამიმტკიცეს და გამანთავისუფლესო. ხალხი მოკლულის პატრონს მიუდგა, სოფელი გაერთპირდა, თვალში ამომიზუეს, კარგი და ავი ერთნაირად მომითვალეს და დაუჭრიხებული ენები ალარ დააყენეს. ქორმა თინეთიან იბარტყა, ნათესავები და მახლობლები დამომორდნენ. თავი ალარსად გამიშვეყოდა, გვემა სულის ველარ და-

ვითმინე, ნდობაც კარგული და განაწყენებული, თავს ველარავერს ვაბამდი, ნაადაგამოყვლილი წვალმცენარესავით დაეტიებოდი, ვიდრე სიმართლე მიგზნობოდი, მაღლოცა არ გადმევყარე, მაგრამ ქორი აქაც ფეხდაფეხ მომყვა და საბოლოოდ გამომაჭენა.

ლექსო არაფერს მალავდა, შოუდიოდა და გულისნადებს გადაშლიდა: ასე და ასე ჩემს თავს! - დაკეჭნილი და დაფლეკილი გულით დავდივარ, თავვების სიოროში შეთირებულს ეგვეარო, მეგონა ოჯახი ზურგს გამიმაგრებდა და ვაიდან-ვუიში გადავარდით, ვაი შენ ჩემო თავო, ამ ცოლცხზე გადამეჯდარმა კუდიანმა უუნარო გამხადა და უარეს დღეში გამხვია. ენად არისო გაკრეფილი: - კაცის სისხლში გაქვს ხელები გასვრილიო, მოჭარბებული სისხლი გამოუშვი და ახლა დაცხრიო. ცდას არ აკლებს ფეხქვეშ გამოგოს, თავი სახრით გახახრული მგონია, დღეს ხვრად არ დაალამებს და გაათენებსო: - მამაჩემი გულს დაუფევევდა, დაანუნარებდა, ლხინში შეიყოლიებდა და შეუბამიცემულს გაისტუმრებდა. ბავშვებს მისას ფეთება ქონდათ, - ლექსოს გამოჩენაზე ტლინკებს შეყრიდნენ და გარბოდნენ, არ დაგვეჯდევენო და ნაბუარი არ გაგვადინოსო. მე მისი რიდიც მქონდა და სიყვარულიც. ცხენზეთქებით მომავალი, ალვირს მოსწევდა. წინ შემომისვამდა და იხუნჯ-იხუნჯობით ქუჩაზე ჩამომატარებდა: - ორი თვალი და ორი ყური რომ გაბია, არა ჯობდა ექვსი პირი გამოესხლოდა, ექვსჯერ უფრო მეტს შეათქლაფეინებდით: - რასაც მოავაზიბენ, იმასაც ვერ ვათავებო, ერთიც მეყოფა, უარს ვეუწნებოდი ექვს პირზე: - მე მომეხარე და ყლაპაყლაპში გავარჯიშებო. სულისულზე მოველოდი ლექსოს მოსვლას და გული მწყდებოდა, მის გულზე გამოხულ მეწუკს რომ ვერაფრით ვნამლობდი. მამაჩემმა ორივე თვალი, ლექსოს განსაკითხველად გულში ჩაიბრუნა და ქომაგად დაუდგა: - ეჭვმიტანილი იყო, მაგრამ არ დაუმტკიცდათ, ასეთი გულჩვილი სისხლს როგორ დაღვრიდაო, გარეულ იხვებზე ხანადიროდ არ მომყვებაო. კაცის მკვლელი, ასე უცაბედად ვერ გადახვეწებოდაო, სხვისი დანაშაული, მაგას რად გინდათ არწყევევიოთ: - მთელი სოფელი პირზე ადგება, მეტი რაღა მტკიცება გინდაო. ეგ კაცის სამშვიდობო ბილიკზე გადამყვანილი ველარ გახდებაო, აუყაყანდებოდნენ მამაჩემს. გულზე ცეცხლმოკიდებულ ლექსოს მამაჩემთან ყოფნა შვებას განაცდევინებდა. სადაც არ უნდა ყო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფილიფო მიდგებ-მოდგებოდა და გვერდში ამოეტუზებოდა. ერთმა ენის წასწრებამ ეირროში ნამობატანა და ყელში დასახრჩობად მწვდაო, თავმომწონე ბიჭი ეიყავი, მაჩანჩალობა მძულდა და მაჩანჩალად გადამაქციესო, თვდებად ძმებიც არ დამიდგნენო, მე ეზიდე ვილაც არამზადის საზიდი ტვირთი: - მამაჩემი გულდადებით უსმენდა და ამხნევებდა: - რას იზამ წყეულიადში, სინაღლეც იკარგებაო, ცილისწამების ხლართი უეჭველად გაიხსნებაო, ზურგ-ქვეშ მითქმა-მოთქმასაც ბოლო მოეღებაო. ლექსოს ხავილი აღმოხდებოდა გულიდან და ყელში გულმოჯგენილი ვედრებით შემოეჩერდებოდა. მეც ავედევდებოდი, გრძნობები ამეშლებოდა და საბრალოდ გავემზადებოდი. ლექსოს ჭორი ისევ კოლო-ბუზივით ეხვეოდა და ბრალში ხვევდა. მერე და მერე თვალსაჩინოდ გამოჭკნებულ ქმარს მალულად თავზე გადახტომა დაუწყო. მისი ქვემ-ქვემობის მონმე, მრავალჯერ ყურმოდლებარ. მინახავს, როგორ მიუჯახუნებია ცხვირწინ, მობაზე ალილოზე ჩამოულილი ბიჭუკელებისათვის: - თქვენი მოსაცემი კვერცხი სადა მაქვსო, როცა კვერცხს დავდებ, მაშინ მომაკითხეთო, თქვე ლოგვ კვერცხებივით ტვინგამოლაყებულებოო, ისიც დამინახავს რომ მეხლებს ითქვედა: - ჩემი კაცი ნაქყავებულია, ხახვის კვლებს აბრეშუმა მოუდო, გაუმარგლავად დაურჩენლობა ნაახდენსო და რა მეშველებაო. დეკემბერში, ლელვის ხეებს ქოქოლა-ალულუნული ნყალი ჩაუსხა ფესვებში: - ლექსო ლელვის ჩირზე სულს ამოხევს, ოთხეში ჩაკიდებას მომთხოვს და მაგის ჯანი სადა მაქვსო, ლელვები გაახმო და ყინვას დააბრალა, თან უსირცხვილოდ უნამელურობდა, თურმე ქართლში იმიტომაც არ ხარობს ლელვი და ბროწეული, ყინვას ვერ უძლებენო. ლექსო უთმენდა: - მაგის უმაქნისობას და ავთვალობას მიეჩვიე, ეგეთი რამე-რუმეები არ გაეუცება, მაგრამ ცხოველები სძულს, ძაღლი ამოიჩემა და მეშინია ხომ ჩხაროცე რამ არ ჩაიდინოსო: - ვაი ხესა და ქვას, ვისაც ეგ გადაეკიდებაო, ძაღლი მოამორეთ ამოიჩემა და აღარ მეშვებაო, მაგისი გაბმული ნკმუილი ნერვებს მიშლისო, ყურები გამუდმებით მაღლა აქვს აცქვეტილი, არაფერი არ გამოეპაროსო, უცხოს თავვის გაცეცხლებაზეც იცუდებაო, თავგასული ქოფაკიაო: - რამ გააჭოფაკა ჯობიანი კავკასიური ნაგაზია, მეცხვარის ძაღლიაო, შარშან მეცხვარეები, სამ გუდა თუშურ ყველში მიცვლიდნენო, მაგრამ მასეთ მემარტებელ და ერთგულს რა გამომეტებინებსო, ორი მგელი ჰყავს დაგლეჯილიო: - შენ სულ მკვლელობა გელანდება ის ერთი, ხომ მოინელე, ახლა ჩემი ჯერია, გინდა სული ამომხადო. ენით გააკრიდებოდა მალუცა. - ენაზე სულ ძაღლი ვკერა, დღე არ გააჩნია და ღამე, ბოხი ხმით ყმუისო, მეზობლის ინდაურს კურტუმი გამოაგლიჯაო ძაღლის დაყეფებაზე ისეთი წყევლის კორიანტელს დააყენებდა თვალი არ გაიხილებოდა: - მე უკუღმართ გზაზე გასაყენებელიო, მაგე ქვა და ნაცარი ცხელიო, მე დასამწნებელიო და დაამინა კიდევაც. ლექსოს ისე გამოთხლიშა ძაღლი ხელიდან, არც თავი უმართლებია და არც წართავულებს მოყოლია.

- ჯაჭვზე დაბმული, როდემდე უნდა ყოფილიყო, - შენი გულმაგარობ. მთაში გაგატანე მწყემსებს, მგლებთან საბრძოლველად. რამდენიც გინდა იხტუნე, უკავე ერთი დღის სავალზე არიან და ველარ დაეწევით, დაარხეინებული ბრძანდებოდეო, საწოლ ადგილზე დააბინავებდო, ცხვრებს ჩამორეკავენ და იმ ნუნკალსაც უკან ჩამოგვგრიანო. ცხადზე უცხადესი იყო, ცოლმა ნაგაზი თავიდან მოიწყვიტა. ლექსომ დაირწმუნა მდელო-კორდი და ყელზე საბელნაჭერილი ჯაგებში იპოვა ჩაგდებული. - მალუცა მოურიდებლად ლაპლაქებდა: - ენა გაუხმეს და ხელმომართული არ აქტარის გამჩენმა, ვინც მე დამაბრალოსო, ვისაც კაცის კვლაზე ხელი აქვს გაწვდილი, ეგეც იმისი ნახელავიაო, ხელები შეანმინდა ქმარს: - ბებერი იყოდა კარგახანია მოძულებული ჰყავდა, მშიერს კლავდაო, ძლივს სანდავლი შეისრულაო. მორჩა, ძაღლის აღარ ვაყოლიებინებო, მაგ ტვინგადაცხებულსო: - ხალხმა ისევ აიქადა პირი წელთა მრავლობა, ზოგს ჭკუას აცლის, ზოგს აბრძენებსო, ლექსოს ბზე უერია თავში და მეტი არც მოეთხოვებაო. ენა და პირი ვერ მოთვლის, რასაც მაგას უუთმენო, - ლექსო ჩვენ შემოგვჩივლოდა: - ფეხქვეშ გაგების მოყვარული არ ვიყავი და ცოლმა გამხადა, როდემდე უნდა მოველის და მძებნოსო. აქ გამჩერებელი აღარა ვარო, რაც ჩემი ცოლია, ერთი მასალბუნებელი სიტყვა არ წამოსცდენიაო. მამაჩემი ისევ ლვინის სმაში შეეყოლიებდა, გულდანადვლიანებულს აქეთურ-იქითურ ლათაიებს მოუყვებოდა და ჭმუნვას გაუქარწყლებდა: - სიმართლე გირჩევ, შენზე უარეს დღეში სხვები ყოფილანო; არჩმუნებდა მამაჩემი: - შენთან მეგობრობა მეამაყებაო, ეხვეოდა, თავში ლვინო შეეჯდარი და გამხიარულებული ლექსო. მამაჩემთან მეგობრობა, მართლაც მისი მაბე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დხიერებული იყო, როცა ნისლამში ლექსომ დატრიალდა, ვენახს ისე აფოფხლია, ხუთ წონამდე დაიკრიფებოდა და ქვევრის თხოვნა დამჭირდებაო. სახელმწიფო დამზადების კომისიამ, საგულდებული გადასახადი ისე შეაწერა, ზვარში ცალი თვალითაც არ შეუჭყეტიათ, ვენახში ერთი წონა ყურძენიც არ მოიკრიფა და ლექსოს, მთელი წლის მოსავალი თავისი ხელით ამოახამისეს მარნიდან და მეურნეობის საწყობში ჩააბარებინეს. - უნდელიანოდ დარჩენილს, აღარც საზედაშეთ და აღარც სტუმრისათვის რომ აღარ დარჩა ღვინო, მამაჩემმა უწყალოდ, საშინაოდ ქვევრი სადღეგრძელოთ მიუღლიცლიოვა და ორადმოკაკული ლექსოთ წვენში გამართა. შენ რომ არ წამომეწველო, ერთი მეზღვერება ღვინოლა მქონდა და ერთ ყლუპადაც არ მეუთვლიდაო, ხიარებსავით სულზე მომასწარიო. დუქმორეული ბრბოს, მოვრიდებულ ლაქლაქს მეჩვეული ლექსო ხანდახან თავს წაღიღინების ნებას რთავდა, ბოლოს მისი გულის კუნჭულში ჩაკირული საიდუმლოს მონმეც გავხდი, - სუფრიდან, ისე არ ადგებოდა იმ ქალის შესანდობარი არ დაელია და როწკერზე კადიი არ დაემღერებინა. ლექსი ამდი ქთონაურებით იყო სავსე, მაგრამ ისე გულწათუთქულად მოთქვამდა სტრიქონიდან ყოველი ნატყორცნი სიტყვა ტკივილს მაყენებდა და ჩემდა უნებლიედ ჩიბარგოფილი ქალის, სულგამწარებული ყოფის ზიარი ვიქმენი, და თვალწალვიძარს თვალმილულს მისი მზიანი სახე და ჩანწკრიავით ჩამოძღოლილი იმეები შელანდებოდა. ლექსოს ხვაშიადის ერთგული მეზიარე ბოლომდე დავრჩი და ლექსო დღემდე არ დამვიწყებია. "ქალაო ტუჩებწითლიანო, გულის ტოლო და ზიანო, ნურადფერს მკითხავ მზიაო"! ლექსო მალუცას თავს არიდებდა, შინ ყოფნა აღარ ეხალისებოდა, იმედმიხაველული და გასილაქებული ხელმარტოობას რჩეობდა. - გაუთენებელზე შინიდან გასული, დასაძინებლად შემოდიოდა, ცხენს ბალახს დაუყრიდა, დაპარწყულებლად წაიყვანდა და ადამიანივით ეგულისმასუხებოდა. ცოლი ეჭვიანობდა, ჩემს თავს ცხენი გირჩევნიაო, ზურგი კაცი ხარო, წყალმანკიანი გულის პატრონი ხარ და ენა გაბრტყელებული, მხოლოდ მაგ ულაყს ესიყვარულებიო. ლექსოს თვალის დამყენებელი ცხენი ჰყავდა, ლინიურ ფეხებზე შემდგარს, მაგარი სანიხლე ქუსლი ქონდა, ყარყარა კისერს, რომ ჩამოსწევდა და ჭკვიან თვალებს შემოაგამეტრებდა, გეგონებოდა სადაცაა გამოგელაპარაკებაო. ბოლოს ჯერი ცხენზე მიდგა. მალუცა ატყდა და აღარ გაჩერდა: - ეზო წარამარა ინეხეებაო, მაგისი ხუთხენი მეჯავრებაო: -ცხენის წესი ასეთია, და უნდა ინეხჭინოსო: - გაყიდე მოაშორეო. ორივე ხელი მაგ ამოსაგდებისკენ გაქვსო, სულ მოუცლელი როდემდე უნდა იყოო. თავის ქვიფზე გათამაშებსო, გაცდუნსო. სამანიოდ, ნაოვეახეო, გაუთიბეო, თივა მოუმარაგეო საზამთროდ, მარილი აალოკეო, შეკაზმეო: - გათიბვა და წყალზე ჩასვლა, მეზალისებაო, რა დიდ მოვლას თხოულობსო. თავის სანილო ბალახს თვითონ მოუვლისო. ავკიდებ, დაიზოგრებაო და მოვისვე: - ბალახის გამჩანაგებელიაო, ძლოში არ ეკიდებაო: - შენ რა გაკლდებაო, შენ ხომ თონჯას არა სჭამო. რაკი ერთი და ერთი აიხირა, აღარ გაჩერდა, ვიდრე ცხენს სასიკვდილო განაჩენი არ გამოუტანა. ერთ საღამოს ლექსოს ბოსელში, მეცელგამერილი ცხენი დახვდა, მალუცა ზღურბლით შეეგება: - არიქა, ჩქარა რამე იღონე, ჩვენი მაგრა კვდებაო, ლექსო მიხვდა, ზოზონის დრო არ იყო და თავქუდმოგლეჯით მამაჩემის საძებნელად გავარდა. მამაჩემი გამოცდილი მეთვალე იყო, როგორც კი დუქმორეული, პირაღმა გამხდარიყული ცხენი დაინახა, დაჩაჩებით თქვა: - ამისი წირვა გამოყვანილიაო, ველარაფრის ეშველიო. მალუცა აიქოჩრა და შეუტია, - ცოტათი მაინც გამოიღე ხელი, ნეშხის გაკეთება სცადე ან აბი გადააყლაპეო. პირუტყვიარ გეცოდებაო, შეიბრალეო. მამაჩემი განზე-განზე იყურებოდა, მერე გახევებულ ცხენის ქუთუთოები გადასწია და თავდაუღლებლივ თქვა: - რაღა საშველი უნდა მოვცე, უკვე მკვდარიაო. მინაზე დამეხლიხთაეფებული ლექსო ბუტბუტებდა: - უბიკუვებოდ, შენ არა მყავდი და უპატრონოდ ავით გაყადაღნებულ ბედაურს, რა მოგვერიაო. მალუცა მამაჩემს უკან გაუდგა, თავდაჭერილობა დაკარგა და მიაწყველა: - ხელმოზარითული არ გატარიხო მამაზეციერმა, მე არ გამაშვებო, როგორ არ გაინძერიო, კარგად გაგესინჯაო. მამაჩემს აღმფოთებისაგან სახე მოეღრიცა, ბოსელში შემობრუნდა, ლექსოს წინ მიფანტმოფანტული სახე მოეღრიცა, ბოსელში შემობრუნდა, ლექსოს წინ მიფანტ-მოფანტული ლეწცოფას დაღრღნილი ფოთლები აკრიფა და მალუცას ჯერ თვალებთან მიუტანა, მერე მუჭში ჩასჩარა და გაგულისებულმა დაჭყივლა: - შენც კარგად იცი, რომ ცხენი ლეწცოფით მოწამლულია, კიდევაც იცი, ვინ შეაპარა ბალახში ლეწცოფის ფურცლებით; დაშინებული ლექსო, ხან ცხენს დაჩერებოდა, ხან ფოთლებს შეაშტერდებოდა და სიმწრისაგან კრინტი ვერ და-

ეძრა. ნადირ-ასრულებული მალუცა, გაფხორილი ინდაურივით იდგა და მორიგ ბრძანებებს იძლეოდა: - რადას უდგეხარ, პანაშვიდის გამართვას ხომ არ უპირებით, გაინძერი, ბუდრუგნობის დრო არ არისო, - გაათრიე აქედან ეს მძორი, აქ არააყროლო. ლექსო ლამის ტიროდა: - ჩემი გული ამ ნადაურს თან გაყვა! მალუცა ცხენის სიკვდილს ქმარს აბრალებდა: - ლენცოფა შეჭამა და მოინადირა. უბნის დიაცმაცუნებს ენის ტარტარის საბაბი მიეცათ და ისევ წავსივნენ ლექსოს: - ასეთი რამე-რუმეები ეხერხებათ, ერთხელ რაკი ხელი გაიკვეთა, მუხანათობა გაიადვილათ, მილიცია მოსჭიდული ჰაყსო. განდა ჩვენც ამოგვწყვეტის, ხმასაც არ გასცემენო. მალუცამ არ იქნა და ენა მუცელში არ ჩაიგდო, ქმარს გული უჭამდა, ვირი იყიდეო, მაგარი ზიდლი იცის, ნადირი რომ დაეჭანება კბილებს ჩაულეწავსო. ბოლოს იძულებულმა გათავხედდა და ნამუსი გაიწყვიტა, არც დაეკითხა, ლექსოს გადანახული ფული ძმას ბაზრობაზე გაატანა და სამასროდ თეთრი ვირი აყიდინა და ჩამოაყვანინა. მოაჯირზე გამობმული ვირის დანახვაზე ლექსო შეცბა, მერე მძიმედ ამოიგმინა, ცოტა ხანს მინაცრებული სახით იდგა და მალუცას მძულვარე თვალებით შეცქეროდა, მერე უარყოფითად ხელი ჩაიქნია, ფეხაორეული ოთახში შევიდა და ტახტისაცმლიანი მიწვა ქვეშაგებზე.

ადრიანად ამგაკიდებული გზაზე გამოვიდა და ჩილლილი წყალივით გაურბოდა.

- მამაჩემი უკვე აღარ იყო ცოცხალი, როცა სამედიცინო ინსტიტუტში მოვეწყე, იმ წელიწადს ლექსო, ისევ შემოიჭრა ჩემს ყოფიერებაში, თბილისში მომძებნა, კონცერტში ჩადგებული სამახო თუმანი მომიტანა და იცრუა: - მამაშენისა მემართა, ვალი ვერ გავისტუმრეთ და ახლა ეიხდიო, მეტრომში ვმუშაობ, მოსეუნებული ვარ, უნაჭრული იქაც ბევრია, მაგრამ ჩემი სახელიც კი არ იციან ნესიერად, რომ საქართველოდ გამხადიონ, ზოგი ალექსანდრეს მეძახის, ზოგი ალექსოს. მთელი დღე მიწაში ვარ ჩამძვრალი, მზის სინათლეს ვერ ვხედავ, მაგრამ ასე მირჩევნია. მისამართი გამომართვა: - შენი ნახვა, როცა მომინდება, მოვალ და განახავ, ხელფასი კარგი მაქვს და პატარას ნაგაშველებით.

ახალბედა უქმიელიცი, როცა სააგადმყოფოში მძიმე ავადმყოფი ლექსო მოიყვანეს. სამი დღის გახეთქილი ბრმანაწლავი ალმოაჩნდა. გაინაროთეული, ცნობაზე ძლივსძლიერობით მოიყვანეს. ფეხზო ხალათში ჩაცმული ექიმი, მოლა ვეცანი, ხელები დამიწერჰდა... დაიწყო: - აღსარება მინდათ გითხრა, სკამზე ჩამოუჯდეთ და დამშვიდება დაიწყეს მოვალიათ შემომძრდა: - ვედრებით, ოცდახუთი წლის ნინამდელეში ცოდვამ დღეს მიწიათ, ვეღარ გადვიტანე. ფეხაცელში მძიმარე ქარიყველის, ჯენიაბა, ქვით თავი გაუჩეჩქვეო, მამლის იმში მოკლული ნინაპრის სისხლი აგიღეო. ჩემი დაწიაშეული სხვას დააბრალეს, ლექსო ერქვა სახელადაო, სოფლელმა მოიკვეთა... ლექსი ტუჩებს აცმაცუნებდა და ყელიდან ხმა აღარ ამოსდიოდა; - მიპატიებია, ჩავიჩურჩულე და ლექსოს თვალები დახუჭა.

უცებ თმებისკენ გამექცა ხელი, გული ყინორში მოტანებული ნატეხით ამოვარჩანალდა. მძიმე სენმობდილეთი ლონეგამოცლილი სკამზე გადავესვენე, აღარ ვიცოდი გამბარებოდა თუ მწყენოდ, ლექსის პირით ნალაღადევი სიმართლე, რადგან, აღარც მამაჩემი იყო, აღარც მანყევარა მალუცა, აღარც მეზობლები, აღარც ლექსოს მომგონებლები, ყველანი დაკერძებულ სასაფლაოზე იწვნენ. და ვერცერთ იმათგანს ხმას ვერ მივანვდენდი. ვერ გამეგო ვილასთვის იყო საჭირო მეტისმეტად დაგვიანებული სამართლის მკვდრეთით აღდგომა, დალმართზე მიმრბენავი კურდღელივით, მთელი სიცოცხლე, სული რომ არ მოათქმევინა ლექსოს.

- მოლეველებულ ფეხებს ძლივს მივათრევდი და მახსენდებოდა: - გული შემეთელა ამდენ ტკეილი ცილისწამებითო! უცებ თითქოს სიცოცხ ყური მოვტჟდა, მლუცვარებამ სხეულში სითბოდ დამიარა და საკუთარ თავს გამოუტყდი, რომ გულიდან მძიმე ლოდი გადავაგორე, რომ ჭეშმარიტების დადგენა არასდროს არ არის გვიან. ისიც საყურადღებო, ცილისწამება დაგუბებულ მდინარეს გავს, რომლის სხვა კალაპოტში დიოებით გადაგდება შესაძლებელია, მაგრამ საბოლოოდ სწორ გზიდან ვერასოდეს გადაახვევინებ, რომ სიმართლის მოურეენელობა ღმერთის დაწერილი კანონია, რომ ალალმართალს კაცს შეიძლება თვალში ნაცარი შეაყარო, დაბრმავებით კი ვერ დაააბრმავებ. სიამაყე ვიგრძენი, იმის გამოც, რომ მილეთი ხალხში, ერთმა ცოცხნა გოგომ გადაჭრეტინე გულს მისი სიალალმართლე და უცოდველობა. მაგრამ ყველაზე მთავარი მაინც ის იყო რომ ლექსომ მინაზეც იპოვა სამართალი, და მე გულით მიხაროდა, რომ ზესთაბუნებრივად გაწმენდილს და ნეტარება მოპადლებულს, მართალთა შორის ჰქონდა დამკვიდრებული სამუდამო სასუფეველი!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

# ნებისმიერი და უნებლიე შეცოდება

როცა, მამიდაჩემს სარფიან გზაზე აქეთ-იქით მაღალი ქმარი მოუკლეს, ხელი არაფერში მოემართა. ნაღველთან ერთად ხელმოკლეობამ და ავადმყოფობამაც ჯურები ჩამოაყრევინა და ისე მოულოდნელად ჩაინავლა, სატკივარის მეტყობაც ვერ მოასწრო. ტირილით გულმოუოხებელი ლევანი, ჩვენი სამატრონებელი გახდა. დედაჩემს პირზე აკერა მისი სახელი: - არ მინდა ბავშვის სული უდედობამ დაიმონჩოს! სიჩაგრავად არავის ანებებდა. მეც მეამაყებოდა ჩემი მამიდაშვილი, ისეთი გრუზა თმიანი ტოლდასადები ბიჭი იყო, ხატს ვერ უპოვიდი. მისი შიშით, არც მწყენიტებული მყავდა, არც უპატრონოდ ხმის გამცემი. გაზულუქებულებს და ნაალერსალებს, არც სიათამაშე დაგვაკლდა, არც მხიარულება მოკლებული ვყოფილვართ როდისმე. კარგახანობამდე ლევანი ლეიძლი ძმა მეგონა, როცა ყურში მომწვდა მისი მამიდაშვილობა, გულიდან ყრუ ფრუტუნვა ამოიხდა, გარშემომყოფებს დავუფშხახე და ძალიან სევდამეუპყრობელი, თავმოძაგებული შეუმზერდი მზიანეთს. რას არ ცდილობდა, რის მსუქებელი არ იყო ლევანი ჩემი გასამხიარულებლად, სადღაციდან ცოცხალი კუ და ზღარბიც მომყვარა. გიტარა მაღალხმიანზე აწყო და ქალის ნიკუსნი ხმით, სალაპარაკო კუპლეტებს მიმღეროდა. ბერნეტი და უზენური ხარ, ძმა ვარ, ბნა ვის ვარი, მენი მეტი ვინ მაბადია. ხან შემომიბღვერდა: -გულმოსული ნუ ხარ, თორემ იმედის მოგარტყამ ველარ გამოიგონო! იმედუნი ფუღლმოდაგინა, მიალერსა, აქნიანობაზე ხელი ამალებინა და ძველებური უზრუნველობა დამიბრუნა. ბოლოს ჩემი ეჭვიანობის ძირფესვიანად ამოსაძირკად, ყველასგან დაფარულ საიდუმლოს მაზიარა, თავის საცოლესთან სტუმრად წამიყვანა: - გაიცანით, ეს გახლავთ ჩემი ბეტია დაიკო, უთხრა და თმებზე მომქაჩა. მერი ნინ დამიცუცქდა, ანაპერწკლებული თვალები მეჭმოშანათა: ეს რაჩახაკუნუტი გოგოა, ხელი დამტაცა, გულში ჩამიკრა დაიარანზე ფრიალ-ფრიალით დამაბზრილა. მერე ფულური ფურცლის ქვეშ ჩალის სკამზე ვიჯექი, ფართოდ გაღებული თვალებით შევციცინებდი და ენამოჩლექილი პირს ალარ ვაჩერებდი: - გაჩუმდით, თავი ნუ წაგვჭამეთ, თორემ მეგუდურე მოვა და დამპალ-დუშმალ მეშაზე გადაგვეღლო, მე სულელი მეწონ! თითის მიქნევდა ლევანი. იმ საღამოს, მერიმ ერთხელ და სამუდამოდ მოიგო ჩემი გული. მას მერე, ალარც ასე ადვილად შემვარდნია გული ვინმეზე, ალარც არავინ მომწონებია. მერი ზომაზე გადასული სიყვარულით მეპყრობოდა, უჩემონახაობის ვერ ითმენდა-ღვთის ბოძებული ალნაგობა ჰქონდა, წუნი არ დაედებოდა. იტყოდი, თრი თვალი მოჩვა და მაყურებნიან. სულ მინდოდა მეამებინა რაღაც. მის დანახვაზე ვცმუტავდი და მზად ვიყავი მისი ყოველი სურვილი შემესრულებინა. უნაღვლოდ ვიყავით და მეზადებულე მზეუნვებიეთი გული გვიმღეროდა. ჩვენს სახლს ფუნიკულიორი ზემოდან გადმოცქეროდა, როგორც კი ტყეს შეპერანგდებოდა, მეედონებდებოდი ლევანის გაზაურ მხრებზე და სიხარულით ჭკუა დაკარგულები ისეთი სიადვილით აღმართებდით ბილიკს, არც ვიხვეწებდით. მერე სულის შეგუბებამდე მიჩდერიანზე თვალჩუქენობას ეთამაშობდით, ქრიალა საქანელაზე ფეხებჩამოკიდებულები ცქანაობდით და ცისქვეშეთი ჩვენი გვეგონა. მესალამოებელზე ჩამოვსხდებოდით და ჩამოხრამულ კლდეებზე შეკუწნულ სახლებს გავყურებდით. მერი კაკალ-კაკალ ჩამომაკაკლინებდა სკოლის ამბებს, თავი არ მეზოგებოდა, რას ვჯიუჯიყებდი თავადაც არ ვიცოდი. მუდამ გულისყურიანი და ხალისიანი მერი აელვარებული თვალებით მიცქეროდა და მელური ხმით კისკისებდა. შენს ქორწილში დავტიე, მაგრამ ნუ მეტოპეო, თორემ ნატვრის ხელისაზე დაგსვამ მალენაპირებიან მდინარეს გაგატანო, გამომეპასუხებოდა, ეითომც გულმოსული ლევანი. ფრთამესხმული ვიყავი, მიხაროდა, მერისთან დასაახლოებლად ჩემმა მამიდაშვილმა ძნელად დასაძლევი გზა რომ გადალახა, სხვა გოგოები უკან დაიყენა და ინსტიტუტის დამთავრებისთანავე ქორწილს გაახალებდნენ. მე მათი მუდმივი თანამგზავრი გავხდი, ეურცერთი ვერ მელეოდა და ჯერ კიდევ პირდაუბანელი გოგუცანა, მერიმ დაქალად გამიხადა: - საამბობლად დავეჯდეთო, ჩამომჩურჩულებდა, მეც სკამზე გადავესვენებოდი და არამკითხეობას დავიწყებდი. მერიმ ერთ დღეს სამზითვოდ გამზადებული თოვთიკის ბალიშები, დალიანდაგებული აბრეშუმის საბნები მაჩვენა და გამეუნდა: - ვიცი პირლიბნიობას არ დანყებ, არ გამოქვამი - ხელის მოწერას ვა-

პარკებთ სამარველმაისოდო. კრუნჩხვა შეპყრობილი სხეულივით ემოციებრობდი, სულგაკმენდილი ველოდი დათქმულ დღე-საათს. ფიქრ-აზრად არ მომდიოდა, რომ დარკეთილი შემოგვენერებოდა, გვიანი შემოდგომის ტლმურტლი და თოვლქვაში ჩამონეებოდა, ჩემი უნაზადესი ნატვრა ჩაკედებოდა და ყველაფერი საუბრიკოში გახდებოდა. ლევანმა ბოლოხანებში ორმაგი თამაში წამოიწყო და ცეკას თანამშრომლის მანჭია ქალიშვილს გადაეკიდა. ათასნაირი მიმოთქმები გულს მიმღერევდნენ და არგასაგონებლის გასაგონებლად ყურებს ვიყრუებდი. - ხმებმა იერცელა, ვილაცამ იქნაგა და ლევანს და მერის შუა ნევალი შეიძლება. ლევანი გაორებული იყო, არ იცოდა რა გზას დადგომოდა, მერის სიყვარული სძალავდა, მაგრამ, არც დაპირებული ოქროს ქვემშრობები ეთმობოდა. მთელმა ოჯახმა მთელი მონანილეობა, საცოლეს არჩევანში დიდხანს საზრავდნენ, ბოლოს გადაწყვიტეს - ბობოლა სასიმამრო ლევანს პატივს მიაგებსო და ბედსაც ნევესო. სავალალო ამბავიც თვალის სისწრაფით დატრიალდა, ლევანს უეიდკაცობა შეამჩნდა, დედამიწამაც უბიძგოტა: - მეტი რა ჩარა გაქვსო, რომ ხედავ ინსტიტუტიდან სად გაგანაძილებსო, მზის გულზე გაზრდილს ციმბირში რა გაგაძლებინებსო, სამტყუენეში არ ჩამიმარიდავაო, ყველა თავის გზასაგალს იადვილებსო. ერთხანს ზადრამორეული ლევანი, ჩადამჯდებული თვალებით მიდიმოდიოდა, მერე მენ — ჩემთან არ მეჩმოდა, კამკამა წყლის ოქროს თევზს, სიბლანტე მორყულ გუბურაში მოცურავე თავკომბალა არჩია და სახელდახელო ქორწილი გამოკვალთა. ნიშნობაში ძალით წამათრიეს, ვიცოდი მერისთან მისასვლელი პირი აღარ მექნებოდა და როცა მექორწილენი ღვინით შეჭიჭინდნენ, შინ გამოვიპარე. ახლაც, არ დამვიწყნია ფართოდ გულამოჭრილი კაბიანი, გათქვირებული პატარძალი, გამობერცილი ძუძუები ლიფს გარეთ რომ ჰქონდა გადმოყრილი და ლაბის ზემოთ ამოხტომოდა. მისი წითელი ყურის ბიბილოების შემხედვარეს ჩემდაუნებურად, რომ მეფიქრებოდა, სიცაა მაგიდაზე შეხტებოდა და ყიყლიყოს შემოყიეჯებდა. დედაჩემს საყვედურებით ცხვირი გავუხერხე - ეს ყველაფერზე ქალი სად გამოჩხრიკეთ! სამი დღე და ღამე ეიმწუერალ-ეიმიმძილე, ფიქრს თავი ვერ გავართვი, რატომ გააცვანა ნამდვილ ნყალს ლევანმა სიყვარული. ლევანი ძოვიძაგე, ყველაფერზე კბილს ვუჭრიდი და კრიჭაში ვედექი. მინდოდა მოვეძკვდარიყავი და მერის ქორის სანაცვლო გავეშედარიყავი. პატარძლის დანახვაზე პირს ვიღმევდი, მყედარად ვიძეცი ძოლტების გადაქნევ-გადმოქნევის გარეშე პირში ვაძლოდი: - არ ზურგა ხარ, უსირცხვილობა და სირცხვილიანობა ვერ გაარჩენია. მენმა სულმა ზილის ეგ ცოდვაო! - ამა დამლამება არ იყოსო, ორივე მიყვარხარ! თავს ისანდლებდა ლევანი ბოლოს თავისაძერენიაობაში ვაინდა, ქედან ჩემს ეხვეწებოდა, მაგის პირში ნუ ჩამაგდებთ, რა მოხდა ისეთი ხმის გაცემა აღარ უნდათ, საამისო რა ჩავიდინეთ. მიყვარდა და მიყვარხარ. ბევრი იპარმოთნევა, მაგრამ ჩემი დაუკარგველობა ვერ შეძლო, შეც ჩემს სამართალს მივმართე და დაეუფზნერე. ლევანი ჩვენი სახლიდან ნაყიდა ცოლეიურში გადაბარგდა, ორღაბაბიანი ცოლი ნელელებებში ხელჩაკიდებული დაყავდა და კაბინეტში ფეხიდუნ გადაგდებული იყდა და ბრძანებას-ბრძანებაზე იძლეოდა. ლევანი კარგი მოჭადრაკე გამოდგა, ფიგურების გადასმ-გადმოსმა არ შეეშალა და სანადელს ჩქარა მიაღწია. სკოლიდან მომავალი ეხედავდი ფანჯრის რაფაზე დაყუდებულ მერის რომ თვალები ჩვენი აივნისკენ ეცდებოდა და გული მიკვდებოდა, რომ მისი შველა ჩემს ხელთ არ იყო.

ერთხელ დედამისი შემხვდა ქუჩაში, მკლავში ხელი ჩამავლო და მითხრა: - არ გადარჩეს ცოცხალი შენი ძმა, ჩემი შვილის გამწარებისთვისო, უნამუსოებო, სულაც რომ მოისპობოდეთ გამიხარდებაო. მერი დედამისის ქვეცამ შეაძრწუნა, სკოლაში მივიდა და ჩამქრალი ხმით მომიბოდიშა: - დედაჩემი წყევლის, მაგრამ ჩემი გული ილოცავსო, ლოგინი არ ვიყავი ალბათო. მაგრამ, მე იმას ვნუხვარ ღმერთთან მისასვლელი პირი რომ არა აქვსო. მე ვუთხარი, ღმერთი სიმძიმის კვალად სჯის ყველას და აქვითინებული ყელზე შემოეჭდა, ნუსტრიანობა არ დაუწყვია: - მაგისმა სულის სინროობამ გამოიყვანო, ამოთქვა გულდათუთქულმა და გამშორდა: - ასე მეგონა ლევანის ცოლად კრიჭად მე დამვედრო, განზე გაუდევქ და პირი აღარ ვუწვენე. სადგან არ ვცადა მოელი, თავი ურჩობაზე დაუდე და გული არ მომობილდა. ლევანის სკამი ყველასათვის სამტრეველი გახდა, დიდნაყოფიერ მორომაში თავნარჩული, მაგრამ უძველე მეგრიდოვილესი მონა-მორჩილებით გარემოცულს ბედნიერა არ დაეტყობოდა, დიდკაცობა არ შეუფერებია, როცა ტყუილების მიმეულებაში განადგულა და არც სხ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უათა ნამროშ-ნადიმის მიტაცებას ნაუცადურება: - თუმცა ხელის ჩამორთმევაზევე ტაციაობა ჰქონდათ გამართული, ბევრი თავგანისმცემლები და დამპატრონებელი ჰყავს, მე მაინც უსულგრძელობა ბოლომდე ვერ ვაპატიე. სულთანამეცეცხლე ორპირ ქალად ჩავთვალე, დაუბრუნებელი დავრჩი და შემწყნარებლობა არ გამომიჩენია. ლევანის დიდხანს არ შეუქცევია თავი ბეჯითერებით, უდღეური გამოცდა მისი დედები და ლუთის კალთიდან დაბერტყული სიცეცე, - მისი სულისჩრალი კალავაც მერისეული ილტვოდა, სიცვარული ნუთითაც არ შეხვლებია, თუმცა მეუღლეშ თავი გამოიდამაზა, ოპერაცია, ოპერაციას მიაყოლა, ჩინური ნემსებით მეუღლიდან ქონი დაიგდო, ტანი და ბაგეები გაიხდუნა, კეხიანი ცხვირი ჩამოითალა და ავადმაყურებლუბს თვალები დაუვსო. მიზანს მიაღწეულე ლევანი, მერისთან უპირატესობის დაკარგვას ვერ შეეგუა და გულზე მძიმედ დანილული ცხება ვერ ჩაყარა, როცა საქმე იდეოლოგიდან ვერ დაძრა, ასის ქირს მჭამდა: - თუ ჩემს მეჩათუალს არ გადაიცვამ, ყვავილები და ბარათი, მაინც აჰილეო, მაგრამ კურკეტის მემარჩიდა, ხათრი არ დაუუფრე და მერი ყმადასილები ალარ გაცხადე მოუდლოდა და ტკეპნა-ტკეპნით ნამოინდება - მადლი მოისხით, ისეის არაფერს ვახლუელობ ერთხელ დაშენახოსო, უბემი ჩაგსვამ ისე გატარები, ოლონდ შემახვეწერო, უამისოდ სული ველარ მომიდგათ. შენმა მზემ, რასაც ვამბობ სიმართლეათ. მთხარი რომელ ქალაქში გამნესდა მასნავლებლადო, ბავშვიკათ ცენიამობდა და აქეთ-იქით ენყვეტებოდა, რა ხერხს არ მიმართავდა, როგორმე მოვეხელთებინე და ჩემთვის მისამართი გამოეტყუებინა და ხახის გზა ეპოვა. ზლარბივით ეკლებს ვბურძგლავდი, პირზე ხელს ვაფარებდი: - ეს საქმე ხელგამოუვალია, თითონ მიაგდე ქვა და მეველიც. ტყუილად ეწლაუჭები ინვეს, შენს მიერ ერთხელ უკვე საჯაროდ შეღანძლულს, გასაბიაბრუებლად ალარ დაგანებებ და ახალი ტრაგიკომედიის მონაწე არ გაეხდები. საშოახლოდ არც მე გამოვადგები და არც ის აგეგდებინება ამაჩად-მერი. ლევანის დარეულად მერის ყოველ მამათ-კვერის ენახულობდი და ექსიგარელებოდი. დაძაგრული მისმენდა და შემომენოდა: - უძალო ქალს ხასიათც მომინდომა, მოსარევად ვეადავილებით, ჩემი ალმერთები სახლეარს კარგავსო, სისხლი დამეწრიტაო, ნეტავ აქედანაც გადამეკარგაო, ამდენი ნერვების ნინკნა ბოლის მომიღებსო. ბოლო ხანებში გამლებაზე იყო, სიცოცხლე ნამნარდი და არაქათდაცლილი, ისეთმა მღელვარებამ მოიცვა, ისე დაფრთხა, რომ წინასწორობა დაკარგა და ილაჯი და ქანცი გაუნყდა. სახის ნატიფი ნაკვთები გაუუფერულდა, თლილი თითები და ჩამოქნილი ცხვირი გაუქვალტყავდა და სახე გაუყვითლდა, ძალლონეშ ლევა დაუნყო და ისეთი თვალის სინჩრაგით ნაუვიდა უკან ჯანმრთელობა, კინალამ სული გაგზავნა ცაში. იმხანად ლევანი თბილისში არ იყო. მერის საავადმყოფოში დანოლის ამბავი ვერ გაიგო, ჩამოვიდა თუ არა ფეხდაფეხ დევნით დამჩაჩნდა - ავად ყოფილა და უგულისყუროდ ვერ დაგტოვებო. მხნედლად და შემპყელად მოვკელინოო. ფეხი მომასო - ნაშლის მიუნოდებლობა მოელავს, მენი ბრალი იქნებოთ ტყუპ-ტყუპი ნიხლები აეუყარე: - მერის ხახელს არამც და არამც არ შეგამნეველინებ. უმისნებართვოდ ვერაფერს გეტყვით რაკი მხარში არ ამოუდექი. უმარილოდ დამცილდა და: - ბარტყობაში რა ჯიუტიც იყავი, იგივე დარჩიო, მე თვითონ მივნედებით. მოიხრა გაპზყრალმა. ძებნა დიდხანს არ გაუნელია, ხელქვეითებმა ქალაქი გადაჩხრიკეს, ფურცებჩაცვივნული მელებით, ასუნსულეს და მერის სადმყოფობა შეიტყვეს. იმდამად რას ვიფიქრებდი, სულ მალე გულისმომნყლელი ელდა ნამოგვედგა თავს და ჩემში უგულიმა საქციელი და მზკლარტე სიტყვა-პასუხი სანანებელი გამიხდებოდა. ლევანმა ყველას ქვა და გუნდა მიაყარა, არც მითქმა-მოთქმის მოუგარულ მეჭორატანებს დაერიდა, არც ცოლის მოეხათრა, დიდი შნო და უნარი გამოიჩინა, ზოუმაზე მეტი გულისხმიერება და ქარიზენერგია დახარჯა, გაუჩინარი ნამლები გაუჩინა, ავადმყოფი გამოაკეთა და სული მოადგმევინა. თუმცა გოჩება უპნელდებოდა, სული სცვიოდა მერი დაემართრიხელებინა და გულიდან მთელი ნლის სათქმელი ამოეხეთქა, მოფარბებულ და ალტკინებულ ენებას გულში ილოობდა, ეშინოდა უმართებლო საქციელით მერი არ გაენაწყენებინა და სულსნრაფობით საქმე არ ნაეხდინა. გვიან ჩავნვდი, მერიც რომ შეხვედრის მოსურნე იყო და ხელსაყრელ ნუთებს ელოდა და ეშზირებოდა - თუნდაც ნუთიერად თვალი შეევლო ლევანისათვის და მრავლისმეტყველი მზერით გული მოეჯერებინა. მერის საავადმყოფოდან გამოსვლის დღეს, ლევანის დაჩიხაურება და ადვილესცვლელეგინება გადაწყდა და საჩქაროდ მოსკოვში გამოიძახეს, მაგრამ ლევანი უკან ალარ ჩამობრუნებულა. აეროპორტის გზაზე იქოთად შეშმოდეთებული არეთ გამო-

მტევრალი "სამასვალის" მძღოლის ანაწერა გახდა. მესამე დღესვე თბილისში ჩამოასვენეს და კაცი, რომელიც მთელ ქალაქს თავის ნებაზე ატარებდა, ისე გადაძვევდა, მის ცოლს შეილიერებაც არ ღირსებია, ვერა მაინც სამარადისოდ არ დაკარგოდა. უყვარებული ცრემლით და აჩვილებული გულით უჭირისუფლა სულიერში სამინდიდ და განკრძალულ სავანეში მიაცილა: - მთავრობამ ცერემონიის სულეის და პომპეზურობის კალთა დააბერტყა, გადამეტებულად მეზნებარე სიტყვები დაახარჯეს და ნაცარმტვერად მისაქცევად მიწაში ჩაუშვეს: - კისერმოწყვეტილები და დაქსაქსულები ძლივს მოვლასლასდით სახლამდე. მერის ჩემი პატარა ხელები თლილ თითებში ჰქონდა ჩაბღუჯული და შემომტიროდა: - ასე მგონია ყველაფერნარევეული დავრჩით, თავდაღმა ჩაქანდი გამოსარკვევებელი აღარავინ მყავს. მაერი და სინათლე არ მყოფნიდა, სინდისს ვერ ვიფურებდი, თავს ვერ ვპატიობდი, ასე გახიხებული და დანესტრილი რომ წავიდა ლევანი ჩემგან.

მერი დარდს ვეღარ უძლიანდებოდა. უჩვეულო დღეებს მარტოობაში ატყობდილებდა, მოგონებები ულრღნიდა ტვინს და გონზე მოსვლას ვეღარ ახერხებდა. თვეების იგივეობა ირგვლივვით უპირქუშებდა და შორს გადასახედ თვალსაწიერს უვიწროვებდა. მაშინ მეგონა გვერდში დგომით და ერთგულობით მის ცრემლებს შევეცრებოდი და მოურჩენელი ჭირის განქარვებას შევძლებდი და ვერ ვხვდებოდი მის ჩაღამებულ გულს ყბედობით, მიუთმოულით სულთქმას ვერ მივაშველებდი, რომ მას ჩემი სიყვარული უკვე არაფრად ესაჭიროებოდა. - თურმე, შეიძლება ადამიანს შენი გადამეტებული სიყვარულით და წრეგადასული თანაგრძნობით, რაიმე დაუშავო და შვების ნაცვლად ხელბორკილად გაუხდე და ყელთამდე მოყარო. ახლაც ვკივხავ, ჩემს უბედურ საქციელს, თავმომაბეზრებელი სტუმრობით გულს რომ ვუწყალებდი და განერილებულ ნერვებს ვუწერილებდი. ახლაც უხერხულად ვიმშვენები, რატომ ამოვართვი სული ჩემი ნამდაურეში სტუმრობით. - მერის უნახაობას ვერ ვითმენდი, ბინტდაკოსებული ყოველდღე, ბაკირეკით ავდიოდი მიკიბულ-მოკიბულ რკინის კიბეზე, კარს დაუკაკუნებლად შევაღებდი, პალტოს დაუდევრად მივაგდებდი სკამზე და გაყინულ ლოყას საკოცნელად მიუშვერდი. საკლასო რვეულებში თავჩარგული მერი, კალამს გვერდზე გადადებდა, რვეულებს დაკეცავდა და ნამიდგებოდა. ბუხართან მიმდგარ საკარცხულში უბოდიშოდ ჩავეცემოდი, გაგონილი და მოგონილი ამბების მოყოლას ვიწყებდი - ის გვერდით მომიჯდებოდა, ჩემს შეციებულ ხელებს მუჭში მოიქცევდა და გატრუნული მისმენდა, თუ უცაბედად სახელი "ლევანი" წამომცდებოდა სახეზე ფერი გადაკრავდა და გაიწბებოდა, მერე მრავალჯერ გადათვალიერებულ ალბომის ფურცვლას ვიწყებდი და ლევანთან გადაღებულ სურათებს ხელში ვაჩერებდი. მერი ცდილობდა ჩემი ყურადღება სხვა საგანზე გადაეტანა, დიდ სინზე ბრინჯეულებს, კომშებს, ყურძენს დაახვავებდა და მაგიდასთან ლამის ძალისძალათ დამსვამდა. მაშინ ვერ ვხვდებოდი, მერის სურათების ცქერა უჭირდა და ისედაც მძიმე საგონებელში ჩავარდნილ ქალს ტკივილს ვაღვივებდი. ის ჭამას მაძალებდა, ნამიქნილი თითებით მიფცქვნიდა კომშს, შუამუა გადაჭრილ ნაღვერდალივით გალეულ ბრინჯეულებს წინ მილაგებდა, მერე თვითონაც მაგიდას მიუჯდებოდა და სახეში შემომაცქერდებოდა: - ასე მგონია, მისი თვალებით შემომყურებ. პირნაყარდნილი ლევანი ხარო, მეტყოდა და თვალები ცრემლებით დაენამებოდა. მაშინ ვერ მივიხვედრიყავი ჩემი ნარიმარა მისვლით სიავეს ვუშვრებოდი, რომ ჩემი უადგილო ნებებით ვერ ვასაზრდოებდი და ვერც ქმრილის წონა შვებას მოვგვრიდი. - ახლაც ვნანობ, ჩემს უდიერ საქციელს, ღონემიცლილი და გაწვალებული ქალის ცხვირწინ ქარბორბალასავით რომ ვტრიალებდი. საშუალებას არ ვაძლევდი მოკოლეცლებულიყო, განმუხტულიყო, განვლილი და გასავალი გზა აეწონ-დაეწონა. მრცხვენია ჩემი გაუთავებელი რატრატისა და ხითამაშის, ყურძნის მარცვლებს მეჭა-მეჭა რომ ვიყრიდი პირში და საავსე თეფშს ერთი ხელის მოსმით ვასუფთავებდი. არ შემიძლია წავუყრუო იმას, ოთახიდან-ოთახში ოჯახის წევრივით რომ დავბაჯგაჯელობდი და ცხრაპირ ტყავს ვიძრობდი მასლაათში მხარი ამებმეყვინებინა და როგორმე კარტის თამაშზე დამეყოლიებინა. მე მას ჩემი თავშემაწყინარი მისვლით გართობის ნაცვლად მოთმინება დაეკარგინე და გაითქმევინე: - ღმერთო! ძალა მომეცი, შენი თვალების საყურებლად. - ახლაც მრცხვენია იმ სიბრიყვის, ტირილით თვალებს რომ ვასივებინებდი და საკუთარ თავთან დარჩენის ნებას არ ვაძლევდი. მე მაშინ ჩემს ყოველდღიურ სტუმრობას სიყვარულს ვარქმევდი და არ ვიცოდი, ყველაზე დიდი თავისუფ-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლება მისთვის, ჩემგან თავის დაღწევა იყო. მე ვიყავი ბრალში ქარის ფეხები რომ გამოისხა და ისე გადაიკარგა თბილისიდან, არც გამომხმაურებია და არც მისამართი დაუტოვებია. ახლა მივხვდი, გასნრებაზე იყო, თუმც ჩემი იერიშის შეკავება არც როდის უცდია და არც შეშფოთებული მებლით მჭვრებია როდისმე. მაშინ ჯერ კიდევ სკოლის მოსწავლე ვიყავი და დიდი საზრიანობა ვერ გამოვიჩინე – დამენახა მისი თვალშისაცემი ფერმკრთალობა, ჩაცვივნული ლოყები, ჩავარდნილი გულმკერდი, რომ მისახედრს მიუხვედრილეყავი. სასტიკად ვნანობდი, ბოროტად, რომ ვსარგებლობდი მისი კეთილგანწყობით და თავშეკავებულობით, უფრო მეტად რომ ვუბღვერდი ალს მის ნაცარნაყრილ მოგონებებს. მერის გზაკვალს კარგახანს ვეძებდი, მინდოდა სადმე, თუნდაც ერთი წუთით მომხელთებინა და ბოდიში მომეხადა ჩემი შეუსაწყნარებელი სტუმრობისთვის და მეთქვა, რომ მხოლოდ კეთილის ქმნა მსურდა და სხვა არაფერი. ჩემი დიდი სურვილი სადმე შემხვედროდა არ ასრულდა. მისი გარდაცვალების ცნობა დაგვიანებით მომწვდა ყურში და საფლავამდეც არ მიმიცილებია.

არსებობს დანაშაული, რაც კანონით არ ისჯება, არც სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს, არც საზოგადოება მოეთხოვს უზნეობისთვის პასუხს, არც სინდისის შენდობა გულის და რაც მთავარია, არც მაღალი ღმერთი ჩაგითვლის ცოდვად, მაგრამ ბუნებაში ცოდვის მოუკიდებლობა გამორიცხულია და მამინაც კი, როცა მსაჯულები სდუმან, განსაცდელი მაინც განისჯება, რადგან არსებობს კიდევ ერთი მკაცრი და მოუსყიდავი მოსამართლე, რასაც კაცის სინდისი ჰქვია. ტაძარში მინდა შევიდე, ღვთისმშობლის ხატთან დავიჩოქო და შევევედრო მიუტევებელი შეცოდება მაპატიოს, ან მღვდელმსახურს მივეახლო და აღსარება ვუთხრა, რადგან მხოლოდ წმინდა ღვთის კაცმა იცის ტაძრის კედლებიდან გამომზირალი ფრესკების ენა და მხოლოდ მას ძალუძს ჩასწვდეს, რას ნიშნავს, როცა საყვარელი გამოხუნებული ალბომიდან საყვარელი ადამიანის სურათები თვალგამტერებით შემოგცქერიან და პასუხს გთხოვენ ნებისმიერი თუ უნებლიე შეცოდებისთვის.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თამარ დაუშვილი

●

დაჭრილი ვეფხი შეეფარეს
ნესტიან მღვიმეს,
დროდადრო, ვაგლახ,
მოიქუფნის ხალხიც რჩეული,
გზებს ღვთისმიერი
გარდახახვა დააგვირგვინებს!
ჩვენ მწვერვალებზე მიმოქცევას
ვართ დაწვეული!

●

რა საბოდიშოდ ამექცა მხარი!
ჩემი აქ მოსვლა შეცდომა თუა,
როგორც სიმწვანემ ქარაფზე ხარი
მზათა ღიმილში შემომიტყუა..

●

სხვის მთებს ან როგორ შევბედავ?
თავს განა მუდამ სხვა მესხმის?
გულს ვაფრთხილებ - ჯერ მხედავ,
ზარს ვაწკრიალებ - არ გესმის!
შენთვის შენგანვე მკვდარი ვარ,
დროშას მოვაფრენ ცირცელის,
ხმაწართმეული ზარი ვარ
უენო უფლისციხელის...

●

ო, რა უზომოდ თავხედობს ბედი!
თუ რამით მაინც ვარ ბედნიერი,
ერთადერთია: - უცვლელი ხედი:
მამის სახე და დედის იერი!

●

გული ანგზის შეეხეთქა
კედლებს იერიქონის,
ჯერ სავსეა ჩემი ზეცა
მორბენალი სტრიქონით...
ზღვას მიაპობს ლურჯი "არგო"
კალში მისდევს ვეშაპებს,
"ლომი" - ჩემი ზოდიაქო,
ღმერთი ხელსაც ვერ მახლებს!..
სანამ სულ არ ამოვწურავ
სულში ჩაღვრილ ზედაშეს,
სანამ ცრემლის ტბაში ვცურავთ
შენ და მე და მე და შენ..

●

ეს არის - ფიცსა ვსდებ:
ლექსს არ გავეყარო,
ათასჯერ მოვკვდები
დღეში საღამომდის.
შებრუნდა ზეცის და
ღმერთების სამყარო, -
ტრფობის ამარაარო,
ლექსი არ გამომდის!
მზე მწუხობს.
დღეს მივხდევ
მაინც მზით გალეშილს,
შენამდე, შენამდე,
მოი, ლილეოდა!
რა იქნებოდა
ერთხელ საცოცხლეში
ახალი სიხარული, ახალი
გატაცება,
ახალი სიყვარული მწვეოდა!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

•

რაკი ღმერთი შორიდან
ერთს ვერ გაარჩევს ორიდან, –
უნებლიეთ მოვიდა
ხარაკირი,
კორიდა!
- ლექსი სხვა რა გგონიათ?
- ერთის კვდომა ორიდან!

•

მსგავსის არა ვარ მნახველი –
ღრუბლის მეხურა ქურუხი,
ხელგაშლილობით კახელის
და მასპინძლობით გულუხვით
წვიმდა...
ამსხვრეული მინანქარს
მათრახის სხვეპით უხეშით,
ფიქრით შეყვავდი წინანდალს
გარდასულ საუკუნეში!

•

მშვიდად ერთ დღესაც არ მიცხოვრია,
ჩვენს მეხოტბეების ნაცნობი ექო,
ნისლებს რატომღაც არ ეშინიათ
სადმე ქარაფზე გადაიჩეხონ...
ნეტავ "ფოცხვერებად" მათ ვინ მონათლა,
მათ ვინ მონათლა, მითხარ, "ლეკებად"?
კაცი არა სჩანს, მწყემსი არა სჩანს,
ნისლებს ვინ ხათ მიერეკება?

ჯერ სერ-სერ დიან, მწყობრად, რიგებად,
თუ შეეფარნენ კლდის თეთრ ქარაფებს?
მერე ცა ლურჯად გამობრწყინდება.
მზე ოქროსფრად გამოანათებს!
მზე – კლეოპატრა ლურჯ გაზონებში,
მზე ნეფერტიტის ყელით ამოდის,
მზე – ასულია ფარაონების
და დედოფალი ტუტანხამონის...

კლავდია დევდარიანი

# ჯვარი ვაზისა

### მოთხრობა

*ალილუ შენ, ქრისტე,*
*ქართლი სამოთხის ფუფუნებისა*
*ცვართითა შენ შენითა,*
*ზვლთა შენთა სამსჭვლითა,*
*ფურცლთა შენთა ფიცრითა.*
***უცნობი ავტორი***

ზაბილონმა ოჯახს გამოუცხადა, მეუდაბნოედ უნდა წავიდეო:

- მივდივარ ღვთის მსახურად რომ ვიქნები, ის მუდამ იხსნება ოქროზე, ნეტარების მოპოვებით, ღმერთი ანგელოზის გამოგზავნებს, ისინი მოგიტანენ ჩემს ამბავს, დავიდუმოთ ყოველს მიწიერისაგან, ზაბილონმა ნინო გულში ჩაიკრა, სასოებით დაუკოცნა, ღმერთის მფარველობას ანდო თავისი.

— სუსანა და უბიწოდ ხარ, მეუღლე ჩემო, მაგრამ უკვდავ, სულით იყო ძლიერი. ღვთისმშობლის მარიამის მეგობარს იყავ. ამიტომაც ის იქნება მფარველი შენი. გულში სიხარულით ჩაიწერე ღვთის სიტყვები, მუდამ მორჩილი იყავი ზეციური მამისა, იგი არის მამა ობოლთა, მფარველი ქვრივთა. მიიტანენ, იერუსალიმის პატრიარქი, იმორჩილებს შენზე მოსახ ღირსეულ შესვლისათვის დედათა ქრისტეს სიყვარულში, თუ მართალი მოსახური მაცხოვრისა, ჩემს მისიას მოვალეობის, რომელიც იცავთ, ცოდნა, რომელიც წმინდანები მოწამეების საშუალებით გაიგო, სწრაფად მოვედი დედამიწას. ამდენ ცოდნას დავუწოდე, მეუღლე ჩემო, ის შეიცნობს ამის შენს ცხოვრებას, უკვდავებას ამქვეყნად.

იერუსალიმში ოჯახიდან წასული ზაბილონი გამოეყო მეუღლისაგან, მეუღლე ნინო დამწერალი და წმინდა ღვთისმშობლის მეგობარი, ხელით თვითონ, ღირს მამათა მსგავსად, იორდანეს მიამურა. იერუსალიმის პატრიარქმა თავისი და, ზაბილონის ცოლი სუსანა, მსახურად მისცა დედათა უძლურთა, ხოლო გამორჩეული ღირსეულის, ნეტარი ნინო მოახურებდა ღვთისმშობლის დედაკაცს ხარის. ნინო ხარახადან ორი წელი იმყოფებოდა და მისგან სწავლობდა საღმრთო რჯულს, ყრმობისას ხარის გოლგოთა უწყოდა ქრისტეს ცხოვრებისა: შობისა, ნათლისღებისა, ჯვარცმისა, აღდგომისა, ტილოსა და კვართისა...

ნინო დღედაღამ ლოცულობდა, შესთხოვდა უფალს, რათა ღირს ეყო იმ ადგილის ხილვისა, სადაც მაცხოვრის კვართი იყო დაფლული. მუხლმოდრეკით და მხურვალებით ევედრებოდა ღვთისმშობლის ხატს, რათა უშუალოდ წარემართა სული მისი.

იმ დროს წმინდა ადგილების თაყვანისაცემად იერუსალიმში ეფესელი დედაკაცი ჩავიდა. ეფესელი დედაკაცი, წმინდა ადგილების მოლოცვისა და გოლგოთის მონახულების შემდეგ, თავის ქვეყანაში დასაბრუნებლად გაემზადა. მაშინ ღვთისმშობელი გამოეცხადა ნინოს სიზმრად:

ჩიტის ფრთასავით ჩაცმულ მძინარე ნინოს ჩიტის ხმა თანდათან ძლიერდებოდა. უეცრად გარემო უცნაურად განათდა. ნინო თითქოს ატაცეს და იმ სუფთა სასახლის წინ დასვეს, რომელშიც ღვთისმშობელი ცხოვრობდა. მის ხარებულს ვაზის უკვდავი ტოტები დარაჯობდა.

ნინომ უზარმაზარი ნათელი სახე შენიშნა, ცადან დედამიწისაკენ რომ ეშვებოდა, იგი თვალს ვერ აცილებდა ამ ულამაზეს, თვალისმომჭრელ სინათლეს; მიწამ შეიძრა, გარინდა ხეები, ცაზე ვარსკვლავები როგორც გაშეშებულნი. ნაწილი დედამიწისაკენ გამოეშურა, ნაწილმა კი თავი ზეცას შეაფარა.

ნინოს მოეჩვენა, თითქოს ღვთისმშობელი დედამიწაზე ჩამოდიოდა, გარშემო ყველაფერი გამოცოცხლდა, ყველაფერს სული ჩაედგა.

ნინომ ცხადად დაინახა, ზღვაში ახლად გაჩენილ ქვებს ღრუბლებზე მძლავრ ნათელში მოსიარულე ღვთისმშობელი როგორ მოიწვევდა.

ღვთისმშობელი ნინოსთან მივიდა, თავზე ხელი დაადო და უთხრა:

- ნინო, მოციქულო მაცხოვრისა, წარგავლინებ შენ ჩემს წილხვედრ ქვეყანაში — ქართველთა ერის საქადაგებლად. ნინო, მხნედ, უშიშრად უქადაგე ქრისტიანობა, დღეიდან შენ იქნები მოძღვარი მათი.

ამ სიტყვებით ღვთისმშობელმა თავისი სანთლის თავზე რტოებისაგან დაწნული ვაზი დაიწნა, ორი განსხვავებული ლერწი ვაზისა მოჭრა, მისგან ჯვარი შეკრა და ნინოს ხელში მისცა:

- ამიერიდან ეს ჯვარი იქნება შენი მფარველი, ამ ნიშნით დაძლევ ეშმაკს, ეს ჯვარი დაგიცავს მაცდურისაგან, მოგცემს ძალას, შეგაძლებინებს ქადაგების კეთილად წარმართვას.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წარმართების ქვეყანაში გავრცელდეს რწმენა ჩემი ძისა, იესო ქრისტესი. ამიტომაცა შენ იქადაგებ ქრისტეს რჯულს ჩემს წილხვედრ ქვეყანაში.

- დედოფალო, როგორ შევძლებ მე ამგვარ გამართლებას, მე, უცხო, უსწავლელმა ქალმა, რა უნდა შევძლო იმის ნიშნად, რომ მონაწილეობის ყოველ საქმეში?

- ჯვარი ვაზისა ხელთ გიპყრია! ახარე მათ სახარება ძეისა ჩემისა. დედუფლის შენს ხელში ექნება ძალა სხეულთა განკურნებისა, გამოიწვევს ხალხის ნდობას. უწინასწარმეტყველებ მათ ქვეყნის აღორძინებას. გამრავლებს ვითარცა ვარსკვლავთა ცაში და ღვთისათვის სულიერ ... მე მფარველი შენი მეგობარი და შემწე ვიქნები, არასოდეს მიგატოვებ!

ნინო მუხლებზე დაეცა ღვთისმშობლის წინაშე და შეევედრა:

- კურთხეულო დედოფალო, მარად ვიქნები ქრისტეს რჯულის მქადაგებელი ამ ქვეყანაზე.

ნინოს გამოღვიძებისას, გაოცებულმა იქაურობას მიათვალიერა და მიხვდა: სიზმრად ეჩვენა ღვთისმშობელი, ნინოს ხელში ჯვარი ეპყრა, ვაზის ტოტისაგან შეკრული. ამ საოცრებამ მთელი ტანით აღავსო, შეშინებულმა გაოცებისაგან პატრიარქს მიაშურა, ყოველივე უამბო და ჯვარი ვაზისა უჩვენა, თან შეევედრა:

- ნაწმაყვლიანე, მამაო, ჩემთან საღმრთო მსახურების აღსასრულებლად!

შეძრწუნებულმა პატრიარქმა ნინოს მიმართა:

— ნეტარი ხარ, თუ ნებით ყოფილხარ, ამსახური მოციქულთა შენთა. სიკეთე, სათნოება და სიყვარული ქრისტიანობის საწყისია. არამარტო შენით არამედ ყველა მოციქულის დამსახურებით. მხოლოდ მაცხოვარი არის ხსნის მომტანი სულიერების და ცოდვისა.

მაშინ ნინომ პატრიარქს უთხრა:

- კურთხეულო პატრიარქო, ვიცი, ქრისტეს ჯვარცმის შემდეგ მის სამოსელზე წილი იყარეს... მინდა ვიცოდე, სად ვიპოვო ხალენი უფლისა. ცხოველმყოფელი ჯვარის შესახებაც მინდა ცოდნა რაც შეიძლება.

- იცი, ალბათ, სადაური კვართი, წილისყრის ჯერის, მცხეთელ ურიებს ხვდათ წილად. ტილო და სუდარი პეტრე მოციქულმა და მენელსაცხებლე დედებმა წაიღეს, ხოლო ჯვარი მერმით გამოჩენებულმა ურიებმა დამალეს მიწაში.

- მცხეთელ ურიებსო? სად ვიპოვო ეს ქვეყანა, არ ვიცი, მამაო.

- ჩრდილოეთით არის ქვეყანა ივერია, საქართველოდ წოდებული. ამ ქვეყნის სამეფო ქალაქია მცხეთა. ეს რამდენიმე დღეა, იერუსალიმში წმინდა ადგილების თაყვანისცემად, მონაზვნების დასახელებლად ურიათა დედაქალაქში ჩამოვიდა. ახლა იცი, წმინდა ადგილებს მოილოცავს შემდეგ, მის ბრუნდება. იმას გაგაყოლებ, შვილო ჩემო, მერე კი განაგრძე შენი გზა, რომელზედაც უფალი წარგიძღვება.

პატრიარქმა ნინო საკურთხევლის აღსავალთან მიიყვანა, ხელები მხრებზე დაადო და დალოცა:

- უფალო ღმერთო, შემოქმედო ყოველთა ხილულთა და უხილავთა, მმყრობელო ყოველთა საუკუნეთა, შემიწყალე ჩემი ქალიშვილი, რომელიც ღვთისმშობლის დედამ არჩია შენი ღვთაებრიობის საქადაგებლად და შენი წმინდა აღდგომის მახარობლად. წარუძეხ, სადაც შენს სახელზე იარება, იყავი მისი კეთილისმყოფელი და მეგზური, მტრის ყოველგვარი სიცრუისაგან დამცველი და მფარველი. მე ვიცი შენი წმინდა სული, რათა ასწავლოს და იქადაგოს შიშისაც უშიშრად ყოველთა, მოუთხრობდეს შენს ღვთაებრივ ჭეშმარიტებას, რამეთუ დიდებულ ხარ უკუნისამდე!

შენ, ყოვლად წმინდაო დედოფალო ღვთისმშობელო, დაიცავი შენ მიერ ღვთის ხელდებულად გამორჩეული მსახური შენი. წარუძეხ, სადაც გსურდეს, რადგან შენს ურიცხვ ნაყოფიერებაზე მინდობით ვეზავნი მას შენთვე სულიერსაშენად!

პატრიარქი ნინოს მიუბრუნდა:

- მიდი, შვილო, გაზიარდი. მარად განსაზღვრე ყოველი ქრისტიანი უფლის ეზიარება, რათა სულიერად განწმენდილი, ყოველი ქრისტიანი უნდა ცხებულიყოს, თანდათან უფლობის შეუქმნის ლოცვით, მარხვით, ზიარებით.

ღვთისმშობლის ვაზის დიდ საქმეთა მესრულება დაგავალა, შვილო ჩემო. ნუ, მოწამეობრივ ეწამო წმინდა საქმის დიდი ღირსება ადამიანთა ღვთის გზაზე დაყენება. ქრისტიანობა ერთადერთი მოძღვრებაა სიკეთის რომ ქადაგებს ქვეყანაზე. დალოცვილი იყოს შენი ყოველი ნაბიჯი, შენი ყოველი სიტყვა!

პატრიარქმა ჯვარი გადასახა ნინოს, აკურთხა.

ნინო დაემშვიდობა პატრიარქს. უკანასკნელად ჩაიკრა გულში დედა და სამუდამოდ გამოეთხოვა.

●

ნინო და მისი თანამგზავრნი გზას დაადგნენ. მიდიოდნენ ნელა, გარშემო ყოველივე ყვაოდა, ყველაფერი სურნელით იყო მოცული მათი სავალი გზა. ბუნება ლოცულობდა ნინოს გამგზავრებას, დიდ საქმეებს უქადდა.

კეთილი ქალი გამოდგა ნინოს თანამგზავრი. მიდიოდნენ, ერთმანეთს ამხნევებდნენ, ღმერთს მადლს სწირავდნენ, რომ ასეთი ნათელი დღე არგუნა საგზავრო...

სალამოს ბინდი ეფინებოდა, როდესაც მიაღწიეს უფსკრული დიდაკაცის კარ-მიდამოს. მთელი სახლობა გამოეგება დაბრუნებულ იგანის ცოლისა და მის სტუმარს, მიელოდნენ მისულთ მწუხრობით დაბრუნება. გაიხარეს ნინოს გაცნობით.

ნინოს გაცნობამ განსაკუთრებით რიფსიმე გაახარა:

- დიდი ხანია მოსურნე ვარ ახალი მოძღვრების მიღებისა, ნათლისღებისა. როცა ჩვენი მეუფებარი ქრისტეს ქვეყანაში წამოვიდა, მე შინ არ ვიყავი, ახლა თვით ღმერთმა მომივლინა შენი თავი.

რიფსიმემ თავის სახლში გადაიყვანა ნინო. ორი წელიწადი ცხოვრობდა ნინო რიფსიმეს სახლში და გამუდმებით ასწავლიდა მის სახლეულს ქრისტეს სჯულს, ქრისტეს ცხოვრებას, რომელმაც ჩვენთვის, ცოდვილთვის, ხორცი შეისხა სული წმიდისა და მარიამ ქალწულისაგან, განკაცდა, იტვირთა ჩვენი ცოდვანი, ცილის გაწამება დაითმინა, ავაზაკთა გვერდით ჯვარს ეცვა პილატე პონტოელის დროს, მესამე დღეს აღსდგა მკვდრეთით და ზეცად ამაღლდა.

რიფსიმემ შეიწყნარა ნინოს სიტყვის თესლი და ნათელი იღო, მასთან ერთად მისი სახლეულის ორმოცდაათი სული მოინათლა.

მაგრამ განსაცდელი მოიწია რიფსიმესა და ქრისტეს სჯულზე შემდგარი მისი სახლეულის. კეისრის ბრძანებით, რიფსიმეს უნდა დაეტოვებინა უსინათლოების აღთქმა და ხელი მიეცა მის. რიფსიმემ იგრძნო მის თავს მოწეული განსაცდელი, იახლა თავისი დედამძუძე გაიანე, ნინო, ორმოცდაათი სახლეული თვისი და მიატოვა თავისი ქვეყანა.

ნინოს თან მიჰქონდა ჯვარი ვაზისა. მიდიოდნენ სომხეთის, სპარსეთის, სამეფოების საქადაგებლად.

ქალები მზისა და მთვარის ამოსვლა-ჩასვლით საზღვრავდნენ დროს. ცდილობდნენ ხალხის ნდობა დაემსახურებინათ.

მალე მშვენიერი სამოთხე გამოჩნდა. ქალებმა გაიხარეს, რამდენიმე დღე აქ გაატარეს, დაისვენეს, ლოცულობდნენ, ქრისტე ღმერთის ადიდებისათვის მრავალ სიკეთეს შესთხოვდნენ.

მეშვიდე დღეს გზის გაგრძელება მოინდომეს:

- წავიდეთ, ჩვენს გზას ვუწიოთ, აქ რამდენხანს ვიყოთ, განა ცოტა საქმე გვაქვს?

- წინ გრძელი და ძნელი გზა გველის, ეს ღამე აქ გავათიოთ, ხვალ, გამთენიის ჟამს დავტოვოთ აქაურობა. გესმის, რა საყვარლად ჭიკჭიკებენ ფრინველები, - მიუგეს.

დილით ადრიანად წამოიშალნენ მოგზაურნი, მზიანი დილა იდგა. ქალები მხნედ მიაბიჯებდნენ.

უეცრად ხმაური და ადამიანთა ფეხის ხმა შემოესმათ.

- ადამიანები მოდიან! - შეშინდა გაიანე.

- იქნებ თავისი ნებით მოდიან ჩვენთან ქრისტიანობის მისაღებად, - დაამშვიდა რიფსიმემ.

- ჩუმად, - გააჩუმა ნინომ ორივე, - ისინი თავიანთ კერპებთან მიდიან.

- ფრთხილად უნდა ვიყოთ, მტერს არ გავეცეთ! - შეშფოთდა გაიანე.

უეცრად ბრბოდან ვიღაცამ იყვირა:

- ხედავთ, ჩვენ ხომ ამ ქალებს ვეძებთ! — და მათკენ გაექანა.

თავშეფარებული გვერდით იყო, ქალებმა უნებურად უკან დაიხიეს.

- არ გაუშვათ, დაიჭირეთ! - ღრიალებდა ბრბო.

- თავს უშველეთ! - შესძახა გაიანემ და გაიქცა. ნინო და რიფსიმე უკან მიჰყვნენ.

ბრბო გაქცეულ ქალებს დაედევნა.

- ერთად ნუ წავალთ, სხვადასხვა მხარეს გავიქცეთ! - შესძახა გაიანემ. გაიანემ ფეხი შეანელა, იფიქრა, იქნებ ახალგაზრდები გადარჩნენო. ხალხის ბრბო გაიანეს შემოეხვია, დაიჭირეს.

- ქრისტიანი ყოფილა!

- გულზე ჯვარი ჰქონია!

აღტაცებული ბრბო გაიანეს ურტყამდა, სახეში აფურთხებდა.

- უბედურებო! - შეჰყვირა ვიღაცამ. - ჩვენ ამას გადავეკიდეთ, ისინი კი გაგვექცნენ.

ბრბო შედგა, მიიხედ-მოიხედა.

- აგერ, მირბიან!

- მოიცადეთ! - კვლავ გაისმა განკარგულება იმის, ვინც უფროსობდა. - თქვენ ამას უთვალთვალეთ, ისინი ჩვენ დავიჭიროთ.

ნინო მიტრიალდა და უეცრად ღრმა ორმოში ჩავარდა. მიიხედ-მოიხედა, ცოტა გონს მოვიდა და ორმოდან ამოსვლა დაიწყო.

"შენი ვალი არ დაგავიწყდეს, შენ მცხოვრებლები უნდა გააქრისტიანო, გახსოვდეს, ჩემი წილხვდომილი ქვეყანა შენთვის მომინდვია." - ჩაესმა შეშინებულ ნინოს.

ნინოს ყურს სწვდებოდა ბრბოს აღტაცებული შეძახილები. დიდხანს ეძებეს ნინო, მაგრამ მის ახლოს-მახლოს ვერ მიაკვლიეს.

ნინომ თავზე ბალახის გროვა დაიდო, ორმოს კიდეზე ამოხოხდა, გაიხედა... ბრბოს რიფსიმე შუაში მოექცია, აღტაცებული ღრიალით და შეძახილებით მიჰყავდათ იმ ჯგუფისაკენ, რომელიც გაიანეს ეხვეოდა.

ნინოს სურვილი დაეუფლა, ორმოდან ამოსულიყო და მეგობრებს შეერთებოდა. ორმოს ნაპირს შეეხო კიდეც, მაგრამ კვლავ ჩაესმა ხმა:

- ქრისტიანობა უმსხვერპლოდ არ გავრცელებულა, ეგენი მხოლოდ ერთი მსხვერპლთაგანნი არიან. ჩვენ ვილოცებთ მათათვის, მათი სულები ზეცას დაიმკვიდრებენ.

ნინო კვლავ შეჩერდა, ვაზის ჯვარი გულში ჩაიკრა, თან თვალს არ აცილებდა ბრბოს, რომელიც რიფსიმესა და გაიანეს აწამებდა.

- არ მოიკლათ, არ მოიკლათ! - ბრძანა კვლავ იმან ვინც თავკაცობდა. - თრდატ მეფეს უნდა გავუგზავნოთ!

ბრბოს რამდენიმე კაცი გამოეყო, ცხენზე ამხედრდნენ და მეფისაკენ გაქუსლეს.

ბრბო კვლავ განაგრძობდა გაიანესა და რიფსიმეს შეურაცხყოფას.

რიფსიმე და გაიანე ზეციურ თვალაპყრობილნი იდგნენ და ქრისტე ღმერთის შესთხო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ელქეს, მხედობა მიეცა, რომ ლოცვულად შე-
ზეუჰროდნენ განსაცდელს.

მოხრიანდა მეფე თავისი ამალით და ტყვე-
ებს ჰკითხა:

- რას ითხოვთ, დედაკაცნო?

- არაფერს! ქრისტე ჩვენთვის ეწამა, ჩვენც
ავიტანთ ქრისტესთვის წამებას!

- უარყავით ქრისტე და შეეწირეთ!

- არასოდეს!

- წამოდით ჩვენთან, თაყვანი ეცით ჩვენს
ღმერთებს და გამაზიდებთ ყოველგვარ დახამა-
ვლს.

- ჩვენ არაფერი დამნაშავე არ ჩაგვიდენია-
ა! ჩვენ ქრისტიანები ვართ!

- ჩვენი სასჯელი მკაცრი იქნება.

- ჩვენ მზადა ვართ, ყოველგვარი ტანჯვა
მივიღოთ ქრისტეს მოძღვრებისთვის!

აშმათბაში ბრბო თავის მსხვერპლთ შემოე-
ხვია. ტანსაცმელი შემოაფლითეს და უეშვერთე-
ლი წამლის ხეს მიაკრეს. მათრახები გააშხვდეს.

ქალები ცრემლად იღვრებოდნენ, ლოცუ-
ლობდნენ.

- წმინდაო ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, სა-
ვსე არიან ცანი და ქვეყანანი შენის დიდებითა.
შეგვიწყალე, შენს სასუფეველში შეგვიყვანე. მოგ-
ვეშველე, თუ რამ ცოდვა ჩაგვიდენია. უფალო,
შეგვიწყალე, შეგვაძლებინე ტანჯვის ატანა,
გაგვიმსუბუქე სიკვდილი!

რომელიმე თავგანწირულმა კაცმა მოდა-
ნი შეაძრა, მის თვალში მოხვდა მათრახის
ბოლოზე დაკიდებული ტყვიის ბურთულა,
თვალიდან სისხლმა იფეთქა.

ბრბო არ ცხრებოდა:

- სიკვდილი ჩვენი ღმერთების მგმობელთ!

- მაგრად დაარტყით!

ნინო უცქეროდა აწამებულთა ტანჯვას. ცრე-
მლად იღვრებოდა, ღმერთს შესთხოვდა:

- ღმერთო, მომეც ძალა, გადავიტანო ამ გასა-
ჭირს. ბარბაროსულად შეგვიწირული და კისრგბული
მოვკვდეთ ჩვენი. აჩვენე მტერთებს სიკვდი-
ლი!

შუადღემდე იყო. გაავებულმა ბრბომ ძლივს
დაიხსნა ყვირები. განწამებნი რიგიანეგა და
გადაიდო ვულზე მოკტიორეს.

ნინო ფრთხილად ამოვიდა სამალავიდან.
მეგობრების სხეულს წინ დაემხო და ილოცა:

- ყოვლად წმინდაო იესო, შეგვიწყალე ჩვენ.
უფალო, გვიხსენ და გვიღვინე ცოდვათა ჩვე-
ნთაგან. მეუფეო, შეგვინდე ცოდვანი ჩვენნი.
წმინდაო, გვიხსენ ჩვენ ყოველსა შინიერებისა-
გან. აეხილე, სახიერო, სულნი ჩვენნი.

ნინომ ნაცვლის მეგობრები დამარხა და სა-
ფლავები იმ ხის ქვეშ გაუთხარა, რომელზე-
დაც ბრბომ რიცხვით და ცეცხლით მოკლა.

მეორე დილით მარტოდ დარჩენილი ნინო
ამოაყოლა საფლავებს გამოეთხოვა და ღმერთს
შევედრა:

- უფალო ჩემო, ნუ მიმატოვებ მე, მხევა-
ლსა შენსა, ამ მძვინვარე მხეცეთა, ასპიტთა,
და იქედნეთა მსგავს კაცთა შორის.

ზეციდან ხმა ჩამოესმა:

- ილოცე და წადი ჩრდილოეთით, სადაც სა-
მკალი ბევრია, ხოლო მუშაკი - მცირე. ღვთის-
აგან დაცული იქნები.

●

ნინო ჯავახეთის მთაზე ავიდა. გაზაფხულ-
მოძლიერებული იყო. ფარავანის ტბას მიადგა.
მეთევზეებს გადაეყარა.

მეთევზეებს გააოცა ქალის სტუმრო-
ბა. მოხუცმა მეთევზემ უთხრა:

- არა წეს არა ქალთა აქ ამოსვლა.

- ღვთისმშობელმა გამომგზავნა მცხეთას
ავადმყოფთა განსაკურნად, ქრისტეს რჯულის
საქადაგებლად.

- მკურნალი მუდამ ძვირფას სტუმრად ით-
ვლება ხალხში. ჩვენს მთებში მრავლად არიან
მწყემსები. მენახირენი დიდ ქალაქ მცხეთი-
დან, ნახირს ამოდენენ აქ.

ნელიან დამეს ნინომ სასთუმლად ქვა დაიდო
და დასასვენებლად მიწაზე მიწვა. ძილში ბრწ-
ყინვალე შესახედაობის კაცი გამოეცხადა, და-
მუქმული წიგნი გადასცა და უთხრა:

- ეს წიგნი მცხეთას წარმართთა მეფეს
მიართვი, რადგანაც შენ ამისთვის ხარ მოვ-
ლენილი.

ნინომ ტერფილით მოუგო:

- უფალო, მე დედაკაცი ვარ, უცხო და უმე-
ცარი, როგორ შევძლო ეგ?

- სადაც იქადაგება სახარება, იქ იხსენიება
სახელი შენი, რადგან ქრისტეს მოძღვრების
გავრცელების საქმეში ქალი და კაცი ერთია. და-
იმოწმება ყოველი წარმართი. მოვა დრო, ნათე-
ლი გამობრწყინდება წარმართებზე. შენ მიმი-
მდე არარე ძმათა და დათა ჩვენთა სიტყვა ჭეშ-
მარიტი. ასინი გამოიყვანენ შენს ქადაგებასა
და სწავლას.

ნინოს გამოეღვიძა, არნახული ჩვენებისა-
გან გაოცდა, ხელები ზეცად აღაპყრო და
მხურვალე ცრემლით დღინით დიდებას უძღვ-
ნიდა ღვთისმშობელს:

- შენ, ყოვლადქებულო და დიდებულო დე-
დაო ღვთისა, რომელმაც ჩვენს საცხოვრებლად
შემქმნ წმინდაო იყო წმინდათა, შენზედაც დამყრე-
ბა შენი უფლისა მოწმისა და მხევლისა, მოიღვიძე
ჩემზე შენი მფარველობის მადლი და წყალობა
შენ, რომელიც ხარ სასოება და სიმტკიცე. ზღვ-
ად და მცველი ყველა შენი მავედრებლისა,
შეიწყე ვეშტე ჩემს უძლურებას, განდევნე ჩე-
მგან ხილული და უხილავი მტრები, დამი-
ცავ ყოველი გამოცდილებისაგან, განმაშორე
მტრის ყოველ საფრთხეებს. ცხლი უმოწყალო და
მტკიცედ მიუდიმართები წარმართთა შორის შენს
წმინდა სახელის საქადაგებლად მოწადინებულ
შენს ყმას. წარმიძღვე, წმინდაო ღვთისმ-
შობელო, მასწავლე სიტყვა ჯვრისა, საწყ-
უმჯობესო, მიხედე და შეეწყალე განწირული ერი,
რომლისთვისაც დაახლოა სისხლი მშობლო ძემ.

ნინომ ლოცვა დაასრულა და გამხნევებუ-
ლი თავის გზას დაადგა. მგზავრის ნაბიჯი მი-

უცვებოდა. მზე ძლივსღა ატბუნებდა. ნინო ხეებს ეფერებოდა, ჩქარობდა ჯოჯოხეთურ სიცხეს გასცლოდა. დროის მსვლელობა დაკარგა, გათენებისა თუ ღამდებოდა მხოლოდ. მზის ამოსვლით ხარობდა. მარტო ცოცხა უჭირდა.

ათ, კვლავ გაქრა მზის სხივის უკანასკნელი მუქი, მიდამო ნეკდიადმა მოიცვა. ამ სიჩუმეში არსაიდან ისმოდა სულიერის ფაჩუნიც კი. ნინო ხის ძირას მიჯდა, ხეს ზურგით მიეყრდნო და ღმერთის შეევედრა:

- ღმერთო, მასაჭიე, სულმოკლეობა.

აღმოსავლეთით ვერცხლისფრად განათდა.

"მალე მთვარე ამობრძანდება", - გაუელვა ნინოს, სიმხნევე იგრძნო.

უეცრად მის ვერის ძაღლის ყეფა მოესმა.

- ღმერთო ჩემო, უკვე ახლოსაა ვარ! - მთიშვდ სუნთქავდა ნინო, მიზნის სიახლოვე აბორგებდა დაღლილობის მიმდევ მორეულად მოეგრძნო ხისხისა ბაღახის სურნელი, დასვენების სიამოვნება.

მშვენიერი ღამე იყო. მთვარე და ვარსკვლავები ცის გუმბათზე კამკამებდნენ. ნინოს არასოდეს ენახა ამდენი ვარსკვლავი ერთად. გარშემო ჩამიჩუმი არ ისმოდა. ნინოს მოეჩვენა, რომ ყველა და ყველაფერი ლოცულობდა - ხეც, ბუჩქიც, ფოთოლიც, მთვარეც და ვარსკვლავებიც, ღამის მშვენიერება ყველაფერს უფლებოდა.

ღამის მყუდრო დამთავრდა, მთვარე დასავლეთისაკენ ჩაბრძანდა, ვარსკვლავებმაც ქვედა-ნაბადი აიკრეს, სათითაოდ ჩაქრნენ. ფოთლის სიოში დაუბერა, ფოთლებს გაესაუბრა, შორიდან ძაღლის ყეფის ხმა მოიტანა.

ტყის ნათელს გამოცდილება მოიცვა. მეოქნე ჩიტთა ჭიკჭიკი, ფოთლების ჩურჩული.

ამობრწყინდა მზე დიდებული.

ნინომ ღვთისაგან მეწყენა ითხოვა, გზის შიში დაძლია და ქალაქისკენ დაიძრა.

ნინო იწვდა დაიძურა. იმედი ყველა ადამიანის საკუთრებაა. იმედი ამ ქვეყნის ჭეშმარიტებაა. იმედი მარადის ქვეყანას.

ნინომ უძრწოლის ახალი ურო, რომელიც ღმერთის მადლი მიახლოებდა ქვათა, ძელთა და ცეცხლთა.

ურწმუნომ ნინომ ერთი თუკ დაბყო, ერთ ლელს ერხავერთდ ქალაქ მეხეთის ნანახლელად დაიძრა. ნინოც მათ გაჰყვა.

დაიღალნენ გზად მიმავალნი, დაისვენეს. ნინომაც დაისვენა, ქვაზე ჩამოჯდა. ქვას ხეები დაჩრდილა. ხეებს ქვაზე ეშოვა საზრდო, გალეკებულიყო, მნაკიდე ხასხასებდა. ხეებზე თივა მოდო, რძიანი მოეჩვენა. ნინოს ფეხითი ნაკადული მოჩარჩალებდა რაკრაკი დგვის ნანა მოავონა. ნინომ ხის ფოთლები აიღო, ნაკადულში ჩაყარა. ფოთლები სწრაფად გააქროლა ნაკადულმა. ასეთვე უნდა მოესწრაფოდეს ადამიანი თავის მიზნისაკენ. ნაკადულის რაკრაკი ატკბობდა: აქეთრობის მოლოდინი ეზარებოდა.

გზის ნაპირას ვეებერთელა მუხა იდგა. ხე გამხმარიყო, სიმწვანე შემოკლებოდა. მუხის ბებერ ტანზე ნორჩი ყლორტები ამოსასხლეტლყენენ. ახალი სიცოცხლით აზიდებოდნენ მუხას.

ნინო ხეობაში გაშენებულ ქალაქს გადასცქეროდა, უხაროდა მიზნის მიღწევა. ნინომ ეს ხალხი უნდა გააქრისტიანოს. აქ უნდა იქადაგოს ქრისტეს მოძღვრება.

დაასრულდა ნინოს ხეტიალი.

●

ქქსი აკვირის იდგა.

ეს დღე სადღესასწაულოდ იყო მორთული, მასაარმაზის დღეს ეძახდნენ. ხალხი არაგვისა და მტკვრის წყალშესაყართან იკრიბებოდა.

მეფე მირიანი და დედოფალი ნანა ხიდთან მეხვედნენ ხალხს. ააცარებული მხლებელი ახლდა მეფე-დედოფალს.

ვაისმა სადღესასწაულო საყვირის ხმა. ხალხი მირიანის ხადიდებულ სიმღერას მღეროდა.

ხალხი თავის კერპებთან მიდიოდა, წინ მეფე-დედოფალი მიუძღოდათ, ზეცას სწვდებოდა მათი გალობა:

- დიდება, დიდება ღმერთებს, დიდება არმაზს, შენ საღოლცავად მოვედით!

ნინო ხალხთან ერთად მთაზე ავიდა. მეცდა. სანახაობამ გააკვირვა. შეაშფოთა ამდენი მლოცველის ხილვამ.

ხალხს მტკვრის მარჯვენა ვეებერთელა ქვის კედელი და გოდოლი აუშენებინა. ქვითვე იყო შემოზღუდული საზეიმო ადგილი და სამსხვერპლო.

არმაზი ნაპრალის ზღუდესთან იდგა. სასილენძის ბუმბერაზს ტანი ოქროს ჯაჭვი ემოსა. თავს ოქროსავე ჩაფხუტი ემშვენებოდა, ოქროსავე სამხრენი ეკიდა. ცალი თვალი ბიგრისაგან ესვა, მეორე - ალმასის ქვისა. ხელს მახვილი ეპყრა, ელვასავით მბზინავი - ვინც მიუახლოვდებოდა, თავს სასიკვდილოდ განწირავდა.

ნინო შეაკრთო არმაზის ზვიადმა შესახედაობამ.

- ნუთუ ხალხი ასე დაბრმავდა, თავისივე ხელით აგებულ ამ კერპებს თაყვანს სცემს?

არმაზის ორსავე მხარეს მომცრო კერპები ედგა, მარჯვნივ გაცი - ოქროსი, მარცხნივ გაიმ - ვერცხლისა.

ნინო აჩურდა.

- ღმერთო, ეს ამოდენა ხალხი ნამდვილ შემოქმედს არ იცნობს. უფალო, მომეცი ძალა, დავუხსნა ამ ხალხს, რომელიც ცოცხლადვე ჩაუნთქავს ჯოჯოხეთს! მომეცი ძალა მათი სწორ გზაზე დაყენებისა. უფალო იესო ქრისტე, შემოქმედო ყოველთა, რომელიც ჩვენი ცხოვრებისათვის ჯვარად იქმენ, რათა აცხონო ისინი რომელნიც შენს ხატად შეჰქმენ. შენი დიდების მადლი სამყაროდან მოგვეცეს შენს გარემოცვას, ისინი ხსნელი სიმწვანისა და მორიკი მტრის ტყვეობისაგან. უფალო, ისმინე ვედრება შენი ყმისა მოსისა და მწველისა, აჩვენე შენი ძლიერება,

ჰყავ სასწაული კეთილი, რათა ვრმა იხილოს შენი მხსნელობა, მხოლოდ შენ გიცნონ ჭეშმარიტ ღმერთად, შენ შემოგწირონ ქიდება და თაყვანი გცენ!

ნინომ დაასრულა ლოცვა და უეცრად მეორედის ქარმა მობერა. ლრუბლები წამოიშალა. მოდამო სამრეკლომ მოიცვა. ისეთი ქუხ-ქუხილი ატყდა, ადამიანებს უგონოთ, ზეცა ჩამოიქცევა, ღვთაებებს დაეცხოთ. გარშემო მხოლოდ კენესა, შემზარავი ყვირილი ისმოდა. ხალხი თავიანთ ღმერთებს მოუხმობდა, კერპებს შველას შესთხოვდა. დამფრთხალი ხალხი აირია, გაიქცა, რადგანაც ლოცვისათვის სიკვდილი ელოდა მოფრინდა.

უეცრად ერთ-ერთის გაბზარული ხმა გაისმა:

- ხალხო, არმაზს შევევედროთ! არმაზი არ დაგვტოვებს უწყალოდ!

კვლავ გაიელვა და ხალხმა არმაზი ვეღარსად იხილა. გათვითცნობიერებული ხალხი მიწას დაემხო. მათს დაღადისს ხანგამოშვებით ძლიერი ქუხ-ქუხილი ახშობდა.

ავდარმიწის გულიდან ამოსროლილმა სანათლევ მიდამო გაანათა. ნინოს ზეციურ ლეიმერი ხელები და ლოცულობდა, თავის ღმერთს მადლობდა:

- უფალო იესო ქრისტე, ძეო ღვთისა, გამოგზავნე ჩვენი ცოდვისა, წყალობა და სიკვდილისაგან! შენ ხომ ჯვარს ეცვი ჩვენთვის. შენ ხომ გვაქვს ადამიანისთვის ერთ სარწმუნოების ქადაგებ. მოიღე ჩვენზე სული წმინდის მადლი, რომლის შეწევნით მოვუყვებებ რწმენა, რომ იესო ქრისტე დაუცხრომლად იზრუნებს ჩვენს ცხოვრებაზე, გვაპატიებს ყოველ დანაშაულს, მოგვანიჭებს ალიუმენ ნეტარებას. უფალო, დაგვიბრუნე დღე ნათელი! ნუ მოგვკლავ სინათლეს!

სიბნელეში ნელ-ნელა გაქრობა იწყო. ირგვლივ სინათლე მოეფინა.

ქუხ-ქუხილი მორიდებულად ისმოდა.

შიშით განათლებულ, გაშეშებული არმაზის მიდამო თანდათან დაწყნარდა.

შეორე დღეს ხალხმა იხილა დამსხვრეული, განადგურებული კერპები და შეძრწუნებულმა დატოვა იქაურობა. ხოლო ნინო ნამოუდა, კლდის ნაპირას ერთი მშვენიერი, რტოიანი ჩაფიქრებული ხე იპოვა. ზედ ჯვარი გამოსახა და მის ქვეშ ექსთ დღე დაჰყო ლოცვასა და ტიროდა დიდებაში. ამ ყოფაში იხილა ნინო ერთმა ნამრისხებულმა მხევალმა, სასწრაფოდ შერიმან, დაწვრილებით მეუბნა ნინოს მისვლის მიზეზი და სხვაგა, სასახლეში ნამყოფლოდა, მაგრამ ნინომ შერიმანა უარით გაისტუმრა. სამიდღის შემდეგ ნინო ქალაქში შევიდა, მივა სამოთხე მეფისა და იქ დაიძალა.

კარგა რამ იყო მცხეთის სამოთხე. ნინომ აქ იპოვა სამოთხის მცველის პატარა ქოხი და იქ დამკვიდრა. ქოხიდან ახალგაზრდა ქალი გამოვიდა. ნინო სიყვარულით და ალერსით მიიღო.

ახალგაზრდა ქალი, სახელად ანასტასი, სამოთხის მცველის მეუღლე იყო. ანასტასის ერთად გაახარა ნინოს მოსვლამ. ფეხები დაბანა, ზეთი სცხო, საჭმელი მიართვა.

სალამოს ანასტასის ქმარიც მოვიდა. უხმომოსახ ცოლ-ქმარმა თავისი ნაღველი გაუმხილა ნინოს: ცოლ-ქმარს შვილი არ ჰყავდა და ეს იყო მათი საფიქრებელი.

ნინო დანოლის წინ დიდხანს ლოცულობდა ღვთისმშობელ დედას შესთხოვდა ქალის განკურნებას, რათა მასაც განეცადა დედობის სიხარული.

ნინომ იმ ღამეს ჩვენება იხილა. ბრწყინვალე ნათლით მოსილი ქალიბა, რომელმაც უთხრა:

- სამოთხეში, იმ ადგილას, სადაც დიდი კვიპაროსის ხე დგას, მრავალი ყვავილი ყვავილობს, გარემოს სურნელებას აფრქვევს, იმ მეუფრენია მირონ იპოვე მამილი, მისი ძირიდან მიწა აიღე, ცოლ-ქმარს აჭამე და შვილი შეეძინებათ.

ნინო ასეც მოიქცა. ამის შემდეგ სამოთხის მცველს მრავალი ძე და ასული ეყოლა.

ნინომ კარგა ხანს დაჰყო სამოთხეში. მაყვლის ბუჩქის ქვეშ გაიკეთა სამყოფელი. აქ დღე და ღამე ღმერთს ევედრებოდა ადამიანებისათვის მიეცა ღვთის მეცნიერის უნარი.

ღირსმა ნინომ მრავალჯერ იხილა ჩვენება: ურიცხველი მოფრინდნენ, მდინარე მტკვარში განიბანნენ, განსპეტაკებულნი სამოთხის ხეზე შემოსხდნენ და მის ყვავილებს მოასხლეტდნენ.

ნინომ სიზმარი თავის მეგობარ სიდონიას უამბო. სიდონიას მამა აბიათარი, დედოფლისეულობით შემკული მლვდელმთავარი იყო ურიათა. სიდონიაც ერთად განსწავლული ქალი იყო. რომელსაც მან ნინოს სიზმარი მოიხმინა ღრმად დაფიქრებით უთხრა:

- მორიდან მოსული, ზეცის ნებლობით მომზადებული, შენგან სურს მემოქმედს ჩვენი სულის განათლება, ნათლის მოცემით უმეცრების სიბნელისაგან გამოხსნა. ნარმართებს შენ უნდა შეაწევნო ქრისტეს მოძღვრება.

ხმა ნერგადად გავრცელდა: მკურნალი ქალი ჩამოსულა, სამოთხის ეკვრდით რომ მაყვლოვანია, იქ ცხოვრობს. მისი ლოცვა-კურთხევით განკურნდნენ შვილები სამოთხის მცველისა და მის ცოლსო.

ნინო მაყვლოვანში დღე და ღამე ლოცვაში ატარებდა, გამუდმებით მარხულობდა, სანოვსაგებლად მიწაზე დაფენილი ფიჩხი პქონდა.

წარმართებმა იწყეს დენა ნინოს სამყოფლისაკენ. უკვირდათ ნინოს ასეთი ცხოვრება.

ერთ წარჩინებულს ვაჟი გაუხდა ავად, მამამისმა ყველგან მეოეჯერა, მოლოდ ნინოს მიამგვარა შვილი და შევევედრა, განმიკურნეო.

ნინომ ყრმა თავის სარეცელზე მიაწვინა, ერისტენბიური ჯვარი გამოსახა და ღმერთს შეავედრა. გულმოდგინედ ლოცულობდა ნინო, რათა ღმერთს განეკურნა ყმაწვილი. უფალმა

შეისმინა მისი ვედრება და განკურნებული ვაჟი მამას გადასცა.

ნინოს მკურნალობის ამბავმა დედოფლის ყურამდეც მიაღწია და რადგანაც თვითონ დედოფალი დასნეულებული იყო, კაცი გაგზავნა მის მოსაყვანად.

ნინომ უარი შეუთვალა დედოფალს, მოუწოდა, თვითონ მისულიყო მასთან. დედოფალი იძულებული შეიქნა ნინოს სწვეოდა.

ნინო მოწიწებით მიესალმა დედოფალს. სნეულების ამბავი გამოჰკითხა, მერე ავადმყოფი თავის სარეცელზე დააწვინა, ჯვარი ეამბორა თავსა, მხრებზე და ფეხებზე შეახო, თან განუწყვეტლივ ლოცულობდა, ნელა, სულ ნელა მთელ ტანსა და თავზე ხელს უსვამდა.

ნანა დედოფალმა შეიგრძნო და მალევე განკურნებული წავიდა სასახლეში. სასახლეში მისულმა ნანა დედოფალმა მეუღლეს აუწყა ყოველივე და შეატყობინა, რომ მხოლოდ ნინოს ღმერთს ცნობს ჭეშმარიტ ღმერთად. მეფე მირიანი გაკვირვებული და შეშფოთებული იყო ყოველივეთი.

მეფე-დედოფლის ურთიერთობას ძე ხერხებმა შეაჯერა. დედოფალმა ნანამ ვაჟი ნინოს მიაბარა და შეავედრა:

– მშვენიერო ქალწულო ნინო, შენმა ღმერთმა ჩვენდა სასიკეთოდ მოგავლინა. მრავალ სიკეთეს უყოფ მოყვასს და განკურნე ჯერაც უცნობელი ძე ჩემი.

ნინომ თავისი წმინდა ვაზის ჯვარი გამოსახა ავადმყოფს და ღვთისადმი გულმხურვალე ლოცვა-ვედრებით განკურნა მეფის ძე.

ამის შემდეგ დედოფალი ნანა დაუმეგობრდა ნინოს თავის წარჩინებულ მხევლებთან ერთად.

დედოფალ ნანას დედის ძმა, დიდი მთავარი ხუარი დასნეულდა და ნინოს ევედრებოდა განკურნებას.

მეფე მირიანმა ნინოს ჰკითხა:

– რომელი ღვთის ძალით ახდენ მკურნალობას? ან არმაზის ასული ხარ, ან ზადენის.

– ცხონდი, მეფეო, უკეთესადაც! ჩვენი უფლის, ღმერთის და მაცხოვრის იესო ქრისტეს სახელით, რომელიც შემოქმედია ცისა და ქვეყნისა. რომლის ბრძანებით ცხოვრება და სიკვდილი ყველა ცოცხლისა. გეუბნები იმასაც, რომ სულ ახლოსაა შენი მოქცევა მის მიმართ. მეფეო, ამ შენ ქალაქში არის დაფლული იესო ქრისტეს წმინდა სამოსელი, მის ძალით ხდება ურიცხვი კურნება. მისი წმინდა სამოსლის მეოხებით განიკურნება მთავარიც.

კვირაობის დღეს, ყველიერობაში, ნანა დედოფლის თანხლებით ნინოსთან ავადმყოფი მთავარი მოიყვანეს.

– უკეთუ გწამს უფალი იესო ქრისტე, თუ გწამს, რომ ის არის ჭეშმარიტი ღმერთი, განთავისუფლდები ამ სნეულებისაგან.

მთავარმა მიუგო:

– მწამს ის ღმერთი, რომელსაც შენ ეთაყვანები. მას შეუძლია ჩემი განკურნება.

– შენი ვალია, ურყევი რწმენა მიიღო, სამგზის თაყვანი სცე აღმოსავლეთით, აღიარო წმინდა სამება, შემდეგ დასავლეთით მოიქეცი და სამგზის თქვი:

– უარგყოფ შენ, ეშმაკო, და ყოველთა საქმეთა შენთაგან, შევუერთდები ქრისტეს სჯულს.

ამის შემდეგ მთავარი გაეცალა არაწმინდა სულს და განთავისუფლდა მისგან. მთავარი დაემოწაფა ნინოს და იქმნა მორწმუნე მთელი სახლეულით.

განკურნებული მთავარი ხშირად იყო მეფე მირიანთან და საუბრობდნენ ნინოს რჯულზე, მის მკურნალობის უნარზე.

– მათი მოძღვრება ძირეულად განსხვავდება ჩვენისაგან. იგი სიკეთეს ქადაგებს, ქადაგებს შეეწიოთ ღარიბს, შეეწიოთ ავადმყოფს, ვანუგეშოთ მწუხარე, ვაპატიოთ შეურაცხმყოფელს, კეთილყოფით მტერს.

– როცა ძალაუფლებას ფლობ, ძნელია მაგის შესრულება.

მეფე და მთავარი საათობით ბაასობდნენ.

●

მირიან მეფე ზაფხულის ცხელ დღეს სანადიროდ გაემგზავრა. მეჯინიბის მხარეს სანადირობა მიელო.

ნადირობა იღბლიანი გამოდგა. მეფემ საკმარისად მოინადირა. სამხრობისთვის ყველა სანახები მოვლო და ბოლოს თხოთის მთაზე ავიდა. აქედან უყურებდა გადაჭიმულ, თავის ქვეყნის მიდამოებს ცქერით ტკბებოდა.

უეცრად ჩამობნელდა, მიდამო უკუნეთმა მოიცვა. მირიანი დაშინდა მოულოდნელობით.

– ეს რა არის დაბნელება? – იკითხა.

– ხედავ, მეფეო, რა უეცრად ჩამობნელდა?!

– მზე ჩაქრა, აღარ ანათებს ჩვენთვის!

– ჩანს, ღმერთებმა ჩვენზე ხელი აიღეს!

– ილოცე, მეფეო!

– მზეს ნუ წაგვართმევ!

– მზე დაგვიბრუნეთ!

მეფე შეძრწა, მისი მხურვალე ლოცვა სიბნელეში გაისმა:

– ჩემო ღმერთებო, არმაზ და ზადენ, ბოძებამ გაგაბატონებთ, მაგრამ ვერ გამოხატავს თქვენს ძალას წარმოდგენა. წყალობა მოიღეთ თქვენს მოყვარე მლოცველზე! დაგვიბრუნეთ ნათელი!..

კარგა ხანს ლოცულობდა მეფე. ღმერთებმა არ ისმინეს მირიანის ლოცვა. უკუნი უფრო მეტად, სულისშემხუთველად დაისადგურა მიდამოს.

მეფე აღშფოთებული მიუბრუნდა მხლებლებს:

– ვუხმეთ არმაზსა და ზადენს, დარწმუნდები ვერ გვშველიან, ისინი გულგრილნი არიან ჩვენი გაჭირვებისადმი.

– უცხო დედაკაცის ღმერთს შევსთხოვოთ, მეფეო!

– იქნებ გვისმინოს!

- ას ჟუჟუაკლი თავისი ღმერთის დახმარებით მრავალ კეთილ საქმესა და სასწაულს ახდენს.

- ღმერთო, ჯვარცმულო, - გაისმა მირიანის ხმა, - რომელიც ხარ ჭეშმარიტი ღმერთი, გამინათე ბნელი, მიხსენი ამ ბორისაგან და ამიერიდან შენ გადიდებ, შენ გცემ თაყვანს, თაყვანს ვცემ შენს ჯვარს. აღვმართავ ეკლესიას, შენს სახელს ავაშენებ. მე და ჩემი ხალხი მუდამ შენი მლოცველნი ვიქნებით!

ღმერთმა უსმინა მეფეს.

განათდა.

კვლავ აბრწყინდა მზე დღესავით.

მეფემ ხელები ზეცისკენ აღაპყრო და მადლობდა.

- შენა ხარ ღმერთი ღმერთთა და უფალი უფალთა, რომელმაც შექმენ ცანი და ქვეყანა. ამიერიდან უცხო დედაკაცი დედაა ჩემი, ღმერთი, რომელსაც ის ქადაგებს, ჭეშმარიტი მხსნელია ჩემი, მას შეუძლია ქვეყანაზე მოსპოს ბოროტება, დაამსხვრიოს კაცთა მორის შეცდომები და სიცრუე.

მირიან მეფე სამეფო ქალაქისაკენ გაემართა. ყოველი ერი გამოვიდა მისაგებებლად. გამოვიდა ნანა დედოფალიც, დედოფალს უკვე გაეგო მომხდარი ამბავი.

სიხარულით და რწმენით აღფრთოვანებულმა მეფე მიმართა თავის ხალხს:

- დიდ არს ღმერთი ნინოსი!

მეფე დედოფალი მხლებლებითურთ ნინოს სამყოფელისაკენ გაემართნენ.

- ნინო მაცხოვრის ... - მიაძახეს.

მეფე და დედა ნინოს სამყოფელში და შესძახა:

- ამიერიდან მხოლოდ ჭეშმარიტი ღმერთი, რომელსაც შენ ქადაგებ. მე ვინახე იგი და თაყვანს ვცემ მას! აქვე, ამ სამოთხეში, სადაც სურნელოვანი კვამლის ხე დგას, ტაძარი აღიმართება. მოკვეთონ ნაძვის ხე კვამლისა, აღიმართოს სვეტი ტაძრის დასამშვენებლად.

მოკვეთეს ხე, რომელმაც გამოუთქმელი სურნელება გამოსცა.

- შეამზადეთ სვეტი! - ბრძანა მეფემ.

ხალხმა მოინდომა სვეტის იმ ადგილზე მიტანა, სადაც მეფემ ბრძანა მისი აღმართვა. სვეტს ძვრა ვერ უყვეს.

დაღამდა. მეფემ ბრძანა:

- არ არის უფლის ნება სვეტის ადგილიდან დაძვრისა. ღმერთო, ჩვენამდე სურვილი შენი!

მეფე და მისი მხლებლები სასახლეში წავიდნენ.

ნინო სვეტის მახლობლად დარჩა. მასთან ერთად იყვნენ მისი განუყრელი მეგობრები სიდონია, მირიანი და ათამდე მორწმუნე ქალი.

ნინომ ღამე სვეტთან გაატარა ლოცვავედრებაში, თვალზე ცრემლი არ შეშრობია.

განთიადისას, როცა ყველას ეძინა, ნინო კი ფხიზლობდა სიდონიასა და მირიანისთან ერთად, ნინოს ნათელი მოსილი ჭაბუკი გამოეცხადა და უთხრა:

- ლოცვის ძალით სვეტი ადგილზე დგება.

ნინო ჭაბუკის წინ პირქვე დაემხო. ჭაბუკი სვეტთან მივიდა, აწია და იმ ადგილას მიიტანა, სადაც მოჭრილიყო. ნელა, სულ ნელა თავისივე ძველ ადგილზე დადგა.

მეფემ დილით ადრიანად გაიღვიძა. სამოთხეში გავიდა. ნინ და უკან დაინახა, იმ ძალაზე დაფიქრდა, სვეტი უზენაესისაგან რომ ჰქონდა მონიჭებული. უეცრად სვეტისაგან გამოცემული სურნელი შეიგრძნო. სვეტის სამყოფელისაკენ წავიდა. იხილა: სვეტი იდგა და უცნაურ ნათელს გამოსცემდა. სვეტისაგან გამოცემული ნათელი ცას ეწვდებოდა.

ხალხს ამბავი მოეფინა უცხო სანახაობისა და ყოველი მხრიდან იწყო დენა.

შემოკრიბა სასახლე, მთელი ქალაქი სვეტს გარს ეხვეოდა, ყველანი ერთხმად ადიდებდნენ ნინოს ღმერთს და ნინოს მადლს უმღეროდნენ. ამიერიდან ცხოველი სვეტისაგან ურიცხვი სასწაული აღესრულებოდა. ვინც რწმენით მიდიოდა, სასწაული უსრულდებოდა.

როდესაც წმინდა ეკლესიის შენება გასრულდა, ნინო მეფე მირიანს მიუახლოვდა და უთხრა:

- ღირსეულო მეფეო, რომლებისა და ბერძენთა საბრძანებელში მოციქული წარგზავნე, მეფე კონსტანტინეს და დედოფალს, დედოფალმა ელენემ აღიარეს უფალი ჩვენი, იესო ქრისტე, ჭეშმარიტ ღმერთად და მაცხოვრად, ნათელი იღეს მათ და მთელმა მათმა პალატ-მხედრობამ. ყოველივე მეფე კონსტანტინეს და დედოფალ ელენეს, გამოგზავნონ ეპისკოპოსები, მოძღვარნი, ახალი რჯულის მასწავლებლები.

მეფე მირიანმა სიხარულით მიიღო ნინოს რჩევა, სწრაფად გაგზავნა მოციქულები. ითხოვდა ახალი მოძღვრების კეთილად აღსასრულებლად მოძღვართა და მასწავლებელთა წარმოგზავნას.

მირიან მეფეს ახარებდა ახალი რჯულის აღიარება და ფიქრობდა, ამიერიდან რომაელებისა და ბერძენთა ქვეყანა ჩემი მოკავშირე იქნებით.

●

გაგრძელება

კვირა სახალხო მოსანათლავად იყო გამოცხადებული.

იმ დღეს უნდა მონათლულიყო მეფე მირიანი, ნანა დედოფალი, მთელი მისი სასახლე და ყველა, ვისაც ამ დროს მცხეთაში იყო და სურვილი ჰქონდა, ქრისტეს მოძღვრებას ზიარებოდა.

მცხეთის მთავრის, ახლომახლო სოფლების ხმა მოედო: მეფე-დედოფალი ქრისტეს რჯულს უნდა შეუდგნენ. მიდიოდა და მიდიოდა ხალხი, დიდი და პატარა, მდიდარი მწყემსის იქვე მხარეს იკრიბებოდნენ.

- მობრძანდა მეფე დედოფალი თავისი ამალით, თან ანტიოქიელი პატრიარქი მოჰყვა მხ-

ლოცვებით. პატრიარქმა მჭევრი აკურთხა და დაიწყო ნათლობა.

პირველად მეფე მირიანმა და ნანა დედოფალმა იღეს ნათელი, ხოლო შემდეგ მღვდლებმა და დიაკვნებმა ნათელს სცემდნენ მთელ ერს.

წყლიდან ამოსულნი ზიარებას ღებულობდნენ, ყველას ჯვარს შეუფენდნენ და მოძღვრავდნენ: "ამიერიდან შენ ხარ ქრისტიანი".

პატრიარქი ქადაგებდა:

- ყოველი ქრისტიანი უნდა ცდილობდეს უბიწოების შენახვას ლოცვით, ლოცვითვე განიწმინდოს ყოველგვარ რისხვა, გულისწყრომა, უკეთურება, სხვისი გმობა, უშვერი სიტყვა. ღმერთმა თქვენი გული დაიცვას შურისა და მტრობის ცოდვისა. პირველ ... სათნოებისა ცოდვა კაცის მეტყველებაზე სიმართლით მოქმედებს, უბედურის ხელს. ნაძმდებნი მას არათუ სულიერად, არამედ ხორციელადაც ყოველ ცოდვას დამორჩილებული, განადგურებული მოქმედება ავის სულისა და ხორცისა ზედა კაცისასა.

ყოველი ცოდვა არის თესლი, რომელიც თავის დროზე მწარე ნაყოფს გამოიღებს: ცოდვა, ვითარცა მოთესილი, გადაიქცევა შენს მტრად და მტანჯველად.

რომლის წარმოგზავნილი დიაკვანი დაუღალავად მოუდგა, წმინდა პატრიარქის და მეფის კურთხევა მიიღეს. ქართველებმა გაქრისტიანება ულოცავდნენ, მეფე მირიანსა და დედოფალ ნანას - ღვთის გზაზე დადგომას. სხვაგან სულით წმინდის მადლით განახლებულნი, გამრავლებულნი და განწმენდილნი სულიერ ცხოვრებით.

სისასოვნე მოწყალე ნიჭით სავსე იყო ქრისტიანობისათვის თავდადებული ქალის ქებით და მადლობით.

ნინოს მოართვეს ფრანგ მთავრისაგან წარმოგზავნილი მშვენიერი ჯვარცმა და მამის მოკითხვა. ნინოს მამას ფრანგი მთავარი მოეწონა. ნინომ გაიხარა მამის ამბის გაგებით.

პატრიარქმა აკურთხა მირიანის მიერ აშენებული ტაძარი. აკურთხა ღირსი თანაშემწე საქართველოს პირველ მთავარ ეპისკოპოსად, აკურთხა დიაკვნები, მღვდლები. შემდეგ გამოსათხოვარი სიტყვით მიმართა მათ.

- გონიერებით და ზნეკეთილობით შეურიგდებიან სიმშვიდესა და სიმშვიდესთან შეაერთებს ადამიანს ზნეობრიობა. ზნეობით შემკული ადამიანის კი შეუძლია ადამიანის ქვეყანაზე თავისი მაღალი დანიშნულება. თქვენი მაღალი დანიშნულება ახალი აღთქმის ქადაგებაა, გულმოდგინედ შეუდექით თქვენს წმინდა საქმეს...

●

ნინო განეშორა და არაგვის გაღმა, მცხეთის პირდაპირ მთას მიაშურა.

იქ ღამის თევაში, ღვთის მიმართ ლოცვაში ატარებდა მთელ დროს.

საქართველოს პირველმა მთავარეპისკოპოსმა იოანემ გადაწყვიტა, ჯვარის შესაქმნელად გამორჩეული ხის მოძებნა. ეს საქმე მეფის ძერვეტის დაავალა, თან მთავარი დიაკონი, ხუროები გაატანა და უთხრა:

- წინასწარ ნათქვამი, ის წმინდა ქალი დაგაყენებთ გზაზე!

მეფის ძემ, როცა ნინოს თაყვანი სცა და ეპისკოპოსის სურვილი გამოუცხადა:

- ეპისკოპოსის სურს საქართველოსათვის პირველი წმინდა ჯვარი თვით ჩვენმა ერმა შექმნას.

- მეც მოგიწერია, შვილო, მაგაზე ჯვრისათვის ხე მერჩეული მაქვს, წადით, გაჩვენებთ. მრავალი სასწაული მომხდარა მოციქულთაგან ამ ხის შესახებ: თუ ისარცემული ნადირი მის ფურცლებს ან თესლს შეჭამს, სწრაფად განიკურნება.

გაიხარეს წარგზავნილებმა. წინ წინ მოუძღოდათ ნინო ფურცელდაუცვენელი, კაცთაგან ჯერ ხელუხლებელი, ლამაზად შვეული ხე. მოკვეთეს და მისგან სამი ჯვარი შექმნეს.

მირიანის ბრძანებით მცხეთის მთაზე ეკლესია ააშენეს და ერთი ჯვარი იქ აღმართეს.

მეორე ჯვარი წარგზავნეს თხოთის მთაზე მირიანის მიერ აგებულ ეკლესიას, რომელსაც შემდგომ წმინდა გიორგის სახელი დაერქვა.

მესამე ჯვარი კი, ნინოს რჩევით, ქალაქ უჯარმის წარგზავნეს და იქ დაასვენეს.

მეფე მირიანმა კირითხუროთა იხმო და უბრძანა:

- ერთი ეკლესია ერუშეთის ჩაუყარეთ საძირკველი, სადაც უფლის ფერხთა ფილარი ინახება, ხოლო მეორე - მანგლისს, სადაც უფლის სამსჭვალი არიან.

მეფე მირიანი ცნობილი გახდა ახალი სარწმუნოების, მართლმადიდებლობის აღორძინებით, ეკლესიათა შენებით, ეპისკოპოსთა, მღვდელთა პატივისცემითა და გამრავლებით, გლახაკთა მოწყალებით. ღვთისმოყვარე ერს ... სახელის თაყვანს კვლავ სავსე ... მეფე ... ნინოს მოციქულობით, მთავარ ეპისკოპოსად და ქრისტიანობის სარწმუნოებაზე მოაქცია ... და ხალხის კეთილ დიდებულ სულის ქრისტე.

ნინომ სული უთხრა მეფე მირიანისა და ნანა დედოფლის მონათვლის ამბავი, უამბო ... ცხოვრების სასწაულების შესახებ.

დედოფალმა სურვილი ნინოს თავისთან დღესასწაულზე წაიყვანა. დღესასწაულზე განსაზღვრულ ... ხელი ... კურთხევას, მონაწილე ყოველი ... სასულიერო მოღვაწეობა, გალობით, სულიერ-სასოებით დაშვენებული. სულით თავის ხალხს აუწყა მირიანისაგან ნათლისღების ამბავი.

- ამ ქალმა, ღირსეულმა ნინომ, გვიქადაგა ქრისტეს სიყვარული, ძალდაუტანებლად და გვასწავლა აღსრულება ღვთის სჯულისა. დღეიდან ჩვენც ქრისტეს მიმდევარნი ვართ, სჯული ღვთისა ჩვენთვისაც კანონი უნდა იყოს, ისე გვეშველება თუ როგორ უნდა იცხოვრონ მორწმუნეებმა.

ნინო ხალხს მიმართავდა:

- ამიერიდან ეკლესიაში ღვთისმსახურებას უნდა ვესწრებოდეთ, მონაწილეობდეთ ვლოცულობდეთ მას. საღმრთო წერილს ვკითხულობდეთ, შემწეობა უნდა აღმოვუჩინოთ ღარიბთ, უძლურთ, ავადმყოფთ და დაუძლურებულთ, ყოველთვის საქმიანობაში მყოფნი, შევეწიოთ თავის მისას ზვარი. დავიმახსოვროთ ყველა ქადაგებული და ცოდნილი ცოდნა მონანიებაში. გვახსოვდეს ყველა ადამიანი, როგორც თავი თვისი, სხვისთვის ყოველგვარი კარგი გვინდოდეს, კმაყოფილნი ვიყოთ მით, რაც გვაქვს, რადგანაც უფალი გვასწავლის: არა გული გითქმიდეს ცოლისათვის მოყვასისა შენისა, არა გული გითქმიდეს სახლისათვის მოყვასისა შენისა, არცა ყანისათვის მისისა, არცა მონისათვის მისისა, არცა მხევლისათვის მისისა, არცა ხარისა მისისა, არც კარაულისა მისისა, არცა ყოველისა საცხოვრისა მისისა, არცა ყოველისა პირუტყვისა, რაოდენი მოყვასისა შენისა.

ქრისტიანობა გვასწავლის მარტო ცუდ საქმეს კი არა, ცუდ სურვილსაც, ცუდ ფიქრსაც, რომ ცუდმა ფიქრმა და სურვილმა არ მიგვიყვანოს ცუდ საქმემდე...

დედოფალი ნანა ზეცად ხელაპყრობილი თავის ხალხს ელოცებოდა:

- ღმერთმა მოგვცეს სიძლიერე შევინარჩუნოთ სიცოცხლეზე, ქვეყნის ერთობა და მრავალსაუკუნოვანი, ნაკვალევის სიწმინდე, გულწრფელობა.

ნინო კმაყოფილი უყურებდა ხალხის გულწრფელ ლოცვას და უხაროდა უფლისთვის დაუხარელი ხალხისა.

მალე დასამშვიდობებლად დარბა, უფლის მოციქული ნინო დასნეულდა, ერთადერთ თავის ქოხში ლოცულობდა.

ნინოს ნანა დედოფალი ეწვია. ნინომ დედოფალს წერილი გაუწოდა და უთხრა:

- მეფე მირიანს უნდა ეახლო და შენი ხელით მიართვა ჩემი წერილი.

ნინო მირიან მეფეს სწერდა:

იესო ქრისტეს ერთგულ მონას, კეთილმორწმუნეს, წმინდა სამების აღმსარებელს, წმინდა მეფეებთან შეერთებულს, მეფე მირიანს.

შენ გაამართლე ქება ყოველთა შემოქმედისა, რადგანაც შენი მეფობის დროს მოხდა უფლისა მის განცხადება.

გიხმობ, ნარჩევო ზეცის წმინდა მამამთავარო, კეთილო მწყემსო, რათა მომცეს საუკუნო სულის საგზალი, რადგან ჩემი ამ ქვეყნიდან წასვლის ჟამი მოახლოებულია.

ნანა დედოფალი სასწრაფოდ თავის მხლებლებთან ერთად წამობრძანდა სეფეწულებს და ეპისკოპოს იაკობის სასახლეებად, თავისის სიცოცხლე. მირიან გზა განვლო დედოფალმა. მიაღწიეს მეჯლისთა ნახეს, მდინარე არაგვი მოედინებოდა, მისი გაღიდება მეუდლებული იყო. ახალგაზრდა მხლებლებმა ცხენები წყალში შეაგდეს, მაგრამ მყისვე უკან მოიქცნენ.

მაშინ დედოფალმა ნანამ წმინდა ჯვარი გადაიწერა, ცხენზე ამხედრდა და აბობოქრებულ მდინარეს შეუტია.

მისდა სასწაულად, თითქოს გაიყო მდინარე - დედოფალი ნანა უვნებელი გავიდა მდინარის მეორე ნაპირზე.

მდინარის მეორე ნაპირიდან ამ სასწაულს თვალს არ აშორებდა მეფე მირიანი თავისი ამალით, მთავარეპისკოპოსი იოანე და ყოველი ერი.

ტაძარში შეკრებილმა სტუმარ-მასპინძლებმა ლოცვით გადაიხადეს. მეფე მირიანმა ნინოს წერილი წაიკითხა, ცრემლით დაასველა. დაუყოვნებლივ გამგზავრება ბრძანა. მას თან ახლდნენ მთავარეპისკოპოსი იოანე, დედოფალი ნანა და შვილი მირდატი. მთავარეპისკოპოსმა აღასრულა საიდუმლო ზიარებისა, ნინო აზიარა.

მეფე მირიანმა შეკრებილ ხალხს მიმართა:

- ნარჩევნო ჩვენნო ჩვენი განმანათლებლისა, მოციქულების მსგავსი, გამხსნელი მრავალი ღვთისა, ადამიანებს საიდუმლოებით მაცხოვრის ძლიერად წმინდა სიმრავლე ერთად დიდი შრომით, ღვაწლითა და საიდუმლოებით მიამიტებული ისევე ლოცვისად და სათნოების ჩიქრა, როგორც მოციქულნი ამ მხარეს.

ხალხმა რომ გაიგო, ნინო მოიცვალა, ატირდა. ყველა ცდილობდა, რაიმე მცირედი მაინც მიეღო მისი სამოსელიდან, ან შეეხებოდნენ მის ღვაწლმოსილ ცხედარს. მეფე მირიანმა, მისმა ვაჟმა და დიდებულებმა ძლივს შეძლეს ხალხის დამშვიდება.

მეფემ თავისი სურვილი ხალხს გამოუცხადა:

- ახლა წმინდა გვამი ჩვენი განმანათლებლისა უნდა წავასვენოთ და მცხეთაში სვეტიცხოვლის მახლობლად აშენებულ წმინდა ტაძარში დავკრძალოთ.

მიუდგნენ ცხედართან, მაგრამ ძვრა ვერ უყვეს. გაოცებულებმა ერთმანეთს გადახედეს. ნინოს ცხედარი ვერავინ დაძრა ადგილიდან.

მეფე მირიანმა ბრძანა:

- დავმორჩილდეთ, ჩვენი ყოფნის მეუფის ნების სურვილი ჩვენი განმანათლებლისა. ნინო აქ, დაბა ბოდბეში დაკრძალონ, სადაც საუკუნოდ განისვენებს, და მისი სურვილისამებრ იყოს.

უბრძანეს აქვე აშენდეს ტაძარი, დამკვიდრდეს საეპისკოპოსო.

იდიდოს სახელი მეფე მირიანისა, რომელმაც საქართველოში პირველმა მიიღო ქრისტიანობა. იდიდოს სახელი წმინდა ნინოსი, რომელმაც ქართველებს ქრისტეს რჯული უქადაგა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

## ამირან მიქაუტაძე

ამირან მიქაუტაძეს დაბადებიდან 70 წელი შეუსრულდა. ჟურნალ "მნათობის" რედაქცია ულოცავს პოეტს ღირსშესანიშნავ თარიღს და უსურვებს შემოქმედებით წარმატებებს.

●

ბოლოს და ბოლოს, გავიდა ზამთარი,
ჩადგება ქარი, დაღლილი ქროლვით,
ბოლოს და ბოლოს, თეთრი სუდარა -
სასაფლაოზე გადნება თოვლი.

ბოლოს და ბოლოს, აფეთქდებიან
ტოტები ნუშის,
ტოტები ტყემლის
და მიტოვებულ ძვირფას საფლავებს
დაედინება ენძელას ცრემლი...

### ეჭვს

შენ შეგიძლია ითარეშო თავაწყვეტილად,
დაღრღნა, - გულს მწარედ მეჭიდობდე ნემსის წვეტებად.
ნაღვლის სამსალა მასვა, დამსვა მზეუჭვრეტელად.
იმედი ყველა დამისეტყვე დარდის ღრუბლებით...
არ შემიცოდოთ არ დამინდოთ, როგორც მკრეხელი...
მაგრამ ერთ იმედს, - რომ აფხაზეთს კვლავ დავბრუნდებით,
ნუ შეეხები!.. გევედრები!... - ნუ შეეხები!!!

●

შენზე წუხილი ისევ გამშოლტავს...
სულით ხორცამდე ვარ გაძარცული,
ვით სხვას, ბედნიერს, კი არ
დამშორდა, -
წყვდიადმა შთანთქა ჩემი წარსული.

სულ ცრემლად მექცა რაც მიმღერია,
(შენ მაინც სად ხარ, ულამაზესო?!)
ვით ცა - უმზეოდ, არაფერია
ჩემი წარსული უაფხაზეთოდ!

ნუთუ, აწ ვეღარ, ვერასდროს
გნახოთ?
ფიქრში გატარებთ, როგორც
ავგაროზს,
შემორღვეული ბაღი, ვაზნარი,
ჩამოქცეული ჩემი სახლ-კარი!..

წყვდიადი ადგას საყვარელ წიგნებს,
მზის ჩუქურთმიან ლამაზ კარადას,
თუ ვეზიარები ჩემს საოცნებოს -
მზიურ ოცნების ცისფერ პალატას?

ლურჯ დღეებს, ფერად იმ გაზაფხულებს
გადავიწყების ფერფლი ეყრება,
ბერად შევდგები და ვიმარხულებ, -
გულს აღარ მჩხვლეტდეს ჯავრი
ეკლებად.

ზღვისპირას ტირის ჩემი ბავშვობა,
ვხედავ, ვერც ვხედავ, არც რამ არ თქვა,
წარსული თითქოს კი არ დამშორდა, -
ღამის უძილო წყვდიადმა შთანთქა!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

## გოდება სოხუმის დაცემაზე

ზღვის და მზისფერად ნაშენო,
მზიანო კერავ, კოლხურო,
გულს ეტირება... - უშენოდ
ვაი ჩვენ, ჩემო სოხუმო!

შვერნა ქართული ნამწვავად,
აწ ბნელ მანტიამოსხმულო,
ვინ დაგცა,
ვინ გაგამწარა,
ვაი, შენ ჩემო სოხუმო!

ხალხო აყრილო, დევნილო,
ჯავრისგან გულგამოხრულო,
ნამკვდარო, დღემოწყენილო,
ვაი შენ, ჩემო სოხუმო!

რა ავი სული დაგვეცა,
რა ცოდვის კითხვით ვივსებით,
საცხოვრისი თავს დაგვექცა,
მამულში დავალთ ხიზნები.

გვანგრევს - ისევ ვშენდებით,
დაგვხოცეს - ვდგავართ ცოცხლები,
გაგვქარცეს, - სული მდიდარობს,
მზის რწმენით შევიმოსებით...

ზღვისპირი გვშვენის არშიად,
მზისფერო კერავ, კოლხურო,
ვინ დაგცა,
ვინ დაგაქცია,
ვაი, შენ ჩემო სოხუმო!

●

ღრუბელი ღვივის ცის ნაწყნარეში -
მზის და ალუბლის ფერთა საუფლო,
ისევ გეძახი უხმო ალერსით,
ისევ შენს ძვირფას ლანდთან
ესაუბრობ...

ზამთარი მოდის და ცეცხლს მოიჭნევს
და ქარში ქარვის ქრება ფერები,
ვით ნაკადული მძიმე თოვლის ქვეშ,
დრო ისე ჩუმად მიიპარება.

მზის ათინათი ზღვაზე არ ქრება,
მზე ზღვაში ოქროს თმებით დაება,
და კვიპაროსთა ლურჯი ფანქრები
ცის სილამაზის წერს უკვდავებას.

ზღვა, დიდოსტატის ფალმით ნახატი,
დაცრეცილია თეთრი ნისლებით...
ნეტავ გათავდა,
მართლა გათავდა
და აწ შენს ხილვას ვერ ველირსები?

## ცხუმი

- ცხუმო! - განგაში, ზარნამოკრული...
მირთი იელვებს შენი ირანი,
და მექანდება გული მოკლული,
როგორც მოხეთქილ წყალში ბორანი.

- ცხუმო! - წაცემა ხანჯლის კოტამდე,
ველში სიკვდილის ბინდის დაქარგვა;
აჩრდილი ჩემი მაინც ეხეტება, -
მოიკალ, არ სჯერა შენი დაკარგვა!

- ცხუმო! - ზღვისფერში თეთრი, სალუქი... -
განუსჯელობის წმინდა ზვარაკი...
ხოხბის ქალაქის გულს მითბობს შუქი,
გულს მიკლავს დარდი ჩემი ქალაქის.

- ცხუმო! - შერყევა ჯიუტი რწმენის,
ალელვა ლოცვის უწყალო ღმერთთან,
და... უმწეობის ობოლი ცრემლი,
მწარე, ვით შხამი, შიგ სულში წვეთავს...

ბიბლიოთეკა

ლევან მილორავა

# სიკვდილია

### მოთხრობა

რანაირი სოფლით-მერიდიანის, რაც უკულტურო და მაკვარანგებს ცუდა მეოლოდა მაღალ ლამური მიყავს მობილი არიზემა, სულ რაღაც მეიდე-რვე წლის ყვარნოციასათვის საკუთარ კლუბ-სამეზობლოს მეტისხელად საკვტილია მეურქმია?! და ეს მერქმეული მეტისხელი სრულებითაც არ გახლდათ ერმეს მიერ ისე, მიაპარად ნამოისარული სიტყვა! ეს მეტისხელი იმ სამაგალითის, ძონძულიანმა, სადღრთობოვლივ საყოლ არიონწოლმა ბიჭმა თავისი ქცევითა და უკუღმართობით დაიმსახურა!

ბიჭუნას, ამქვეყნად, რომ იტყვიან, უბედურ დღეზე გაჩენილსა და ბაჩანად მიუვლებელს, არც დედა ჰყავდა და არც მამა.

მამის, კოლიას, ქორწინებიდან ხამი თვის თავზე, წითელი არმიის რიგებში უკრეს თავი და რაიონის სამეურნეო "ტილარნი" გაგზონმი შეეჩროლდეს, თრი კვერის თავზე ბელორუსიის სასაზღვრო ქალაქ ბელოსტოკთან დაანახეს ზეცაც და მიწაც!

ეს გახლდათ ორმოცდაერთის მაისის თვის მიწურული...

იუნისის ოცდაორს ჰიტლერმა ომი წამოიწყო და ეს ჯერ კიდევ ფილმოდელებელი, უზევრულებელი სახარბაზე ხორცი - კოლია გამორჩეუ ისე მოჩუდა გერმანული "ტიგრის" მუხლუხქვეშ, თოფიც არ ჰქონდა გასასროლი...

დედა - თინიკო ორმოცდაასამის დასაწყისში პარტიზანობაში ტიფმა იმსხვერპლა მაშინ, როცა ბიჭუნა ორი წლისაც არ იყო. ისე, რომ ავადმყოფი, ნეკროზის ქარებისგან განამტრული ბეჩია დედის ხელში ნამოჩრტილ მარტოს არც დედა ახსოვდა და არც მამა.

სკოლაში სულ ორიოდე წელი თუ იარა და მერე ისე შეძულდა წიგნიც და სკოლაც, არცერთ იმათგანს სათოფეზეც აღარ გაეკარებოდა და ამისი მიზეზთა-მიზეზი უფროსმამრ ბავშვში აღძრული ადამიანური შური გახლდათ და სხვა არაფერი!.. ბიჭუნა მთელი ორი წლის მანძილზე ხედავდა მისი თანატოლები როგორ მოჰყავდათ და მიჰყავდათ სკოლაში და სკოლიდან დედებსა და მამებს, ბებიებსა და ბაბუებს, მაშინ, როცა მას არავინ ჰყავდა მიმყოლ-მომყოლი...

- ჩვეულებრივ აღარ წავალ სკოლაში! - კატეგორიულად გამოუცხადა ერთ დღეს ავადმყოფ ბებიას და იმ დღის შემდეგ სკოლისაკენ პირიც აღარ უქნია.

ვერც ისე არ ეუბნებოდა ბიჭმა, რავარც ამ ჩუმა ბავშვის წიგნი და სკოლა და რაც უფრო, ამდა, ერთადერთი მეგობრებიც დამოუკავა?! - თავს იმართლებდა ფეხების კუთხე-სამეზობლოს წინაშე, თუმცა, თვითონ წიგნიერ ქალს, შესანიშნავად ესმოდა სწავლა-განათლების ფასი და ამდენი მაინც მოახერხა, რომ ბიჭს ბატონიყმურად ულულაბისა და დამარცვლით ნაწერ-ნაბეჭდი ეკითხა.

ეს იყო და ეს! ამით დაესვა წერტილი ბიჭუნას სწავლა-განათლების საქმეს!

●

ბავშვობიდან, რომლისაზეთაც, როგორც გარშუალ ბიჭუნას ქვის სროლა შესაშურად ეხერხებოდა, - წერისნური საშინელს არ ააცდენდა, რის გამოც კუთხე-სამეზობლოში ჯერ ქვასროლია, ხოლო შემდეგ, უფრო მოგვიანებით, სიკვდილია შეარქვეს და რატომ მაინცა და მაინც სიკვდილია, ამისაც მოგახსენებთ.

მარტოსულობით საოცრად დასევეულებია და დაბოლმოლმა ბიჭუნამ, მაშინ, როცა სულ ექვსიოდე წლის იყო, ბებიას ჰკითხა: ჩემს მშობლებს რა მოუვიდათ და რატომ ვარ მე დედითაც და მამითაც ობოლიო?!

დედისამ ბავშვის გასაგებ ენაზე აუხსნა მარტივად: დედაშენს სასიკვდილო სახადმა გადაიყოლა, ხოლო მამა გერმანელმა ოკუპანტებმა მოგიკლესო!

- ოკუპანტები ვინ სიკვდილი არიან, ბებო?! - იკითხა ბიჭუნამ.

- ოკუპანტი მტერია, შვილო, რომელიც შენს მიწაზე, შენს სამოსახლოში შემოიჭრება, აგიოხრებს, აგიკლებს, გაგძარცვავს და დაგიმონებს! - ზუსტად განსაზღვრა დედისამ ოკუპანტის ცნება.

მოდა, ამისი გაგება ეკლდა ახლა, უამისოდაც ტვინწაღრძობილ, მაკვარანგებს და უბიაზ ბავშვს?!

იმ დღის შემდეგ დედისის ნაგოზავრევ-ნათლისეულ ბავშვის ჭკვიანობაში შემოჭრილ ყველა ფრთიან-ფრინველს: ქათამს, იხვს, ბატსაც თუ ინდაურს მომხდურ ოკუპანტად აღიქვამდა და თავისი ხელით გამოთლილი შურდულით, მუხრის ავლებდა დაუზოგავად...

პოდა, იყო ერთი რამ წიოკლე-კივილი, გამოშვი და გაგიჟებდა მთელს კუთხე-სამეზობლოში, მაგრამ უკუღმართი ბავშვის ბაბუნის "ოკუპანტების" ხოცვა-ჟლეტაზე ხელი ვერაფრით აალებინეს! პირიქით, უფრო მეაცრად იმუქრებოდა: მიხედეთ მაგ თქვენს ოკუპანტებს, ნუ დადიან ჩემს სხეულში ეზო-გარეშემო, თორემ, შეგითვლით სიკვდილის რეცეპტი გამოწერილი მაქვსო!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჰოდა, მეტი რაღა უნდოდათ "ენამაკუტ" ხალხისენებს?! ფრთაშესხმულთა დაუზოგავად და გამეორებულად მხოლოდ ბაჩანას მეტსახელად სიკეთილით დაბნეულებს და იმ დღიდან ყველა, დიდი თუ პატარა, სიკეთილით მოიხსენიებდა!..

●

ერთ დილამარის დაშვებული მწვერვალით ჩასწვდა...

დღეები დღეებს, თვეები თვეებს, წლები წლებს მისდევდა და რაც დრო გადიოდა, სიკეთილის ასაკთან ერთად ფეხბურთის აკადემიურობაც მატულობდა და სულ უფრო და უფრო სამშვენისთვის იღებდა, ნებერის ქარში გული შეეძლო სანყალ ფეხბურთის და თითქმის სახელმწიფო დონეზის მიაღწევა.

ნუხდა მოხუცი, ძალიან წუხდა. დღე და ღამ ერთადერთი ნაგრიამისა და ნამიერის მომავალი ეძება თვალწინ და ყველას იმას ეკითხებოდა, ჩემს ბაჩანას მიმიხედეთო!

ჰოდა, ერთ დღეს შეიკრიბნენ კუთხე-სამეზობლოს მამაკაცები: რა ვქნათ, ამ სიტოდავ, იმიტ ბიჭს, რა მოვუხერხოთო?!

- სტავლა და ნიჭიც მაგას რით არ უნდა, ეს ამ კუთხეში კაცმა კი არა, ვაცმაც კი იცის! - დიბეგდ დაიწყო მჭევლეში დომენტიმ, რომელიც ასაკით, ჭკუითა და გამოცდილებით ყველაზე პატივსაცემ კაცად ითვლებოდა კახიანობით ხელოსანთა შორის. - კი, კი ეს ასეა, მარა, ბოლოს და ბოლოს რაღაც გზას ხომ უნდა ენიოს ეს დაბადებიდან ბედდაწყვეტილ ბალღს?!

- ლარიცით სწორი და მართალი სიტყვა იყო, დომენტი ჩემო!.. დიდ სტავლა-განათლებას ვერც ჩვენ დაუკლებნით, მარა, ამ ჩვენი ალალი შრომით მაინც ხო ვარსებობთ და ხო ვაკეთ რაღაც, ჩვენ ჩვენი საქმე?! - მხარი აუბა დომენტის დალაქმა კონიამ.

- ბოლოს და ბოლოს ამდენმა ხელოსანმა ერთადგალაში სწორ გზაზე ვერ უნდა დავაყენოთ?!.. მა ბიჭს ხელიდან რომ ნევიდეს, ე სიტოდავი ფეხბურთის მოკვეთება და მერე არც ჩვენ გვექნება ქვეყანაზე თავი ამოსაყოფი!.. სხვა თუ არაფერი, სიკეთის ნაყოფებით, ღმერთი არ გვაპატიებს, არა!.. კი, კი, ამაა??!! - თქვა თავისი საოქმედი "ზამოუნიკმა" ტარასიმ და გულისტკივილით დაბერილი ენა ჩაღლაპა.

- ჰოდა, რა ექნათ, ხალხო, რა?! - ისევ დასვა კითხვა ამ ბჭობის მოთავემ დომენტიმ.

- კი, ახლა, დომენტი, ნუ გაყვარს ხოლმე საქმის განვეგა და გართულებას!.. რა უნდა ექნათ და ერთადრთმა ჩვენგანმა უნდა ევიყვანოთ ე ბიჭი შეგირდათ და ვასწავლოთ რამე ხელობა!.. ააა, ესაა და ეს! - მტკიცედ და ერთპირად თქვა ასენიზატორმა ალფეზიმ.

- მაგალითად რომელმა ჩვენგანმა და რა ხელობა!? - იკითხა დომენტიმ.

- მაგალითად მენ და მენი ხელობა! - ბოროში მოაბალა კონიამ დომენტის.

- თქვენც ასეთ ფიქრობთ სხვებიც? - მოუბრუნდა დომენტი დანარჩენებს.

- კი, ბატონო, კი! - მოკლედ მოსჭრა ტარასიმ.

- მენით დაიწყეთ, დომენტი, მენით! - დაუმატა ტარასიმ ნათქვამს ალფეზიმ.

- კით, ბატონო, მასე იყოს! ... მე თანახმა ვარ და ენახოთ რა გამოვა! - მკაცრი ყოფმანის შემდეგ თქვა დომენტიმ.

მამაკაცთა თავყრილობის ეს გადაწყვეტილება მწიღლარე ფეხბურთის რომ მოახსენეს სიხარულით აცრემლებულმა გულით დალოცა მთელი სამეზობლო, განსაკუთრებით კი დომენტი და იმისი მეუღლე-მომავალი, მეთე ვერა, ღმერთი გადაუხადოთ სამაგიეროს სუყველას!

●

ბაჩანა დიდი მონდომებით შეუდგა თავისი მოვალეობის შესრულებას და ისტატიც დიდად კმაყოფილი იყო შეგირდის საქმისადმი ერთგულებით, მეცადინეობით, პატიოსნებით.

შეგირდი დილაადრიან ნამიუარდებოდა ლიოსინიდან, ხელ-პირს ცივი წყლით დაიბანდა, იმდიაც ნაიხეშმისებდა და გიჟივით გარბოდა სახელოსნოსკენ - დახვეტავდა, დაასუფთავებდა, ქურამი ნახშირს ჩაყრიდა, ცეცხლს მოუნთებდა და საბერველით გააჩაღებდა. ასე, რომ სამჭედლოში მოსულ დომენტის საქმის დასაწყებად ყველაფერი მზად ჰქონდა.

ინვებოდა სამუშაო დღე. დომენტი უხსნიდა შეგირდს რა როგორ უნდა გაეკეთებინა საქმე რომ წინ ნასიელიყო და ბაჩანაც დიდი გულისყურით უკიდებოდა ყველა დარიგებას.

- ამ ბალღმამ თუ ასე გააგრძელა, ამისგან კაი მჭედელი დადგებაო! - თქვა ერთ დღეს ამქრის საკრებულოში დომენტიმ და იქვე დაურთო: - მართალია, ჩვენს დროში მჭედლობას ფასი თანდათან ეცემა, მარა ქარხანაში რო წევიდეს და იქ იმუშაოს, რაცა, ცუდი საქმე იქნება, თუ??!!

შეგირდის ერთგულებას და შრომისადმი მეცადინე დამოკიდებულებას ოსტატიც სათანადოდ აფასებდა: კარგად აჭმევდა და ასმევდა, აცმევდა, ახურავდა და თვეურად დადგენილ გასამრჯელოს უგულებლოდ ფეხბურთს აძლევდა, ბალღისას მოახმარე და შენთვისაც მოიხმარეო!..

ეს ასე გაგრძელდა გვიანი შემოდგომიდან მთელი ზამთარი და გაზაფხული, მაისის თვის მოლოდინში, მანამ, სანამ ამ ერთ ნაცნობ დღეს ბაჩანამ თავი არ შეირცხვინა.

იმ დილით, ადრიანზე, როცა ოსტატი და შეგირდი გრდემლზე სახნისს კვერავდნენ და გავარვარებულ რკინის ნაჭერს მონაცვლეობით ურტყამდნენ, სამჭედლოს ეზოში, ალუბლის ხის ტოტზე მამალი შაშვი შემოჯდა ჭიხვინით... ეს ის მამალი შაშვი გახლდათ, საბედისწეროდ რომ შეეჩვია ფეხბურთის ეზოში მსხმოიარე ხავერდოვან ბალს და თუთას რომ

მეულის გასკდომამდე მიაძლებოდა, მერე გაფრინდებოდა და სიფმინდეც მიშვებს, ჩარიდების, რბილების მთელი ჯგრო მიჰყავდა დასახაჯრებლად.

ერთ მთიულის რამდენჯერ ამოიღო მიზანში სიკეტილამ ეს გარეწარი მამვი, მაგრამ კოქეტლურის ააცდინა და ეს ამეზარი ფრინველიც ქარფხით გაექცეოდა ფეხლის ეზოგარეთ, თითქოსდა დასცინისო ფეგრგალი მარილეული...

პოდა, აი ახლაც სახელოსნოს ეზოში ალუბლის ტოტზე შემომჯდარ ფრინველშესიკეტილამ სწორედ ის მამალი მამვი ამოიცნო!.. დიან, ამოიცნო და მერისძიების უდიდეს ოფლით მთელ მის არსებაში:

- იკუმანტი!.. აფუსი მძარცველი და მოპარეულა! - შეხძახა სიკეტილამ და სასრის ზოსავან გონივარულემა თავისი ერთი გრდემლზე დადებულ გავარვარებულ რკინას ააცალა და ოსტატის მარჯვენას დაჰკრა გაშეტებულად...

ოსტატმა სიმწრისაგან ერთი კი შეიკრხილა და გულშეღონებული მიწაზე გაიშხლართა...

სიკეტილა გაშოცნდა. ჯერ თვითონ ფეხდა ეგონა მიეცეხა დამამტავრებელი ოსტატი, მაგრამ მარტო რომ ფურდეფის გახდა, სახელოსნოდან ყვირილ-ყვირილით გამოვარდა და მთელ კვრის-სამეზობლო ფეხზე დააყენა!..

მთელი ქეჩის თვე კაცს ფორტუნატის მარჯვენა ხელი განისკურნებ მაფ თავსაფარზე ჯანჯუხა ჩერჩილასავით, თაბამორში ამოულებული...

●

იმ დღის მერე თითქმის მიოულიწელიწადი სიკეტილას აღარსად უმუშავია, მაგან სიმამ ფეხდოსს მილადარ ჩავარდაღოსგონა. პოდა, ამის მერე რადა უნდა ექნა საწყალ ბეჟფადაშვილ ყმაწვილს?! სხვა თუ არაფერი, სმა-ჭამა, არსებობა ხომ უნდოდა მას და გამწირდულ ბებიასაც?!.. უცდრაფმა სიკეტილეთ აიძულა მამისეის დამბრუნება დაძველებოდი ლეინის წვრტში, მაფია ფქსისგახმიანებელი, რომელსაც, მთელი მაღასხენის მხარე გაუშარებდით და სოფსაშინოთვის, შეფსუსაფლად "აგარიონას" ეძახდა (ვოითიმდა, აგარის მიქირი და რიონის წყალიო!). მარიალიაცდა იმ დროის უკვე მომხრალებული ლეინის შეკეთებლით მორის იმეოლად თუ მოიძეულდოთ. ამ საქმეში ისეთ გაქნილ და შეეხელოვნებული პიროვნებას, როგორიც მაღლაკო ფუქსიანიძე იყო.

შემთხვევაშ მეგნების ბიჭი ბაჩანის თავითდან არ მისდიოდა თვალში ხალხისაგან დაცლამზულ და აღელვებებული მაღლაკო ფუქსიანიძე და მერე საკუთარი თვალით რომ ინახა თუ როგორ აკეთებდა ლეინის ქოჩაზე დაბღიფელი მაქროს დაყრით და რიონის წყლის მეშვებით ეს სიჩდისაგარეგხელი და ყველაფერსიკავერებელი ფუფულებიანი და მოიურეთის გაკეთებული ლეინის როგორი ამაგრებდა მორფუანი ხიპარით და მერე იმ "ღვინის" როგორ ყიდდა არამარტო უცხო კლიენტებთან, არამედ ახლობლებისას კი, საიდრამ შეიძლება და დაიძოლება თავის "ბაზიცნზე" და მომენტს ელოდა, რომ მასზე მერე ეძია, რომ იმისი კაცობა სამზიანიზე გამოეჭკნებინა და ამისი მეშთეგვავა. სულ მალე მიეცა!..

●

ავარისტის მიწურულის სიცხით დაალხული საღამო ჟამს მაღლაკის ცოლის ბიძაშვილი, მეზობელი ბათუა წეცუბაძე გამოეცხადა და ამცნო: ორი კვირის თავზე ფელრისა მიჭის ქორწილი მაქვს, ათას კაცზე გაანგარიშებული და აბა შენ იცი და შენმა კაცობამ, ლეინოზე სხვასთან ხუ გამიშვებო!..

ასეთ საარჯაით მუშტარს და იმასაც მიძარის მაღლაკო "აგარიონა" დაკარგავდა?!

დაპირდა, დაფიცდა მოცდარე, მისგან ჩეც დატოვა, ლეინის ნალების დღეზეც შეთანხმდნენ და ისე დაშორდნენ ურთმანეთს სიტ-ცოცხლის მომამბელი.

მოგეხსენებათ, სეკტემბრის თვე იმერეთში ლეინის სიმცირისა და ნაკლულობის თვეა, ძველი შემშლილია, ახალი ნაადრეუა!.. პოდა, ტრონანახევარი ლეინის გაკეთება არც თუ იოლი საქმე გახლდათ, თუნდაც ამ საქმის ისეთი მაღალი რანგის სპეციალისტისათვის, როგორიც მაღლაკო "აგარიონა" იყო!

- აბა მიეფცდით ახლა ჩვენ საქმეს! - ერთი თქვა მაღლაკომ და დაინყო ნაშვების საღამოები გამზე-დამხმარე შეშინასთვის. მთელი კვირა ისაღლიდა და იყიდა მაღლაკო ფუქსიანიძემ, თვითონაც გინაშდა და სიკეტილასაც გაანება. ბოლოს როგორც იქნა სანდოელს რომ მიაგნია, წელ-მაქარი ლეინის სიმაგრისათვის საჭირო რაოდენობის მორფეიც დაუმატა და მხოლოდ ამის შემდეგ დაამშვიდდა და მოისვენა.

ფულისმშვენიერების ხალხის უპრეტესობა ძუნწები არიან. მაღლაკა "აგარიონა" კი თავზე ძუნწი იყო. მთელი ამ ნადახირეეს, ხანამეში ლამეების სიზღვარ ბაჩანის ერთი წოთელი სამოფმინიანი მიუცდი და იმით გაუსწორა ანგარიში!

შეურაცხყოფილმა, ამბარტავამა ყმაწვილამ თვეუგურაკა "აგარიონას" საქციელი.

- "ეხე იცი შენ მე სულელათაც მთელი, ხომ?!.. ვნახოთ აბა ვისი აჯობებს!" - გაიფიქრა ლეინის საწყობში მარტოდ დარჩენილმა ბაჩანიმ და იქვე, იმ წუთას სიკეტილის რეცეპტი გამოუწერა თავის "ბაზიცს", ნასალებად გამზადებულ ლეინის კასრებში ორმაგად და სამმაგად მორფის დოზა დაამატა...

●

ბათუა წეცუბაძის ქორწილში მომხდარი ამბავი ლეგენდარულად გავარდა მერე დღეს მთელს ქუთაისში და ელვის სისწრაფით

ბიჭვარა როგორც ქალაქში, ისევე იმის შემოგარენშიც!.. შემთხვე-შემხვედრ ქიქის შერე ვინც ლუდის სვამდა ყველა ხვრინავდა!

მოდა, იმ დღის შერე ქუთაისური ბალისკარული პერიოდშია, ლითანაზარა ბიჭები ჯიბეებს რომ ამოიფხეკდნენ, სამაგიეროდ გაიძახოდნენ: ბალახებში, შალიკია ფეხებიანის ლუდის წერტილს მიეკედლებით, იმის ლუდის ქრი აქეს შეეგროთ!

ეს შავერი ქუთაისში დიდხანს ცოცხლობდა, მის შერე კი, რაც რომ შალიკო ფეხებიანის ლუდის წერტში ბალახებში კარგა ხნის მისვლენული იყო.

●

დრო ყველას ტკივილს იხელებს და კურნავს! - ძველებისგან გამიგონია და ასე მოხდა ამ შემთხვევაშიც: დროშ სიტყ და კრინი ისევ დაბრუნდნენ სათამაშოად, რა მიუყვირებინათ ისეთი, რომ გზისაკენ ცენილი, უმისამართო ყმაწვილი რამეთანობდ სხირ გზაზე დაცურებინათ.

ვინ რა თქვა და ვინ კიდევ რა და ბოლოს, "ლამის ოქროს" მზიდავმა ალეკზიამ ამოილო ხმა:

- აგერ ჩვენს გვერდით სიახლოვეთია მეურნეობის გარაჟი რომაა, გაზ პიდისისტ ალიხის ჰყვერე რომაა ჩიტოოი, ის რო იზამდეს სიკვდილი და ამ ბიჭებს მოპოშნი კითო ვიყვანდეს, სიკვდილის ბეჭს ძალიც ვერ შეეყურებს!.. აა, როგორ იქცევით თქვენ?

- უყურე შენ ამ ფეხსაცმელს, რა სიბრძნე მითხრა?! - შეჰყვირა დალაქმა და ნათქვამს დაუმატა: ლუკმამური ქე მაინც არ ეძებს სიქმარის, შეუდერი დღეს პირველი კითხა!..

ალეკზიას აზრი ყველას ქუდში დაუჯდა და ერთად მიადგნენ ჩიტოოას.

ჩიტოია მიქელაძემ კი ვეგრინისა და ოჯახობისგან ისმინა ამდენი დროული ხალხის თხოვნა-მუდარა და დაიახმიდა სიკვდილის "მოპოშნი კოპის".

●

ის დღე და ის დღე!

სიკვდილიამ სულ ერთიანად იყვალა წირ მანიმდე თუ ათ-თორმეტ საათამდე ლოგინში გორავდა, ახლა "ჩაზურის" არ ვანყენოთ, დილაუთენია ლოგინიდან წამოვარდებოდა, გარეში დურთავდა თავს და მანქანის ყოველმხრივ ნეპრივში მიიყვანდა, გარეცხავდა, გაასანსალებდა.

●

მანქანა, რომელსაც ჩიტოია მიქელაძე მართავდა, ქალაქის კომუნალური მეურნეობის დამკვიძალეს ბიჟორის ეკუთვნოდა. მძღოლის, ოჯეისა მანქანით, ხშირად უწევდა კუბოებისა და სავიჩელუების გადატან-გადმოტანა როგორც ქალაქის, ისევე ქუთაისის მიმდებარე რაიონებში მოგზაურებით, ორშმოცდაათიანი წლების სანგრი ხანაში, ქვეყნის სამარშრუტე მანქანები თავსაგრელად არ მეფოდა და ჩიტო მიქელაძეს მორეული ადგილებშიც უწევდა გასვლა, როიაც ხალტურაზე გადასაყვანი კლიენტები გამუდმებით ნილმდე ჰყავდა...

სიკვდილია, როგორც მანქანის მოვლა-პატრონობის ხაკმეში, ისეც ყისმათიანი და თანაც ულრიჯად პატრონსაც აღმოჩნდა, იგი ხალტურაზე გადაყვანილი მგზავრებიდან ამოღებულ ფულს სულ კაპიკ-კაპიკ აბარებდა თავის "ხაზურის". ამის პასუხად ჩიტოია, თვითონაც კაკური პატრონსანი ბიჭების პირობებს, თავის კუთვნილ საწილის სიკვდილის სულ ძალისძალად უჩხრიდა ჯიბეებში, მანთვინაც მოიხმარე და ოჯადმეოდ ბებიასაც მოახმარეთ!.. სარგელი ფულისრომ მიიცდილა, ამისი დაკრიძალვისა და გამატიისნების საქმე ჩიტოიამ თავის თავზე აიღო და ლირსეულად მიაბარა მიწას ეს მარილიყველაზე ფერდაგი, სიკვდილის იმედიდ დარჩენილი უკუთილმოიძელები მოხუცი.

სიკვდილი სევერის თამადამ, მჭევლემა ფორმენტით, თავის უპირველეს სადღეგრძელოში ჩიტოია მიქელაძის კაცური ღირსებები აღნიშნა და მიელი, კეთილ-სამეზობლოს სახელით მადლობა უთხრა მას განეული ამაგისათვის, სიკვდილიაზე მზრუნველობისთვის.

●

ჩიტოია მიქელაძე ორმოცსაგადაცილებული, უცოლ-შვილო, მერბიჟი გახლდათ!.. აშმარტავენს, ტურიბორჩია და კუდამზიკა იმჯრელ დადგარომბელის რჩევა-რჩევაში, წლები თვალბა და ხელს შეჰ გაუშრინდა და ახლა უკვე ცოლის თხოვაზე რომ ჩამოუგდებდნენ საუბარს სიცილით იჭიტებოდა, რადა დრის ჩემი ქალის თხოვნაა, ახლა მე წესით და რიგით სიცოლმეული და განათხოვარი ქალ-ვაჟები უნდა მყავდეს!..

შეიძლება ამის გამო და ალბათ, ხშირად ამის გამოიყო, რომ ჩიტოიამ გულით შეიყვარა ცხოვრების დაუნდობლობით განწირული ეს ძინძგლიანი და სავროდობიელა ბიჭუნა და ის დღე დღედ არ ულრიდა, როცა ბავშვის ვერ შეხვდებოდა!..

დღეები დღეებს, თვეები თვეებს, წლები წლებს მისდევდა და ბავშვიაც ყრმობის ასაკიდან სიჭაბუკის წლებში შევიდა.

მუცაითმა ყმაწვილმა მანქანა კან კარგად შეისწავლა და ერთ მშვენიერ დღეს მძღოლის მესამე კლასის მოწმობა მარჯვენა გულისჯიბეში მოაყურა. რა თქმა უნდა, ყველაფერი ეს ჩიტოია მიქელაძის მცდელობითა და კაიკაცობით მოხდა.

- ბავშვიავ, ბიჭო! დრო არის ამ შენს თავს უწიო, თუქმემჯეტის შესრულდება საცაა.

ბაჩანის ტკბილსაცხოვრებელ მოჩუდა გულს "ხაზე-
ინის" ეს სიტყვები და თვალები ცრემლებით
აევსო:

- მაგდებ, ხაზეინ?! კი მარა, ამისი ფასი რა
დაჯიმავე?!.. ჯიჯი, ძინძგლიანი და აუტანელი
"ნორიახი" რო ვარ, მარა გამლევ მორობას, აუ-
ცილებლად გამოვსტროვებმ!.. კი, კი, ასე
ურჩევ მაგას!..

ამის პასუხად ჩიტოის მოეკლაძემ გულში
ჩაიკრა თავისი ნაჯაფ-ნაამაგარი ბიჭი და მისდა
გასაოცრად ხელში ჭკინტი ბიჭი კი არა, ვაჟკა-
ცი შეიგრძნო, თვქესმეტს მიღწეული, ჩაკუნთული
ვაჟკაცი!..

ახლა ჩიტოის აევსო თვალები ცრემლით:

- არა, ბიჭო, არა, შე სულელო!.. მაგიტომ
არ მითქვამს მაგა მე!.. სავაი თექვსმეტის
გახდები და შენთვის ახალთახალი მანქანა თვი-
ლემეგებული მიქვს!.. კი, აბაა?! ამაზე უკვე ვე-
ლაპარაკე კანტორის უფროსს და სიამოვნე-
ბით დამთანხმდა!.. მაგრ კი არა, ისიც კი მი-
თხრა: შენ ჩემს გულში ხო არ იჯექი, ასეც რო
მოგიფიქრებია, მაგა ბიჭი მეც ძალიან მომ-
წონსო!.. ბოდა, ჩემო ბაჩანა, ამდღეებში, რა-
ვარც კი თექვსმეტის შესრულდები, კანტო-
რის უფროსი ბრძანებას დაწერს, ახალ მანქა-
ნაზე შენი მოგრძა გადაცემის თაობაზე!.. ასე
რომ სულ მალე ცრემლიანი მანქანის ულოცავ,
ჩემო ბაჩანა!

ბაჩანამ ახლა კი ირწმუნა ხაზეინის კეთი-
ლშობილი ჩანაფიქრი:

- კაი, რაცხა ასეა, ი ცრემლიანი მანქანა
შენი იყოს და შე ეს ჩემი გაელოდველარი გად-
მომილოცე!.. უბედურის შენ უყვარხარ და
რავარც შენ იტყვი, ისე იზამს!

- მოვრჩეთ ახლა ამაზე ლაპარაკს!.. ეს რა-
ვარც მე ვიცი, ისე იქნება! ხოდა, ვიმუშაოთ
ერთად და ვიყოთ ასე მამა-შვილურად!.. მერე
ჩვიდმეტ-თვრამეტის რო გახდები, ერთი კაი გო-
გო-მეგეს შენთვის შეფარდებულს და მერე
თუ მეცხენოსნება, ქორწილი ჩემზე იყოს!

ამით დასრულდა ამ საკითხზე ლაპარაკი
იმ დღეს.

●

ჩემი ძვირფასო და სულგრძელო მკითხვე-
ლო!

შემეძლო აქ დამესვა წერტილი ჩემი მოთხ-
რობისათვის, მაგრამ ჩიტოის და ბაჩანის შორის,
გამორჩეული და გაზრდილი შორის ისეთი მეგო-
ბრობამ გადარჩინა, ისეთმა ურთიერთობამ გაიღვია, რო-
მელიც დღესაც საარაკოდაა ქცეული ყველა ჩემი
ცრემის ურთიერთობებისათვის.

ვფიქრობ კი იმით დაგმუო, რომ სიკვდილი-
ს წინაშე საზამარში, ისეც ის მამაში გამოცხე-
და, რომელის ზნანეეც სიკვდილიასათვის ყოფი-
ლიყოს რაღაც უბედურების მოსასწავებელიო!..
ფიქრ, სწორედ ის მამა, რომელიც ვერ იქნა და
ვერ მოელა სიკვდილიამ!..

●

იმ დღეს, საღამო ხანს, კანტორაში მისულ
ჩიტოის მანქანის საქმეზე და კანტორის უფ-
როსის წერილი დახვდა: დღეს, საღამოს, ლო-
მისის საბულისიანთან სოფელ ოსჩამი სასახლე
უნდა გადაიტანო, გამგრილებელის უზანგო-
თ!..

"ხაზეინ-პომოშნიკმა" სასახლე მანქანის ძა-
რაზე მოაგულეს და გზის პირდაპირ ბალდათის
მხარეს აიღეს!..

გვიანი შემოდგომის პარასკევი დღე იყო,
ჩვეულებრივი, მზიანი, ტკრისიანი და ბუნე-
ბის გაგრეების არაჩინ ულოდა!..

სიკვდილია, როგორც ყოველთვის, მანქა-
ნის ძარაზე იყო წამოსკუპებული და გამშრალი
სტვენით ირთობდა თავს...

სალიჩის ტყეში რომ შეუხვიეს, ამინდი
ერთბაშად შეიცვალა, გაგიჟდა მუხრა, ამო-
ვარდა საშინელი დასავლეთური ქარიშხალი, და-
იქუხა ზეცა, ჩაწკვარამდა და დაიწყო კოკი-
სპირული!..

ქარ-წვიმა ძვალსა და რბილში ატანდა.

- სიკვდილია, ბიჭო, ჩამოდი კაბინაში!.. ხო
ხედავ, ჩამოვიდა ცაი ძირს!

- არაფერი მიჭირს, ხაზეინ, ბრეზენტში ვარ
გახვეული! - ჩასძახა სიკვდილიამ და ჩიტოი-
მაც სიჩქარეს უმატა.

ქარ-წვიმა სულ უფრო და უფრო მატულო-
ბდა და არც აპირებდა გამოდარებას.

ბოდა, სიკვდილია რის სიკვდილია იქნებო-
და, რომ ასეთ გასაჭირის დროს, იმის ნაღრძობ
ტვინს რაიმე სასწაული რომ არ მოეფიქრებინა
და მოუფიქრა კიდეც:

- "მოდი, კუბოში ჩავწვები, თავსახურს ზე-
მოდან ლურსმნით წამოვცხებურა და ამინდი რომ
დამშვიდდება, მერე გამოვძვრები სამზეოზეო!" -
მოიფიქრა ეს სიკვდილიას ტვინმა და მართლაც
ასე მოიქცა: კუბოში გაიშოტა და ზევიდან თა-
ვსახური დაიფარა...

●

მანქანა რიონის სანაპიროს რომ გასცდა, ბა-
ლდათის გადასახვევთან, უთავბოლო ნაბადში ჩა-
ხვეული ხალხი დახვდა ამ თავსხმაში მათ დაიწილებ
გამომდგარა მანქანას. გალუმპული მგზავ-
რებიუთ იდგნენ ის საცოდავები კაკლის ხის
ქვეშ და ელოდნენ ღვთისწყალობას და აი გა-
მოჩნდა კიდეც!.. ხელის ქნევა-ხვეწნა და
ხვეწნა შეეცადა გაისმა.

ჩიტოის შეეცოდა წვიმისგან დაზიანებული
ხალხი და მანქანა ადგილზე გააჩერა.

- შენ გადაგარა, შვილო, ღმერთმა, რავარც
ახლა შენ ჩვენი გულები გაახარე! - წამოიძახა
მათ შორის უხუცესმა ქალმა და გალუმპული
ხალხი, ვისაც როგორ შეეძლო, ძარაზე ცარი-
მალა გადაიფიფლეს!.. დიახ, აცუცქულნენ მანქა-
ნის ძარაზე და დაინახეს, რომ ზედ შუა ალაგას
სასახლე იდგა... რა თქმა უნდა, ეს ამბავი არა-

კის დარჩენია სასიამოვნოდ, მაგრამ რა უნდა ექნა?! უკვე ღამდებოდა და სხვა მანქანა გამოჩნდებოდა თუ არა, ეს მარტო მაღალმა ღმერთმა თუ იცოდა, ალბათ!

ჩიტოიამ ერთი კი ამოისუნთქა ქლიენტებს: რა ვქნათ, მოვეწყვეთ?! და საბოლოოდ პასუხი რომ მიიღო, მანქანა მიეფარა(?) გარეკა!..

ბალდახით გზაზე რომ გადიოდნენ და ხუთიოდე კილომეტრი რომ გაირბინეს, წვიმა შეწყდა, გამოიდარა, ზეცამ პირი გაიხსნა და ნათელი მოეფინა გარემოს...

ქუბოში მწოლარე სიკვდილამ იგრძნო: წვეთები აღარ ეცემოდა ქუბოს თავსახურავს, ამის დასადგენად მართლა იდარა თუ არა, ქუბოს თავსახურის ქვეშიდან მოიხედა და მარჯვენა ხელი გარეთ გამოყო, ენახა, წვეთები დამცვივდა თუ არა!

ძარაზე მჯდომმა ხალხმა რომ დაინახა ქუბოდან გამოშვერილი ხელი, იფიქრეს იქვემა მკვდარ-მოხდა, მიცვალებულები მკვდრეთით დგებიანო და იქ, ძარაზე ისეთი ამბავი დატრიალდა, ამის აღწერას სრულყოფილად, ალბათ, კალამიც ვერ შეძლებდა.

გაისმა ქალების კრიახი და წივილ-კივილი, კაცების ყვირილი და ლოცვის ჩხვება, ერთიმეორის ქინდ-ქინჩვა და ვინ და როგორ გადმოცვივდნენ მანქანიდან, ალბათ, მკვარი კიდეც ვერ გაიგებდა.

ყოველივე ამის მომსწრე-მხილველმა სიკვდილამ, ვითომდა სახელმწიფოდ, გონებაარეული ხალხის დასამშვიდებლად, მოისროლა საბახლის თავი, ფეხზე წამოდგა და რაც კი ძალი და ღონე შესწევდა დაიყვირა:

- ნუ გეშინიათ, ხალხო, ნუ, ეს მე ვარ, სიკვდილა!!!

ეს გალეშებული და გაშხიბული სიგრძოთ-ხმელა, მარწმუნე(?) რომ მგლადი სიკვდილის ზმანების, ნამდვილ გამოცხადებად მიიღეს დაიწყომრნშედ ქალებმა და ისეთი კივილი მორთეს, ცოცხლებს კი არა, საუკუნის გარდაცვლილებსაც კი წამომგვრიდა სამარეებიდან!..

სამწუხარო წყვეტები მომისმენია ჩვენში, იმერეთში და მათ შორის ერთი განსაკუთრებულად აშკარაა ახლა, ძარაზე დატრიალებული ამბავის მოწმესი: "კაცურ-და კოჭლა მოვიტეხია და ლომისოს ამოვიგდეთ!" და სხვაგვა ეს წყვეტა აუხდეთ იმ დღეს ჩიტოიას მანქანის ძარაზე მჯდომ ადამიანებს: თხუთმეტი კაციდან ხუთმა კოჭლი მოიტეხა, სამს ლოყინი ღვინის ძვალი გაუტყდა, დანარჩენებს ზოგს ფეხი, ზოგს ხელი მოტყდათ და ზოგიერთ მათგანს ნეკნები ჩაუმსხვრია!.. დატრიალებულა გზიდა ცას წვდებოდა!.. საწოლის მანქანები მთელი ღამე უზიდებოდნენ დასხმებულ ადამიანებს საავადმყოფოში!..

ამ ყოვლად დაუსაწელ საგზაო უბედურ შემთხვევის, სასწაულებრივად ადამიანთა მსხვერპლი არ მოჰყოლია, მაგრამ საწყალ ჩიტოიას რა ამბავიც გადახდა, იმისთანა თქვენს მტერს და მოყვრებს: ამ ალიალმართალ გადაიკვეს სამსახური დაკარგვინა, დატრიალ-დაჩენილთა საჩივრებად მამა-პაპური სახლი გაიყიდინა და სამი შვილი ცოლთან ერთად, რომელიც გაყლუნიანი ხალხის, შესანიშნავი უფროსის და მეგობარ-ნათესავთა დიდი მეცხვრეთი, პირობითი პატიმრობით მოეცვალა!.. რაც შეეხება ყოვლად ბედნიერ ჯამბას, სიკვდილას, ამ შემთხვევის გახმაურების შემდეგ მთელი იმერეთი ვინ სიკვდილი მიაქვავებდა?! რა თქმა უნდა, არავინ!!!

მინჩაკვეთილი, თვალცრემლიანი სიკვდილა თავის გარეშის დღეს წყევლიდა, კედლებს თავს ურტყამდა: ეს რა ვქენი, მე სამინეშ, კუბოში წამოლა რამ მომაფიქრა, რომელი ბოროტმა ეშმაკმა მეკუჟავა რაღუ ნეამბ-ძველთის დაგვეცემოდა??!! დაიწვას, დაიწვას ჩემი დაბადების დღე და საათი! - ხმამაღლა მოთქვამდა მინჩაკვეთილი სიკვდილა...

ვაიმე, ვინ იცის, ეს ამბავი რა დროისაა და ახლაც მთარეულ ლეგენდად დადის ჩვენს ქვეყანაში.

ჯეიმზ ჯოისი

# ულისე

## მე-17 ეპიზოდი

## „ითაკა"

თარგმანი და კომენტარი
ნიკო ყიასაშვილისა

კიდევ რა დამატებითი მიმზიდველობა შეიძლება ჰქონოდა ეზოყურობას?

დამატებით, ჩოგბურთისა და ხელბურთის სათამაშო მოედნები, ბუჩქნარის ხეივანი, ტროპიკული პალმების ბოტანიკის უკანასკნელი მიღწევით გამართული შემინული ორანჟერეა, შადრევნიანი, ჰუმანური პრინციპებით შენახული და მოვლილი საფუტკრე, სწორკუთხა გაზონებზე ყვავილების ოვალური ბუდეები მეწამული და ყვითელი ტიტების ექსცენტრიული ელიფსებით, ლურჯი სცილებით, ნარგიზებით, ფურისულებით, მიხაკების მინაყეებით, სურნელოვანი ცერცველით, შროშანით (ბოლქვები შეძენილი სერ ჯეიმზ უ. მაკკეისაგან (შეზღ. პასუხ.) ბითუმით და საცალო გაყიდვის თესლითა და ბოლქვებით, მინერალური სასუქით მომარაგება, ქიმიური მოედანზე დაკავშირებული რჩევები, ზემო საკვილ სტრიტი 23), ხეხილის ბაღი, ბოსტანი და ვენახი, დამსხვრეული მინანაჭრებით ქვის მესერით დაცული უკანონო შემოჭრისაგან, ბოქლომიანი ფარდული სხვადასხვა სააღრიცხვო იარაღისათვის.

როგორიცაა?

გველთევზის სატყუარი კალათები, ომარის საჭერი ქოთნები, ანკესები, ცულები, ბეზმენი, სალესი ქვა, სიმინდის საფქვავი, თივის საშრობი, კიბე, 10-კბილიანი ფოცხი, ხის ქოშები, ფარცხი, ფოცხი, სასხლავი მაკრატელი, საღებავის ქილა, ფუნჯი, თოხი და სხვა.

რა გაუმჯობესებანი იყო მოსალოდნელი მომავალში?

საკურდღლე და საფრინველე, სამტრედე, ბოტანიკური სათბური, 2 ჰამაკი (მანდილოსნისა და კავალერისათვის), მზის საათი ოქროწვიმის ჩრდილქვეშ, კარიბჭის მარცხენა მხარეს დამაგრებული პატარა იაპონური ზარი ეგზოტიკურ და მელოდიურ ხმას რომ გამოსცემს, მოზრდილი თუნგი კასრი წვიმის წყლისათვის, გაზონის საკრეჭი, ბალახს გვერდით რომ ყრის სპეციალურ ყუთში, სარწყავი მოწყობილობა ჰიდრავლიკური შლანგით.

მიმოსვლის რა საშუალებები იყო სასურველი?

ქალაქისაკენ მგზავრობისას მატარებლისა და ტრამვაის ხშირი რეისები, შესაბამისად შუალედური ანდა ბოლო სადგურიდან. ქალაქგარეთ მგზავრობისას ველოსიპედები, უჯაჭვო საგზაო სატვირთო ველოსიპედი თავისუფალი სვლით, პანაღუნჯული სამგზავრო ტვირთისათვის, ან ჭაპანმზიდავი, ვირი მოწნულ ორთვალაში ან მოხდენილი ფაეტონი, მუშა დონიერი, მტკიცეჩლიქიანი ცხენით (ლურჯა იაბო, 14 მტკაველი).

რა ერქმეოდა ამ ახალ ან უკვე აგებულ რეზიდენციას?

ბლუმკოტეჯი. წმინდა ლეოპოლდის ყოფა. ბლუმვილი. ყვავილეთი.[1]

შეეძლო თუ არა ბლუმს ეკლზ-სტრიტ ნომერ 7-ში ყვავილეთის ბლუმვილის წარმოდგენა?

ხელით მატყლის სრულ კოსტიუმში ჰარისის ტვიდის კეპით, ფასი 8 შილინგი და 6 პენი, და ბაღში სამუშაო პრაქტიკული ფეხსაცმლით ზომაზე მისარგები ელასტიკური შესაკრავებით, სარწყავით ხელში ნორჩი ნაძვების რიგს რგავს, მორწყავს, ასხლავს, ჭიგოს უსვამს, ბალახის თესლს თესავს, მზის ჩასვლისას სარეველა ბალახით სავსე ურიკას ისე რომ არ დაიღალოს, ახლად მოთიბული ბალახის სურნელით მიაგო-

გაგრძელება იხ. „მნათობი", № 7-8

ლი, სხივი შუქის, ბრძენებს, იქნს დღეგრძელობას.

გრძნობდით ჯარისკაცის რა პროგრამა იყო ამ დროს შესაძლებელი?

მოტივაციური ფსიქოლოგია, რელიგიური შეგრძნება შეზღუდვა, ხელახლა ცნობიერების და კრიტიკული წყალობების დაკავშირებული ფილოსოფია, ცოცხ თანაგრძნობა ლოცვითი მკურნ.

რომელია უფრო მოგვიანო საქმიანობა?

სამღვდელო: მუშაობა ბაღში და მინდორში, ველოსიპედით სეირნობა ხნიერ დაბერებულ გზებზე, ზომიერი სამშობლოს გარეკანზე ასვლა, განსაკუთრებულ გამდინარე წყალში ბანაობა ან უხილავი ნაოსნობა მდინარეზე სხვა ბრტყელძირიანი ან სპორტულ ნავით საზღვაო ნავით რბენებისა ან მოგზაურობასთან ცხენოსნულ მონაცვლეობაში (ზაფხულის ძალის ბუნებაში), მოგზაურება მზის ჩასვლის წინ ან ცისკრით სეირნობა და უდაბურ ბუნებაში ხილვა, და ამ უკანასკნელთან კონტრასტული ელემენტის სივრცის მუზეუმში დანთებული ბუხრის ახლოს ფიქრებში (ზამთრის ძალის ბუნებაში). ოჯახური გარემოში: შვილიშვილებისა და სიმღერობისა, ისტორიისა და ქრისტიანობის განვითარებულ პრობლემებზე გაზიარებული კრიტიკული ხედვით, მუზეუმებში გამოცემული შედევრების კოლექციები იარაღების კულტის, ჩაჯერი, საფეხური, ლიტერატურა, მუსიკები, დოკუმენტები, ხელოვნება და სამარხები.

შეიძლი თუ არა გამოიყენოთ ეკლესიური ფიქრები, მარცვლეულობა და ხატრძნილის შემოქმედები?

არაა გამორიცხული, თუ იქნა თითოეული შეხვედრა ძორის, თავის ზეგნი მთაში სამეფოსთან და ისეთი ოჯახელებული საგარეო მოწყობილობა, რომელიც სახლებული, თაღების საჭიროება და ა.შ.

როგორი იქნებოდა მისი მოქალაქეობრივი მოვალეობანი და საზოგადოებრივი სტატუსი სოციალური მაღალ პრესტიჟულობით და ადგილ-მამულის ისტორიის წრეში?

იურისპრუდენცია კანის ზეცადმიყვანილ თანამედროვეობით, მეზობლის, მიწათმოქმედის, მუშებრობის, მესაქონლის და კაროვნის ზეპირში სა-

ოლქი ან მომრიგებელი მოსამართლის მოვალეობის შემსრულებელი საგარეულო ფარიკაობა და გვარდია და მუსიკოსის კლასიკური დუეტიკა (Semper paratus[1]), ეკლესიური მეტოქეობა ავანგარდის პროფესიონალური დაცვაში (ბლოკში, ლეიტენანტ ა. პოლკოვნიკი, საღვთო მამ. წმ.პეტრეს ორდ. კავ. სამართლის დოქტორი (honoris causa[2]), ბლოკერის, ფსიქოლოგი) და მონაწილეები გამოცემის საკუთარ და ხელნაწერი მონოგრაფიის (ბ-ნი და ქ-ნი ლეიტენანტ ბლოკში კონტრიბუციონალ იზღვიას გამზადებულნი).

მოქმედების რა გზით დაეუფლება თავის თავს ასეთ თანამდებობას?

შეუძლებელი გზით გადაწყვეტილება ელიტარულობისა და მეტისმეტ სიმკაცრეს შორის: წყალზე ფარული ლიბერალიზმით შემსუბუქებული მოწყობილობა, ცოდნისა და უფლებრივი მართლმსაჯულების განაწილება ყოველნაირი კლანებისაგან მეტად პატრიარქალურ საზოგადოებაში, რომელიც მეგობრულობა სოციალური უთანასწორობის მუდმივ ცვალებადობის განვითარების და გზით რომელიც, ამავე დროს, უმრავლესობით ქორწინების საჭირო ზოგადი სასარგებლოდ კონფესიურობის შემთხვევაში უკანასკნელ ეროვნულ ჩანაცვლება. მისი, ქალების კანონიერი უმრავლესობა მმართველობისაგან ლიბერალური, ეკლესიურობის თანდათანობით სამეფოსთან საკანონმდებლო. ამიტომ უფრო ეკლესიის საზოგადოებრივი წესრიგის მკაცრი ალტერნატივა, ეროვნული მოძრაობებისათვის აღმოფხვრა, თუმცა კი არა ეროვნულად (რადგან ხელისუფლების რეჟიმის თუ ეკონომიური სიმძიმის რომელიც წინამძღვარი გადაწყვეტილების ფუნქცია ავტორი, საზოგადო გადაწყვეტილებებიდან უნდა გამომდინარეობდეს, როგორც მისგან წარმოებული), კანონის სიტყვასიტყვით დაცვა (ზოგადი სამართლის, საეკლესიო სამართლისა და საპარლამენტო სამართლის) ყველა მოქმედი განმარტებულისა და კანონის დამრღვევისაგან, რომლებიც ადგილობრივი წესებისა და დადგენილებების წინააღმდეგ მოქმედებენ, ეროვნული წეს-ჩვეულებების ყველა აღმსარებლისაგან (პრაქტიკოსობა და მისი წესრიგის დაცვისა), ერთი ლექსი-შეუფერებლობის ყველა წამქეზებლისაგან, საყოფაცხოვრებო მუდმივი ყველა გამოყენებისაგან, ოჯახური მეურნეობის ყველა სოციალური ანგარიშისაგან, ოჯახური ცოდნისათვის ყველა გამოუსწორებელი ჩამორჩენილისაგან.

დავასკვნით, რომ მან ქადაგებისთვის უჯერესი პიროვნება.

ჯერ კიდევ 1880 წელს საშუალო სკოლაში თანაკლასელ ბერსი ეპელის გარდა, რომ არ სწავლა ორლანდელი (პროტესტანტული) ეკლესიის (რომელშიც მამამისი რეგულარულად ლოცულობდა, შემდგომში როგორც ბალეში, ეკლესიის ბიჭის ქრისტიანობის გამოვრცელებულის საზოგადოებას მიაქცია 1865 წელს), რომელიც მოგვიანებით მისტიკა კათოლიკობაში გადასვლის გამო იმ პერიოდში და ავრულდ ცოლის შეროგებასთან დაკავშირებული მიზეზით 1888 წელს. 1882 წელს ლეჩილდ მეფურების და ფრანსის ეკლესიის ბენეკური მეფურჩინობის პერიოდში (პორტლენის უდრესი ეპისკოპოსის გამო შექცევლი), მთიან ცალსულდ სეკრნობების ერთის იყვნდა კოლოსალური (კერძოდ კანადური) ეგმანსის პოლიტიკური თეორიის და წარლზ დარვინის ევოლუციური თეორიებს, რომლებიც გადმოცემული იყო "ადამიანის წარმოშობაში" და "სახეობათა წარმოშობაში". 1885 წელს მან სადროდ გამოხატა მხარდაჭერა კოლექტიური და ეროვნული ეკონომიკური პროგრამისადმი, რომლებიც წამოყენეს ჯეიმზ ფიქტონ ლუდლოუმა, ჯონ ფიშერ მარიმ, ჯონ მორლიმ, ჯოზეფ ოისონმა და სხვ., თუმცაღა მისვე დეგენის აგრარული პოლიტიკის, ჩარლზ სტიუარტ პარნელის (პარლამენტარი ვერის ქალაქიდან) კონსტიტუციური აგიტაციის, უილიამ იუარტ გლედსტონის (პარლამენტარი მიდლოთიანის, ჩრდ. შოტლანდია) მშვიდობის, რეფორმისა და ეკონომიკური ლიბერალიზმის მიმართ, და თავისი პოლიტიკური მრწამსის გამოხატვად ნორთამბერლენდის ქალაქზე გარბოტებულ ხეზე ამოძვრა, რათა სამრი საერთად უნდა დეჭრაულა 20000 მეპუროლების საზიგი შემოსვლის ჩირაღდნებით გამოწვეული პროცესი (1888 წლის 2 თებერვალი), რომელიც ხელისძრა 120 კორპორაციად იყო გაყოფილი და რაპორის მარკეზისა და (ლონდონ პატივსაცემი) ჯონ მორლის 2000 ამომუშავენარადენიანი ეკიპაჟი მოჰყვებოდა.

რა თანხის და რა გზით აპირებდა თავისი საავარიო რეზერვფონდში გადადებას?

"უცხოური ალეისტიზირებული საწარმოების მიერ ნაციონალიზირებული და მედიკრულად სუბსიდირებული გულმოდგინე ადმინისტრირებული საზოგადოების" (დაარსებული 1874 წელს) წესდების შესაბამისად არა უმეტეს 60 გირვანქისა წელიწადში, რაც ყველაზე სანდო ფასიანი ქაღალდებიდან მიღებული უზრუნველყოფილი შემოსავლის 1/6 პროცენტს, ანდა 1200 გირვანქის კაპიტალიდან 5 მარტივ პროცენტს შეადგენდა (განაყოფი ფასი 20 წლის განუყოფელი შენახვის). სამომავლო თუ ფარდა სახელი ნასყიდობის ქაღალდის გადარიცხვისას, ხოლო დანარჩენი თანხა 800 გირვანქა პლუს 2-ნახევარი % ანუ ფიქსირებული წლიური კვარტალური გადასახადი რენტის სახით ერთხარი წლიური შენატანებით ხუთის მიღწევამდე თანხის დაფარვამდე. რომელიც 20 წლით შემდეგ იყო გაცემული, რაც შეადგენს 64 გირვანქა წლიურ რენტას, მისი მფლობელის რენტის ჩათვლით, ხოლო მფლობელისთვის დაზღვევის ადმინისტრირებული დოკუმენტებში არსებული ან არქივატორებთან უფლება დოკუმენტური შენახული, რომლებშიც გათვალისწინებულია ოქტომბრის პუნქტები იძულებითი გაყიდვის, გარდაცვალების სიცოცხლის გამოსყიდვის უფლების ჩამორთმევის და ურთიერთ კომპენსაციის შესახებ დადგენილი გადასახდელის დაფარვის გაუქმებული გადაკადების თაობაზე, ხოლო წინააღმდეგ შემთხვევაში დათქმული ვადის გასვლის შემდეგ მთელი ადგილ-მამული მოქალაქეს სრულ მფლობელობაში გადასცემოდა.

გამდიდრების რა სწრაფ თუმცა არასანდო საშუალებას შეეძლო გაეადვილებინა დაუგეგმებელი შეძენა?

საკუთარ უმსგავსო ტელეგრაფის, რომელიც შეიძლებოდა ტერფ-წერტილის საბუთების შემდეგ ცხენოსნების ეროვნული პრემიების (ჩიქორი ანდა სტიპ-პლეისტისის) შედეგის გადაცემის 1 და-მეტი მილის მანძილზე ოპტიკურის მოწყობილი რომელსაც ფსონი 50 ერთზე იყო ნაშუადღევის 3 საათს და 8 წუთზე (გრინვიჩის დროით) ეპსომში, ისე რომ მას ვინც ლონდონში ჩადიოდა ფსონის შეეძლო იმ დროისთვის მიეღო და გადაეგზავნინებინა ნაშუადღევის 2 საათსა და 59 წუთზე (დუბლინის დროით). რაიმე დიდი ღირებულების მქონე საცნობარო მოულოდნელი აღმოჩენის (ძვირფასი ქვის, დაწებებული და დაუწებებელი უნიკალური საფოსტო მარკის (7 შილინგი, სისხლი, უაბილეთო, ჰამბურგი 1866; 4 პენიანი ვარდისფერი, ლურჯ ქაღალდზე დაკბილული, დიდი ბრიტანეთი, 1855; ერთ ფრანკიანი მუქი ნაცრისფერი, სამკუთხედიანი, გამჭვირვალე, დიაგონალურად პერფორირებული, ლუქსემბურგი, 1878), ძველებური სამეფო ბეჭდის, უნიკალური რელიქვიის უჩვეულო ადგილას ანდა უჩვეულო გზით: ჰაერში (არწივის გადაგდებული ფრენისას), ცეცხლში (ხანძრისაგან გადარჩენილი შენობის ნანგრევებში), ზღვაზე (ჩამორეცხილი გემიდან გადარჩენილი მოტივტივე ან ფსკერზე ჩამორჩენილი ნივთებში), მიწაზე (ნაბადირევი ფრინველის კუჭში), ქიმიური ტუშ-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლის ნაწევარ ბარათის რაღაც ძველებურ გარეზე, ფასეულობისა ან მონეტების ან ზოდების სახით გადახდისუნარიანი სახალხო კორპორაციისა ნაცვლად 100 წლის წინათ 5 რთული პროცენტით, მიიღებს დარიცხულებას 5000000 სტერლ. (ხუთი მილიონი გირვანქა სტერლინგი). კონტრაქტის წინდაუხედავ კონტრაგენტთან 32 პარტია ვარაუდული საქონლის მიწოდებაზე იმ პირობით, რომ თითოეულ პარტიაზე საჭირო გადასახადი ყოველთვის მეორეზე ორჯერ მეტი გაზრდილი გეომეტრიული პროგრესიის მიხედვით 2 (მეოთხედი პ., ნახევარი პ., 1 პ., 2 პ., 4 პ., 8 პ., 1 შილ. 4 პ., 2 შილ. 8 პ., ხოლო 32 წყვილი). ანგარიშიდან ვგებით, რომელიც დაფუძნებული იქნებოდა ალბათობის კანონების შესწავლაზე, პირველ კონტრაქტში ჩანაწერის მოსახსნელად, წინის გარანტიის მრავალსაუკუნოვანი პროცენტის გადაქცევა, სამთავრობო პრემია 1 000 000 გირვანქა სტერლინგი.

შესაძლებელია თუ არა დიდძალი ქონების შეძენა სამრეწველო არხებით?

მოზრდილი ეკრანი ქიმიკოსის აიგისება, რომელსაც საიდუმლოს ავრცელი ნუტრიენტის პროდუქტი, ბრილიანი, ბლანტი ტრანსფორმატორისა 15, ფოროსნის ელექტროდების, ნუსხის ბაზრების, ტყის კანონების საშუალებით. ნაზავი ქალაქის, ნაცვლად წლებში დაგროვილი ვერცხლის ტყავების, ქიმიური თვისებების შეერთ ადამიანის ექსპერიმენტების უტილიზაციით, თუ გაგითვალისწინებთ პროცესის დიდ მარაგს, მეორის დიდძალ რაოდენობას და მეხამის უხარმაზარ მასას, თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ საშუალო აქტივობისა და მაღის მეტე ყოველი ნორმალური ადამიანის სიცოცხლისუნარიანობა მიღებას წარმოქმნის, იმავდ ნაყოფიერებით გამოკვლევით, 80 ცენტამდე მასის (მეტრული ცხოველური და ჭექრული რაციონის შემთხვევაში), რაც უნდა გამრავლდეს 4 386 035-ზე, მილიონ ინგლისის მოსახლეობის რაოდენობაზე 1901 წლის აღწერის მონაცემებით.

უფრო დიდი ვაჭრების პროექტები თუ არსებობდა?

პროექტი, რომელიც უნდა შეუერთდებოდა და განსახილველად წარედგინა პარტის მმართველობის წევრებისათვის თვითონ ნამდვილის (ბიუროკრატიული ქვეყნის) ელექტროსადგურისათვის დაკავშირებით, რომელსაც ლეზერულად ბილიონ-ელექტრონოლოგიური დუბლინის თავისებურებზე მოქცევს უმაღლეს წერტილში, ანუ პულსაციისა და პერიოდის წყლის-მოძრაობებით, ანუ დღეისათვის მოთვალ მდინარეა ატუზები ვგებულია 500 000 ცხენის ელექტროენერგიის ენერგიული გამომუშავებით. პროექტი ნორმა ბულის ნახევარკუნძულებული ტალღის დამხმარე გარემოებული დოლომიტიდან და იმ ტერიტორიაზე, რომელიც ახლა ვილდელის სათამაშოდ და მიზანში სრულიადთვის გამოყენებისა, ალგის ასფალტირებული ქანლისათა კანონით, მაღაზიებით, ტირით, სასტუმროებით, პანსიონებით, საჭმოხმარებით და შერეული ბანაოსნობისთვის გამოყენებულ პლაჟებით. როგორც რისის დასაქმებულად ძალლეულ და ინფეშეუმლი ერთეულის გამოყენების პროექტი. ირლანდიური ტურიზმის განვითარების პროექტი დუბლინისა და მის შემოგარენში ბეჭნისაზე მომუშავე ძველ ხომალდების მიმისვლაზე მფანის ტურისტული აღჭურვის ხიდისა და რინგსენდის შორის, შარბადებით, საკურორტო მატერებლებით და საზღვაო ზოლის გასწვრივ სასეირნო გემებით (დღეში 10 შილინგი ერთ სულზე მგზავრის (სამჯერადი) ჩათვლით), ირლანდიის ხანარმო გზებზე, მათი საათმფრო განრიგების შემდეგ, სამგზავრო და სატვირთო გადაზიდვათა ალტერის პროექტი. ტრანსპორტის შემოკლებული ხაზის გაყვანის პროექტი საქონლის მაზიდვის (ნახევარ წრეული და პრაშე სტრიტი) ნანაპორისკენ (ფინდლეი-სტრიტი, ისტ-უოლი), რელსების ხაზის პარალელურად (რომელიც მოიცავს სამხრეთის დიდ და დასავლეთის ხაზებს) საქონლის მისარჩე ბაკი, ლითის საკვანძო ასაქცევიდან და მიდლენდის ტერმინალის შორის, ნორთ-უოლი 43-45, მიდი ინგლისის რკინიგზის კომპანიის დიდი ცენტრალური ხაზის დუბლინის განყოფილებებიის, დუბლინის საქონლო ნაოსნობის კომპანიის, ლანკაშირ-იორკშირის რკინიგზის კომპანიის, დუბლინ-გლაზგოს საფოსტო ნაოსნობის კომპანიის, გლაზგო-დუბლინ-ლონდონდერის საფოსტო ნაოსნობის კომპანიის (ლეარდის ხაზი), ინგლის-ირლანდიის საფოსტო ნაოსნობის კომპანიის, დუბლინ-მორკამბის სანაოსნო საზოგადოების, ლონდონისა და ჩრდილო-დასავლეთის რკინიგზის კომპანიის, დუბლინის პორტებისა და დოკების საწყობების საამართველოს, პალერმოსა, მერთისა და კომპანიის საწყობების მახლობლად, ასევე ახლოს ხმელთაშუა ზღვის, ესპანეთის, პორტუგალიის, საფრანგეთის, ბელგიისა და ჰოლანდიის საწარმო ხაზების გემების მესაკუთრეთა და საკვებითა კონტორებთან, აგრეთვე ლივერპულის საზღვაო გაერთიანების კონტორასთან, რომლის წესდებათაც დუბლინის გაერ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თამჩვეული ტრამვაის კომპანიის, შეზღ. პასუხ. მაგრამ ცოცხალი საქონლის გადაზიდვით და დასატვირთი კლიენტურის ღირებულების გადახდა ცოცხალი საქონლის მფლობელებს ეკისრებოდათ.[4]

პრეტენზიის რა ბუნებრივი და იურიდიული პისტულარიუმი იქნებოდა ზოგიერთი ასეთი პროექტზე კონტრაქტის დადების ასოციატიური საფუძველი?

სასიუბელი თამის ეკლესიასტიკური გარანტია, რომელიც შესაძლო ყოველდღე გამოსატული ნაწარმოების სიცელით და საქრისტიანო უჯერობით დონორის სიცოცხლეშიც კი აგიერთი დონორის ბუნებრივი და უტიმტკიცი გარდაცვალების შემთხვევაში კი მხარდაჭერა იხდით წამოჭრილი ფინანსისტების (ბელგიაში, როტერდამი, გუდერსაში, პარიზ, მონტევიდეო, მორგანი, რიველესტი), რომელთაც ნ-ცილობი დოვლათი წარმატებული სიცოცხლის მანძილზე გროვდებოდა, და ყველა სხვა ეგრი საქმე აღსრულდებოდა კაპიტალის იდბაღით შერჩევის შემთხვევაში.[5]

სასიცოცხლოდ რა გახდიდა მას ასეთი სიმდიდრისგან დამოუკიდებელს?

იქნების მარტივი ამოუწურავი საბადოს დამოუკიდებელი აღმოჩენა.

რატომ დაიქირავა ასეთ მრავალ განსახორციელებელი პროექტების განხორციელებაზე?

მისი ერთ-ერთი აქციონის თანახმად, მივაღწიე დაქირავები, ასე რამეს მისთვის აჩვენებელი ამის საკუთარ თავიან იდენტიფიცირი დაკავშირება, ასე გარდაცვლილ დღეები ჩანდება გასხვებს ძალისხმევის გაწეულების გამო, ოღონდ მაგრ ჩვეულ იქცევა ხმის დალოდების და უზრუნველყოფის ეკონომიკურ დასაცავისა და სიცოცხლისუნარიანობის აღდგენის.

მისი მოგვარების საფუძველი?

როგორც ფიზიკოსმა, მან შეიძლო, რომ დამშვიდის 70 წლის სიცოცხლის მანძილზე სულ მცირე 2/7-ედი არც 20 წელი ძილში გაეტარ. როგორც ფილოსოფოსმა, მან იცოდა, რომ ბოლოებული სიცოცხლის ბოლოს ნებისმიერი ადამიანის ოცნებების მხოლოდ უმცირესი მცირე ნაწილი აღსრულდება შესრულებული. როგორც ფიზიოლოგს მას სწამდა უმაღლესის ძილის დროს მოქმედი მეტი ფაქტორების ხელოვნური მოხსნა.

რისი ეშინოდა?

ძილში მკვლელობის ან თვითმკვლელობის ჩადენის გონების დაბნელების შედეგად, გონების ამ გამუქებული კატეგორიულობის უარის გამო, რომელიც ტვინის ზეგავლენაში მოთავსებული.

როგორი იყო ჩვეულებრივ მისი უკანასკნელი ფიქრები?

ერთადერთი უნიკალური რეცეპტზე გაწეულ-ფრენილი გამოცდის აღწერ რომ გაამზადა საოცრებით შეჯდომზე, რომელიც თავისუფლად ლოგიკური გარეშე დანამატებისაგან, უმარტივესი და ამავე დროს თავისი ერთი შეკვეთის აღიქმა და თანამედროვე ცხოვრების ტემპს უხამება.

რა იყო პირველ გახსნილ ფურგონში?

ვერა ფილტერის[6] ხელნაწერის ნიმუშების რეესტრი, მილი (მილისენტ) ბრუნის საკუთრება, რომლის ზოგიერთ გვერდზე სქემატური ნახატები იყო მინაწერით მასკარ, რომელიც გამოხატავდა დილ ბუჟოლისები თავს 5 განმეორებით ოპისტერით, 2 თვალით ბორდელში, ტანი ძაფიზმა 3 დიდორიანი ლოგით და 1 საშუალება ელხით: 2 გახეხილებული ფოტოსურათი ინგლისის დედოფლის ელიზაბეთის[7] და მხატვრისა და სილამაზით გამორჩეული ქალის მოდ პორტრეტისა: მხატვრულად შესრულებული პარაზიტული მეცნიერების საშინაო ბარათი მონაწერით Mizpah[8], დათარიღებული 1892 წლის შობით, გამომგზავნის სახელებით "ბ-ნ + ქ-ნ მ. კარტრაიტისაგან" და ლექსით "დე ამ შობამ მოგიტანს შვება": ნაწილობრივ დამწვარი წიგნ-ლი ლექსის რითმი, შეძენილი პალის შეზღუდულ. ფურცლის სასაწყობში გამოყოფილებაში, დეკემბერ-სატრანსპ 89, 90 და 91 კლიენტი, რომელშიც ერთი გროსსიდან მიჩნეული კაცების ძლიერი წვერები ეწყო, შეძენილი იმავე ფურცლის იმავე გამოყოფილებაში: მცველი ქუჩის სათი, რომელიც გადაბრუნებისას ქუჩისაც უკან აბრუნებდა: დაწვრილები წინასწარმეტყველება (არასოდეს რომ არ გახსნილა) დაწერილი ლეონიდე ბლუმის მიერ 1886 წელს, რომელიც ეხებოდა უილამ ოუარტ გლედსტონის 1886 წლის პოლიტიკურის კანონის ძალაში შესვლის შედეგებს (ძალაში არასოდეს შესულა): ბეჭ-ნის საქველმოქმედო ბაზრობის ლატარიის ბი-

ლეჯია №2004, ფასი 6 პენი, 100 მოგება: ბიუჩის დაწერილი ბარათი, დაბარილებული, ლილი და ბიჭარი ასოების აღრეული, შემდეგი შინაარსის: ასაშიაოვრელი 3 ძამალი მიმე ასამიაოვრელი რ როგორი ხარ კითხვის ნიშანი ასამიაოვრელი 8 მე ძალიან კარგად ვარ წერტილი აბზაცით ხელმოწერა ხვალი ასამიაოვრელი მ მილი ბოლოში ულტრტელიდ: ვულისმბევ კაშვა, ელენ ბლუმის საკუთრება (ქალიშვილობის გვარით ჰიგინსის). ამ განსჯებულის: პილოსტუჩის ქონისითვი-კამვა, რუდოლფ ბლუმის (აღრინდელი გვარით ვირაგის) საკუთრება, ამ განსჯებულის: მან ქანიზე დაიქვემდებ 3 წერილი, ალრებაში ჰენრი ფლაუერი[5] ვესტლენდ როუს სადისტო განყოფილება, მოთხოვნამდე, გამოზავნა მართა კლიფორდი, დოლფინზ-ბარნის სადისტო განყოფილება, მოთხოვნამდე: 3 წერილის გამოზავნის სახელი, გვარი და მისამართი, ტრანსლიტერირებული შებრუნებული ანბანური ბუსტროფედონი წერტილიანი იობსხაზიან კრიპტოგრამაში (ხმოვნების გარეშე): ამონაჭერი ინგლისური ყოველკვირეულიდან "თანამედროვე საზოგადოება", თეატრ ფეხიცური დასის გოგონას სკოლებში ვარჯიშეერი ბადით, რომელიც 1899 წლის ადვილის კვირის პერიოდში შემოვიდა: ორი ნაწილობრივ გახმნილი რეზინის პრეზერვატივი სარეზერვო ჯიბეებით, ფოსტით გამოწერილი ჩერინგ-კროსის სადისტო განყოფილებიდან, ყუთი 32, ლონდონი: კრიპტოგრაფიული კარტოტეკის ერთი 12-ცალიანი შეკვრა, სამი ცალით შეჯამებული, და ფერადსპილებსაიანი ქალაქილი: რამდენიმე სხვადასხვა ესპერო-ფრანგული მონეტა: უძრავი სამეფო მონეტანიანი ლიტერატურის 2 ბილეთი: ერთ ძლიერი გამადიდებელი შუშა: 2 ეროტიკული ფოტო ბარათი ა) ორალური სქესობრივი აქტი შიშველ სინიორიტას (ზედა უკნიდან, ბოლოდან ზევიდან) და შიშველ ტორეროს (ზედა წინიდან, ბოლოდან ქვემოდან) შორის და ბ) ანალურ-ინსპირაციული ანალური სქესობრივი აქტი ბერსა (ბოლომდე ჩაცმული, თვალებდახრილი) და მონაზონს (ნაწილობრივ ჩაცმული, თვალებახელილი) შორის, ფოსტით გამოწერილი ჩერინგ-კროსის სადისტო განყოფილებიდან, ყუთი 32, ლონდონი: გაზეთის ამონაჭერი ძველი ფეხსაცმლის განახლების რეცეპტით: 1 პენის ღირებულების საფოსტო მარკა, იისფერი, დედოფალ ვიქტორიას მეფობის დროინდელი: ლეოპოლდ ბლუმის ზომების ცხრილი, შესრულებული ორთქმარის სისტემატური ვარჯიშის დაწყებამდე, ვარჯიშის პერიოდში და ვარჯიშის დამთავრების შემდეგ, სენდოუ-უაიტლის სისტემის ენაცვლებით (სპორტსმენებისთვის 20 შილ., დამორჩენილებისთვის 15 შილ.) სანდლოუს: მკერდი 28 დუიმი და 29-ნახევარი დუიმი, ბიცეპსი 9 დუიმი და 10 დუიმი, წინამხარი 8-ნახევარი დუიმი და 9 დუიმი, ბარძაყი 10 დუიმი და 12 დუიმი, წვივი კვირი 11 დუიმი და 12 დუიმი: "სასწაულთმოქმედის" ერთი პროსპექტი, ჩვენი ეპოქის ყველაზე სასწაულმოქმედი საუკეთესო საშუალება, გამოგზავნილი უშუალოდ "სასწაულთმოქმედის" მიერ, ლონდონი, კოვენტრი-სტრიტი, სადო-პლეისი, ქ-ნი ლეოპოლდ ბლუმის სახელზე (მეუღლისთვის) თან დართული მოკლე წერილით, რომელიც იწყებოდა მიმართვით "პატივცემულო ქალბატონო" (მეუღლით).

სიტყვასიტყვით გადმოეცით ის გამოთქმები, რომლებითაც პროსპექტი ამ სასწაულთმოქმედი საშუალების რეკლამირებას ახდენდა?

კურნავს და აშუშებს მისი თქვენ განაწყენებთ, თუ გაზები გაწუხებთ, რადიკალურად ეხმარება ბუნებას იმით, რომ უკანა გაზების გამოშვებისას, ორგანოების სისუფთავის დაცვა და კუჭის ნორმალური მოქმედების გარანტიას იძლევა, პირველივე შეხებისთანავე 7 შილინგი და 6 პენი ხელს სხვა ადამიანად გაქცევთ და ახალ მინაარსს შესძენს თქვენს სიცოცხლეს. მანდილოსნები განსაკუთრებით სასარგებლოდ მიიჩნევენ "სასწაულთმოქმედს", მის გასაოცარ ეფექტს, რასაც თავისი დღის შემდეგ ბუჩქით მიღებული წყლის წყლის დალევას ადარებენ. ურჩიეთ თქვენს მანდილოსანს და მამაკაც მეგობრებს, ცხოვრების ბოლომდე გამოყენებით მომზადებული ბოლოთი შეეფერება. პატივისცემით თქვენი "სასწაულთმოქმედი"

გამოხმაურება თუ იყო დართული?

უოღიალებთ სამღვდელო პირისგან, ბრიტანეთის ფლოტის ოფიცრისგან, ცნობილი მწერლისგან, ბიზნესმენისგან, მოწყალების დისგან, მაღალი წრის მანდილოსნისგან, ხუთი შვილის დედისგან, ბოგების თმის ვეტერანი მათხოვრისგან.[5]

რითი მთავრდებოდა ვეტერანი-მათხოვრის სამადლობელი მოწმობა?

რა დასანანია, რომ მთავრობამ არ აღჭურვა ჩვენი ჯარისკაცები "სასწაულთმოქმედით" სამხრეთ აფრიკის კამპანიის დროს! რა შვებას მისცემდა მათ!

რა სიკეთე მოუტანა ბლუმმა სხვების ამ კოლექციას?

მარკაზე დახატულია მე-4 წერილი, მთლიანი პერიოდის ფლოტელის მიერ (თუკი მე. ლბ-ია) მარკის კლიშირებისგან (იხ. მ.გ).

რა სასიამოვნო ფაქტი ახლავს თან ამ ქრონიკას?

ფაქტი იმაზე, რომ გარდა მხურვალე წერილისა, მისმა მეგობრებმა საჩუქრად, ფულადი და მოსყიდვის გარეშე დიდის მანძილზე ერთი გამოცემული ქაღალდი (ერთ ჯერზე ბრაილის, გამოცემებზე ჯერეთ მეტელი), ერთი მოწყალების დრო, მისი კალმის (სახელი უცნობი) და ერთი ქაღალდის გვერდების (გვერდის, გვერდი უცნობი) კოლექციონერის ფურცლები მოიპოვა.

რისი შესაძლებლობა ისარგებლა ამით?

შესაძლებლობა არა უცხოეს მოსაგალში თავისი მასპინძელი მიმზიდველობა და ძალა გამოეჩინა მდიდრულად წარმოშობის შემდეგ კერძო მისაზე ელეგანტური კოლექციის სახელწოდებაში, შესანიშნავი ტონი, ზომიერი გასამრჯელო, მრავალმხრივი განსწავლულობა, კოლექციონერი წარმატებულობა.

რა იყო შემდეგ უცხოეთში?

სამუდამო: ლეიპციგელ პოლი ბლუმის დაბადების მიზეზი: მოულოდნელი ქორწინება საზოგადოების შერეული სადამხედველო პოლისი 500 გერმანულ სტერლინგის ოქროს მილიონერ (მალე) ბლუმის სახელზე, რომელიც ძალაში შევიდოდა მისი 25 წლის შესრულების შემდეგ. შემდეგში პროცენტული მატებით 430 გირ., 462 გირ. 10 შილ. 0 პენ. და 500 გირ. რომელიც 60 წლის გახდებოდა ახლა მისი გარდაცვალების შემთხვევაში. შემდეგ, რომელიც 65 წლის გახდებოდა, ან შესაბამისად გარდაცვალებისას, ახლა არჩეული შემდეგში პროცენტული მატებით: 299 გირ. 10 შილ. 0 პ. და ნაღდი ანგარიშსწორებით 133 გირ. 10 შილ. 0 პ. ალისტერის მიწის წყარო წინასწარ კოლექციის გარდაცვალების მიერ გაცემული, რომელიც აღნიშნული ნახევარი წლის მიმდინარე ანგარიში, 1903 წლის 31 დეკემბრამდე, ბალანსი პენსიის სასარგებლოდ: 18 გირ. 14 შილ. 6 პ. (თეორიული გირვანქა სტერლინგი, თითოეული შილინგი და ექვსი პენი) წინასწარ შესაბამისად: მოწმობა 900 გირვანქის ლოტერეების კრებით 4%-იანი (სახელმწიფო)

ეკონომიკური ქაღალდების (საქველმოქმედო გამოცემული და გამოცემული) ფულადის: კლასიკური სახალხო (კლასიკური) კომპოზიტორის მიერ გაცემული სახალხო ალბომის შემდეგ ქორწინება ალბომისთვის გამოცემული, ახალგაზრდა კაცის გამოცემის თარიღზე ცალმხრივად მიღებული გადაწყვეტილების საფუძველზე.

საინტერესოდ გამოიყურება ამ განცხადების ტექსტი.

მე, რობერტ შუმანი, ახლანდელ მცხოვრები დიუსელდორფში, ელექტორალურ სტრიტის 52-ში, ადრე მცხოვრები ლაიფციგში, ვენაში, აქაურ ვაცხადებ, რომ გადავწყვიტე და გადავცე ამ ფურცელს ფული და შევქმნა ფონდი რობერტ ბლუმის სახელით.

რობერტ ბლუმის (კლარა ფონის) დაკავშირებული სხვა რა ნიუანსი იწვევს შემდეგ უცხოეთში?

რობერტ ფონის და მისტრის ლეიპციგის ფონის პრემიების დაარსებით, გადაცემული წელს 1852-ს დაარსებული პარტიტურების ანთოლოგიში, რომელიც შეიცავს მისი და შესაბამისად მისი წერილის ხელნაწერ ფურცელს, უმეტესად, სხვადასხვა ფონის გაერთიანებული პაპაში წერილი, რომლებშიც აღნიშნული მიზანი რეპრეზენტაციის სათავეში და ტრადიციული რეპეტიციის რომანტიკული ლოტერეის მიღების ადგილი ქალაქ-ოქტავის ფორტისიმოს ბარათი, ჟანრი, მცირედი რობერტ ბლუმი. სადირექტორო კონცერტი წარწერით "შენი ძმისა შენი ლეიპციგელი".

რომელი გაწყვეტილი ფრაზები ცოცხლდება ამ რიგის გაუწყვეტელი სიტყვის წარმოთქმისას?

ხელი შესრულდება ერთი კლარა რაც მივიდე... ახლა, ლეიპციგელ, ასეთ დღეში... შენი ძმურად დევნილი... შენს მოთმინება თავისუფლება... მისთვის... ჩემთვის ყველაფერი დასრულდა... ვარდი მიუძღვი ამინდს ლეიპციგელ... ჩემი საყვარელი შვილი... მუდამ... ჩემზე... das Herz... Gott... dein...[12]

რა მოგონებებს უცვლიდნენ ბლუმს ეს ნიუანსი პროგრესული მეცნიერებით გატაცებული ადამიანის შესახებ?

მოხუცი კაცი, ქროვი, თავდაუჯერებელი ლოგიკში, თავზე საპარსანაფორებული, ორიგის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩვეული ძალიან აქტიური ტელეშოუ, რომლის დღეშიც გრანდიოზი და მისხმლობით იდიოტურ ნეგრადლების მძლერი შეტევის შესანელებლად ხანმოკლეობა წლის მეზღვაურს შეეძლო სამუ-დამო მოიწამლა.

რატომ გრძნობდა ბლუმი სინდისის ქენჯნას?

რადგან მოუმწიფებელი ასაკისთვის დამახასიათებელი მოუთმენლობის გამო სათანადო პატივით არ ეპყრობოდა ზოგიერთ წესსა და რწმენას.

როგორიცაა?

ხორცისა და რძის ერთდროულად მიღების აკრძალვა; აბსტრაქტული, გაუგონრად დაკონკრეტებული, მოვაჭრე თანამორწმუნე ექსპატრიოტების ყოველკვირეული სიმპოზიუმი; წინადაცვეთა; იუდეველთა საღვთო წერილის ზებუნებრიობა; ტეტრაგრამატონის წარმოუთქმელობა; შაბათის წმინდად დაცვის წესი.

როგორ ესახებოდა ახლა ეს წესები და რწმენა?

არა იმაზე მეტად გონივრულად ვიდრე ესახებოდა მაშინ, არა იმაზე ნაკლებ გონივრულად ვიდრე სხვა წესები და რწმენა ესახებოდა ახლა.

როგორი იყო მისი პირველი მოგონება რუდოლფ ბლუმის (ამ გარდაცვლილის) შესახებ?

რუდოლფ ბლუმი (ამ გარდაცვლილი) რეტროსპექტულად თანმიმდევრობით უყვებოდა თავის ვაჟიშვილს ლეოპოლდ ბლუმს (6 წლისას) გადაადგილებაზე დუბლინის, ლონდონის, ფლორენციის, მილანის, ვენის, ბუდაპეშტის, სომბატჰეის შორის და ჩამოსვლაზე ამ ქალაქებში ცხოვრებაზე, თან კმაყოფილების გამოხატვით (პაპამისს ხილული ჰყოლია მარია-ტერეზა, ავსტრიის იმპერატრიცა, უნგრეთის დედოფალი), თან კომერციულ რჩევებს აძლევდა (პენსებს თუ გაუფრთხილდები, გირვანქები თავის თავს მოუვლიან). ლეოპოლდ ბლუმი (ექვსი წლისა) უსმენდა ამ მონაყოლს და თან გამუდმებით ევროპის გეოგრაფიულ (პოლიტიკურ) რუკაში იხედებოდა და სხვადასხვა ხსენებულ ცენტრებში კომერციული საწარმოების დაარსების იდეას სთავაზობდა.

დრომ ერთნაირად მაგრამ განსხვავებულად ხსოვნა თუ წაუშალა მათგან ამ გადაადგილებათა შესახებ მთხრობელსა და მსმენელს?

მთხრობელს წლების მატებასთან ერთად და ნარკოტიკული ტოქსინების მიღების შედეგად; მსმენელს წლების მატებასთან ერთად და გარეშე შთაბეჭდილებათა მიმართული ზეგავლენის შედეგად.

მთხრობელის რა იდიოსინკრაზიული ჩვევები იყო ამნეზიის შედეგად გამოწვეული?

ზოგჯერ ქუდის მოუხდელად მიირთმევდა საჭმელს. ზოგჯერ ხარბად სვამდა ხაჭოიანი ხურთუმელის წვენს დახრილი თეფშიდან. ზოგჯერ ტუჩებიდან საჭმლის ნარჩენებს იცილებდა გამოყენებული კონვერტით ან ქაღალდის ნებისმიერი ნაჭრით რაც კი ხელში მოხვდებოდა.

სიბერისთვის რომელი ორი გამოვლინება იყო ყველაზე ხშირი?

ახლომხედველურად თითებზე მონეტების დათვლა, დანაყრების შემდეგ ბოყინი.

რომელი საგნები ანუგეშებდნენ მას ნაწილობრივ ამ მოგონებებში?

სადაზღვევო პოლისი, ჩეკის წიგნაკი, ობლიგაციების მფლობელობის მოწმობა.

დაიყვანეთ ბლუმი, ბედის უკუღმართობების ჯვარედინი გამრავლების გზით, რომლისაგან ზემოთ ჩამოთვლილნი იცავდნენ, და ყველა დადებითისა და ღირსების გამორიცხვის გზით, უმნიშვნელო უარყოფით ირაციონალურ არარეალურ სიდიდემდე.

თანმიმდევრობით, დაღმავალი ჰელოტური რიგით: სიღარიბე: რიგში სამკაულების ნაწარმით მოვაჭრე ქუჩის მეწვრილმანე, დაეჭვებული და ცუდი ვალების ამკრეფი, ღარიბთათვის და მისთანათა გადასახადების ამკრეფი. წელმწიფე ფეხის დადგმა: მცირედი აქტივების მქონე გაკოტრებული მოვაჭრე, ორმხრივი რეკლამების დამტარებელი ქუჩებში, ბროშურებისა და გაზეთების დამტარებელი, ღამეული მაწანწალა, ორპირი ნაძირალა, დასახიჩრებული მეზღვაური, დაბრმავებული ყმაწვილი, პენსიაზე გასული სასამართლო მოხელე, დაუპატიჟებელი სტუმარი, ნარჩენების მკრეფავი, მხიარულების ჩამშლელი, სა-

მადლოდ ხელგაწვდილი, ქალაქის პარკში გადაკეტილი გამოკეტილი ქალის ქვეშ ხეზე წამომდგარი ქვეყნის მიხარა. საფუძველი: კოლმეურნეების მოხუცთა თავშესაფრის (სამეფო ჰოსპიტალი) მინდორი, სიბერის ჰოსპიტლის მინდორი, სადაც ნაცრისფერ ქარიშხალს ამ დაბრძანებისგან დაიფარავდებული გადარჩენილი ოფისიც პატივისცემ ჯარისკაცების იყურებენ გადაფარებულობის ნაცრისფერ ბუჩქი ულამაზო ძალაუფლებული, საკვირველი ხელოვნების ზედაპირზე მყოფი, სამადლოდ შემოწმებული შეკავებული უცხოელთა მათრუარი.

რა თანმდევი დაპირებებით?

ოფისიდან თავისთავად ქალების უსულგულო ინდივიდუალიზმი, კულტურული მამრების ზიზღი, პურის ნატეხის მიღება, შემოხვეული შეხვედრების ნაცნობების მხრიდან თვალის არიდება, უპატრონო არარეგისტრირებული მაწანწალა ძაღლების ფერა, ძაღლების მიერ უზრუნველი ან უზრუნველყოფილი ნაცლები, მეორე ან არავითარი ღირებულების დამსახე ბოლოპერსონალის დამკრა.

რის შეცვლა თავად ძლიერების მისთვის ახლით სიტუაცია?

გარდაცვლების (მეგობრობის შეცვლის): გამეზიარების (ადგილის შეცვლის).

რომელი იყო უმჯობესი?

უკანასკნელი, როგორც ნაკლები წინააღმდეგობის გზა.

რა მოსაზრებებით არ იყო გამეზიარება სრულიად არასასურველი?

მუდმივი თანასახლობა ხელს უშლის პირადი ნაკლოვანებების მიმართ ურთიერთშეწყნარებლობას. ფულის დამოუკიდებელი ხარჯვის ჩვევა ხელს უფრო მეორედ იკიდებს ფეხს. ტუსაღობის მუდმივობის თანაცხოვრების არამუდმივობით გაწონასწორების საჭიროება.

რა მოსაზრებებით არ იყო გამეზიარება არარაციონალური?

ურთიერთდახმარებით რა, დაინტერესებული მხარეები შრავლებლობებით, ერთმანეთის შეიძინებდნენ და ზრდიდნენ მას მოწყობილობებით, რის შემდეგაც მხარეები თუკი არ დაშორდებოდნენ, იმედებული იქნებოდნენ კვლავ შეერთებულიყვნენ და გამოეყენებინათ, რაც უმჯობესი იქნებოდა, რათა ამ შეერთებით კვლავ შეექმნათ შეძლებული მხარეების თავდასხმული წყვილი, რაც შეუძლებელი იქნებოდა.

რა მოსაზრებით იყო გამეზიარება სასურველი?

ორლანდოსა და საზღვარგარეთ ზოგიერთი ადგილის მიმზიდველობა, რაც ჩვეულებრივ რეჟიმზე ადრინდელ ზოლზე პოლიტიკური გამოსამუშავებით, ანდა სპეციალურ ტრანსპორტულ რეჟიმზე შეერთებით და ცალმხრივი აღნიშვნებით.

ორლანდოში?

მომვლის კლუბები, კონსერვის ქარიშხლის მუტრი, ლურჯი ნიკე ნაძირული გაქვავებული ქალაქი, ვიოლონჩელის შორი, კომეტის ფორმა და კონცერტის ფორმა, ტიპოგრაფიის იქნის ველი, ურანის კუნძულები, სამეფო მიწის საძოვრები, მრავალი თელი კოლოფერში, ქურდ-ალექსების ყურძენ მეღვინეობაში, ორაგულის ნადირობა, კალორიის ტბები.[11]

საზღვარგარეთ?

ცულორიო (პლანტაციებით, სადაცნაც ნიშან მარადეებს ტომის კურნიო, იგუნტი ფურშის "პოლიჰრეეს, როზენტალი და კომპანია", ლიმნებიო, მონპარნ-ლელანი 2 და დეიმ-სტრიტი 3, დუბლინი), იერუსალიმი, წმინდა ქალაქი (ომარის მეჩეთით და დამასკოს კარიბჭით, იულისის მწვერვალი), გიბრალტარის სრუტე (ურთიერთი და განუმეორებელი, მურიის ტუადის სამშობლო), პართენონი (სადაც მოშველი ბერძენი ქალღმერთების ქანდაკებები), უოლ-სტრიტის ფინანსური ბირჟა (საერთაშორისო ფინანსების მაკონტროლებელი), ესპანეთი და ტორონტო და ლონდონი, ვილიბერი (სადაც კონფერენციები მოიღებს ო'პარიმ ზარი მოკლა), ნიაგარა (რომელსაც ვერც ერთი მოცურავე დაუსხლტელად ვერ გადაცურავს), ესკიმოსების ქვეყანა (საპნის მჭამელები), ტიბეტის აკრძალული მხარე (საიდანაც არცერთი მოგზაური არ დაბრუნებულა), ნეაპოლის ყურე (ნახე და მოკვდი), მკვდარი ზღვა.

რითი იყო წარმართული და რომელ მითითების ნიშნის მიხედვით?

ზღვაზე შუადღისას ჩრდილოეთის ვარსკვლავის, რომელიც მიუთითებს დიდი დათვის თანავარსკვლავედის შუაგულ ადგილზე, გავლებული წარმოსახვითი სწორი ხაზის, რომელიც გრძელდება და გარედან იქითაც ოჩნდება, გადაკვეთაზე ამ მარკუთხა სამკუთხედის ჰიპოტენუზისას, რომელიც იქმნება დიდი დათვის ალფა-ომეგა და ალფა-ალფაის ხაზების გადაკვეთით.[14] ხმელეთზე შუადღისას ბისექტრისი, ცენტრალური არასწორული ფაზებით რომ ჩანდნენ უძრავად ჩამოქცეული მოსავლიანი ქვეყნის არსებულად შეცდომიერი ქვეყნის უკანა მხარეულად, ფლიოსი კი ლომების გადა-ოდის.[15]

როგორი განვითარება ჰქონდა საზოგადოების წინსვლის გაქრობას?

5 გრუნტის ფილები, გარეთა ამ გარიარი თავისი სახელით, ცენტრ-სტრიქტი 7, დაკარგული პირველი 40-ათეულ წლისა, პოლუსის სახლიდან მილის, ლეგიონელი (პოლუსი), სიმაღლე 5 ფუტი და 9-ნახევარი დიუმი, ჩადისებული, შავფერიანი, შესაძლოა წვერი ჰქონდა, ეგვიპტელად რომ ჩანდა მაგ კუნძულის ვალი. ზემოთ ნაჩვენები თანხა ვიცით ნებისმიერი ინფორმაციისთვის, რომელიც მის მოძებნის დაეხმარება.

როგორი უნიკალური ინჟინერია სახელწოდება შეუსრულებია მას როგორც არქიტექტორს და არტისტებს?

რომელიც უჩვეულოა ნებისმიერ სხვას ახლა რაც უცნობია ყველასთვის. ყოველი ამ ტიპის.[16]

რა პატივი მიეცა?

უკმაყოფილების პატივი და სარგებლი, ყოველის მეგობრობაში. უკვდავი ნიშნა, მშვენიერი, არაფრის სახელი.[17]

წასული ადამიანების ადამიანი როგორი არ დაბრუნდება?

მარადიულ ინტიმურობა იყო საკუთარ თავზე ძალდატანების შედეგად, თავისი კონკრეტული ორბიტის უკიდურეს კიდეზე, უბრალო ვარსკვლავის და ცვლილებად მზის და ტრანსცენდენტული პლანეტების და ასტრონომიული მოვლენების და მიწიერისა იქით სივრცის უკიდურეს საზღვრამდე, ქვეყნიდან ქვეყნამდე, ხალხთა შორის, მოვლენათა შუაგულში, სადაც ჩვენ ნაკვეთს ვიცნობთ და თითქოს საკუთარი სურვილის საწინააღმდეგოდ, მისი ნებით იძულებული, დაბრუნებისთვის დაბრუნების მიზეზებს. ამის შემდეგ კი ჩრდილი ვარსკვლავთან გამეორდა, როგორიც ალბათ გამოჩნდებოდა ადამიანებული ძალების ზემოთ კოსმოსის თანავარსკვლავედში და ზეციური უხილავი ჭრების შემდეგ დაბრუნებისთვის უსასრულო შეუსაბამობით, პოლიტიკური წინააღმდეგ მარადიულობის განსაზღვრულ, მოქმედებისთვის ვარსკვლავებად, განაცხადებული მხარეზე, ფანტასტიკური რეგიონების მეთოდებით, დაშვების სახით, რომელიც ამჟამად ვარსკვლავის მეორე სამყაროს რომ აღმოჩენებოდა.[18]

რა გამოიწვევს ამ დაბრუნების ორიგინალურად?

ორადისტრონომიული ტოლობა გამოსვლისა და დაბრუნების შორის დროში შეესაბამება სივრცის მეშვეობით და გამოსვლისა და დაბრუნების შორის სივრცეში შეესაბამება დროის მეშვეობით.

ისტორიის წარმოშობიდან მოყოლებული რა იმიტომ გამო ხდებოდა წასვლა არასასურველი?

ვერავინ საით, რასაც მოსდევდა ზიზღი დაბრუნებას, რასაც მოსდევდა უხილავობა: გზების უცოდინარობა, რასაც მოსდევდა ზღვის ხიფათების საფრთხე, რაც ხელს უშლიდა მიმართვას: დაკარგული ლოგიკის სიმტკიცე, რაც ხელს უშლიდა ძალას: (ოპერატიული) სივრცით განსაზღვრული (ადამიანური) საზღვრის წინააღმდეგობა, რაც ხელს უშლიდა სურვილსა და ჩადიდა მას სასურველს: ნარცისის სტატუსი, ჩემი გამომხატველი გარეშე, სასურველი სურვილი.

რა უპირატესობით გაიჩნდა დაკარგული ლოგიკის დაუკავშირებლად შედარებით?

ლამის მარტოობის დაძლევა, ადამიანური (მოწოდებული ქალი) სიცოცხლის ხარისხობრივი უპირატესობა არაადამიანურთან (სათნური) შედარებით, დიდის კონტექსტის მანქანიზმულობა ფიქრი, გაუთავებელი უკავშირებლობის თავიდან აცილება, თუ შორეული აკურატულად იქნება დაკავშირებული და სივრცეში მოთავსებული ზამთრიდან (ზიღლიან) და მატყლის (ჩალისფერ კუბოკრულ) ლეგიების შორის.

დაუფრთხილი დიდებულების რომელი ერთმანეთის მომდევნო, წარმოშობამდე გამზრდელი, მიზეზები გამოსვლა ბნელში ხანმ წამოდგმოდა?

სოფლის მოწყობა (ალაყაფის შეწირვა): ნაძვლოვების გაჭრა და კრებად მოფარფატული ლექსის გასვლა (წმინდათაწმინდა); ძასო (ორშაბათს წესი); დაკრძალვა (სამეგრელოს წესი); ყელგახსნის კლიტის რეკვა (უროს და თუშეთ); მოგზაურის სამხარი (მელაქიქეების წესი); მეზღვაურისა და ვაჭრების მიწათმოქმედების მონაწილეობა (საწესჩვეულო); წყლის ძღვნა ბეღლის-რიტუალი, მერიდიან-არსში, უცხოტელების სანაპიროზე (სამხრეთ ოლქი); რუსეთის ორმოცდაოთხმაში (მარა მარამ); მეზღვაური მოსახმარ ტრადიციულ ბურჯის კანონის დამტკიცებიდან (ყოველთვის დასამწველი); ურმის ჭედვა, კიდია მეზღვაურების, მერქნის სახლში ძირეულის, გამოთხოვნების ჩივილი (უცე-ანი); ქალური ეკლესიის ვრცელი გამოყენება (ონანის წესი); ქრ ბანი ბოლოს გაქონებული მშობიარობა (სამეგრელოს შესაწირავი); ქრ ბელი კოფის სარკოფაგში მისვლა, ტაიონ-სტრიტ 82, რაც მოჰყვა მხები და აწყობილი ბეკერ-სტრიტზე (არმაგედონი); ლანის გასვენება მეჯლისის თავშესაფრისკენ და უკან, ბატ-მოლი (მონარქია).[19]

როგორი თავშესაფარი გამოცანა დაუსახა გაუცნობიერებლად სიცოცხლით თავის ბლუმმა, როდესაც ადგილს და წარსულს დაასრულა, დასკვნის სახით, რათა შესაძლებლად დასკვნის გა-კეთება?

მიზეზი მიკლე მეცნიერი გაუთვალისწინებლად გაგებული უფრო ხშირდება ტაკვანისა, რომელსაც დაჭიმულობებული ხის მაგიდის ესთეტიკური მიტერი გამოსავალი.[20]

როგორი თვითგარკვეულებული გამოცანა დაისახა თუმცა კერ გადაჭრა, შეგნებულად ბლუმმა, როდესაც ადგა, გაიარა, დაიწყო მრავალრიცხოვანი მრავალფეროვანი მრავალრიცხოვანი ტანსაცმლის შეგროვება?

ვინ იყო მაკინტოში?

რომელი თვითცხადი გამოცანა, რომელზეც ცხოვრებაში წარმატებით თავს იტანდა 30 წლის მანძილზე, უნებლიე და მოულოდნელად გადაწყვიტა ბლუმმა ახლა, როდესაც მუჭ-ბრივი საწოლე ჩამოცვლი ხელოვნური სანათ-ლის ჩაქრობით?

საიდ იყო მისი, რომელიც ხანძარი ჩაქრა?

წარმატებული დღის რომელი წარუმატე-ბლობანი ჩამოთვალა უნებლიედ თანმიმდევრულად თავისში მოიგონა ბლუმმა, როდესაც ახლანდ

გამორჩეული მიზეზის ტრადიციის აღორძინ-და?

რეკლამის განთავსების ყველაზე წარმა-ტებულია: ტელის კონტაქტუალი (ავტორი ფირმისა "პუნქტი, რიპორტიორი და კომპა-ნია"; დეპარტა, ფეიმ-სტრიტი 5 და ლონდონი, მიმარტ-ლეინი 2) რის გარკვეული რაოდენობის მიეღო: დაცვების უკან სწორმეცნიერების ხელ-ლის არსებობა ან არარსებობა ყველაზე ქალიშ-ვილისათ დამწერებულია (მოწყვეტით ან ბილეთით) "ლეის" წარმოდგენის ქრ ბენედიქ პალმერის მონაწილეობით ჯუგუტის თეატრში, სამხრეთ კინგ-სტრიტი 46, 47, 48, 49.

რომელი იქ არსებობის სახე წარმოესახა უნებლიე შეპყრობილ ბლუმს?

სამარის, გარდაცვლილი მათი ბრაამ კუპერ ტუფლის, დუბლინის სამეფო მმართველო-თა რაზმი, ვამრალურად და რეპრიმანდი, დოლდებზ-ბარბი.

იმავე სახის რა გამოვარჩევდი ხილული არსებობდა ბიბლიოგრაფიულ?

თანდათან მიმდევარი დიდი ჩრდილო რეჯინა-ზის, უიტენზ-სტრიტი, ხიდეუნიდან და მზიარე მწვერვალი პარალელური ჩაზების გასწვრივ, რომლებიც უსასრულობაში გაფართოებულდე-ნენ რომ გადაკვეთებულიყვნენ პარალელური ჩაზების გასწვრივ უსასრულობიდან მოედნები და კლუბები შეხვედრები, დიდი ჩრდილო რეჯინა-ზის, უიტენზ-სტრიტი, ხიდეუნში დაბრუნებუ-ლი.

ქალის რომელი პარკი სტუმრებული ნიუტ-ბი თუ სამრეწ დაიბადა?

ქალის ახალი, უბუნი, ზღვა ამოუმოწმარე-ლი წინდები, ახალი ხოსანი ლეკვერიზმი, ინ-დური მეხლანის დიდი ზომის უძველ ფერად ბუნაგის ამოსავი, რომელსაც ოპონენტის, ციხიანის, თურქული სიგარეტ "მოურატის"სურნელი ახლდა, ზედ გრძელი, ჟრალი ფოლადის ქინძისთავი ესა და მრეზბ-ახლად იყო დაკეცილი, წინადა მაქმანით გაწ-ყობილი ბატისტის ბიუსტჰალტერი, ცისფერი მუარის ფერმაალიანი ქვედატანი, ყველაფერი ეს უწესრიგოდ ეწყო თითქოსდა, ოთხთასხაან, კუთხეებმამოგრეხილ, ხისგასისხა ფერის ტრანსპორტის და წინა მხრიდან თეთრად გამო-ყანილი თიცილისებულის ჩაკეტ (მრავალ კუტერ ტუფლი) ხანებიზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომელი არა პირადი ნივთები დაინახა?

ღამის კომოდი, ცალფეხმოტეხილი, ვაშლებით მოხატული ოთხკუთხა კრეტონის ხელსახოცით დაფარებული, რომელზეც ქალის შავი ჩალის ქუდი იდო. ტუალეტის ნარინჯისფერი ნაკრები, შეძენილი ჰენრი პრაისთან, კალათების, გალანტერეის, ფაიფურის, რკინეულის მწარმოებლისგან, 21, 22, 23, მურსტრიტი, უწესრიგოდ ეწყო პირსაბანზე და იატაკზე და შედგებოდა თასის, სასაპნისა და ჯაგრისების ლანგრისგან (პირსაბანზე, ერთად), დოქი და ღამის ქოთნისგან (იატაკზე, ცალცალკე).

ბლუმის მოქმედება?

ტანისამოსი სკამზე დააწყო, დანარჩენიც გაიხადა, მუთაქის ქვეშიდან დაკეცილი გრძელი თეთრი ღამისპერანგი გამოაძრო, თავი და მკლავები ღამისპერანგის შესაფერის ჭრილებში გაუყარა, ბალიში საწოლის თავიდან ბოლოში გადაიტანა, ლოგინის თეთრეული შესაფერისად მოაწყო და შიგ შეწვა.

როგორ?

წინდახედულად, როგორც მუდამ როდესაც საცხოვრებელში შედიოდა (საკუთარში თუ სხვისაში): ფრთხილად, რადგან ლეიბის გველისმაგვარი ზამბარები, სპილენძის რგოლები და ჩამოკიდებული ბადე სახვეულისებრ მოძველებული და დაჭიმული და ძაბვის შედეგად ზანზარებდა: დიდი სიფრთხილით, თითქოს ვნებათაღელვის ბუნაგში ან ხაფანგში შედიოდა ან ასპიტების ბუდეს უახლოვდებოდა: მსუბუქად, ნაკლებად რომ შეეწუხებინა: მოწიწებით, ჩასახვისა და დაბადების, ქორწინების დასრულებისა და ქორწინების რღვევის, ძილისა და სიკვდილის სარეცელში.

რას აწყდებოდნენ მისი კიდურები თანდათანობით გაშლისას?

ახალ სუფთა ზეწარსა და სასთუმლის პირს, დამატებით სუნებს, ადამიანური სხეულის სიახლოვეს, ქალის, მისი, ადამიანის სხეულის ანაბეჭდს, მამაკაცისას, არა თავისას, რაღაც ნამცეცებს, შემწვარი პაშტეტის ნარჩენებს, რომლებიც მოიშორა.

რომ გაეღიმა, რატომ გაიღიმებდა?

იმ აზრის გამო, რომ ყოველი შემომსვლელი ჰგონია მეუღლის წარმოდგენებში რომ პირველია ჰგონია შედის როდესაც მუდამ უკანასკნელი წინამორბედი რიგისა, თუმცაღა პირველი იყოს შემდგომი რიგის, და ყველას წარმოდგენია, რომ პირველია, უკანასკნელი და ერთადერთი ამ ერის, რომელიც არც პირველია და არც უკანასკნელი ისევე როგორც არც ერთადერთი ამ რიგში, რომელიც უსასრულობაში იწყება და მეორდება.

როგორი იყო წინამორბედთა რიგი?

დავუშვათ, რომ ამ რიგში პირველი იყო მალვი, შემდეგ პენროუზი, ბარტელ დ'არსი, პროფესორი გუდვინი, ჯულიუს მასტიანსკი, ჯონ ჰენრი მენტონი, მამა ბერნარდ კორიგანი, ფერმერი დუბლინის სამეფო საზოგადოების მოწყობილ ცხენების გამოფენიდან, მეგოტ ო'რეილი, მეთიუ დილონი, ვალენტაინ ბლეიკ დილონი (დუბლინის ლორდ მერი), კრისტოფერ კალინანი, ლენეჰანი, იტალიელი მეარღნე, უცნობი ჯენტლმენი გეიეტის თეატრში, ბენჯამინ დოლარდი, საიმონ დედალოსი, ენდრიუ (პიზარ) ბერკი, ჯოზეფ კაფი, უიზდომ ჰილი, ოლდერმენ ჯონ ჰუპერი, დოქტორ ფრენსის ბრედი, მამა სებასტიანი არგუსის მთიდან, ფეხსაცმლის მწმენდავი მთავარი ფოსტიდან, ჰიუ ე. (ბლეიზ) ბოილანი და ასე ყოველი და ასე ამრიგად უკანასკნელ პირამდე.[11]

რას ფიქრობდა ამ რიგის უკანასკნელი წევრისა და საწოლის ამასწინანდელი ბინადრის შესახებ?

ფიქრობდა მის ძალაზე (თავხედი), აღნაგობაზე (აფიშების გამკვრელი) კომერციულ ნიჭზე (არამზადა), შთაბეჭდილებების მიმღების უნარზე (ბაქია და კოხტაპრუწა).

რატომ ესმოდა დამკვირვებლისთვის ძალას, აღნაგობას და კომერციულ ნიჭს კიდევ შთაბეჭდილებების მიმღების უნარი?

რადგან იმავე რიგის წინა წევრებში სულ უფრო გახშირებული სიხშირით ხედავდა იმავე ვნებას და აღტკინებას, რომელიც გადაეცემოდა ჯერ ღელვით, შემდეგ გაგებით, შემდეგ სურვილით და ბოლოს დაღლილობით, ორსქესიანი წინათგრძნობითა და მონაცვლეობით თანადგომით.

რა ანტაგონისტურმა გრძნობებმა დაამჩნია კვალი მის შემდგომ ფიქრებს?

შურმა, ეჭვიანობამ, განდგომილობამ, აუღელვებლობამ.

მიზანი?

სოციალურ-ხელოვნური მიმაკეული ორგანიზმის მიზანი, რომელიც ოპტიმალურად არის მორგებული ზედამხედველობის ქვეყნებული ადამიანური საზოგადოების და დედამიწის ქვეყნებული მოქმედებისთვის ცილინდრში, რაც იქნება სოციალურ-ქალურ ორგანიზმში არსებული ბალანსი, მაგრამ არა უფრო რთული, თუმცა არა გამარტივებული, ქვეყნის სრული დამოუკიდებლობისთვის.

ეკოლოგია?

რადგან მოწყვეტილი ნატურა, არაბუნებრივად თავის თავისუფალ მდგომარეობაში, მონაცვლეობით მოქმედებს როგორც მოზიდულობის აგენტი და რეაგენტი. რადგან მოზიდულობა აგენტები და რეაგენტები შორის გამოყენებით იცვლებიან, მიწების და კლების უკანონობრივულად, მუდმივი წრიული გადაწყობითა და რადიალური შეცვლით. რადგან მიზიდულობის ცვალებადობის გაკონტროლებული თვალსაზრისი იწვევს, სტრუქტურული ტიპის ცვალებადობას.

განვითარება?

ა) 1983 წლის სექტემბერში ჯორჯ მიზაილის, თურქის აქტივობა იუნ-ქუჯი 5 დაწესებული ნაკვეთობის გამო, ბ) გაწვეული და მიღებული, უმთავრესი და არატრადიციული სტუმართმოყვარეობის გამო, გ) შეფარებითი ბალანსირების გამო, რაც შერჩევითად აძლევდა და სულიერებისა, კოლეგიალურ აქტივობისა და სოციალური კეთილის გამოყენებისათვის, დ) ექსტრაორდინარული გარეცხის, მიდამობრივი აგრესიულის, ზერაცხრივი პროფესიების გამო, ე) პროფესიონალურ მოსალოდნელი მესაკუთრეების ტერმინს, საზიარო მიმდინარე ხარჯებისა და სურვის მიგების განაწილების გამო.

ალტერნატიული?

ისეთივე მუტაციური როგორიცაა ბუნების ნებისმიერი და ყოველი ბუნებრივი აქტი, გამოხატული ან შეგრძნობილი, ალტერნატიული ბუნებაში ბუნებრივ ქმნილებათა მიერ მისი ან მათი ბუნებრივად შექმნილი არამდგრადი მოვალეობის შესაბამისად. როგორც ნაკლებ დამოუკიდებელი ვიდრე ჩამქრალი მოქმედ შეგრძნების შედეგად ნებისმიერ კონსტრუქციული დალუქვა. როგორც ნაკლებ სამოსახლო ვიდრე ტურიზმი,

მარაზე ბარაკა-ბლანკი, საქმეები და ცხოველებისადმი სასტიკი დამოკიდებულება, დაღლილობით ფეხების შრომა, სიცილის გადაღებვა, ზაზუნის გამარჯვება, სახლკაცების ნორმის პარტიები, სიმულირება, ადამიანის დასაზიანებელი, არასრულწლოვანთა გარყვნა, ცილისწამება, შანტაჟი, სასამართლოს შეურაცხყოფა, ცხოველის წამება, ცილისწამება, სისხლის სამართლის დანაშაული, ჯანმო გარეთ შეზღუდვით, კერძო საკუთრების უფლების დარღვევა, ბინის გაქურდვა, ცინიკური ქურდობა, ზნე-ჩვეულებათა გაუპატიურება, მოქმედი არამიზანდეზურობა, ცრუმოწმეობა, ბრაკონიერობა, მკვლელობა, ჯაშუშობა მტრის მხრივის სასარგებლოდ, თვითმკვლელობა, დემონსტრაცია, არაწინასწარგანზრახული მკვლელობა, წინასწარგანზრახული და მოფიქრებული მკვლელობა, როგორც არა უფრო ამომწურავი ვიდრე აღმზრდელის ყველა სხვა პრობლემური პროცესი არსებობის ცვალებად პირობებთან, რაც გამომდინარეობს სოციალური ორგანიზმისა და მისი გარემომცველი ბიოლოგიური თანასწორობიდან, როგორიცაა საჭმელი, სახლი, მუქნილი ჩექმები, მისაღებელი სისუფთავე, სერიოზული დაავადებები გარემოებაზე უფრო მეტი, გამოუსწორებელი.

რატომ უფრო მეტად განვითარება ვიდრე ეკოლოგია და ნაკლებად მეტი ვიდრე ალტერნატიული?

მშვიდობიან (ცოლ-ქმრობა) შეჯიბრება (მრუშობა) მხოლოდ წარმომადგენლობით შეიძლება (კოსტელადო), და მაინც ცოლ-ქმრობაში შემსრულებლის ცოლ-ქმრობის შემდგომული არ გააცნობიერა შეჯიბრების მრუშობით შემსრულებლის მრუში შემსრულებლისაგან.

რა შეიძლება იყოს მოსალოდნელი ოთახ საერთოდ იქნებოდა?

მკვლელობა, არასოდეს, რადგან არა მოთამაშე ერთ სიკვდილს ვერ შექმნის. იგივე სიკვდილამდე, არა განქორწინება, ასევე არა მოდელება მექანიკური საშუალებით (სამოქალაქო ტექნოლოგიური მოწყობილობით აღჭურვილი) ან ინდივიდუალური მიწვით (დამსრული თვითმფლობელი), ვერ არა სარჩელის წარდგენა ზარალის გამო სასამართლოს წესით ამდენად დაზიანების სიმულაციის მოგვრებული სხეულის დაზიანებით (თვითდაზიანებული), არა შეუძლებელი, გასამრჯელოს მოთხოვნა დემონსტრაციის მორალური ზიანისათვის გზით, შესაძლებელი ნებისმიერი აშკარა წაგლეჯვის შემოხვევაში

კონკურენციის შემოტანა (მატერიალური, წარმატებული მეტოქე სარეკლამო სააგენტოს სახით: მორალური, წარმატებული მეტოქე ინტიმურობის აგენტის სახით), დაკნინება, გაუცხოება, დამცირება, დაშორება, რომელიც დაიცავს დაშორებულს მეორისაგან, დამშორებელს კი ორივესაგან.

რა მოსაზრებებით ამართლებდა თავის გრძნობებს, როგორც თავად იყო გაურკვევლობის სიცარიელის შეგნებული მოწინააღმდეგე?

ცოლ-ქმრული კავშირის წინასწარგანსაზღვრული მსხვრევადობა: საგნის თავისთავად[21] შეუხებლობა: შეუთავსებლობა და დისპროპორცია ჩასადენის თვითგახანგრძლივებადი დაძაბულობისა და ჩადენილის თვითშემოკლებადი მოდუნებისა; ქალის მცდარად ნავარაუდევი სისუსტე, მამაკაცის კუნთოვნება: ეთიკური კოდექსების ცვალებადობა: ბუნებრივი გრამატიკული გადასვლა ინვერსიის მეშვეობით, რომელიც აზრს არ უცვლის აორისტულ პრეტერიტულ[22] დებულებას (შემადგენლობით: მამრობითი სქესის ქვემდებარე, ერთმარცვლიანი ონომატოპეური გარდამავალი ზმნა და მდედრობითი სქესის პირდაპირი დამატება) მოქმედებითი გვარიდან ვნებითში (შემადგენლობით: მდედრობითი სქესის ქვემდებარე, დამხმარე ზმნა და კვაზიერთმარცვლიანი ონომატოპეური წარსული მიმღეობა და მამრობითი სქესის ირიბი დამატება): თესლის მთესველთა განუწყვეტელი წარმოშობა დაბადების საშუალებით: თესლის განუწყვეტელი წარმოება დისტილაციის გზით: ტრიუმფის ან პროტესტის ანდა შურისძიების უნაყოფობა: განდიდებული სათნოების ამაოება: უმეცარი მატერიის ლეთარგია: ვარსკვლავების აპათია.

რა საბოლოო კმაყოფილებაში შეერთდნენ, უმარტივეს ფორმებამდე დაყვანილი, ეს ანტაგონისტური აზრები და გრძნობები?

კმაყოფილებაში ყველგანმყოფობით აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნახევარსფეროებში, ყველა დასახლებულ მიწასა და კუნძულზე, გამოკვლეულსა თუ გამოუკვლეველზე (შუაღამის მზის ქვეყანა, ნეტართა კუნძულები, საბერძნეთის კუნძულები, აღთქმული მიწა), ქალის ფუმფულა წინა და უკანა ნახევარსფეროებისა, რომლებიც რძისა და თაფლის სურნელს აფრქვევენ, ექსკრეციული სისხლისმიერი და სათესლე სითბოსი, მოგვაგონებენ ამპლიტუდის მრუდების საუკუნეობრივ ოჯახებს რომ წააგავს, არ ექვემდებარებიან შთაბეჭდილებათა ცვალებადობას თუ გამოხატვის წინააღმდეგობრიობას, რაც თავად მხოლოდ უტყვ და მარადიულ ცხოველურობას გამოხატავს.

კმაყოფილების წინარე თვალსაჩინო ნიშნები?

ნაწილობრივი ერექცია: გაფაციცებული ზრუნვა: თანდათანი წამოწევა: ფრთხილი გამოჩენა: უხმო ჭვრეტა.

შემდეგ?

აკოცა მის დუნდულების ნოყიერ ნესვივით სურნელოვან გავას, ორივე ფუმფულა ნესვისებრ ნახევარსფეროს, მათ ნარნარ ღარში, დაბინდული ხანგრძლივი გამომწვევი ნესვისურნელოვანი კოცნით.

კმაყოფილების შემდგომი თვალსაჩინო ნიშნები?

მდუმარე ჭვრეტა: ფრთხილი მიფარება: თანდათანი დაწევა: გამოფხიზლებული ანტიპათია: ერექციის გაქრობა.

რა მოჰყვა ამ მდუმარე მოქმედებას?

მძინარე გამოძახილი, ნაკლებად მძინარე ცნობა, თანდათანი აღგზნება, კატეხიზმური გამოკითხვა.

რა ცვლილებებით უპასუხა მთხრობელმა ამ გამოკითხვას?

უარყოფითი: საჭიროდ არ ჩათვალა ეხსენებინა საიდუმლო მიმოწერა მართა კლიფორდისა და ჰენრი ფლაუერის შორის; საჯარო აყალმაყალი ბერნარდ კირნანისა და კომპანიის ლიცენზირებულ დაწესებულებაში, პატარა ბრიტანეთის ქუჩა 8, 9 და 10; ეროტიკული გამოწვევა და მისი რეაქცია მასზე, რაც გერტრუდის (გერტის), გვარი უცნობია, ექსჰიბიციონიზმის შედეგი იყო. დადებითი: საჭიროდ ჩათვალა ეხსენებინა ქალბატონ ბანდმან პალმერის მიერ "ლეას" წარმოდგენაში მონაწილეობა გეიეთის თეატრში, სამხრეთ კინგ-სტრიტი 46, 47, 48, 49; ვახშამზე მიპატიჟება ოტელ "ვინში" (მერფის), ქვემო ები-სტრიტი 35, 36 და 37; ცოდვილი პორნოგრაფიული ტენდენციის წიგნი, სათაურით "ცოდვის სიტკბონი", ანონიმი ჯენტლმენის ავტორობით; დროებითი შოკი, რაც მოჰყვა

საჭმლის მონელების შემდეგ ჩატარებული ვარჯიშის არასწორი მიმართვის, რისი მიზეზებიც შეიძლება (ბალღა მოსვენობა) ნერვული დეპრესია, მასწავლებელი და ლიტერატორი, საამის დედალისის, გარეგნული სახიერობის, ცოცხლად დარჩენილი უფროსი ვაჟი, მისი (მონაზვნის) ავადმყოფური მიდრეკილება მოწმის, ნიჭიერი მასწავლებლისა და ლიტერატორის, თანამიწოდებით ზუსტად და ვამასხვავებელი სამარცხვინო შეძრულებული.

სიკვდილიც თავისუფალი თუ იყო ორივეს ცხოვრებისთვის?

სავსებით.

რომელი შემოხვევა ან პიროვნება იყო წამოწეული წინა პლანზე ორივესთვის?

ნერვული დეპრესია, მასწავლებელი და ლიტერატორი.

აქტიობის რა შეხვედრას და ცოლ-ქმრული უფლების, უშუალოდ მათთან დაკავშირებულ, რა შეფერხების გრძნობენ მამჭედელი და მონაზონი ამ წყვეტილი და სულ უფრო და უფრო ლოკალური იმპერიის პროცესში?

მამჭედლის მხრიდან მისი ნათესაურების შეხვედრა, იმდენად რამდენადაც ქორწინება ოდესასწავლის მისი დაბადების მე-18 წლისთავის (1870 წლის 8 სექტემბერი) 1 კვარტალური თვის შემდეგ, ან 8 ოქტომბრის და იმავე რიცხვში ადასრულების და ასული ნამდვილი იყო 1889 წლის 15 ივნისს, რომლის ჩასახვა დაიწყო იმავე წლის 10 სექტემბრის, ხოლო სრული ფიზიკური კავშირი, თუხლის დარიხვით ქალის ბუნებრივ ორგანოში უკანასკნელად შედგა 5 კვირით ადრე, ან 1893 წლის 27 ნოემბრის, სანამ 1893 წლის 29 დეკემბრის დაბადებამდე მეორე (ცოცხალი მამრობითი სქესის) ნამდვილი, რომელიც 1894 წლის 9 იანვრის გარდაიცვალა 11 დღის ასაკში, ისე რომ მოვლო 10 წლის, 5 კვირისა და 18 დღის განმავლობაში მისი ფიზიკური ურთიერთობა არასრული იყო, ქალის ბუნებრივ ორგანოში თესლის დაუნთხევლად. მონაზვნის მხრიდან აქტიურობის შეზღუდვა, გონებრივი და ფიზიკური, იმდენად რამდენადაც სრული გონებრივი ურთიერთობა მასსა და მამჭედელს შორის არ დამყარებულა მას შემდეგ რაც მონაზვნისა და მამჭედლის მდედრობითი ნამდვილი მოწიფდა, რაზეც მიანიშნებდა ყოველთვიური სისხლის დენა, 1903 წლის 15 სექტემბრის, ისე რომ მოვლო 9 თვისა და 1 დღის განმავლობაში, მოწიფული ქალის (მამჭედლისა და ნამდვილის) შორის წინასწარ ნაგარაუდევი სუბიექტური ურთიერთობების ურთიერთგაუცხოობის შედეგად, მომწიფების სრული ფიზიკური თავისუფლება შეზღუდული იყო.

როგორ?

სხვადასხვაგვარი ხშირი ქალური გამოკითხვებით მიმავალის მარშრუტების შესახებ, სად, რა ადგილას, რა დროს, რა ხნით, რა მიზნით, ღრიანებით სხვაგან წასვლის შემთხვევაში, რაც დაგეგმილი არ უკვე შეძლებოდა ყოფნა.

რა დამახასიათებელი ხილულად მამჭედლისა და მონაზვნის უხილავ არსებაში?

ლამპისა და აბაჟურის ანარეკლი, ზედით აჩეგერხენილი, სანთლისა და ჩრდილის კონცენტრული წრეების უსასრულო სერია სანთლისა და ჩრდილის სხვადასხვა გრადაციით.

რა მიმართულებით იწვნენ მამჭედელი და მონაზონი?

მამჭედელი სამხრეთ-აღმოსავლეთით – აღმოსავლეთით; მონაზონი ჩრდილო-დასავლეთით – დასავლეთით: ჩრდილო განედის 53-ე პარალელი და დასავლეთ გრძედის მე-6 მერიდიანი, 45 გრადუსით დედამიწის ეკვატორიდან.

უძრავ თუ მოძრავ მდგომარეობაში?

უძრავი თავის თავთან და ურთიერთის მიმართ. მოძრავი იმდენად რამდენადაც თითოეული და ორივე ერთად დედამიწის მარადიული მოძრაობის დასავლეთისაკენ, შესაბამისად წინ და უკან, მარადუცვლელი სივრცის მარადცვალებად გზებზე მიაქროდნენ.[24]

რა მდგომარეობაში?

მამჭედელი: მარცხენა გვერდზე ხანაზევროდ წამოწოლილი, მარცხენა ხელი თავქვეშამოდებული, მარჯვენა ფეხი პირდაპირ გაჭიმული და მარცხენა მოკეცილ ფეხზე შემოდებული, გაჭიმულ სიტყვის[25] პოზაში, (აღმართულებული) და განწოლილი, თესლით გავსებული. მონაზონი: მარცხენა გვერდზე დაწოლილი, მარჯვენა და მარცხენა ფეხი მოკეცილი, მარჯვენა ხელის ცერი და საჩვენებელი თითები

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცხვრის ფუძეზე, ამ პოზაში, რომელიც ბერ-ძა ეპოქის მიერ გადაღებულ ზურაზე რომაა, დაქანცული ბავშვკაცი. კაცბავშვი საშოში.

საშოში? დაქანცული?

ისვენებს. იმოგზაურა.

ვისთან ერთად?

სინდბადი ზღვაოსანი და ტინბადი ტინოსანი და ჯინბადი ჯინოსანი და ვინბადი ვინოსანი და ნინბადი ნინბოსანი და ფინბადი ფინოსანი და ბინბადი ბინდოსანი და პინბადი პინოსანი და მინბადი მინდოსანი და ჰინბადი ჰინდოსანი და რინბადი რინდოსანი და დინბადი ქინდოსანი და ვინბადი ვინდოსანი და ლინბადი ქშინოსანი და ქსინბადი ფთხინოსანი.

როდის?

გზად ბნელი ლოგინისაკენ იყო სინდბადი ზღვაოსანის როხის ალკის ოთხკუთხა მრგვალი კვერცხი ყველა როხის ალკის ბნელბადი შუქდღეოსანის სარეცლის ღამეში.

სად?

## შენიშვნები

1. "[illegible]" [illegible].
2. ([illegible]) "[illegible]".
3. ([illegible]) "[illegible]".
4. [illegible]
5. [illegible]
6. ჯონ რასკინი (1819-1900) - ინგლისელი ხელოვნებათმცოდნე, რომლის წიგნებით მე-19 საუკუნეში ინგლისის სკოლებში კალიგრაფიას ასწავლიდნენ.
7. ალექსანდრა (1844-1924) დანიის პრინცესა, ინგლისის მეფე ედუარდ VII-ის მეუღლე.
8. ([illegible]) [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. ([illegible]) "[illegible]... [illegible]... [illegible]..."
13. [illegible]
14. [illegible]
15. შდრ. გამოსვლა 13:21.
16. 1485 წლის [illegible]
17. [illegible] "[illegible]".
18. [illegible] 1882 წლის [illegible] "[illegible]".
19. [illegible]
20. შდრ. "ოდისეის" 23-ე თავში [illegible]
21. [illegible] შდრ. [illegible] 5:27-28.
22. [illegible]
23. [illegible]
24. [illegible]
25. [illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

# ირაკლი აბაშიძე – 90

ანდრო ბუაჩიძე

## თეთრი აჩრდილის მძებნელი

ზოგჯერ პოეტის შემოქმედებაში დგება დრო, როცა მისი ნაწარმოების გამომხატველი ცვლილი ნიშანი ერთად იყრის თავს და განუყოფელ მთლიანობად წარმოსდგება. ვთქვათ ლირიკული მგრძნობელობის უნარს ეპიკური სიცხადე და შეუვალობა ერწყმის, წრფელ აღსარებით ინტონაციას მკაცრი რიტორიკა ეთავსება, მჭიდრო მეტაფორულობას - ვრცელი, გაშლილი თხრობითობა და ა.შ. ასეთ ეტაპებში ურთიერთსაწინააღმდეგო ტენდენციები ერთმანეთს ჩაენაცვლებიან და სასურველ სინთეზს ქმნიან. ასე მოხდა ირაკლი აბაშიძის ლექსების ციკლში "პალესტინა, პალესტინა". მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ ციკლის მაღალმხატვრულობა და შთამბეჭდაობა არა მხოლოდ დაპირისპირებულ ნიშანთა ურთიერთშენაცვლებამ და შერწყმამ განაპირობა, არამედ წარმოსახვის სიძლიერემ. სხვაგვარადაც შეიძლება ვთქვათ, ძლიერმა წარმოსახვამ შექმნა წყობილი და მთლიანობა პოეტურ მეტყველებაში.

როცა კითხულობ ამ ლექსებს, გრძნობ, რომ პოეტს მართლაც ჩაესმოდა რუსთაველის ხმა. და თუმცა ეს ხმა სხვადასხვა ლექსში შინაარსობრივად განსხვავებულ სათქმელს ამბობს, მაინც ერთნაირ ინტონაციურ ელფერადობას გამოსცემს. გავიხსენოთ "ვინ იცის, როგორ მელის ვარძია". ეს არის ნიღვული და კამკამა ლირიკული აღსარება სამშობლოს მოწყვეტილი კაცისა. ამ კაცს ელოდება ვარძია, თმოგვის კედლები, ხერთვისი და ამავე დროს "წამი, რომელიც ველის ვარდზეა". ეს არის პროლოგი ციკლისა "პალესტინა, პალესტინა".

ირაკლი აბაშიძის პოეზიისთვის დამახასიათებელმა აღსარებითმა ინტონაციამ, რიტორიკულმა შეკითხვებმა და გამეორებებმა პალესტინური ლექსების ციკლში ყველაზე უფრო მკაფიო გამოხატულება ჰპოვა. ვფიქრობთ, ეს კი ერთ თემატურ რკალში მოქცეულმა მოტივებმა განაპირობა. შეიძლება ითქვას, რომ ირაკლი აბაშიძის მიერ განვლილი მთელი პოეტური გზა, გარკვეული აზრით, იყო მზადება ამ ციკლის შესაქმნელად. აქ იგულისხმება არა მხოლოდ მრავალგზის დამუშავებული მხატვრული ხერხები, არამედ მსოფლმხედველობრივი განვითარების ეტაპები. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს მანამდე გაფანტულმა ცალკეულმა მოტივებმა, ამ ციკლში ერთი თემატური ღერძის ირგვლივ მოიყარა თავი. მამული, ენა, სარწმუნოება - ასეთია ეს თემატური რკალი, რომელსაც, რა თქმა უნდა, სხვა დიდი და მცირე შენაკადები ასაზრდოებს. ყველაფერი კი ქართული თვითცნობიერების უმთავრეს ნიშანსვეტს - რუსთაველს დაუკავშირდა. ამ სულიერების ქურუმის მსოფლაღქმაში გადატყდა სხვადასხვა სატკივარი, რომელსაც იგი თავის მონოლოგებში ღაღადებს. სწორედ ამგვარი თემატური გამორჩეულობა ქმნის ამაღლებულ განწყობილებას, აღსარების და ლოცვის მსგავს ტონალობას, ლირიკული სუბიექტის კათარზისულ სულიერ გამჭვირვალებას.

ყველაფერი კი უბრალო და მკაცრი სისადავით აღბეჭდილი ეპიგრაფით იწყება: "გულით წყუროდა შენს შორეულ შთამომავალს წარმოედგინა, რას განიცდიდი და ფიქრობდი შენ სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებში.

მაშ, ეს "ხმები" ასე ჩაესმოდა მას, თითქოს მართლაც გაეგონოს იგი პალესტინის ქართული ჯვრის მონასტერში, შენს უკანასკნელ თავშესაფარში, შენი დაკარგვიდან შვიდასი წლის მერმეც".

ირაკლი აბაშიძის პოეტური ციკლი აქედან იღებს სათავეს. "შენ აქ ხარ" ასე იწყება პირველივე ლექსი და მართლაც, პალესტინის ქართული ჯვრის მონასტერი არის პოეტის აზრის და ემოციონალურის, თავშეკავებული სწრაფვის ათვლის წერტილი. აქედან უნდა შევმოიწეროთ ის ტრაექტორია, რომელსაც მაძიებელი აზრი, წარმოსახვა, ჩვენი ფიქრები გაივლის.

სად,
სად არ გეძებე -
მესხეთს თუ სამცხეს
მე გული ჩემი
შენს მონად ერიცხე...
ერთ უქმელ ხურასის
ექმნიდი და გმლიდი,
მე შენს თეთრ აჩრდილს
კედელ-კედელ ვეძებდი.
მესმოდა შენი
ფეხის ხმა მშვიდი.

მეტოქში მიაგნო რუსთაველის კვალს, მის რელიგიაში უკვე გაჩნდა ის ფიზიკური სივრცე, რომლის ნიადაგიც წარმოსახვამ უნდა დაიწყოს თავისი ცხოველმყოფელი მოქმედება. "მე შენს თეთრ აჩრდილს კვალდაკვალ მდევდი" - "თეთრი აჩრდილი" - რას ნიშნავს ეს მეტაფორა? იქნებ რაღაც მოუხელთებელს და უჩინარს, მერყევს და მყიფეს, ძნელადმისაწვდომს და თვალშეუვალს? ასეა თუ ისე, ნათქვამი "შენ აქ ხარ" ნიშნავს იმას, რომ "თეთრი აჩრდილის" ადგილსამყოფელი, მისი ნაკვალევი მიგნებულია და როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს ფიზიკური სივრცე ძლიერი წარმოსახვისათვის საყრდენის ფუნქციას ასრულებს. შემდეგი ლექსი პალესტინური ციკლისა - "ვინ იცის, როგორ მელის ვარძია" უკვე მოვიხსენიეთ როგორც ლირიკული პრელუდია, მაგრამ უფრო სწორი იქნება, თუ მას ინტერლუდიას უწოდებთ, რადგან ის უფრო ჩანართად, შემაკავშირებელ რგოლად წარმოგვიდგება.

პალესტინური ციკლის ზოგად განწყობილებაზე და ინტონაციაზეც უნდა ითქვას ორიოდე სიტყვა. რა თქმა უნდა, თემატური გამორჩეულობა ერთგვარ ზეაწეულობას სძენს ამ ლექსებს. მაგრამ აქ ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ლექსების მთავარი პერსონაჟი რუსთაველის ხმაა, რომელიც სხვადასხვა გარემოში, უფრო ხშირად მონასტრის კედლებში ვიბრირებს. ამ ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან ხმა ადამიანის კვინტესენციაა, "მისი მიწიერი არსია, სულთა რეფლექსიაა ყოველგვარი მინარევებისაგან განწმენდილი. ხმა მატერიალურია, მოსმენადია და არა ხილვადი, მაგრამ ისევე ავსებს მონასტრის სივრცეს, როგორც ციური სარკმლიდან შემოჭრილი სინათლე. ამ ხმამ შვიდასი წლის სიღრმიდან მოაღწია ავტორამდე.

ირაკლი აბაშიძის ციკლის "პალესტინა, პალესტინაო" მაღალმხატვრულობის უეჭველი ნიშანი ის არის, რომ აქ შემთხვევითობის, სენტიმენტალობის წილი ძალზე მცირეა. ეს ციკლი გარკვეულ წესრიგს და კანონზომიერებას წარმოაჩენს, რაც, უპირველეს ყოვლისა, ლექსების თანმიმდევრობაში ჩანს. ერთი პოეტის ძალზე საგულისხმო აზრით, ვრცელი პოემების დრო დიდი ხანია წარსულს ჩაბარდა, გაჩნდა ახალი ჟანრი - ლექსების წიგნად ან ციკლად წოდებული. ამ ჟანრისთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს უწყვეტი პოეტური აზრის დინამიკას, არა ფრაგმენტულობას და ქაოსს, არამედ მთლიანობას და კოსმოსს, ყოველი ფრაზის, ტროპის, შესიტყვების გარკვეულ კონტექსტში აღქმას. ლექსების თანმიმდევრობა მკაცრად დაცული ქრონოლოგიური სიზუსტით კი არ უნდა იყოს განსაზღვრული, არამედ საით-შულის რაობით, ე. ი. შინაარსობრივი პრინციპით. ასე "პალესტინა, პალესტინაო"-ს ყოველი ლექსი შოთა რუსთაველის მიერ განთქმული აღსარებაა, მაგრამ ყოველი აღსარება მისი შთაგონებულობრივი ნაწყვეტის გამომხატველია. პირველი "ხმა" ეს არის "ხმა ჯვარის მონასტრის გალავნიდან" და უშუალოდ ქრისტესადმი, მაცხოვრისადმი, ქრისტიანული რწმენისადმი მიმართული. შემდეგი მონოლოგი "ხმა ჯვარის მონასტერში" ნამდვილი რეფლექსიაა, ამ ცნების ყველაზე უფრო მკაცრი გაგებით, ეს არის თვითჩაღრმავება, საკუთარი ცდომილებების აღიარება, ცოდვების მონანიება და მართალი, განწმენდილი აზრის ძიება. "ხმა ზეთისხილის ბაღში" - სამშობლოს აპოლოგიაა, "ხმა სამრეკლოიდან" - ასევე სამშობლოსათვის ლოცვაა; თუმცა სენაკში დარჩენილი ხმა თამარისადმი მიძღვნილი: აქ რუსთაველი თავის აღსარებას თამარ მეფეს აბარებს. "ხმა კატაკომბიდან" დედა ენის მიუწვდომლობაზე და უკვდავებაზე წარმოთქმული ჰიმნია. ამ ლექსში თითქოს ოდნავ იცვლება კიდეც ინტონაციური რეგისტრი და მართლაც ჰიმნის პათეტიკა ჩნდება. ქრისტესადმი მიძღვნილი ლექსი "ხმა გოლგოთიდან", მხოლოდ ეს მიძღვნა თავისებურია: რუსთაველი საკუთარ თავს ქრისტეს "მეუფე" ხედავს. ქრისტესგან გადმოღვრილი სინათლე წარმოაჩენს რუსთაველის პიროვნულ ნაკლს და ღირსებას, მისი ცხოვრების გზას. "ხმა ჯვარის მონასტრის ბინდში" ისევ თამარისადმი წარმოთქმული აღსარებაა, ოღონდ ამ ლექსში თითქოს ყველაფერი თავმოყრილია, რაზეც მანამდე იყო საუბარი - ენაც, მამულიც და სარწმუნოებაც:

**მხოლოდ შენ მარად**
**ღმერთის ვევედრებ**
**სამარის კარად -**
**ჩვენს მართალ მამულს,**
**მის კლდეთა დგმას,**
**მის წყაროთა დენას,**
**ეს ლოცვა ჩემი**
**ათას წლებში**
**ფარულებს ფარად**
**მის უკვდავ მთა-ბარს,**
**უკვდავ მაჯას,**
**მის უკვდავ ენას.**

ციკლის უკანასკნელი, დამაგვირგვინებელი ლექსია "უცნობი მონაზვნის მინაწერი პალესტინის ქართულ პერგამენტზე". როგორც სათაურიდან ჩანს, ეს უკვე არც ავტორისეული ხმაა და არც რუსთაველისეული. აქ დიდი პოეტის ბოლო დღეების უხილავი მოწმე გვესაუბრება. ის ერთი შეხედვით მშრალად აღწერს მომაკვდავის სიკვდილისწინა წუთებს, მაგრამ არაა ეს არ არის გულისდამწყვეტი და შემზარავი მომენტის მშრალი აღ-

ნუსხაა! ამ ამბის მომსწრე ფაქტთან ერთად თავის გულისნადებსაც გადმოგვცემს:

**დღეს ალერსით შოთა რუსთველი,**
**ქალად ზეადი,**
**ქალად უძლეველი,**
**ათი დღე-ღამის უჭმელ-უსმელი**
**სხეულს თვისის ქერს შეჰფრქვიოდა:**
**სწამდა, სჯეროდა...**
**სწამდა, სჯეროდა.**

„პალესტინა, პალესტინას" მწყობრ კომპოზიციაში, მაცხოვრისადმი, სამშობლოსადმი, თამარისადმი, დედისადმი მიძღვნილ მონოლოგებში უმთავრესია ერთი მომენტი: მკითხველის ინტერესს იწვევს ამ აღსარება-მონოლოგების არა თემატური ნიშნით დაჯგუფება, ე.ი. იმის აღნიშვნა თუ ვისადმია მიძღვნილი ეს ლექსები, არამედ თვითონ ლირიკული სუბიექტი – რუსთაველი, რომელიც ყოველ აღსარებაში სხვადასხვა რაკურსით წარმოაჩენს თავის სახეს. აქ საერთო და საზიარო მხოლოდ ერთი ნიშანი: დრამატიზმი. დრამატიზმს კი წუხილებრივი, მოუსვენარი კაცის აქცენტი, ჩივილები, აუხსნელი სურვილები ქმნის: „ვარ მხოლოდ მღილი, ვარ ცოდვილი, ვარ სამონელი, მაგრამ ხმა შენი ჩუმები ქვეყნად სხვას ვის უგრძვნია?". „პალესტინა, პალესტინას" მხატვრულ დონეს სწორედ ლირიკული სუბიექტის „ადამიანური ასპექტი" განსაზღვრავს. ეს „ხმები" სწორედ მრავალტანჯული, ტრაგიზმით აღბეჭდილ კაცის გულისთქმის რასაკვირველია, ისე რომ არ იყოს, იგი არც წარმოიქმნებოდა თავის აღსარებებს, მაგრამ მაინც ძალზე შთამბეჭდავია, რომ ამ მონოლოგებს უმაღლესი ლირიზმის წინაშე ქედდადრეკილი მოკვდავი კაცი და დიდი შემოქმედი წარმოთქვამს. თავისი ცხოვრების უკანასკნელ დღეებში მის სხვაგვარი სიბრძნე, სინანული და სინათლე ეწვია:

**გადაფურცლულ დამსკდარი**
**მისკენ რჩეული**
**– იქნებ, განვიქროს**
**სევდა ძველი**
**გულს დაწეული,**
**ეხმინე შენებრ**
**ქალაქ ალვანთებზე**
**მის ცეცხლის ალი...**
**არა იბდომა,**
**იდნაც სევდი**
**მალულია თვალი.**

ეს რუსთაველის უკანასკნელი წუთებია, რომელიც მკაცრად და სადად, უბრალოდ და ზუსტად ხატოვანების გარეშე გადმოცემული. მთელ ციკლს ხატის ეს პრინციპი და ესთეტიკა ქმნის.

ერთიანი პოეტის შეიმუშავა ცნება-მეტაფორა „საღვთო ქალაქი". მისივე სიტყვით, საღვთო ქალაქი შეიძლება იყოს გამჭვირვალე ან სქელი, უხეში ან უბრალო, მაგარი ან რბილი და ა.შ. როცა „პალესტინა, პალესტინას" საღვთო ქალაქზე ვფიქრობ, ნებსით თუ უნებლიეთ ერთი სიტყვა-ეპითეტი მახსენდება: „ასკეტური". არ ვიცი, როგორ მოესადაგება ეს ეპითეტი საღვთო ქალაქის ცნებას, მაგრამ ფერადოვნების სიმწირე, აზრისმიერობა, ზოგჯერ კლიშეისებური მეტაფორები ნამდვილად ნიშნეულია ირაკლი აბაშიძის პოეტური ციკლისათვის. იქნებ იმიტომაც ასე, რომ ამ ლექსებში ინტონაციური სიზუსტეა არსებითი და არა მეტაფორული სიუხვე? აზროვნების აქცენტებია გადამწყვეტი და არა ლირიკული შუქ-ჩრდილები? აბა კიდევ ერთხელ დავაკვირდეთ ერთ-ერთ ფრაგმენტს ყველაზე უფრო მკაცრი ნიმუშიდან, ყველაზე მძაფრი და მეტყველი აღსარებიდან, შესანიშნავი ლექსიდან „ხმა კატამონიიდან":

**დავყევ, იქნებ, ხმაგრე ყველა,**
**მოისხრის, იქნებ, ყველა ყმა ვალად,**
**დაჰყვება მტერი ყველა დიდ ზვიენას,**
**დაიკვდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას,**
**ყოველ ნერგს, იქნებ, დაატყდეს შეხა,**
**ყოველ ძველს, იქნებ, დაეძებს ფეხი,**
**მხოლოდ შენ, უჭკნობს,**
**შენ, ხატად ქცეულს,**
**რა დრო, რა დასცემს**
**შენს უკვდავ სხეულს?**

აქ ყველა საღვთო კომპონენტი მართლაც უბრალოა და მარტივი, მხოლოდ ზეაწეული ინტონაცია და აზრის დინამიკა ქმნის წარუშლელ შთაბეჭდილებას. და ეს ასეც უნდა იყოს, ვინაიდან ჩვენს წინაშეა შვიდასი წლის წინ გარდაცვლილი პოეტის ხმა, მისი აღსარება. ის თავის უკანასკნელ საიქიოზე ყველაზე უფრო უბრალო და მკაცრი სიტყვებით ამბობს. სხვათაშორის, ირაკლი აბაშიძე თავის ერთ ადრინდელ ლექსში გულისტკივილით წერს, ვითომ, ჩვენს სტრიქონში მოსჩანდნენ ფამპლურად აღარ გაიელვონო:

**სიტყვას დაეტყოს აზრის მეტობა,**
**ფერი არ დაჰყვეს მდიდარ მასხის,**
**ენამ დაკარგოს მიამიტობა**
**ძალი დაუკრას სადარბაზოსის.**

„პალესტინა, პალესტინაში" მართლაც ისე მოხდა - სიტყვას „აზრის მეტობა" დაეტყო და „მდიდარ მასხის" ფერი არ დაჰყოლია, ენამ მიამიტობა დაკარგა და სადარბაზოსიც შეიძინა. ყოველივე ამან კი საბოლოო შედეგი გამოიღო და უტყუარი მაღალი შესაძლო ნაწარმოებს. ჩვენ ხელთ გვაქვს არა ტაბულის, არამედ ტარიხული ოსტატის ქმნილება.

მანანა კაკაბაძე

# დამაარსებელი

სალიტერატურო მოკლული ჟურნალ "მნათობის" დაარსება.

დღემდე ხმამაღლა არ თქმულა, ვინ იყო მისი რედაქტორი და დამაარსებელი.

1832 წელს გამოვიდა "სალიტერატურო ნაწილნი ტფილისის უწყებათანი". გვეტყვიან, რომ მისი რედაქტორი სოლომონ დოდაშვილი იყო, დიდი მოღვაწე, საკაცობრიო, მომავალი იდეების მქადაგებელი, ოცდაათიანი წლის შეთქმულების ერთ-ერთი მოთავე და ორგანიზატორი.

"ცისკრის" რედაქტორი და დამაარსებელი გიორგი ერისთავი გახლდათ. ესეც ყველასათვის ცნობილია, ისევე, როგორც მნიშვნელოვანი ფიგურა ქართულ მწერლობაში. მისი საქმის გამგრძელებელი ივანე კერესელიძე, აგრეთვე შესანიშნავი ჟურნალისტი და მწერალი იყო, ესეც ვიცით. "საქართველოს მოამბის" დამაარსებელი ხომ ყველასათვის საყოველთაოდ, დიდი ილია ჭავჭავაძე ბრძანდებოდა.

გასულ საუკუნეში არსებობდნენ პერიოდული გამოცემები "დროება", "ივერია", "კვალი", "აკაკის თვიური კრებული" და სხვ., ჩვენ ვიცით ყველა ამ ჟურნალისა და გაზეთის დამაარსებელი, და ისიც ვიცით, რომ მნიშვნელოვანი ჟურნალი შემთხვევით კაცს არასოდეს შეუქმნია, ისევე, როგორც მნიშვნელოვანი ნაწარმოები შემთხვევით კაცს არასოდეს დაუწერია.

სერიოზული ჟურნალის შექმნა, საზოგადოებრივი ცხოვრების ბიჯის რომ გამოხატავს და მის სიმშვიდეს ხელს უწყობს, ისეთივე ძნელი და დიდი საქმეა, როგორც ეპოქალური ნაწარმოების დაწერა.

შემდეგაც ცნობილია XIX საუკუნის სახელოვანი მოღვაწენი, რომლებიც დიდებული საქმე გააკეთეს, დაარსეს ჟურნალები და გაზეთები, საკუთრება ცხოვრებას რომ პასუხობდნენ და ერთგულ ტაძრებსა და მისწრაფებებს გამოხატავდნენ.

ამავე დროს, ყოველთვის არსებობდნენ მერკანტილისტური პერიოდული გამოცემანი, რომლებიც მაღალ ხალხში ხელოვნების დონეზე ვერ ადიოდნენ, დიდ მწერალთა მიერ დაარსებულ პერიოდულ გამოცემებს ვერ უდრებოდნენ.

ასე იყო გასულ საუკუნეშიც და ასეა დღესაც, ზოგი პერიოდული გამოცემა თავის გავლენას და მნიშვნელობას დღემდე ინარჩუნებს, ზოგი უკვალოდ ქრება და მალე მისი გახსენება აღარავის სჭირდება.

ყველა მწერლის სურვილია, ალბათ, შექმნას რაღაც დიდებული, მნიშვნელოვანი, საზოგადოებისათვის საჭირო, მაგრამ ბუნება არ არის ასეთი გულუხვი, არ აჯილდოვებს ყოველ ადამიანს მაღალი ნიჭით. მხოლოდ ერთეულებს ძალუძთ დიდი ნაწარმოების შექმნა, ხოლო მათ გვერდით, ასობით მოკალმე დაეხეტება მიწიერ იმედებს საკუთარი ცხოვრების ღმერთ, ხოლო ზოგჯერ სიცოცხლესაც.

მნიშვნელოვან ნაწარმოებებს მხოლოდ მნიშვნელოვანი მწერლები წერენ, დიდ ნაწარმოებებს დიდი შემოქმედნი ქმნიან.

მაღალი შემოქმედებით ნიჭდაჩენილი დიდებული ჟურნალის შექმნითაც, და მას ჩვეულებრივი რიგითი ლიტერატორი ვერ შეძლებს - რიგითი კაცი მხოლოდ რიგით ნაწარმოებს დაწერს, რიგით გაზეთსა და ჟურნალს შექმნის, ხოლო მნიშვნელოვანსა და განსაკუთრებულს - მხოლოდ დიდი შემოქმედი.

ჩვენ ვიცით, ვინ დააარსა "სალიტერატურო ნაწილნი ტფილისის უწყებათანი", ვიცით, ვინ შექმნა "ცისკარი", "საქართველოს მოამბე", "ივერია", "დროება". ისიც ვიცით, ვინ დააარსა ჩვენს საუკუნეში "მეოცნებე ნიამორები", "$H_2SO_4$", "კავკასიონი", მაგრამ თურმე არ ვიცით, ვინ დააარსა ჩვენი საუკუნის ყველაზე დიდი ჟურნალი, სამოცდაათწლიანი წელი რომ მოსდევს ერის ცხოვრებას, ასახავს მის მიღწევებს, მის ლიტერატურულ წინსვლას, არ ვიცით, ჩვენი მთავარი ჟურნალის შემქმნელის სახელი. ვლაპარაკობთ ჟურნალზე, მის მნიშვნელობაზე, მის დონეზე, მის სპეციფიკაზე, მის დამსახურებაზე, მის ხასიათზე და თავისებურებებზე, მის სულსა და უკვდავ ძალაზე, მაგრამ თითქოს არც არასოდეს გვიფიქრია, გაგვეგო, როგორ დაიბადა იგი, ვინ არის ის ადამიანი ავტორი, რომელიც ამ დიდი შემოქმედების უკან დგას.

ვლაპარაკობთ მეზღვაურებზე, რედაქტორებზე, მაგაზე და მაგანზე - დამსახურება ყველასი აღვნიშნა, ხოლო დამაარსებელი - ვინც იგი შექმნა ისეთად, როგორიც არის, ვინც მისცა მას სახე, ერთიანი ორგანიზმი, რეალისტური ჩამოყალიბება, მტკიცე სამოქმედო პროგრამა - დაივიწყეთ.

დამსახურება ყველასი აღვნიშნა, როგორც ლეშერიების ნაყოფზე, მხოლოდ შემოქმედი დაავიწყდათ.

ქება მხოლოდ ყველას... ვინც ეტლიონის წაართვა ამბით ქებანი, ხოლო ეტლიონი საბჭოთა კავშირში ოფიციალურად შეცვალეს, ორლიფელის მანქანა კი ბოლშევიკების გამოგონებად გამოაცხადეს.

უსამართლობის ქვეყანაში საცრუე არიგის უცერდა. "რაც უფრო დიდ ტყუილს ვიტყვი, მით უფრო უნდა დაიჯერონ" - ამბობს ყველაფერი ყველაზე დიდ ტყუილს ყველაზე დიდი იგაიცემით უნდა ვაჯილდოვებდეთ დღესაც?

მაშ, რატომ გრძელდება მაინც ამ მოღვაწის სახელისა, რომელიც ათასწლეულების წინ კი არ ყოფილა, ჩვენი თანამედროვე გახლდათ.

"ფარფაროს" შემოქმედი "მნათობის" დამაარსებელიც იყო.

მთელი ცხოვრების მანძილზე მუდმივ რეჟიმ-ხოას რომ განიცდიდა, არც სიკვდილის შემდგომ შეცვლილა მარცხამარცხ მისადმი დამოკიდებულება. იგი ხომ საბჭოთა იდეოლოგიის მოწინააღმდეგე იყო და ისეთი რამ დაუწერია ამ იდეოლოგიით შექმნილ ქვეყანას, რომ რამდენიც გინდა მალო - ვერ წაშლი, ურჩიე - ვერ მოკლავ. ამიტომ რომ უკვდავია, მარადიულად ცოცხლობს [illegible], პირველ და უკანასკნელ კაცში.

ნუთუ დღესაც უნდა გაგრძელდეს ეს დევნა? რომლის ერთ-ერთი გამოხატულებაც ისიც გახლდათ, რომ მას მიერ გაკეთებულ დიდ საზოგადოებრივ საქმეს, ჟურნალის შექმნას, ხსენას, გაურკვევლად და უხამო ავტორების მიაწერდნენ - საჭიროები ნესთო, როგორც უფლისწულის ნაცვლად - [illegible]! მაგრამ ეს "სხვები" ვეღარ კი დასახელდა გვარ-სახელებით და "ბოგანო ფრაზებით" იყო მოცული მიუვენტებელი "მნათობის" დაარსების საკითხი. რატომღა? ნუთუ დღესაც იგივე უნდა გამეორდეს?

ანდა ეს "კოლექტიური შემქმნელები" აღარ უნდა მოვიხსენიოთ? კოლექტივს შეიძლება დაწეროს "მერანი", "განთიადი", "დღესასწაულისათვის", დაარსოს "საქართველოს მოამბე", "ივერია", "ცისკარი"? კოლექტივს თავისი სამაგიერო ადგილი აქვს ცოცხალ საქმეში. უამრავ მუშა დაინტერესებულ ხელი ეხმარებოდა მიქელანჯელოს, რაფაელს თავისი გრანდიოზული ნაწარმოებების შექმნაში, ამიტომ თანაავტორები იყვნენ? ან იქნება ჩვეულებრივი თანაავტორები არიან მისი ჟურნალის და გაზეთის თანამშრომლები? თუმცა მათ იყენეგ [illegible] და "ჩვენც". ამიტომ "საქართველოს მოამბეს" და "ივერიის" დამაარსებელი არ ჰყავდა?

ანდა, განა მხოლოდ მე ვიცი ეს ამბავი?

პოლიკარპე კაკაბაძის როლზე "მნათობის" დაარსებაში და ჟურნალის სარედაქციო წარმომადგენლის მუხლებზე ჩვენ დავწერეთ კიდეც, როცა მწერლის საარქივო მასალები გამოვაქვეყნეთ (იხ. "დრამატურგია", 1990, № 1, გვ. 179). საბუთებზე გადაღებით [illegible] რამდენიმეჯერ, რომ პოლიკარპე კაკაბაძეა "მნათობის" დამაარსებელი. იმავე აზრზე გალაკტიონის საარქივო ჩანაწერებშიც გაიელვა და ეს მასალა პრესაშიც გამოქვეყნდა. მაგრამ ეს ფაქტი თითქოს არც ყოფილა.

ნურავის შეამცნებ პოლიკარპე კაკაბაძის ლეგენდის ხსენება, ისევე, როგორც მის გენიოსობაზე ლაპარაკი, საბჭოთმიდროენი ნაწარმოებებით და დაიმალებოდა, ვერავინ კი იტყვის, როგორც ლეგიტიმური სიტყვით შექმნილი სიწამდვილე.

ჩვენ კი, იმედია, მაინც ხომ უნდა ვიცოდეთ, რომ "მნათობი" თავისით არ დაბადებულა, თუ "ავტორული თვითმპყრობელი" ჰყავს ავტორი, "მნათობსაც" ჰყავს თავისი ავტორი, თავისი შემოქმედი და მისი შემოქმედი ყოფილა ამაგრებით ამ თავისი ქმნილებით, თავისი ნიჭით და ენერგიით, შემოქმედებითი ძალის ამ ნაყოფით, თავისი შექმნილი ჟურნალით, რომელსაც მან სული მიანიჭა და მიანიჭა სიცოცხლე. შექმნა იდეოლოგიური მასალისაგან და ყველაფერ ნაწარმოებად აქცია. მონისაგან შექმნა კაცი მოქმედის მიზანდასახულიც და უკვდავი ქალი. მწერლის მიზანი ხომ ის მასალებია, რომელთაგან შეიძლება დიდებული ჟურნალიც შექმნას და უკვდავების [illegible] გახდეს.

მიკიბულ-მოკიბული მოიგონებენ ხოლმე, რომ "დაარსდა ჟურნალი "მნათობი". რედაქტორი ვინ იყო? ვინ დააარსა? "ცეკას" მდივნებმა, კახიანმა და ქართველიშვილმა, იდეოლოგიური რომ ასეულ ხელს პირველი ნომრებს?

ეს იდეაც, "ცისკარის" შექმნა ფიროსტუგის რომ მოეგონერათ, როგორც იმპერიული მთავრობის, გ. ერისთავს რომ მისცა ჟურნალის დაარსების ნებაც.

მაინც, როგორ დაარსდა არამხოლოდ, როგორ, წვეულებრივი კაცმა - მაგრამ "ცეკას" მდივნებმა - სიტუაციით [illegible] მთავრობის - ამ ყველაფერმა, უკეთ ამოდის ლიტერატურულ ორგანოში. ასეთი პროფესიონალი, ასეთი მნიშვნელოვანი, ასეთი მრავალმხრივი, ეროვნული ჟურნალი, მეტად რომ გამოხატავდა ეპოქის მაჯისცემას, მეტად რომ იყო ლიტერატურული ცხოვრების ცენტრში, და დღემდე [illegible], როგორც მთავარი პერიოდული ლიტერატურული [illegible].

რა აღარ გამოიგონეს, ვილოთ მახტაძეც კი გაახსენეს, იმ ხანად, "მნათობი" რომ შეიქმნა, იქ მუშაობდათ. თითქოს ვილოთ მახტაძე დიდი მოღვაწე იყო ლიტერატურულ ცხოვრებაში და ამაზე [illegible] საქმე ვის უნდა გაეკეთებინა.

მეორე ერთი, ამ სიბნელეში ხელის დაითურით, მოსე გოგიბერიძე გაიხსენა - ჩვენი ამხანაგი, [illegible] იქნებოდა ჟურნალის შემქმნელი... თუმცა ამის არავითარი საბუთი არ გააჩნდა, გარდა იმისა, რომ ეს მეცნიერებული მეცნიერი ჟურნალში ამ დროს, ნამდვილი, დოქტორირები, რედაქტორის მონდევნით, მართლაც მუშაობდა. მაგრამ რედაქტორის ვინაობის შესახებ ეს უსაბუთო და უსუსური განცხადებები ლეგენდებით და ცილისწამებით, ამიტომ, რომ სინამდვილეში სხვა არავითარი კავშირი არ ჰქონდა... და კვლავ იყო მაღლობელი ლაპარაკი და ქება ჟურნალისა, რომლის შემქმნელი დიდი ხანია [illegible]. ამიტომ წლის წინანდელი და უფრო ადრინდელი ფაქტებიც [illegible], რა გახდა ასეთი, რომ ჩვენს თვალწინ მომხდარი ამბავი ვეღარ გავიგოთ, და თუ გავიგეთ, ვის ვუმხილოთ, ხალხს?! ნუთუ ვინმე ფიქრობს, რომ თუ არ გახსენებთ დღეს "მნათობის" ავტორის ნამდვილ გვარს, ეს საქმე სამუდამოდ დაიმარხება. მთელმა მწერალთა კავშირმა იცოდა ადრეულ წლებში, ვინ იყო "მნათობის" ნამდვილი დამაარსებელი. - "მნათობის" დამაარსებელი" - ასე უწოდებენ პოლიკარპე კაკაბაძეს ძველი მწერლები იმ წლებში, როცა ეს ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანი ამბავი იყო და არაოფიციალური "ეპითეტი" ჯერ ისე თავისთავად არ [illegible] დაიკარგა.

ამ "სიკვდილის" პერიოდშიც კი გამოჩნდა ამ რამდენიმე წლის წინ, როგორც უკვე მოგახსენეთ, გალაკტიონის საარქივო მასალების გამოქვეყნებისას. - დღეს როგორც [illegible] ჩანაწერში შემდეგ "მნათობის" დამაარსებელი, პოლიკარპე კაკაბაძე, - ჩაუწერია გალაკტიონს თავის დღიურში.

ერთხელ მიმართვა გვითხრა, როგორ უნდა დავასაბუთო, რომ "მნათობის" ნამდვილი დამაარსებელი მე ვარ მეთქი - რადგან "მნათობის" ნომრებზე მისი გვარი, როგორც რედაქტორისა, აღნიშნული არ იყო, და მხოლოდ იმ თანამშრომლები მოისმინათ ნათქვამები, თვითონ მას რომ მოინ-

ვით ჟურნალში სამუშაოდ, გავეცანი და მოვისმინე, ეს ძალიან ავღელდი, ჟურნალის დაარსების არქივი მენახვებულია, ვვეღარ სამუშაოზე, როცა იქმნებოდა ჟურნალი, ხელს მე ვაწერ - ჩემი ხელით დაწერილი ჟურნალის პროგრამა, და პროგრამაში მთავარი. ყველა თანამშრომელი ჩემი მონდეული იყო. ჩემი შეუშინელია განყოფილებები. მე განესაზღვრე, როგორი მიმართულება უნდა შეენიდათ მათ, რა მიზანი.

პოლიკარპე კაკაბაძემ თავისი განსაკუთრებული მონდომებით და ინიციატივით მოიწვია ჟურნალში სამუშაოდ გალაკტიონი, რომელთანაც ახლოპირადული დიდი მეგობრობა ჰქონდა. გალაკტიონი ერთი წლის მანძილზე, 1919-1920 წლებში, პოლიკარპე კაკაბაძესთან მის ბინაში ცხოვრობდა, რომელიც ამ უკანასკნელს დაქირავებული ჰქონდა. ეს ბინა მდებარეობდა ქუჩაზე, რომელიც ამჟამად გალაკტიონ ტაბიძის სახელს ატარებს.

პოლიკარპე კაკაბაძემ ჟურნალში სამუშაოდ აგრეთვე თავისი მეგობარი, შოსე გოგიბერიძე მოიწვია, რომელსაც დიდი გულისტკივილით და სიყვარულით ისტუმრებდა ყოველთვის.

ვალით ბიბლიოთეკა თვითონ მოეწყობა "მნათობში". სამწუხაროდ, ისიც მისი სიყრმის ამხანაგი იყო, ამ ხანად უკვე საკმაოდ ბობოლა კომუნისტი. როდესაც ჟურნალი ოფიციალურ მთავრობას ეკუთვნოდა, მის დაჟინებით რეფლექტორი პოლიკარპე კაკაბაძეს მოითხოვდა, რომ "მნათობში" ლიტერატურული ყოფილიყო კარი, მის იდეურ მიმართულებას რომ გააკონტროლებდა. ასეთ კადად პოლიკარპე კაკაბაძემ თავისი ნათესავი, ახლა უკვე მარქსისტი ელიტის წევრი, ვალია მიხეილ ჩალუაძე და მოიწვია კადრად ჟურნალის იდეოლოგიის განყოფილების გამგედ. სწორედ ბიბლიოთეკის გამო დატოვა შემდგომში ჟურნალი (ეს ბიბლიოთეკა 1920 წელს მონამეთის დარბაზს ხელმძღვანელობდა, კომკავშირლები, წინანდლების ტყეებით ხელში, ქუთაისის ქუჩებში დარაზმულები მიდიოდნენ და მინის ზარს სცემდნენ შეძრწუნებულ მოსახლეობას).

მაგრამ სულმა ყველაფერი თავიდან დაიწყო.

დავუბრუნდეთ სათაურიდან, საიდან წარმოიშვა სახელწოდება "მნათობი". მაგრამ მანამდე ნიკო ავალიშვილის "მნათობზე" ორიოდე სიტყვა ვთქვათ, ვინაიდან ბატონმა ვასო კაკაბაძემ მეტად საინტერესო ვარაუდი გამოთქვა, თითქოს ავალიშვილის ორგანოს ჰქონდა რაიმე ზეგავლენა პოლიკარპე კაკაბაძის ჟურნალზე (იხ. "ლიტ. საქ.", 1998, 24 ივლ.)

## ნიკო ავალიშვილის "მნათობი"

ცნობილი თეატრალი, მთარგმნელი, ჟურნალისტი, ნიკო ავალიშვილი (1844-1929), 1867 წლიდან, ვიდრე 13 წლის მანძილზე, მეუღლესთან ჩამოყალიბებამდე, სცენისმოყვარეთა დასის ყველაზე აქტიური თანამშრომელი გახლდათ. იგი იყო რეჟისორი, მთარგმნელი, მსახიობი. შემდგომში ავალიშვილი წერდა, რომ მისი მიზანი იყო შეექმნა თეატრალური ჟურნალი.

ნ. ავალიშვილმა 1869 წელს დააარსა ჟურნალი "მნათობი", რომელმაც ორის წლის მანძილზე იარსება. მაგრამ ნ. ავალიშვილის ჟურნალი აღიარებულ ხელოვნების ორგანოდ ჟურნალისტიკის ისტორიაში, როგორც "მნათობის" შექმნისას, განსხვავებულ მას, პირველყოვლისა, როგორც ხელოვნების ტენდენციების ორგანოს და არა როგორც თეატრალურ ჟურნალს (იხ. შ. ზანდუკელი, "ქართული ლიტერატურის ისტორია", ტ. 3; ზ. მიქელაძის "ქართველი ხელოვნები" და სხვ.).

მართალია, "მნათობში" იბეჭდებოდა სცენისმოყვარეთა წარმოდგენების ანგარიშები, ორიგინალური და თარგმნილი პიესები, დაიბეჭდა ნ. ავალიშვილის ერთადერთი წერილი თეატრზე - "თეატრი და მისი საჭიროება ჩვენი საზოგადოებისათვის" (1869 წ., ივლ.-აგვ.). მაგრამ ეს მასალა არ იყო იმდენად ჭარბი და მნიშვნელოვანი, რომ ჟურნალის ძირითადი მიმართულება განესაზღვრა და თეატრალური ორგანოს სახე მიეცა მისთვის.

ავალიშვილის "მნათობის" როგორც ჟურნალის ხასიათი, განსაზღვრა იმ მხატვრულმა და კრიტიკულმა ლიტერატურამ, ორიგინალურმა, თარგმნილმა თუ გადმოკეთებულმა, რომელიც იქ ქვეყნდებოდა. აგრეთვე მისმა პუბლიცისტიკამ, ყოფით, სამეცნიერო-პოპულარული ხასიათის თხზულებებმა, ჟურნალის ხელოვნური ტენდენციისათვის შესაბამისაც ყოფის რომ ქმნიდნენ.

ჟურნალის პირველივე ნომრიდან აშკარად ემჩნევა ხელოვნური ტენდენციები. აქ მოთავსებული მხატვრული მასალიდან უპირველეს ცნობილ ხელოვანთა: ს. მგალობლიშვილის, გ. წერეთლის, დრმ. ყაზბეგის ერცნელ თხზულებებმა.

ამ ჟურნალის მუდმივი და აქტიური თანამშრომლები არიან: ნ. ლომოური, რაფიელ ერისთავი, დრმ. ყაზბეგი (ინგილო), გ. ქართველიშვილი, მისი ქალიშვ. ეკატერინე კალანდარიშვილი, ნ. დადიანი, ცანცელაძეები, გ. ორბელიანი, ს. მგალობლიშვილი, ნ. ანიაშვილი, ივ. ელიოზიშვილი, ვ. ლეონიძე და სხვ. ცნობილი ხელოვანები.

"მნათობის" მუდმივ ავტორთა სიაც მეტყველებს მის ტენდენციასა და ხასიათზე. ცნობილმა მკვლევარმა, პროფ. ს. ხუნდაძემ "მნათობი" ხელოვნური და უტოპიური სოციალიზმის მქადაგებელ ჟურნალად მიიჩნია. იგი განიხილავს ხათაბაძე მასალებს, ნ. ანიაშვილის, ანტ. ფურცელაძის და სხვათა სტატიებს, სადაც ეროვნული უტოპიური სოციალიზმის სოციალური იდეები გამოხატულია, შექმნილი და საზოგადოებისათვის შემოთავაზებული. აქ, ამ ჟურნალში, პირველად ჩვენში, განმარტებულია სოციალიზმის ცნება ("სოციალიზმის" ამ პირველ განმარტებას თანამედროვე რაიც მოიყვანს, თავად მოეგცნოთ).

"ასე და ამ გზით, - წერს ს. ხუნდაძე, - ჩვენი საზოგადოება ეცნობოდა ევროპის სოციალისტური მოძღვრების შინაარსს უკვე სამოციანი წლების მიწურულიდან. ეს ფაქტი თვალსაჩინოდ უნდა იქნეს აღნიშნული ჩვენი სოციალისტური აზროვნების ისტორიაში" (ს. ხუნდაძე, "სოციალიზმის ისტორიისათვის საქართველოში", ტ. 1, გვ. 130).

ამრიგად, ნ. ავალიშვილის "მნათობი" XIX საუკუნის 60-70-იანი წლების ქართული პერიოდული პრესის ხელოვნური მიმართულებისა და უტოპიური სოციალიზმის მქადაგებელი ორგანოდ გვე-

ულირება. ასევე შეაფასეს იგი მეცნიერებმა და სრულიად განსაკუთრებული ღირსებით. პატივცემულ ბატონ ვასო კაკაბაძის სიტყვით, გაიგივეს იგი 1924 წელს პოლიკარპე კაკაბაძის მიერ დაარსებულ ჟურნალ "მნათობთან", მხოლოდ იმის გამო, რომ აქ სახელწოდებების დამთხვევასთან გვაქვს საქმე.

"მნათობი", "ზარია", "ცისკარი", "ზვეზდა", "ზარია ვოსტოკა", "სევერნაია ზვეზდა" და სხვ. ამგვარი სახელწოდებები ცენზურული რეჟიმის ლიტერატურ პრინციპის ხშირად გვხვდება. მეორეს მხრივ, ისინი პერიოდული გამოცემების საერთაშორისო სახელწოდებებად იქცნენ და მკვიდრდნენ, საქართველოსთვის არ ნასესხობა ეს ტერმინები.

ნუთუ მხოლოდ "ცისკარს" რამე აქვს საერთო "მორნინგ სტარისა", იმიტომ რომ ერთი და იგივე მათი სახელწოდებებია?

ადამიანთა სახელებიც ხომ ემთხვევა ერთმანეთს, ნუთუ ამის გამო ყველა ისინი ერთნაირები არიან. ნუთუ ყველა "გიორგი" და ყველა "პეტრე" ერთმანეთის მსგავს და ყველა ისინი წმინდა გიორგისა და წმინდა პავლეს?

"პოლემისტების ერთი კატეგორია მოუწოდებთ, ვინც პატარაა, იმაზე გადაფიქრებენ, და ვინც დიდია, იმაზე დაამოკლებენ"—

ეს ჟურნალები სრულიად სხვადასხვანი არიან, და წერილში ეხება შემდგომობას აქ, სადაც იგი არ არის და არც შეიძლება იყოს.

რა კარგად გადმოგვცა "მნათობის" დაარსების საგანი, გამოსავალიც მოიძებნა, ნუთუ ვერ ... მის ნამდვილ მეზობლების, საქართველო ... გამოიცემოდა, ვინაიდან უცხოური ... აკრძალვის პრობლემა. თუ ... ამ საკითხს და ავტორზე საერთოდ არ ... პოლემიკით, უცებ, გამოსავალი ... ღოფი, მაგრამ, XIX საუკუნეშიც ხომ იყო "მნათობი", მიუღია თანდათ წელი იარსება, მერე რა, რომ ხალხოსნური ორგანო იყო, თეატრალური და სხვადასხვა ინტერესებით, სახელწოდება ხომ არსებობდა!

XIX ს. "მნათობი" და XX ს. "მნათობი" — ორივე ლიტერატურული ორგანოა, ორივეს ქართული ენა და მწერლობა, თეატრი, ქართული ქვეყნა და ყოფა აინტერესებს... (როგორც ბ-ნი ვასო კაკაბაძე ბრძანებს) – რა დამთხვევაა! რომელ ლიტერატურულ ჟურნალს არ აინტერესებდა და არ აინტერესებს ეს საკითხები!

ბ-ნი ვასო კაკაბაძე რომელსაც მე დიდად პატივს ვცემ, როგორც პიროვნებასა და როგორც მეცნიერს, ბრძანებს - ავალიშვილის "მნათობი" არც ერთი ჯგუფის ინტერესებს არ გამოხატავდაო... მაშ, ხალხოსნური ორგანო როგორღა იყო, "ცისკარს" ბრძოლა რომ გამოუცხადა, ეს როგორ მოხდა? ძველი მოსისხლე მტრები იმ ეპოქის დიდი ... და ნ. ავალიშვილი ახალი რომ გაერთიანებულიყო და "ცისკარს" ერთად უპირისპირდებოდნენ "მნათობის" დამოუკიდებლობას? ავალიშვილი საკმაოდ გაქანებულებლად გზრდის გიორგი ერისთავის და არ მიაჩნია იგი XIX საუკუნის ქართული თეატრის ფუძემდებლად, ნამდვილი თეატრის მოღვაწე ჩვენ შევქმენითო, ილია ჭავჭავაძის როლზე ქართული თეატრის შექმნის საქმეშიც ფრთიანი ნიჰილისტური პოზიციას გამოხატავს.

ავალიშვილის "მნათობმა" ვერ წაიყვანა XIX საუკუნის ქართული ინტელიგენციური ცხოვრება, ავალიშვილის ჟურნალი ვერ იქცა ერთიანი სულის წინამძღოლად. იგი ეურჩებოდა შეგნებულად თავის როლსაც და მნიშვნელობით "საქართველოს მოამბეს", "ცისკარს", "იველიას", "დროების", "კრებულის", ადგილ-დიდ ჟურნალს, "ტფილისის უწყებანის" ლიტერატურულ დამატებას და სხვ. ავალიშვილის "მნათობი" XIX საუკუნის პოეტიკის მეორე ნახევრის ... როლის ასრულებდა და მისი ხალხოსნური ხაზის XX საუკუნეში რომელ გაგრძელებაზე ლაპარაკი, ვერც, პირდაპირ რომ ვთქვათ, საქმეში წაუხდენლობაა. იგი მხოლოდ ლიმიტის გამოიჩენეს სპეციალისტთა შორის. XIX საუკუნეშიც პოპულარობით არ სარგებლობდა ავალიშვილის "მნათობი" და იგი მალე შიეწყო დაცემება, მას არავითარი მემკვიდრე და გამგრძელებელი მამინაც არ მყოლია. და არავის არასდროს მოუგლია აზრადაც მისი გამგრძელებლები XX საუკუნეში ეძებნა, და არავ ჟურნალ "მნათობის" სახით, რომელის დაარსებაზე ახლახა მივეღეთ XX საუკუნის მწერლობა. 20-იანი წლებიდან დაწყებული, იგი იყო და არის ნამდვილი, უპირველესი ლიტერატურული ჟურნალი, ეპოქის მოვლინების და ტკივილების რომ ესისუხება.

ავალიშვილის პირდაპირი და არაპირდაპირი მიზანიდა ილია ჭავჭავაძის წინააღმდეგ ამ ხალხოსნური, მაშინ "ახალგაზრდის", სოციალისტური ტენდენციების გამომხატველიც იყო, მის ჟურნალში რომ სუსტდა და ილია ჭავჭავაძე ყოველთვის ეჭვით რომ უყურებდა.

ყველასათვის დღესავით ნათელია, რომ ილია ჭავჭავაძე იყო ის მოღვაწე, რომელმაც ქართული ლიტერატურული და კრიტიკული აზროვნება წარმართა, და არა ნიკო ავალიშვილი თავისი "მნათობით", როგორც ცდილობს წარმოგვიდგინოს ეს საქმე ვ. კაკაბაძემ.

და თუ ვინმეს შემკვიდრე პოლიკარპე კაკაბაძის იდეები, რომლებიც მან "მნათობის" პროგრამაშიც გამოხატა, სწორედ ილიას იდეებისა, და არა ხალხოსნის ავალიშვილის მიმართულებისა, რომლის "მნათობის" არსებობა, მან არც არასოდეს გაიხსენა.

მე არ მიკვირს, დავამტკიცო ნ. ავალიშვილის, როგორც მოღვაწის მნიშვნელობა, ვერ მისი "დროს კრიტიკისა" და მისეული დრამების თარგმანები რაოდენ მაღალი მის "მნათობს" არავიერი აქვს საერთო პოლიკარპე კაკაბაძის "მნათობთან".

როცა მთავრობამ ალიარა, რომ სოციალიზმი გაკოტრდა და საბჭოთა წყობილება ყოველთვის უდაბური წყობა იყო, მაშინ ყველამ აღიარა ეს მარცხება, მანამდე კი ვინც დაფიქრებულიყო, ეთქვა კარგად ეუცოდია, რაც იყო, იქნებ მთავრობის სამხილის ვალდებულებას "საბჭოური" მიმზი ნაწყვეტი საზოგადოებას, რომ აღიარის, პოლიკარპე კაკაბაძე "მნათობის" დამაარსებელია და ეს აგრეთვე ვიცოდით, მაგრამ ამ ფაქტზე ლაპარაკი არ დაიწყებდეთ... თუკი ლიტერატურა ცვლება, ჩვენ რაზე ვიკავებთ თავს?

## "ძველი მნათობი" და "მნათობი"

"მნათობის" წარმოშობის ისტორია კი ასე იყო: ვერ წარმოიშვა "ძველი მნათობი", იგი პოლიკარპე კაკაბაძემ შექმნა 1918-1919 წლებში, ეს ჟურნალი იყო წინამორბედი "მნათობისა".

კომუნისტების ახლადშექმნილ სახელმწიფოს

ისევე რომ დასავლეთის ლიტერატურული ცხოვრებასთან მოხეთ, გადმოცემით, ჟურნალიც ნაცნობი, და პოლიკარპე კაკაბაძის მოღვაწეობა, როგორც იმ ხანად ყველაზე სერიოზული და მრავალმხრივი ჟურნალის მესვეურისა, და "შვიდი მნათობის" ადგილის სათავე.

"შვიდი მნათობი" იყო "მნათობის" წინამორბედი.

საბჭოურმა მთავრობამ, როცა ჟურნალის პროექტი განიხილა, მას აუცილებლად მოითხოვა წინასწარ, ჟურნალის სათაურიდან სიტყვა "შვიდი" მოეცილებინა, ურჩიოდნენ "შვიდი მნათობი" მისტიკურ და მარადიულ, რელიგიურ სიმბოლოებს უკავშირდებოდა. იგი შეიძლება ეროვნული და პატრიოტული იყო – დამოუკიდებელი საქართველოს ლეგენდის ხომ გამოხატულა იყო შვიდი გმირი შვიდი მნათობით.

იქ ჯილდოსმეულის გამოცემული, შვიდი გმირი საქართველოში მთავარი ლექსებისა, იგი სიწმინდის უძველესი ღვთაებების, ამიღლების ღვთაებების ატრიბუტები და ზეციური მნათობების.

მიმაჩნია როცა ვკითხე, თუ რატომ არჩია ასეთი სახელწოდება თავისი ჟურნალისათვის, მიპასუხა: "შვიდი მნათობი" აღიქვა შვიდი გმირის სიმბოლოდ, რომლებიც გამოხატავენ ქართულ კულტურის, ხელოვნების, პოეზიის, მეცნიერების და განათლების თანაც მოთხრობა, როცა ოცდაათიან წლებში ხელახლა დაიწყო ჟურნალის გამოცემა, მიიჩნიეს, რომ "შვიდი" მოიხსენიებინა ჟურნალის სახელწოდებიდან, როგორც რელიგიური ტერმინოლოგიის სიმბოლო (იგი მათ მოაგონებდათ დამოუკიდებელ საქართველოს გერბსაც) და ასე დარჩა ჟურნალის სახელწოდებად "მნათობი", მაგრამ ამ სახელწოდებაში იგივე მნიშვნელობა იგულისხმებოდა.

ამრიგად, ჟურნალის სახელწოდებით დამკვიდრდა "მნათობი", რომლის სიმბოლიკაში იგულისხმებოდა ყველა ის თვისება, რომლებიც ჟურნალის ავტორის თავდადების პრობლემ მისი ჩამოსვლით, როცა "შვიდი მნათობი" უწოდა.

"მნათობი" "შვიდი მნათობიდან" მომდინარეობს თავისი ლიტერატურული მიმართულებით და დანიშნულებით იყო მისი გაგრძელება.

როგორი იყო "შვიდი მნათობი", რომელიც დღეს ბიბლიოგრაფიული იშვიათობაა? ლიტერატურის ისტორიკოსები ამ ჟურნალის შესახებ უკვე რამდენიმე კვლევა მოგვაწვდიეს საინტერესო გამოკვლევებში. ჩვენ კი ზოგადად მოგაწვდით იმ ფაქტს, თუ რას წარმოადგენდა "მნათობის" ეს წინამორბედი.

პოლიკარპე კაკაბაძის "შვიდი მნათობი" 1919 წელს გამოვიდა, თუმცა მასზე მუშაობა მიმდინარეობდა 1918 წლის დასაწყისიდან. სულ დასტამბა ჟურნალის ორი წიგნი, პირველი – აპრილ-მაისში, ხოლო მეორე – ოქტომბერში. თითოეული წიგნი 400-500 გვერდს შეიცავდა. ფინანსური პირობების და უსახსრობის გამო შეწყდა ჟურნალის გამოცემა, მაგრამ მის ადგილზე ავტორი სულ ოცნებობდა, ეს შესაძლებლობა მას 1923-1924 წლებში მიეცა.

"შვიდი მნათობი" დაარსებისას ახალგაზრდა მოღვაწე ინტელიგენტ ცისფერყანწელებს, რომლებიც კოლექტიურ შემოქმედებას უმეტესად ასე იყო ამ ხანად საქართველოში. ამის გამო მისი სიცოცხლე მოკლე იყო პოლიკარპე კაკაბაძე ამ პროექტების...

ჟურნალის თავფურცლის მეორე გვერდზე აქვს მოთავსებული ორნამენტით შემკული საგამომცემლო ნიშანი, რომელშიც ჩასმულია წარწერა: "გამომცემლობა ამიერკავკასიის კაცობრიობა", ხოლო ყდის მეორე გვერდზე ქვემოთ წარწერილი: "ამიერკავკასიის კოოპერაციული კავშირის სტამბა".

ეს წარწერები გვაფიქრებინებს, თუ რომელმა ორგანიზაციამ იტვირთა ჟურნალის დასტამბვა და მისი ხარჯები. საინტერესოა, რომ ჟურნალში ჰქონდა ერთი განყოფილება – "კოოპერაცია", სადაც თავისი მასალებს ბეჭდავდნენ. ჟურნალის ფორმატია 24 x 19 სმ., იგი ჩინებულ ქაღალდზეა დაბეჭდილი.

"შვიდი მნათობი" მხატვრულად დავით კაკაბაძემ გააფორმა. ჟურნალის ყოველი გვერდი, ყოველი ფურცელი ნამუშია დაფერილი მინიატურული მხატვრობისა, თვალი უჭირავს რომ ეურჩევს ინტერეს.

ძველი ქართული ორნამენტები, სიოცხის თავსართები და ბოლოსართები ამშვენებენ ყოველ ფურცელს, ყოველ ნაწარმოებს, ყოველ წერილს. ჟურნალში ჩართულია ძველი ქართული და იმდროინდელი მხატვრობის საუკეთესო ნიმუშები.

ასე, ჟურნალის პირველ ნომერში მოთავსებულია დავით კაკაბაძის "ხაზანიდა" და "ძველი ტფილისი", 3 ნახატი, ლადო გუდიაშვილის "შოთა რუსთაველი", ტიციან ტაბიძის ნინა ყდა, ზემო სვანეთის სახარების ყდა.

ჟურნალის მეორე ნომერი კიდევ უფრო მდიდრულია თავისი მხატვრობით. აქ წარმოდგენილია იაკობ ნიკოლაძის "სალომე" (იმავე ნომერში იბეჭდება ოსკარ უაილდის "სალომე"), შოთა თოიძის "დარბაზი", შალვა ქიქოძის "ავტოპორტრეტი", ლ. გუდიაშვილის "პალანქინი", დავით კაკაბაძის "იმერეთი" (დეტალები), ლუარსაბი და ვანის "ავტოპორტრეტი". აქვე დაბეჭდილია ერეკლე მეორის პორტრეტი (მისი თანამედროვე სურათიდან) და საქართველოს ხელების შვიდი ფოტოსურათი, რომლებიც ერთად ცნობილი მეცენატის ე. გამრე მეტად საინტერესო გამოკვლევას საქართველოს ბეჭდების და მისი ნიადაგის სიმბოლურის შესახებ.

ჟურნალის სული, მისი სახელწოდების სიმბოლიკა და იქ ჩადებული აზრი განსაკუთრებით იყო მის შედგენილობაში. ჟურნალის განყოფილებები გამოხატავდნენ მის პროგრამას, გვიმცნობდნენ, თუ რა მიზნებს ისახავდა იგი საზოგადოდ. "შვიდი მნათობი" იყო "ლიტერატურის, სამხატვრო და სამეცნიერო ჟურნალი", როგორც მისი სატიტულო ფურცელიც აღნიშნავს.

ჟურნალის შედგენილობა შემდეგნაირია: სიტყვაკაზმული ლიტერატურა, მხატვრობა, მეცნიერება, პოლიტიკა, კოოპერაცია.

ამ ზოგად განყოფილებას ერთვოდა მეექვსე – ბიბლიოგრაფია. ეს იყო ფაქტობრივად კრიტიკის განყოფილება. იგი იმ ახლადგამოცემული წიგნების მიმოხილვისა და შეფასების გვთავაზობდა, ჟურნალის სამოღვაწეო ინტერესებს რომ შეეხებოდა. ბიბლიოგრაფიაში განხილულია როგორც მხატვრული ლიტერატურა, ასევე სამეცნიერო და პოლიტიკური.

წერილები უფრო ხშირად ფსევდონიმებითაა ხელმოწერილი, ზოგი მათგანი ჩემთვის ცნობილია, მაგ., "ქ.ჩ." - ქიტა ჩხენკელი, "ვ.ნ." და "Victor" - ვიქტორ ნოზაძე.

ამრიგად, ჟურნალის ექვსი გამოშვებაც მის ძირითად მიმართულებას ასახავდა. ჟურნალის მნიშვნელობასა და ხასიათზე მეტყველებს ის მასალა, რომელიც ამ გამოშვებებშია მოთავსებული.

ასე, ჟურნალის პირველ ნომერში დაიბეჭდა მეშვიდე ლიტერატურული ქმნილებები: ი. გრიშაშვილის - "ლოტოსი" (ლექსი), ლეო ქიაჩელის - "შეყვარებული კოჩხა გარიაზე", პოლიკარპე კაკაბაძის - "სისხლი სინათლეებზე", ნ. ლორთქიფანიძის - "ურმით დგრიალის ყვავილები", სანდრო შანშიაშვილის თარგმანი - "მორცხვი დედოფალი", ეგრეთვე ჩრობისა.

ხოლო მეორე ნომერში გამოქვეყნდა: გრ. რობაქიძის - "საქართველოს" (ლექსი), პაოლო იაშვილის - "ნერილი ფედის" (ლექსი), სანდრო შანშიაშვილის - "ელმორდ ბატონიშვილი", გრ. რობაქიძის თარგმანი - "სალომე" ოსკარ უაილდისა, ნ. ლორთქიფანიძის - "ძლიერნი სულნი", პოლიკარპე კაკაბაძის - "სამი ასული".

აქ ჩამოთვლილ ყველა ის ლიტერატურული ნაწარმოები, რომლებიც ამ ჟურნალის ორ ნომერშია მოთავსებული, სულ თერთმეტი ნაწარმოებია. ჟურნალისტებმა, რომ ყველა ისინი ქართული თუ უცხოური ლიტერატურის ბრწყინვალე ნიმუშებია. პოლიკარპე კაკაბაძის ჟურნალში ჯერ ნაბადი არა თუ მხოლოდ, არამედ მეორეხარისხოვან ლიტერატურულ ქმნილებასაც კი. მასალა მეტად მაღალი გემოვნებითა და ლიტერატურისადმი უდიდესი და ერთგული მოთხოვნილებითაა შერჩეული.

რჩეულად თუ დავასახელებთ ჟურნალის, ანდა რომელიც ჟურნალის რომელიმე ნომერს, სადაც ყველა ლიტერატურული მასალა ასეთი მაღალი დონისაა იყოს, და ასე მკაცრად შერჩეული.

თვით პოლიკარპე კაკაბაძის ორი ლიტერატურული ნაწარმოები გამოქვეყნდა ამ ჟურნალში, და ამით დაინტერესება მისი, როგორც დიდი დრამატურგის შემოქმედებითი გზა. დაფუძნებულია ნიკო ლორთქიფანიძის აქ დაბეჭდილი მოთხრობები, ლეო ქიაჩელის "შეყვარებული კოჩხა გარიაზე", გრ. რობაქიძის "სალომეს" თარგმანი, პაოლო იაშვილის "ნერილი ფედის" და სხვ.

ჟურნალში არ დაბეჭდილა არც ერთი მეორეხარისხოვანი ავტორი, თანაც ამ ავტორთა უკეთესი მორის უკეთესი ქმნილებებია შერჩეული.

მაგრამ არა მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურაა ასეთი შერჩეული დაბეჭდილი. პირველად აქ გამოქვეყნდა წერილები მხატვრობის შესახებ, რომლებიც ეკუთვნოდა დავით კაკაბაძეს, ეს არის დიდი მხატვრის შესანიშნავი თეორიული ხასიათის კვლევები, როგორც ზოგადად მხატვრობის საკითხებზე, ასევე ძველი ქართული ხელოვნების შესახებ, ჟურნალის ფურცლებზე მოთავსებულია ამ პერიოდის მთელი ქართული მხატვრობა. "შვიდი მნათობის" პირველ ნომერში გამოქვეყნებულია დავით კაკაბაძის წერილი - "საქართველოს ლეონი", ვფიქრობთ, ძალზე, როცა გვერდის მეორეს საკითხი ასე კარდინალურად დგას, ინტერესს მოკლებული არ იქნებოდა თანამედროვე პრესაში ამ

მასალის ხელახლა გამოქვეყნება, რომელსაც მეტად დიდი მნიშვნელობა ექნება ამ საკითხით დაინტერესებული საზოგადოებისათვის.

"შვიდი მნათობი" ერთ-ერთი საკითხს განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა. ამ მხრივ მეტად საყურადღებოა სარგის კაკაბაძის უცლისად მნიშვნელოვანი გამოკვლევა - "საქართველო ერეკლე II-ის დროს".

საგულისხმოა, რომ ისტორიკოსი აქ ასახულებს იმ მოვლენებთა ფესვებს და ზოგიერთ პიროვნებასაც კი, კონკრეტულ თავის დროის მეტად რომ შეუსრულებდნენ თბილისის დასაცავად.

ასე რომ, ჟურნალში გამოქვეყნებული სამეცნიერო მასალიდანაც, ზოგს დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალობა და თანამედროვე მკითხველისთვისაც ინტერესს მოკლებული არაა.

ჟურნალის პერიოდი განყოფილებაა - "კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია". პირველი ნომრის ამ განყოფილებაში მოთავსებულია ცნობა კრიტიკული წერილი, ხოლო მეორეში - თერთმეტი. ამ წერილებში მიმოხილულია ახლადგამოცემული წიგნები, მათ შორის: გალაკტიონ ტაბიძის ლექსთა კრებული, ივ. ჯავახიშვილის - "ქართული სამართლის ისტორია", ეპოსმტის - "გიორგი ბრწყინვალე" და სხვ.

მიმოხილულია ამ პერიოდში გამოცემული პოლიტიკური ხასიათის ლიტერატურა, ასე, მაგალითად: ლენინის - "სახელმწიფო და რევოლუცია"; რომელიც საკმაოდ მწვავედაა გაკრიტიკებული, დაბეჭდილია ნერუვადის, ჩხეიძის, ნ. ჟორდანიას და სხვ. საპარლამენტო სიტყვები და სხვ.

როგორც ვთქვით, წერილები ძირითადად ფსევდონიმებითაა ხელმოწერილი. Victor, "ვ.ნ." "ვინმე", ამ ხელმოწერით მასალები ეკუთვნის ცნობილ ლიტერატორს, მეცნიერ და რუსთველოლოგს, ვიქტორ ნოზაძეს, რომელიც აქტიური თანამშრომელი იყო ჟურნალისა "ვ. მოძღვარი" (ფსევდონიმ, ვიქტორ ნოზაძე).

არ ვიცით, ვინ არიან: "მოსკოველი", "ლასკოსი", "მ. ნიკოლაძე".

"ქ.ჩ." - ქიტა ჩხენკელს (თამაზ ჩხენკელის მამას), გამოცემული აქვს გალაკტიონ ტაბიძის 1919 წელს გამოცემული ლექსთა კრებული. ეს წერილი ნარმოადგენს გალაკტიონის ამ კრებულის პირველ კრიტიკულ შეფასებას და ამითაც მნიშვნელოვანია.

"გალაკტიონ ტაბიძე წმინდა წყლის რომანტიკოსია. მის პოეზიაში მოფერებიზმი და მისი უკანასკნელი ზეგავლენები ახალი რომანტიზმის სადარბაზოში გაგვლებული. მისი იმპრესიონიზმიც კი უფრო რომანტიკულია. მისი სტიქია არის გადაჩვეულებული პირადი გრძნობა და პიროვნებაში ჩაკეტილი ძლიერი ტანჯვა" - წერს ავტორი ("შვიდ. მნათ." № 2, გვ. 452).

ამრიგად, ჟურნალში თავმოყრილი და განხილულია იყო ის საკითხები, რომლებიც ამ პერიოდში ლიტერატურული და სამხატვრო, სამეცნიერო და პოლიტიკური ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი და საზოგადოებრივ ცხოვრების თავის კვალს ატყობდა.

"შვიდი მნათობის" დაარსების მთელი მასალები თვითონ პოლიკარპე კაკაბაძემ არქივს გადასცა მაშინვე.

პოლიკარპე კაკაბაძე სიცოცხლის ბოლომდე ზრუნავდა, ფიქრობდა, მარტო გადამწყვეტი, რომ მის სამშობლოს სჭირდება სერიოზული და მრავალმხრივი ჟურნალი.

- ეს საქმეში მე ძალიან მაწუხებდა, მიყვარდა, ჩემი ქვეყნისათვის შემექმნა ჟურნალი, რომელიც ლიტერატურულ და საზოგადოებრივ ცხოვრებას გაუძღვებოდა. მე მივხვდი ადამიანი, რომელმაც ჟურნალისათვის სათანადო კონსოლიდირებას მოახდენდა, - იხსენებს იგი მემუარებში, ჩვენთან საუბრისას.

პოლიკარპე კაკაბაძემ თავის ჟურნალში მოიწვია თანამშრომლად დავით კაკაბაძე, რომელიც პრინციპულად შესანიშნავი ჟურნალის მხატვრობა და დაწერა დიდებული ნარკვევები მხატვრობის შესახებ. ჟურნალის სხვა ხელოვანი თანამშრომელი არ ჰყოლია.

იყვნენ მხოლოდ ორნი: ჟურნალის დამაარსებელი, მწერალი და მის გვერდით ერთადერთი თანამშრომელი - მხატვარი.

- ყველა საქმეს მე თვითონ, პირადად ვასრულებდი, - იხსენებდა შემდეგ პოლიკარპე კაკაბაძე.

მან შეადგინა ჟურნალის პროგრამა, განსაზღვრა, რა მიმართულება და ხასიათი უნდა ჰქონოდა ჟურნალს, რა საკითხები უნდა დაეყენებინა და განეხილა თავის ფურცლებზე. ამ ხასიათის მიმართულებისა იყო მოდერნისტულ-ფუტურისტული მიმართულებების პრესა, რომელიც ნამდვილად ახალ ეპოქას, ცხოვრების ხასიათს ჰქონდა.

„შვიდი მნათობი“ ფართო, მრავალმხრივი ინტერესების ჟურნალი იყო, კლასიკური და ლიტერატურული მიმართულების. მას იმედით საქართველოში მთელი ამ საქმეში ნიმუში ნამდვილი. პოლიკარპე კაკაბაძემ სიცოცხლე დაუთმო სასურველ შექმნა ასეთი ჟურნალი.

იგი პირადად თვითონ ასრულებდა ყველა სარედაქციო საქმეებს. ყველა ტექსტი ჟურნალში მისი ხელითაა ჩასწორებული, წერილების დიდი ნაწილი სანახევროდ მისი დაწერილია. თვითონ ადგენდა გვერდებს, ავტორებს, თუ რა ხასიათის მასალა უნდა შეეტანათ მისი ჟურნალისათვის.

ის დიდი ენერგია და სულის მეხსიერება, რომელიც მან ამ საქმეში ჩადო, შემდეგში გაერთიანებას მოითხოვდა. ჟურნალის მუშაობა მალე შეწყდა, მთლიანად ორი ნომერი გამოვიდა, მათი საერთო მოცულობა დაახლოებით 900 გვერდამდე აღწევდა.

„სალიტერატურო ნაწილი ტექნიკის უნეკონომი“ ცალკე ნომერი გამოვიდა, თითოეული 24 გვერდი, სულ 120 გვერდი, მაგრამ უდიდესი როლი შეასრულა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

„შვიდ მნათობს“ პირველი ადგილი ქართული ჟურნალისტიკის განვითარებაში. ისტორიკოსები „კავკასიონი“ „შვიდი მნათობის“ მიმდევარი არის შეფასებული. „კავკასიონის“ პროგრამა ზუსტად იმეორებს „შვიდი მნათობის“ პროგრამას. თუ დავუკვირდებით ამ ორი ჟურნალის გამოცემებს, ნახავთ, რომ ისინი ერთნაირები არიან.

სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ 1924 წლის იანვარში გამოსული „კავკასიონი“, სულ ერთი თვის შემდეგ, თებერვალში გამოსულ „მნათობს“ ნაავს თავისი პროგრამით, სიახლეებით, ორივე „შვიდი მნათობიდან“ მიიღეს. „მნათობი“ 1923 წლის მომზადდა და როცა „კავკასიონი“ გამოვიდა, იგი სტამბაში იყო ჩაწყობილი.

პოლიკარპე კაკაბაძემ „მნათობში“ სათანადო მონაწილეობა მიიწვია ქართული მწერლობის და მეცნიერების საუკეთესო ძალები. ჟურნალის პირველ გვერდზე ჩამოთვლილია მათი გვარები, რომელთაც შორის არიან ალ. აბაშელი, არ. გამრეკელი, კონსტანტინე გამსახურდია, ვალ. გაფრინდაშვილი, მ. გოგიბერიძე, ს. გორგაძე, პოლიკ. იაშვილი, ვანო ირემაშვილი, სერგო კაკაბაძე, კონსტ. კაპანელი, გიორგი ლეონიძე, ნიკო ლორთქიფანიძე, ნიკო მარი, კოტე მარჯანიშვილი, მიხეილ ნიჟარაძე, კოლაუ ნადირაძე, გრიგოლ რობაქიძე, გალაკტიონ ტაბიძე, ტიციან ტაბიძე, აკაკი ფაღავა, დემნა შენგელაია, ნიკოლოზ შენგელაია, კონსტანტინე ჭიჭინაძე, მიხეილ ჯავახიშვილი, ადამიანთა და სხვ. სულ სამოცდაათი კაცი. ამ დიდებული სახელების ჩამოთვლაც კი უკვე მრავალს მეტყველებს ჟურნალის ხასიათზე, მის საერთო მიმართულებასა და მნიშვნელობაზე.

ჟურნალის ამავე გვერდზე მოთავსებულია უცხოეთის ქვეყნებში მიწვეული კორესპონდენტების სია: მოსკოვი, ლენინგრადი, ლონდონი, ბერლინი, ლიტვა, პარიზი - ის ადგილებია, საიდანაც ჟურნალს უნდა მოსვლოდა სხვადასხვა ხასიათის მასალები. ეს კორესპონდენტები ცნობილი მწერლები და სახელოვანი მოღვაწენი არიან.

ასე იწყებოდა „მნათობის“ მუშაობა.

ყურადღებას იქცევს ერთი გარემოება. „მნათობში“ სათანამშრომლოდ მოწვეულთა შორის ბევრია პირადად პოლიკარპე კაკაბაძის უახლოესი ადამიანი და მეგობარი, მაგ., გალაკტიონ ტაბიძე, მიხეილ გოგიბერიძე, სერგო კაკაბაძე, ვანო ირემაშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე, გრიგოლ რობაქიძე, ლეო ქიაჩელი და სხვ. ასე იყო „შვიდ მნათობშიც“. დავით კაკაბაძე, ადამიანი, რომელიც მან გვერდში ამოიყენა, მისი ახლო ნათესავი და მეგობარი იყო. ასევე, მისი მეგობრები და ახლობლები იყვნენ „შვიდი მნათობის“ ყველაზე აქტიური ავტორები: სერგო კაკაბაძე, ვიქტორ ნოზაძე, ვასილ რჩეულიშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე, გრიგოლ რობაქიძე, ლეო ქიაჩელი და სხვანი. „შვიდი მნათობის“ ბირთვი „მნათობის“ უახლოესი თანამშრომლებისაგან შეიქმნა.

დავით კაკაბაძე, რომელიც უკვე პარიზში იმყოფებოდა იმ ხანად, პოლიკარპე კაკაბაძემ დანიშნა „მნათობის“ პარიზელ კორესპონდენტად. ამ პერიოდში პარიზში ხელოვნების სხვა მოღვაწეებიც და მწერლებიც იყვნენ, მაგრამ სწორედ დავით აირჩია „მნათობის“ წარმომადგენლად, რადგან ფაქტობრივმა რედაქტორმა პოლიკარპე კაკაბაძემ, ვინაიდან მას ყველაზე მეტად ენდობოდა, როგორც თავისი ჟურნალის, „შვიდი მნათობის“ ძველ თანამშრომელს.

პოლიკარპე კაკაბაძის მაჩვენებელი იყო აგრეთვე „მნათობის“ მოსკოველი კორესპონდენტი, ლიტერატორი, მან შემდეგში „ყვარყვარე თუთაბერი“ თარგმნა რუსულად და იმ პერიოდში, როცა ... , პ. კაკაბაძისათვის აგრეთვე ცხოვრობდა კარგად, როცა მათი უფლებამოსილებით

"ცისკარის" რუსულ თარგმანზე ერთად მუშაობას.

"მნათობში" მისი შექმნისთანავე დაიბეჭდა ქართული ლიტერატურის საუკეთესო მწერლების ნაწარმოებები. აქვე, ჟურნალში დაიბეჭდა მიხეილ ჯავახიშვილის "კვაჭი კვაჭანტირაძე". ამ ნაწარმოებით დაწყებული მწერალი კვლავ დაუბრუნდა ლიტერატურულ საქმიანობას, რომელიც გარემოებათა გამო, კარგა ხნის მიტოვებული ჰქონდა.

მამაჩემი მიამბობდა, თუ როგორ მივიდა მასთან "მნათობში" მიხეილ ჯავახიშვილი, როგორ მიუტანა ჯერ კიდევ დაუმთავრებელი "კვაჭი კვაჭანტირაძე", თითქმის მთლიანად ნანახევარი. მაშინ ლიტერატურისთვის მიუღებელი ამ მეტად ორიგინალური, თავისებური, სიცოცხლით სავსე ნაწარმოების. ნიკოლოზის შემდეგ, ბევრი უსაყვარლეს ნაწარმოებზე, ყოფილა იზრდა გაცნობა-გამოცემა შემდეგ მიხეილ ჯავახიშვილის "კვაჭი კვაჭანტირაძე" კიდევ გადაუმუშავებია, გაუზრდია და ახლა უკვე საბოლოოდ დამთავრებული მოუტანია "მნათობში" პოლიკარპე კაკაბაძისთვის. ამის შემდეგ მათ შორის გამოკვეთილებული ურთიერთსიმპათია და მეგობრობა ჩამოყალიბდა.

მამაჩემი ყოველთვის აღფრთოვანებით ლაპარაკობდა ამ ნაწარმოებზე, გამორჩეული მოსწონდა იგი და ჯავახიშვილის რომანებში ყველაზე მაღლა აყენებდა.

მეზღვაურში პოლიკარპე კაკაბაძე ყოველთვის სიამოვნებით იხსენებდა ამ ნაწარმოების შექმნისა და დაბეჭდვის ისტორიას.

"მნათობის" პირველ ნომერში დაიბეჭდა დემნა შენგელაიას "სანავარდო", და ამით დაიწყო ავტორის შემოქმედებითი ზრდა.

"მნათობი" უპირველესად და ერთადერთი, განუმეორებელი პერიოდული ორგანოდ იქცა საქართველოში, რომელიც მის ლიტერატურულ მიდგომას ასახავდა.

"მნათობი", დაარსების დღიდან, უმნიშვნელოვანეს ზეგავლენას ახდენდა ერის ლიტერატურულ ცხოვრებაზე.

ჟურნალის მრავალმხრივი ხასიათი, ფართო დიაპაზონი, კლასიკური, მაღალი სამწერლობო ოფიციალური ნორმები, ერთგვარი სტილი, სერიოზული და ღრმა დამოკიდებულება თავისი მოვალეობისადმი, ერთგვარად განსაზღვრავდა და ტონს აძლევდა მწერლობას, რათა შეენარჩუნებინა და განევითარებინა ქართული მწერლობის კლასიკური ტრადიციები.

ჟურნალში გამოქვეყნებულმა ამ მოთხრობებმა გარკვეულწილად შეაკავეს ის ლიბერალური ტონი, პროლეტარული მწერლობის აქტივისტებმა რომ შემოიტანეს ლიტერატურაში, შემდგომში სოციალიზმად რომ ჩამოყალიბდა.

ათეული წლების მანძილზე ამ ჟურნალში იბეჭდებოდა თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ლიტერატურული ქმნილება, რაც კი საბჭოთა მძიმე და მკაცრ ეპოქაში ქართულმა მწერლობამ შექმნა. სამოცდაათი წლის მანძილზე, თითქმის მთელი საუკუნე, მოიცავს იგი ქართული მწერლობის და აქ დაბეჭდილი მასალა ყოველთვის იყო საზომი ქართული მწერლობისა და ლიტერატურული აზროვნების დონისა.

მძიმე და წინააღმდეგობებით სავსე ეპოქაში მოიღო "მნათობის" დაარსება.

რევოლუციის ეპოქამ მოიტანა ნგრევა არამარტო საზოგადოებრივ ზნეობის, არამედ ადამიანთა სულებში. რწმენის და სინდისის ფუძემდე, საზოგადოებრივი მორალი და ეთიკა განიცდიან საშინელ დარტყმას. რუსეთის რევოლუციის მატერიალიზმის და ათეიზმის დევიზებზე იდგა, ამიტომ მთელი სიმძაფრით მაინც ფორმა რევოლუციური მოტანილი ყველა ცვლილებამ საზოგადოებრივ ყოფაში. ადამიანთა ცნობიერებაში კეთილისა და ბოროტის კატეგორიები აირია. ცხოვრებისეული ფასეულობები დაინგრა, ზნეობრივი საშინელმა კრიზისმა მოიცვა.

პროლეტარული მწერლობა დგრის ოფიციალური დამკვიდრება, რომელიც შეებრძოლა მაღალ ფასეულობებს ხელოვნებაში.

სცენაზე გამოდის ცხოვრების სიტკბოს განაჩენებული, დგრის ფუძის ოფიციალური ფსევდომწერლობა. ეპოქის ლიტერატურის ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა იგი არაკეთილსინდისიერება, პირფერობა, მის მესაჭერიად და დღემდე ზოგჯერ მოსახლეობის მიიწინარებ ხდება გაორება პიროვნებაში და იგი გადადის ლიტერატურაში და საშინლად იკავებს ფეხს. მწერალი ერთდროულად ხომ მხედველი, მის ნამდვილი ნათელს და მის დამსახურებულ მტერს აქებს, იგი ბატონის მსახური ხდება.

"მე", რომელიც რომანტიკოსების მოთხოვნის ხელოვნებაში, როგორც უდიდესი მონაპოვარი, ახლა დეგრადირებულია და ათასგვარ ყალბ, ცრუ და მახინჯ ფორმებში გადაიზრდება. იგი განიცდის სრულ დაცემას. არსებული მკაცრი და ამორალური ხანაში ოფიციალური სადღესასწაულო ლიტერატურის სოციალიზმის, ამ ცრუ მიმართულების წარმომობისა და განამტკიცებისათვის ჩამოყალიბდა დესპოტური რეჟიმით შექმნილი მწერლობა. სოციალიზმის შემოქმედნი - შეკვეთით მოაზროვნე, უღმერთობისა და სისხლისმღვრელი მელაყეთის ტრიუმფატორები, ერთიმეორის გასანწირად სიკვდილს ხელის მომწერნი... ოჯახზე მაგის მიუჩვეული, კეთილზე ბოროტისა და ბოროტზე კეთილისა, მშვიდზე და არამზადაზე – გმირისა.

მთავარი პრინციპი სოციალიზმისა იგივე იყო, რაც სახელმწიფოს იდეოლოგია – სიცრუე, უკუღმა თქმა და უკუღმა მოქმედება, ცინიზმი.

მაგრამ ეს მხოლოდ ზოგადად, იგი ერთი მხარე იმ ტრაგიკული სინამდვილისა, რომელშიც ნადგურდა ადამიანთა სულები და სამოქალაქო ნიჭიერ დაბნდა ხელოვნების მსახური.

ამ მძიმე და სასტიკმა დრომ ნაწარმოები აგრეთვე არსებული შესაძლებლობები სულით მაღალ, დიდებულ ნიჭის შემოქმედთათვის, რათა შექმნათ ამ ტრაგიკული ეპოქის სახე და გადმოსცეს ადამიანის მარადიული ბუნება ახლებურად. დიდმა ტალანტებმა დაანახეს მათ კაცური ბუნების თავისებურებანი, სწორედ აქ რომ ნაწარმოებს აქ დატრიალებული სატრაგედიო ნიჭიერებით. ამ შემოქმედთა ბედი მეტად მძიმე იყო. მათ წილად ხვდათ ტანჯვა, სიღარიბე, გამუდმებული დევნა, დამცირება, შეურაცხყოფა, რეპრესია, ჩახრჩობა, ხმარიადი – ნაადრევი სიკვდილი. ეპოქის მთელი უსამართლობა მათ თავზე მოწყდა სრული ძალით, უმოწყალოდ და კლავდა. მაგრამ არ კვდებოდა...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლი, და არც წინაცული შემოქმედება... რამდენიც არ უნდა ეცადო, ვერ მოკლავ "ცარცალებს", ვერც ვერაფერს დააკლებ, თუნდაც რომელიმე და რეპ-მიელი... ევროპული ქმნილება და ამიტომ, ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის ტალღებს, მარადიული ცნებების გამომხატველია და ამიტომ.

მკითხველი შეიძლება გაუძლო ცრიან სასტიკ ქართველობისათვის. "მრავალ არიან წინებული და მცირედნი რჩეულ", ეს მკითხველი არიან "მარადი სოფლისა" და მათ გამოაცხადეს ქართულ მწერლობაში ურიცხველი სული.

მაგრამ განა მართლაც ცოტაა იმისთვის რამდენიმე დიდი შემოქმედი ეპოქისათვის? აბრამი უნდა მოვიხსენიო აქვე, კიდევ ვცნობისობა, მრავალ ლიტერატურის ფონზე, რომლებიც შრომობდნენ როგორც შეეძლოთ, ყველა ეპოქაში, ყველა ქვეყანაში და ყველა საუკუნეში, ურიცხველები იყვნენ უცხოები და დიდებულნი, ეცნობისობა კი უიმედობის ხელქმნა საუკუნეთა მდინარებაში.

მეოცე საუკუნის საქართველო ხელოვნებით იბრძოდნენ თავის სულის უმაღლეს და უსასრულის ხანაში.

ჟურნალ "მნათობის" ფურცლებზე აისახა მთელი ეპოქა, მისი ტკივილები, გამოხატული მის შემოქმედთა ნააზრევში, აისახა ქართული მწერლობის ძალური და სულიერი მიღწევები, მისი ბრძოლები, საძიებლები და უსასრულო ვნებათაღელვანი, ეპოქის ტრაგედია, ცხოვრება თავისი მრავალი სახით და ფერით.

"1924 წლიდან პოლიკარპე კაკაბაძე იყო ჟურნალ "მნათობის" სარედაქციო კოლეგიის წევრი და სალიტერატურო-სამხატვრო ნაწილის ხელმძღვანელი", წერდა დიმიტრი ბენაშვილი (იხ. მისი "ქართველი ნიჭადები XX საუკ. ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან", 1967, გვ. 391). ამ ფაქტს ადასტურებს ყველა მკვლევარი, ვინც პოლიკარპე კაკაბაძის ცხოვრების გზას ეხება (იხ. გ. ცაცხუნელი, "ქართული საბჭოთა დრამატურგია", 1962, გვ. 216; "ქართული ლიტერატურის ისტორია", ტ. III, 1956, გვ. 280; მწერლის ნეკროლოგები და სხვ.).

მეტი რა დავწეროთ საბჭოთა პერიოდში? ცეკას მდივნები ქართველიშვილი და კახიანი არ იყვნენ "მნათობის" ნამდვილი დამაარსებლები და მათი რედაქტორობა მხოლოდ ფიქცია იყო? ვინ გამოეცლება ამის დაწერას!

"მნათობის" სალიტერატურო-სამხატვრო ნაწილი იყო მისი ნამდვილი სახე. ამ მხრივ მკვლევართა გამსახურდიაობით "მნათობი" იმ პერიოდის პრესისაგან ("მეოცნებე ნიამორები", "$H_2SO_4$", "დროშა", "ცისმის", "რეზი კორ" და სხვ.).

"მნათობში", როგორც ვიცით, პოლიტიკური ნაწილი ც. ბახტაძეს მიჰყავდა. იგი ცეკას მდივნობის ერთად აწერდა ხელს მეორე ნომრიდან ჟურნალს: "პასუხისმგებელი რედაქტორები: შ. კახიანი, ც. ბახტაძე" (იხ. "მნათობი" № 2 და შემდგომ...). პირველ ნომერს ქართველიშვილი აწერდა ხელს.

მაგრამ "მნათობი", როგორც მის სატიტულე ფურცელზე წარწერაც გვამცნობს, იყო "ყოველთვიური სამხატვრო, სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი".

ამ სალიტერატურო და სამხატვრო ნაწილში იყო განხორციელებული ჟურნალის პროგრამა, რომლის პოლიკარპე კაკაბაძემ შექმნა "მეოდ მნათობის" პროგრამის მიხედვით.

"მნათობი" "მეოდ მნათობისაგან" განსხვავდება პოლიტიკური ხაზით, როგორც საბჭოთა სახელმწიფო ორგანო.

ამ პოლიტიკურ ხაზს კარგი არაფერი შეუქმნია მწერლობის განვითარებისათვის, და იგი მხოლოდ ხელს შეუშლიდა იყო ჟურნალისათვის. ამიტომაც ებრძოდა მას თავგანწირვით პოლიკარპე კაკაბაძე თავის დაარსებულ ჟურნალში. ამ ბრძოლების გამოვლინებულებადაა დატოვებული "მნათობი".

## ბრძოლები "მნათობში", კაენის აქტი

დაარსების უმალ, "მნათობში" მალე იჩენდა ბრძოლები, რომლებიც პოლიტიკურ ხასიათს ატარებდა. უკვე იყდიოსთ წელი იყო, გარემოდ ეპოქაბა, საქართველოში მზადდებოდა პოლიტიკური გადატრიალება და პაური გაფლენითელი იყო ფეხების სუნით. მთავრობა მკაცრად მოითხოვდა, რომ ჟურნალში ბოლშევიკების პოლიტიკური ხაზი მკვეთრად ყოფილიყო გატარებული, ამ თვალსაზრისით აბობოქრებულ ყოველ მასალას. პოლიკარპე კაკაბაძე ეს არ მოსწონდა, ხელი ეშლებოდა, ნერვიულობდა. მისი მოყვანილი ვალია ბახტაძე, ახლა უკვე გადაკეთებული, ბობოლა კომუნისტი, კრიტიკოსი ჩაუდგებოდა მუშაობას არ აცლიდა, პოლიტიკურ პროვოკაციებს უწყობდა, ემუქრებოდა. პოლიკარპე კაკაბაძე ჟურნალში ოფიციალურად მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურის განყოფილების გამგედ იყო დანიშნული, ხოლო რედაქტორობას ფორმალურად "ცეკას" მდივანი აწერდა ხელს. მთავრობის დადგენილებით ხომ ჟურნალი სახელმწიფო ორგანოდ იყო გამოცხადებული. იგი მათ ეკუთვნოდათ. ასე გაჩნდა "მნათობში" თავიდანვე კამათისა და ქართველობის გვარები, რედაქტორის მაგიერ.

პარტიამ შეუსვლებელ სიბრძნე უარი განაცხადა პოლიკარპე კაკაბაძეს. ნარკომპროსი კონფლიქტს იმიტომაც მოუწყვეს, ვერ მისი მოყვანილი გალაკტიონის გამოაქვეყნეს ჟურნალიდან, აპოლიტიკური მასალა გაუშვირაო და ამის გამო დატუქსეს რედაქტორს, პოლიკარპე კაკაბაძესაც დაუქადნენ. მეტი ბრძოლაც არიან. მეტქარის მეტეორი მოსდევდა. ბოლოს გამოარიეს კრება. კრებას ვალია ბახტაძე ხელმძღვანელობდა. სასტიკად დაამუშავეს პოლიკარპე კაკაბაძე, "მნათობში" ანტისაბჭოთა პოლიტიკის გატარებისათვის. დაჭერის ძალის გაცდურა. "მნათობის" დამაარსებელი იძულებული გახდა დაეტოვებინა თავისი შექმნილი ჟურნალი.

"აპოლიტიკურობის გამო მოგვიწყვეს ეს ამბავი, დაგვიმუშავეს, გაგვძევეს", – იტყოდა შემდგომში იგი, როცა "მნათობის" ერთ-ერთ მორიგ ნომერს გამართავენ და მის სახელს არც კი ახსენებენ. ზოგადად იტყოდნენ – "მნათობის" დამაარსებლები", ვითომ ჟურნალი თავისით დაარსდა, მას შემოქმედი არ ჰყოლია. "რატომ ხმას არ იღებ" – ეკითხება გულდაწყვეტილი მეუღლე. – "მაშინ იტყოდნენ, რომ აპოლიტიკურობის გამო გამაძევეს და არ მინდოდა ეს აღნიშნული ყოფილიყო" – იმ დროის ვერ კიდევ შეეძლოთ ძალით საქმეები აშოაქვეთ, ისევ თავიდან გასწორებოდნენ, ახალი

დამოუკიდებლობა და მრწამსი აღარ უნდოდა, მაგისთვის აღარ ეცალა.

მწერლის საკვდილის შემდეგომ, 1972 წლის 28 ოქტომბერს, ტელევიზიით მისადმი მიძღვნილ გადაცემაში ითქვა, რომ პოლიკარპე კაკაბაძე მთავარი დამაარსებელია ჟურნალ "მნათობისა". მაგრამ შემდგომში ამ საკითხზე ისევ შეწუხდნენ.

ამრიგად, პოლიკარპე კაკაბაძე 1924 წლის მოლის ტოლებს თავის დაარსებულ ჟურნალს, ამ დროს სამტრო დღეები უფრო საქართველოს. სასხლში ალტერნატიულ წლის ერთეულ განსაზღვრული მომრავლის. დაჭერილი და დახვრეტილი მწერლის უამრავი მეგობარი და ახლობელი, დაიანტომერმა იყვნენ წევრები, შესანიშნავი მამულიშვილები, პოლიკარპე კაკაბაძის ძმა - ქიქიკო და ცოლის ძმა - მიხეილი, ქუთაისის შეიარაღებული ორგანიზაციის აქტიური წევრი, მას ცუცხლებოდა ბანკის, ფოსტისა და ტელეგრაფის ხელში ჩაგდება, საბჭოთა გადაურჩნენ მომის საკვდილს ეს ვაჟკაცები.

ჟალია ბახტაძე ამ დროის დასახელებით სიკვდის აყვავება. 1924 წ. მან საკუთარი, თავისუფლი მეგობარი, კორნელი კაკაბაძე დაიხვრიტა, რის გამოც პ. კაკაბაძესთან დიდი და საბოლოო განხეთქილება მოუვიდა. კორნელი პ. კაკაბაძის უახლოესი მეგობარი იყო. 1925 წელს ბახტაძე მონაწილეობს დარბევის ხელმძღვანელობდა. ამის შემდეგ იგი მალე დაიჭირეს და გარდაიცვალა. საკუთარი სიკვდილამდე ხრონდებდა მის ბიურ დახვრეტილი მეგობრის სახელს. ასე, ამ სახელის ხსენებით ამოხდა სული.

მე პოლემიკიდან ყოველთვის მესმოდა, რომ "მნათობი" მამაჩემის დაარსებულია, ეს საუბრები არაერთხელ მომისმენია თვითონ მამაჩემისაგან, ჩვენი ოჯახის წევრებისაგან, აგრეთვე მამაჩემის მეგობართა წრეში, როცა ისინი ჩვენთან იკრიბებოდნენ. ეს ამბავი დიდხანს იყო, მამაჩემს "მნათობის" დამაარსებლის უწოდებდნენ. ოფიციალურად ამაზე თუმცა არ იყო ლაპარაკი, მაგრამ ძალზე იშვიათად. სადღაც იბეჭდებოდა და უხმოდ მიჩუმდებოდა ხოლმე.

საბჭოთა საზოგადოებაში ყოველგვარი მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი საქმიანობა მთლიანად "მათი კაცის" ხელში უნდა ყოფილიყო, უნდა ნაცნობიყო ხალხისთვის შემოქმედებისთვის და მოწინავე სხვებისთვის. სხვებისთვის მოწოდება მეტად გარეცხილი გახლდათ. ეს ყველაფერი ჯერ კიდევ და ამის მოგონებების მოყვანა სრულიად შეუძლებელია.

ამრიგად, "მნათობის" დამაარსებლის სახელი ჩარჩენილი მოახერხეს, მაგრამ სხვისთვის მიწერა ვერ, ყველა მკვლელობა აშკარა სიცოცხლე იყო და ასე დარჩა "მნათობი" დამაარსებლის გარეშე.

ცეკვის მდივნები - კახიანი და ქართველიშვილი რომ არავითარ მწერლებს არ იცნობნენ და ვერავითარ ჟურნალს ვერ დააარსებდნენ, ამაზე ფიქრობ, სიტყვის გაგრძელება ზედმეტია. ასეთ სიყალბე მხოლოდ საბჭოთა პერიოდში შეიძლებოდა კიდევ მოეცომიდა. და ალბათ, დროა, თავისი სახელი დაუბრუნდეთ ფაქტებს.

პოლიკარპე კაკაბაძეს უყვარდა თავისი დაარსებული ჟურნალები, "შვიდი მნათობი" და "მნათობი", იგი მათ სიამაყის გრძნობით იხსენიებდა, იქ გამოქვეყნებული მოთხრობები და ლექსებიც, რომ დიდი სიტყვით გამოხატავდა თავის აზრს.

მას ესმოდა ისე, როგორც არავის, მნიშვნელობა ამ საქმისა, სიძნელე ჟურნალის შექმნისა და მისი დიდი ეროვნული ცხოვრებისათვის.

მას სრულიად გამიაკუთრებული დამოკიდებულება ჰქონდა შვიდი მნათობის სიმბოლოსადმი. როცა მასზე ლაპარაკობდა, ყოველთვის ამაღლებული გრძნობით წარმოთქვამდა ამ სიტყვებს - "შვიდი მნათობი", "მნათობი". ეს მისთვის ჩვეულებრივი სიტყვები არ იყო, როგორც ჩვენთვის, თითქოს რაღაც დიდი, ღვთაებრივი თავყვანისცემა და პოეტური ცნება იდგა მათ უკან.

"მნათობი", "შვიდი მნათობი", ეს მისი იდუმალი პოეზია იყო, რომელსაც თავისთავის სულის დაუდო. მას უყვარდა ისინი, როგორც თავისი შემოქმედების განუყოფელი ნაწილი.

შოთა თეთვაძე

# "ივერია" და საქართველოს მოსახლეობა

პოლიტიკურ-ლიტერატურული პერიოდული გამოცემა - "ივერია" საქართველოში ცარიზმის კოლონიზაციის და დემოგრაფიული ექსპანსიის წინააღმდეგ მებრძოლი ორგანო იყო ["ივერია" გამოდიოდა თბილისში 1877 წლის 3 მარტს ყოველკვირეულ გაზეთად, 1979-1885 წლებში გამოდიოდა ჟურნალის სახით, ხოლო 1886 წლიდან 1906 წლის 27 აგვისტომდე - დახურვამდე ყოველდღიურ გაზეთად]. მისი თემატური მრავალფეროვნება გამოიხატება ქართველი ხალხის ეროვნული, სოციალ-ეკონომიკური და კულტურული ცხოვრების ცარიზმის მკაცრი ცენზურის პირობებში, გაზეთი დიდ ყურადღებას უთმობდა ქართველთა ეროვნული თვითმყოფადობის გამოვლენას, ხალხისა და ქვეყნის ყოველდღიური ცხოვრების მთავარ და საჭირბოროტო პრობლემებს. "ივერიის" კორესპონდენციათა, წერილების და სტატიების ყურადღების ცენტრში იყო რუსიფიკაციის წინააღმდეგ შეუპოვარი ბრძოლა, საქართველოს მოსახლეობის სტრუქტურისა და განვითარების, შავიზღვისპირეთის, სამაჩაბლოს, ქვემო ქართლის, სამცხე-ჯავახეთის დემოგრაფიული ვითარების, უცხო ტომთა მიერ ქართველთა მიწა-წყლების(?), ქართული გვართა და ტოპონიმთა შეცვლის, ისტორიული სიძველეთა ხილვების(?), ეკლესია-მონასტრებზე ქართული წარწერების წაშლის და სხვა საკითხები. გაზეთის მიერ ეროვნული მოძრაობისთვის დაყენებული დემოგრაფიული პრობლემები თანამედროვე საქართველოს რთულ ვითარებაში, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების ცვლილებებს(?). ამიტომ მათ მეცნიერულ-შემეცნებითი და პრაქტიკულ-პოლიტიკური მნიშვნელობა აქვთ დამოუკიდებელი და დემოკრატიული საქართველოსთვის.

"ივერიის" პუბლიკაციებში სათანადო სტატისტიკური მასალის ანალიზის და განზოგადების საფუძველზე წარმოჩენილია საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობისა და დემოგრაფიული ვითარების პრობლემები. მეცნიერულ-ობიექტური და პრაქტიკული მნიშვნელობით უნდა გამოვყოთ ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, იაკობ გოგებაშვილის, ვაჟა-ფშაველას, ალექსანდრე ყაზბეგის, დავით ჩუბინაშვილის, დიმიტრი ბაქრაძის, დიმიტრი ჯანაშვილის, მიხეილ თამარაშვილის, მოსე ჯანაშვილის, პეტრე უმიკაშვილის, სოლომონ ასლანიშვილის, ალექსანდრე მიქელაძის, ნიკო ხიზანიშვილის, დუტუ მეგრელის, დავით მიქელაძის, პეტრე მირიანაშვილის, მიხეილ კელენჯერიძის(?), იოსებ იმედაშვილის, ილია ნაკაშიძის, სტეფანე მჭედლიშვილის, გიორგი წერეთლის, ალექსანდრე ფრონელის (ყიფშიძე), ანთიმოზ ჯუღელის, თედო სახოკიას, ნიკოლოზ ჯანაშიას, ალექსანდრე დიდებაშვილის, ივანე როსტომაშვილისა და სხვათა პუბლიკაციები.

ილია ჭავჭავაძის თანამოაზრეთა და თანამებრძოლთა უდიდეს დამსახურებად უნდა მივიჩნიოთ რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომის დროს გამოჩენილი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მხედველობა. აქტიური ორგანიზებულება, საკუთარი მისიის შეგნება, მოვლენათა განვითარებაში ჩვენების უნარი და ობიექტურობა. ყოველივე ამან განაპირობა როლი შეასრულა იმ მხრივ, რომ სამხრეთ საქართველოს პრობლემა მთლიანად ეროვნული ინტერესების საზოგადოებრივ განსჯის საგნად(?). "ივერია" მკაცრად უპირისპირდებოდა ოფიციალურ მიდგომებს(?) მანამდე მუსლიმანური(?) ეპოქისა და მის პუბლიკაციებში მთავარი აქცენტი კეთდება იმის დასაბუთებაზე, რომ სამხრეთ საქართველო ქვეყნის მიწა და ეროვნული კულტურის მემკვიდრე იყო. ყურადღებას იქცევს, რომ თურქეთის უღელქვეშ ქართველებმა აზიური დოკუმენტები(?) ეროვნული სახე. პეტრე უმიკაშვილი მიუთითებდა, რომ "საერთოდ, მთელი ოსმალეთის საქართველო მცხოვრებლებით მუდამ არიან დასახლებულნი. ისე რომ ზოგნი მეგრებსა და ზოგნი ქართველთა ერთ მიწაზე ცხოვრობდნენ(?) სოფლებში, ესე იგი, თითქმის იმდენი ხალხის სოფლის, რაც ქართლ-კახეთ-იმერეთში მცხოვრებელია"[1]. აღნიშნულია, თუმცა სარწმუნოებით ისინი მაჰმადიანები, მაგრამ ჩვეულებით, ხასიათით და ენით დღემდე ქართველნი თითქმის ყოველისფერში.[2]

"საქართველოს ერი, - წერდა დავით ჩუბინაშვილი, - ენისა და ლიტერატურის მიხედვით, განიყოფება ორად. პირველს შეადგენენ ქართველნი, ე.ი. მცხოვრებნი: ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა, გურიისა, სამცხე-საათაბაგოსი, და მეორეს: მეგრელნი და ჭანნი, მოსახლენი სამეგრელოსი და ჭანეთისა ან ძველი კოლხეთისა"[3]. ამის საზუსტოს მიზნით, როგორც ქართველი მოსახლეობის მეცნიერულად აღწერილნი და ცალკეული ტომების ეროვნული უპირატესობები, დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

"ივერიის" პუბლიკაციებში ქართველი ხალხის ეროვნული დემოგრაფიული პრობლემები დაყენებული. ამ მხრივ საყურადღებოა ილია ჭავჭავაძის წერილი "ოსმალეთის საქართველო". ილიას მტკიცედ სჯეროდა, რომ რუსეთ-თურ-

1. "ივერია", 1877, 21 აპრილი, № 8.
2. იქვე.
3. "ივერია", 1877, 2 ივნისი, № 14.

ქვეყნის იმში რუსეთის გამარჯვების შემდეგ ბრძოლის თურქეთის მიერ მიტაცებული ქართველი რაიონების განთავისუფლება. მაგრამ მეტროპოლიის შემოერთება ყველაფერს როდი ნიშნავს, მთავარია აჭარულ-ლაზური სულიერი შემობრუნება. ამისათვის კი მის ფეოდალურად მიმზიდავ ელიტარებს საზოგადოების გაცნობიერებაზე ზრუნვა. პუბლიცისტიკის მიკუთვნა გამოქვეყნებული სამცხე-ჯავახეთის ისტორია და მისი დიდი დამსახურება ქართული კულტურისა და სახელმწიფოს მშენებლობაში.

სამხრეთ საქართველოს რაიონების შემოერთებით აღტაცებული ი. ჭავჭავაძე წერდა: „...ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლ-ხორცი, ჩვენთან ერთად მებრძოლი „მაჯი ბეჟანის", ჩვენის გმირების ბუდე, ჩვენის ერისთვის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა და თუ კარგად მოვექცევით, ვინ იცის, იქნება ამ იმათი ბედით, ჩვენთან იქნებიან კიდევ სამუდამოდ"[4].

ილია ჭავჭავაძე გვაფრთხილებს იმით, რომ აჭარა-ლაზისტანში ჩვენთან არ უნდა იყოს საქართველოს დაკარგული ძლიერების მეტროპოლიის ტერიტორიაზე ცდილობენ ჩასახლებას მოითხოვენ. იმასაც ამბობს იმ დროში, რომ აჭარა-ლაზისტანი ივერიის განუყოფელი ნაწილია და ასეთად უნდა დარჩეს.

●

„ივერიის" ისტორიულ დამსახურებად უნდა მივიჩნიოთ XIX საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთის იმპერიის ბრძოლის გაძლიერება ქართველურ ტომთა კონსოლიდაციის, ერთიანი ეროვნული ცნობიერების ჩამოყალიბების დამკვიდრება, რაც საქართველოს ეკონომიკურ და პოლიტიკურ აღორძინებას უზრუნველყოფდა.

„ივერიის" მიზეზი ბიძგადებიდან ქართველი ერის კონსოლიდაციის პრობლემაზე მსჯელობა, მოთავსებული მიზეზები, რომლებიც ხელს უშლიდნენ ერის შეკავშირებას. ივერიელებს ქართველი ერის ერთიანობის ხელშემშლელ ძირითად მიზეზად გვარტომობის მიაჩნდათ. „სადამდის უნდა შევინახოთ ეს საუბედურო თვისება? რომ დღესაც ჩვენ ქართლ-ვური, გურული სულიერად სვანის? რომ დღემდე თუშისა და ყველა მათგანი მის ზედა რაცა „ჩვენის" ფშავი ადგეს და არა „ჩვენებისა".

ილ. ჭავჭავაძე თავის წერილებში მიუთითებს, რომ თუ ერს სურს პროგრესულ გზას დაადგეს და გაიმარჯვოს მის გზაზე, ხელმძღვანელი და ეკონომიკური ცხოვრება, ეროვნული ერთიანობა, მტკიცე ეროვნულ ნიადაგზე უნდა იდგეს. თუ ერს ეროვნული თვითცნობიერება არა აქვს, ან აქვს, მაგრამ ძალიან სუსტი, მაშინ უმეცარია მთელის მისი ყოველი მცდელობა, ამიტომ იგი" — ვერ ნაყოფს კულტურულ ხალხთა დღეშიც და ბოლოს ვერ ამოიღებს ხალხის კონცერტში". ილ. ჭავჭავაძე გული-

სტკივნეულად განიცდიდა: „ჩვენში გამეფებულია მეგრ, მეული, ბატონ-მიკი, დავი-დარბა, დახ-დასიობა, ორპირობა, ანგარება, გაუტანლობა, უნდობლობა და სხვ. და ეს იმიტომ, რომ ჩვენში არ არის ჯერაც შეგნებული ძალა ზოგადეროვნული მოვალეობისა, თანხმობისა, ერთობისა და ეროვნული თვითცნობიერებისა"[5].

„ივერია" განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა რუსეთის რეზიდენტის, ის კი რაინდულ ნამრომს კაკასიის შესახებ, რომელშიც სტატისტიკური მასალა იყო მოტანილი საქართველოს მოსახლეობის შესახებ; „ივერიამ" ასე შეაფასა მისი ნაშრომი: „ბევრი უსამართლო და უსაფუძვლო შენიშვნაა ამ წიგნში, ბევრს ნაკლოვანებასა ვხედავთ, რომელსაც ჩვენ აღვნიშნავთ ვერა, მაგრამ ბევრს მოვძებნით და შევხვდებით საზოგადოებას გაუ-ვებნება. სამართლიანი ფური ჟურნალი და თავისუფალი ნათლისმცოდნეობის შენიშვნებს კი ყური მიუგდეთო"[6].

„ივერიაში" გამოქვეყნდა აკაკი წერეთლის მეტად აქტუალური „სიტყვა სამეგრელოს სათავადაზნაურო სკოლის კურთხევის დროს". აკაკი აღნიშნა, რომ ის ერი, რომელსაც წარსული არა აქვს, ემსგავსება ახლადდაბადებულ უსუსურ ყრმას. ქართველები არ გვეთქმის ასეთ ერს. მსოფლიოში არ არის ქართველ ერზე ისეთი ბატონი ერი, რომელსაც უფრო დიდებული და ღირსშესანიშნავი წარსული ჰქონდეს. ბრწყინვალე ეპოქებითა და მანკიებით ჩვენში ნაწამრებში დარჩენილ ქრისტიანულ სარწმუნოების და მისი სიყვარული – ქართული დედა ენა. ქართველობამ ერთმანეთის სიყვარულისა და თანადგომით უნდა შეინახოს თავისი წარსული და გაუფრთხილდეს მას. „საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მცხოვრებნი ძმები ვართ, – ამბობს აკაკი, – სამეზობლო ძლიერის ურიგნელის კავშირით საუკუნოთ შეხორცებულნი: საერთო ისტორიით, ქრისტეს სარწმუნოებით და ერთის დედა-ქართულით. ერთის ბუდიდან ვართ გამოსხმულნი"[8].

ქართველი ხალხის ერთიანობის, თბილისის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის პრობლემებიც დაინტერესებული იყვნენ გურგენ ბეჟანიშვილის სტატიაში „ქართველი ერის დაქვეითება". ავტორი ასაბუთებს, რომ პატარა ერის დასუსტების ხოჯაყურის საშუალება მისი ტომობრივი დანაწილება, ამის მაგალითად დასახელებული გერმანელების მიერ შედგენილი და გამოცემული „თბილისის სამაგიდო კალენდარი". სტატიაში ხაზგასმითაა მითითებული, რომ გერმანელებს „ქართველი ერის პატივი ცალცე ხელით გაყოფილია. თუშები ცალკე ხალხებად, და ერთი ეროვნული სხეულის თორმეტ-ცამეტ სხეულად მიუჩნევიათ. ქართველები ამბობენ არიან, მეგრელები ამბობენ, იმერლები ამბობენ, გურულები ამბობენ, თუშები ამბობენ, ხევსურები ამბობენ, ფშავლები რაჭველნი ნაცვლად აღნიშნულიყო ქართველებში"[9].

4. „ივერია", 1879, № 1, გვ. 137.
5. „ივერია", 1901, 17 ივნისი, № 130.
6. „ივერია", 1879, № 4, გვ. 143.
7. „ივერია", 1885, № 11, გვ. 107-109.
8. აკაკი წერეთელი, რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტომი IV, „საქართველო", თბ., 1950, გვ. 380.
9. „ივერია", 1902, 17 იანვარი, № 12.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„ივერიის" პუბლიკაციებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა შავიზღვისპირეთის დასახლების პრობლემას. რუსული პრესის პერიოდულ მიმომხილველებში და ცალკეულ სტატიებში ყურადღება გამახვილებული იყო ზღვისპირეთის ადგილობრივი მოსახლეობის დასახლების ოფიციალურობაზე.[10] „ივერიის" მიმომხილველები აღნიშნავდნენ, რომ რუსული შოვინისტური ჟურნალ-გაზეთები ამ პრობლემას მხოლოდ პოლიტიკური იდეოლოგიით განიხილავდნენ და არა ეკონომიკური. 1880-1900 წლების რუსულ პრესაში გაბატონებული კონცეფციური აზრი იმას შეადგენდა, რომ კავკასიის სხვადასხვა ადგილებში დასახლებისას მხოლოდ რუსი კაზაკობა, რუსი შოვინისტების „ასიმილატორები", რომ ამ ადგილებში „კავკასიის არც ერთი ერი, მათ შორის, ქართველები, არ ვარგოდნენ დასასახლებლად, ვინაიდან მათ არაფერით არ დაემსახურებიათ პოლიტიკური ნდობა"[11].

რუსი შოვინისტები არ მალავდნენ კოლონიზაციისა და დემოგრაფიული ექსპანსიის მიზანდასახულობას კავკასიაში. „ივერია" იტყობინებოდა, რომ რუსეთში გამოქვეყნდა პუბლიცისტის სუვორი კრივენკოს აზრი ნიგზი კავკასიის შესახებ, ავტორი ასაბუთებდა, რომ რუსეთის სახელმწიფოს კავკასიის მართვა-განკარგვაზე ყოველწლიურად 45 მილიონი მანეთი ეხარჯებოდა. შემოსავალი კი ამ მხარიდან ქვეყანაში 18 მილიონს არ აღემატებოდა. კავკასიის ბევრი ადგილის ძარცვა-ყვლეფა და აქაზაკობით, რუსების დასახლების არ ანგარიშობენ. ს. კრივენკო დაასკვნიდა: „კავკასია მხოლოდ მაშინ გადაიქცევა რუსეთის საკუთრებად, როცა ამ ქვეყანაში ათობით რუსის კი არ დავასახლებთ, არამედ ასი ათასობით... უფრო უკეთესი იქნება, რომ ადგილობრივი მკვიდრები აყარით აყაროთ და მათ მიწებზე ყველგან რუსები დავასახლოთ."[12]

კავკასიის მთავარმმართებლობამ გაატარა მთელი კოლონიზაციური ღონისძიებები. თავისუფალ ადგილ-მამულებს ურიგებდნენ რუს კოლონიზატორებს, მაშინ როცა ადგილობრივი მოსახლეობა მიწის დიდი ნაკლებობას განიცდიდა. ცარიზმი განსაკუთრებული გულმოდგინებით უჭერდა მხარს შავიზღვისპირა რაიონების ათვისებას. გათვალისწინებული იყო სოხუმ-გაგრის რაიონის რუსულ ანკლავებად გადაქცევა. კოლონიზატორული ღონისძიებათა განხორციელებაში ცარიზმს მხარში ამოუდგა რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესია. იძულებით ნერგა-ლოცვა ქართულ ენაზე, დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადა ქართულ-აფხაზურ კულტურულ ურთიერთობას. აფხაზეთში ხელოვნურად ინერგებოდა ანტიქართული განწყობილება. „ივერია" იტყობინებოდა, რომ შავი ზღვის ოლქის და სოხუმის გა-

ზღვისპირელების საუკეთესო ადგილები რუს მოხელეებს დაურიგებიათ და ზოგიც გაუყიდიათ. ნაწილი კი ადგილობრივი ადმინისტრაციის დაწესებულებას, ბერძნებსა და ოსმალებს იჯარით აქვთ.[13]

ცარიზმის კოლონიზატორული პოლიტიკა მაშინ მიზნად ისახავდა საქართველოში დემოგრაფიული ვითარების შეცვლას. „ივერია" თავის პუბლიკაციებში გმობდა რუსეთის დემოგრაფიულ ექსპანსიას, გადაჭრით აღუდგებოდა შავი ზღვისპირეთის დაუსახლებელ ადგილებში ქართველთა ჩასახლების საკითხს. ივერიელები არაერთგზის აღნიშნავდნენ, რომ მთავრობამ რამდენიმეჯერ სცადა შავი ზღვისპირეთის რუსი მოსახლეობით დასახლება, მაგრამ უცხო ქვეყანაში რუსი ხალხი ვერ შეეთვისა კავკასიის ბუნებას და ვერ გაუძლო ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის თავისებურებას. მთავრობამ დიდი ხარჯი გაიღო, მაგრამ რუსობამ ფეხი ვერ მოიკიდა.[14] „ივერია" ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ „... ნუთუ სახელმწიფოს არ ურჩევნია, როდესაც ყველა ქვეშევრდომს, განურჩევლად ნაციისა, ერთი და იგივე კანონი უწყობს მფარველობას, ყველა ერთ აზრს ემსახურება, ის ხალხი დაასახლოს ამ ადგილებში, რომლის დასახლებაც არავითარ ხარჯს არ თხოულობს, მაშინ, როდესაც „რუსის კოლონისტის" შავი ზღვის პირად დამკვიდრებას, ეჭვი არ არის, დიდი ხარჯი დასჭირდება?"

გადაცემული (ანონიმის ჯღუღელი) სოხუმიდან იტყობინებოდა, რომ მეოთხე წელია რაც ადგილობრივის საგუბერნიო ადმინისტრაციის განკარგულებით შავი ზღვისპირეთში ქართველების დასახლება შეჩერდა. ბევრი ქართველი გლეხი იძულებული გახდა სახელმწიფო მამულები დაეტოვებინა, მაგრამ სოხუმის ოლქის უფროსი უარს უცხადებდა იმ მიზეზით, რომ „ქუთაისის" სამხედრო გუბერნატორისაგან ბრძანება გვაქვს, სოხუმის ოლქის სახელმწიფო მამულები გარდა რუსებისა, სამოსახლოდ არავის არ მიეცეს, რადგან მთავრობის აზრით, შავი ზღვის ნაპირა ადგილები რუსი გლეხებით დასახლდეს და არა ქართველებითო".[15]

„ივერია" ჯერ კიდევ 80-იანი წლების დასაწყისის პუბლიკაციებში ასაბუთებდა, რომ საქართველოს გლეხობა უფრო მეტად განიცდიდა მიწის ნაკლებობას, ვიდრე რუსეთის. რუსეთში 1 კვ. მილზე საშუალოდ 500 კაცი ცხოვრობდა, საქართველოში კი - 1000 კაცი. თუ მხედველობაში იქნებოდა მიღებული ის გარემოებაც, რომ საქართველოს ნახევარი მთა-გორიანი იყო და სახნავ-სათესად არ ვარგოდა, მაშინ უფრო ცხადი გახდებოდა ქართველი გლეხების გაჭირვება.

ივერიელები დაუფარავად ამხელდნენ ცარიზმის დემოგრაფიულ პოლიტიკას. ქართველებს თავიანთ სამშობლოში თავისუფლად მიწა-წყალზე დასახლების უფლებას არ აძლევდნენ. მეორე მხრივ, ნაადრევი ქართველობის აყრილებდა, სამშობლოს დატოვებინებდა. „ივერია" ც. კაჭკაძის ფსევდონიმით გამოქვეყნებულ წერილში „მეორე მამულობა ხა-

10. „ივერია", 1886, 26 ნოემბერი, № 256; 1887, 22 მარტი, № 61; 1888, 13 თებერვალი, № 330; 1890, 22 აპრილი, № 84; 1891, 11 იანვარი და სხვა.
11. „ივერია", 1888, 13 თებერვალი, № 33.
12. „ივერია", 1893, 8 აპრილი, № 70.
13. „ივერია", 1898, 31 მარტი, № 68.
14. „ივერია", 1889, 20 ივლისი, № 152.
15. „ივერია", 1895, 8 მარტი, № 51.

ქართველობა და წრფელი კავკასიის ქართველობა" აღნიშნულია, რომ იბერიის, ეგრისისა და ლაზეთის ისტორიის, აგრეთვე აზიისა და ევროპის მხარეში 1 600-მდე ქართული ოჯახი იყო დასახლებული, ისინი ენობრივად რუსიფიკაციას ემუქრებოდნენ ნაწილი.[16]

აქვე ვკითხულობთ, რომ 14 ქართველი არცერთი გურჯისტანში მოუწყალებოდა. აქეთ ქართველობის სტატისტიკურ მასალებში ქართველებად არ მოიხსენიებდნენ. ჩანერილები იყვნენ რუს კაზაკებად და ქართული გვარები დამახინჯებული და გადაკეთებული ჰქონდათ.[17]

ალექსანდრე ხახანაშვილის წერილის "მანის სისუერე კავკასიაში და გადმოსახლების პოლიტიკა" ფაქტობრივად იერიტელია საბრალდებო დასკვნაა რუსეთის დემოგრაფიული ექსპანსიის მიმართ. მასში ავტორი მიუთითებს, რომ ადგილობრივი მოსახლეობისადმი უნდობლობით, რაღაც "პოლიტიკური მოსაზრებით" უნდა აიხსნას ის, რომ მეგრელებსა და იმერლებს ნებას არ აძლევენ დასახლდნენ მიგრ ზღვის სანაპიროს ქართულ მიწებზე.[18]

აფხაზეთის სამთავროს გაუქმებისა და რუსული მმართველობის შემოღების შემდეგ ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის ნიადაგზე 1866 და 1877-1878 წწ. აფხაზეთში საყოველთაო აჯანყებები მოხდა. ამ გამოსვლებს ხელისუფლება მძვინვარე სისასტიკით რეპრესიებით მოხდა და აფხაზთა მოსახლეობის ნაწილი იძულებული გახდა, თურქეთში გადასახლებულიყო. ეს ტრაგიკული ამბები ისტორიაში ცნობილია "მაჰაჯირობის" სახელით. მაშინდელ ქართულ პერიოდულ პრესაში, მათ შორის, "ივერიაში" გამოქვეყნდა არაერთი სტატია და წერილი აფხაზების დასაცავად, მათი იძულებითი ემიგრაციის ნიადაგზე. პუბლიკაციებში დაგმობილი იყო რეპრესიული ღონისძიებები აფხაზთა მიმართ და მოითხოვდნენ ემიგრაციის შეწყვეტას. ამ მხრივ საყურადღებო გაზეთის "ნახვალი და გაგონილის" (მე ზაგრის შენიშვნების) ქვესათაურები: სოხუმი, აფხაზეთი; აფხაზეთი უაფხაზეთოდ; ახალი მეურნეობები აფხაზეთისა; აფხაზეთის სიმდიდრე; რა ეშველება აფხაზეთს? რითი დაკმაყოფილდეთ, თუ როგორ ზრუნავდა მონარქიული საქართველო თავის მოქმედებზე, როგორ ცხოვრობდა აფხაზეთის ქართველი და საქართველოსი. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ იქიდან ტრაგიკული სოხუმში ჩიოდა და ქალაქის საზოგადოებრიობის წინაშე აფხაზეთის - ამ ქართული მიწა-წყლის მოვლა-პატრონობის შესახებ საყურადღებო საკითხები დასვეს.[19]

"ივერია" აღშფოთებული, რომ რუსულ-თურქეთის ომის დროს ერთი აფხაზური სოფელი მთლიანად გადასახლებულია თურქეთში, მათ ადგილზე კი ანატოლიის მხრიდან მოსული სომხები დაასახლეს, შემდეგ თურქეთიდან მკვიდრი აფხაზები დაბრუნებულან და თავიანთი სოფლის მახლობლად დამკვიდრებულან, მაგრამ სახნავ-სათესის გამო მათ შორის აუტეხელი ჰქონდათ მუდმივი შუღლი მტრობა.[20]

"ივერია" განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა იმ ტერიტორიისა და კუთხეების ეროვნულ შემადგენლობას, სადაც ისტორიული მიწა-წყლის მიზეზით მეტად და მეტად ქართველი ეროვნული შეგნება, ეროვნული საქართველოს საკითხებისა და ქართული სოფლების... ამ თავისუფალ სოფლების, სამეგრელოს, ქვემო ქართლის, სააჯარისა და სხვა კუთხეების მოსახლეობის ნებამძლეობას და ხარვეზებს. "ივერია" დამაჯერებლად აჩვენებდა, რომ მთელი აგიტაციის და სხვადასხვა ძირეული გადმოსახლებების შედეგად ახალქალაქის და ახალციხის მაზრების მოსახლეობა მეტად შეცვლილი და მოდიოდა ისტორიულ მამულზე ქართველთა მტრები, რომლებიც მიწის ხელში ჩაგდებას ცდილობდნენ, ხოლო ამ ხალხებს არ უნდა დაეშვათ ეს საქმე.[21] "ივერია" შეშფოთებით აღნიშნავდა ამ არაქართული მოსახლეობის დასახლებას, "ეჭვი არაა, რომ ამ საქმეში ვიღაც-ავი სულია ჩარეული და იმნაირად ნარგავენ ქართველი მამულიშვილებისათვის, რომ ეს ქვეყნის ჩვენებურთათვის მათითის, რომ არვის გამოუცდელი სიმტკიცე აღარ სჭირია".[22]

"ივერია" ასევე მიუთითებდა ქართველი ხალხის მოსახლეობის ეროვნული სტრუქტურისა და დემოგრაფიული სიტუაციის საკითხებს. "ივერიამ" რამდენიმე წერილი მიუძღვნა სოფელ რუსის ქართველების მძიმე პრობლემებს. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებენ ილ. ჭავჭავაძის, ნ. გულისაშვილისა და სხვათა წერილები.

რუსეთის დემოგრაფიული ექსპანსიისა და შოვინიზმის მკაფიო მაგალითად გამოდგებოდა მოსკოვის არქეოლოგიური საზოგადოების თავმჯდომარის, არქეოლოგ პ. უვაროვის მიერ 1897 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომი "მოგზაურობა ფსხუ-აბაზეთში". ავტორი უარყოფდა მეგრელების, ქართველების ავტოქტონობას, მაგრამ ამასთან უარი შეეძლო დაემტკიცებინა მათ შესახებ. იგი ხევსურებს ჯვაროსნებად, კავკასიისა და საბერძნეთის მთამოსახლეებად მიიჩნევდა. ამასთან დაკავშირებით "ივერია" ირონიულად წერდა: "მიულოცეთ ხევსურებს ჯვაროსნებისა და საბერძნეთის ჩამომავლობა, რაც მტკიცდება პ. უვაროვის აზრით უელვამებით, წყლითა და მარილით".[23]

"ივერიის" პრინციპული პოზიცია იყოდა კავკასიის ხალხთა ერთიანობის, საქართველოში მც-

16. "ივერია", 1903, 30 მარტი, № 72.
17. "ივერია", 1894 წ., 23 ივნისი, № 132.
18. "ივერია", 1906, 17 სექტემბერი, № 162.
19. იქვე, 1903, 4 ივნისი, № 118.
20. იქვე, 1891, 12 თებერვალი, № 33.
21. "ივერია", 1891, 2 აგვისტო, № 163; 1892, 13 თებერვალი, № 34.
22. "ივერია", 1892, 22 თებერვალი, № 40.
23. იქვე, 1898, 6 იანვარი, № 4.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სხვების ყველა ხალხთა მეგობრობისა და ერთად თანაცხოვრების საკითხებზე. ამასთან, ივერიელები ვერ ითმენდნენ უცხო ტომთა მიერ ისტორიული ფაქტების დამახინჯების, ისტორიულ სიძველეთა, ქართული მიწა-წყლის მითვისებისა და ქართველთა მეგობრობის აღმაშფოთებელ ფაქტებს. ამ მხრივ უნდა დავასახელოთ დიმიტრი ბაქრაძის ნაშრომი "პროფესორი პატკანოვი და ქართული ისტორიული წყაროები", რომელიც მოლესული კრიტიკული ხასიათისა და ღრმა მეცნიერული დასაბუთებით გამოირჩევა.[24] დ. ბაქრაძე მიუთითებს, რომ ქართულ-სომხური წყაროებში უნდა შეეხოს ურთიერთობათა და რომლებშიც შეუფერებლობა გადმოცემულია. ამითიც ეს უპირატესობა რობს პატკანოვს, რომელიც ქართული მატიანეში ("ქართლის ცხოვრება") შეცნობილად რჩება აფხაზურ დამოკიდებულებას.

დ. ბაქრაძე ასაბუთებს, რომ პატკანოვის მრავალი დასკვნა არასწორია და არ ითვალისწინებს ისტორიულ ფაქტებს. სომეხი პროფესორი წერდა, თითქოს ტაოს კარი, ტორთუმის ხეობა ადრე სომხებს ეკუთვნოდათ და მე-10 საუკუნეში ქართველებმა მიიტაცესო. დ. ბაქრაძემ დამაჯერებლად ცხადყო ამ თვალსაზრისის უსაფუძვლობა, მოიშველია რა ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე პორფიროგენეტის წერილი, რითაც ამტკიცებს ჩანს, რომ ტორთუმის ხეობა X საუკუნემდე ქართული ბაგრატიონთა მფლობელობაში იყო. იმავე ეპოქიდან ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლები – ეკლესიები და მონასტრები. დ. ბაქრაძე წერს: "გაურკვევნის გ. პატკანოვი, რომ ჩვენ თვითონ მოგვეცვლია მთელი ამიტომ შეპყრობებული ბათუმისა და ყარსის მხარე. მაგრამ არც ერთის საუკუნის ძველი სომხებისა ტორთუმის ხეობაში არსად ვხვდებით, მაშინ, როდესაც საქართველოს ძველი გეოგრაფიის ცხადადაა ხჩანს მიუმგვლ სომხეთში, ყარსის მხარეც."[25]

ამავე საკითხს ეხება "ივერიის" ხარუფაქტი წერილი – "ქართველნი და სომხები", რომელშიც მითითებულია, რომ " – უცხოეთი ურთიერთობისას და კარგად განმარტებულებისთვის ყველა ხალხმა უნდა იცოდეს თავის ეთნოგრაფიული და ისტორიული საზღვრები, რომელიც ან მას, ან სხვა ხალხებს ეკუთვნის".[26]

გ. მაღლაყელის (ესტატე მარიანამაძე) წერილი "სომხები ახალციხე-ახალქალაქის მაზრაში" მოგვითხრობს XIX საუკუნის 20-იან წლებში არზრუმის საფაშოდან სომხების გადმოსახლების ქართულ მიწა-წყალზე. სომხებმა საუკუნეთა ადგილები დაიკავეს და თავიანთი ყოფა-ცხოვრების კვალად მიიღეს. ყოველივე ეს ქართველობისათვის სასიხარულო და სასიამოვნო იყო, მაგრამ "ეს მოსული სტუმარი რაწყინდ მოუნდომთ თავის მუღლებულის და სტუმართმოყვარე მასპინძლის – ქართველების ... დაივიწყონ თუ არა სტუმრობა სოკუთა თავიანთ მასპინძლისა? – კითხულობს წერილის ავტორი და თვითვე პასუხობს, "სტუმრობა არ დარჩება და არ დაივიწყებს ეკლესიაში თავის მასპინძლისა... სომხები ეგრ მიუძღვნენ ქართველებს ისე, როგორც უნდა მოექცეოდნენ".[27]

ქართველი ხალხის ამავე საფრონტოოთ საკითხს ეხება ვინმე მესხი იოანე გეგეჭკორის წერილი "ხმა ოცხეთიდან", რომელიც მიუთითებს, რომ ახალციხის მიერ გადმოსახლებულ სომხობას ადგილობრივ ქართველებთან ურთიერთობის მიზნით, ძმური უნდა ეცხოვრათ, მაგრამ მათ "რა გაიმაგრეს წელზოგნი და მოიმკვიდრეს ყველაფერი მტკიცედ ფეხი, გამდიდრდნენ, გაძლიერდნენ, ჩაიგდეს, დაითრგუნეს, გაამაგრეს, იგერიებენ დაიწყეს, არც მოიყვანეს, არც ნაცვლით, არც მეგობრობის თავიანთ ერთგულობა მათ არა მარტო მათ წესი იღეს, არამედ ჩანგრეულ და სადაც ქართველების ძველი ეკლესიები იყო, ზოგი დაინგრიეს თავიანთ ეკლესიებად და ზოგს კიდევ დაინგრეს თავისას დაფუძნება, ძველი ხუცური და მხედრული წარწერების წახოცა და მის წილ სომხური წარწერის ჩამოტანა, არა მარტო ეკლესიებზე, არამედ კლდეებსა და ლოდ-ბალავრებზეც მოჰყავთ. ჩვენ თვალწინ სამცხის კათოლიკეთა ძველი საფლავები, ქართული წარწერები სულ დაამტვრიეს, დაფხიკეს. მაქარის ეკლესიათაგან ამათივე ქვებით მარიამტევლის სომხების სასაფლაო, ასეა ნახვება."[28]

ივერიელთა ერთ-ერთი კორესპონდენტი აღნიშნავდა, რომ წეხის მაზრის დაბა ყარამამიანი, რომელიც უწინდელი დროიდან საქართველოს კუთხე იყო, სომხებმა მიითვისეს ძველი ქართული ეკლესიის კედლებიდან ქართული წარწერები ქვეა სომხური წარწერებით კი შეცვალეს და "ყველას არწმუნებდნენ, რომ ეს ეკლესია და თვით ყარამამეთიც ძველადვე სომხეთის კუთვნილებაა".[29]

წერილი "ცხოვრების გამომსახველი", რომელიც "ივერიამ" კლდეის (პეტრე მირიანაშვილი) ფსევდონიმით გამოაქვეყნა, მოგვითხრობს, რომ თბილისელი მდიდარი მოქალაქე, ვინმე მარზოევმა ბორჩალოს მაზრის სოფელ ბაიდარაბში შეიძინა დიდძალი მამული, პატარა-პატარა ნაკვეთებად დაყო და ერეკლეთის თავისი ერთმორწმუნე ხალხი დაასახლა. მოვიდა, დასახლდნენ, მისი დაიმორჩილეს, მაგრამ მამული და თუ ... ავტორი დასძენს: "მარზოევის "საქრისტიან" არც ბარბარე და არც უკანასკნელი იქნება, უნდა ვიფიქროთ, რომ მის კვალს შეუდგება არაერთი, რომლებიც თავიანთ სიმდიდრით ნერგილებისაგან ბორჩალოსმიერ ცხლებს დიდი მამული შეიძინონ და ამ მხრივ ზედ თავადურობას მელიქიშვილთა, ბარათაშვილთა და ორბელიანთა სამკვიდროებული მალე ჩასახლებით იქნება გამოცხადებული".[30]

პეტრე მირიანაშვილი, მკითხველს შეახსენებს, რომ სომხები სხვა დროსაც გადმოსახლებულან საქართველოში, მაგრამ ეს გადმოსახლე-

24. იქვე, 1884, № 7-8, გვ. 54-68.
25. "ივერია", 1884, № 708, გვ. 58.
26. იქვე, 1889, 18 მაისი, № 122.
27. იქვე, 1895, 18 მაისი, № 103.
28. "ივერია", 1903, 13 დეკემბერი, № 266.
29. იქვე, 1903, 2 მარტი, № 49.
30. "ივერია", 1901, 1 სექტემბერი, № 188.

ბა საჭირო არ იყო, რადგან მაშინ სომხურ მოქალაქეობრივ მისწრაფებას მათ შორის ადგილი არ ჰქონდა. მას შემდეგ, რაც საქართველო რუსეთს შეუერთდა, ამ მიმართულებით ასპარეზი გაიხსნა და "სომეხ ინტელიგენტებს იმედი მიეცათ ჩვენს ფიდების ნანგრევებზე თავიანთი ერის ბედნიერება აეგოთ", მაგრამ მათ ერთი რამ დაავიწყდათ: რამდენადაც კარგი და მოსაწონია ცდილი ერის პატრიოტიზმი, მის დარაჯად დგომა, იმდენად ცუდი დასაგმობია. "მისი ნაცვლად სხვა ერის სამშობლოს დასაპატრონებლად, შეუტიოს მაშინ, როცა ნამდვილად ამ ერის ქვეყნის შვილები არიან და მისი პურ-ღვინით უდგათ სუფრა".[31]

"ივერიის" ფურცლებზე გამოქვეყნებული მასალები მოწმობენ საჭიროა ხაზგასმით ქართველ-სომეხთა ურთიერთობის, ქართული ენის, საქართველოს ისტორიის გაყალბების აქტუალურ საკითხებს ეხება ავტორი მოუთითებს, რომ ჩვენი მეზობლები ცდილობენ ქართველთა ისტორიის ბედის მათი ისტორია, ქრისტიანობის გავრცელება, ხელოვნების ძეგლების, მატერიალური მეგობრობა და მათი ძლევამოსილება, ქართული სა-

ეკლესიო ხუროთმოძღვრება თავისად ხელ სომხთა ნაწარმოებიაო, ხოლო თვითონ საქართველო დიდი სომხეთის ნაწილიაო.[32]

ამრიგად, "ივერია" საქართველოში რუსეთის ცარიზმის კოლონიზაციის საკითხებსა და მიმდინარე დემოგრაფიულ პროცესებს აშუქებდა საქართველოს შიდაური და მრავალეროვანი პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ისტორიის საკითხთ ფონზე. ივერიელები კრიტიკულად განიხილავდნენ მთელ რიგ ისტორიულ და სტატისტიკურ დემოგრაფიულ წყაროებს. პუბლიკაციათა ცენტრალურ ცენტრში იდგა მეფე ზღვისპირეთის, სამშობლოს, ქვეყნის ქართველის, სამეგრელო-ჯავახეთის, მიგრაციის, უცხოტომთა მიერ ქართველთა შევიწროვების, ქართველი გვარების და ტოპონიმიკის შეცვლის, საქართველოს სიძველეთა მითვისების, ეკლესია-მონასტრებზე ქართული წარწერების წაშლის და სხვა საკითხები. საქართველოს მოსახლეობის პრობლემებზე "ივერიის" შეფასებას, განზოგადებებსა და დასკვნებს დიდი შემეცნებითი და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

31. იქვე.
32. იქვე, 1904, 9 ოქტომბერი, № 231.

ალექსანდრე სიგუა

# ნაპოვნი ფურცლები

ეს არის ამბავი, თუ როგორ გადაარჩინა რეჟისორმა ალექსანდრე მიქელაძემ განადგურებას არქივის რკინის სეიფიდან მოპარული და საიდუმლოდ გამოტანილი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ სასამართლო დადგენილება. ამიტომ ვბეჭდავთ, ვრცლად, ჩვენი აზრით, მეტად საინტერესო წერილს:

ბატონო ალექსანდრე!

თქვენ მთხოვეთ მოგაწოდოთ ზოგიერთი ცნობა იმის შესახებ, თუ როგორ ჩაუვარდა ბიძაჩემს, რეჟისორ საშა მიქელაძეს ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ სასამართლო დადგენილება.

ვასრულებ თქვენს თხოვნას:

1926 წლის ზაფხულში ნადია ნანეიშვილმა, ბიძაჩემი საშა მიქელაძე გაგზავნა ახლომდებარე სამაგლოში ხორცის საყიდლად. იგი რეჟისორ მიხეილ ჭიაურელის მამის, ვაჭრის საკუთრება იყო. სამაყლო მდებარეობდა მაშინდელ კიროჩნაიას - ამჟამინდელ მარჯანიშვილის ქუჩაზე. ნაყიდი ხორცი ყასაბმა შეუხვია დიდი ზომის დავთრიდან ამოხეულ ქაღალდის ფურცლებში. სახლში თვალში ეცა ქაღალდზე თვალსაჩინო შრიფტით გამოსახული წარწერა - "Дело об убийстве князя Ильи Григорьевича Чавчавадзе." საშამ ყასაბს ხორცი სხვა ქაღალდში შეახვევინა და მოსთხოვა დარჩენილი აკინძული ქაღალდები. საშამ ყასაბს ფული გადაუხადა და ნაგლეჯი აკინძული მთელი "საქმე" შინ მოიტანა. მან მიიღო თუ არა, ეს ამბავი გაუმხილა დედ-მამას. ქაღალდები, რომლებიც ყასაბმა ხორცს გაუხვია, იყო ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ სასამართლო დადგენილების ოქმი. აკინძული ქაღალდებიდან ბევრი იყო ამოხეული, მაგრამ მაინც შეიძლებოდა მისი აღდგენა ქრონოლოგიური წესით. ნაწერში სხვა მონაწილე მკვლელებთან განსაკუთრებული შრიფტით იყო გამოყოფილი გოგლა ბერძენიშვილის გვარი.

30-იან წლებში ძალიან სახიფათო იყო ამ მასალის აღმოჩენა და გამჟღავნება. ამიტომ სახელდახელოდ შეიფუთეს და მამაჩემის ბინაში კლარა ცეტკინის ქუჩაზე შეინახეს.

1926 წელს საშა მოსკოვში წავიდა და იქ სწავლობდა მარჯანიშვილის მიერ დაარსებულ სამხატვრო თეატრის ქართულ სტუდიაში. სტუდიის დამთავრების შემდეგ, 1928 წელს ალექსანდრე მიქელაძე თბილისში ჩამოვიდა და მუშაობა დაიწყო დუშეთში, კულტ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებში. აქ გაეცნო ილია ჭავჭავაძის მკვლელს გოგლა ბერძენიშვილს, რომელიც თურმე იკვეხნიდა, ილია ჭავჭავაძეს მე ვესროლე პირველი ტყვია და ეტლიდან ჩამოვაგდეო.

რამდენიმე ხნის შემდეგ, ბიძაჩემი ალექსანდრე მიქელაძე დუშეთიდან თბილისში გადმოვიდა და მუშაობა დაიწყო რეჟისორად. მის მიერ მამაჩემის სახლში შენახული და აკინძული ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის სასამართლო დადგენილება იძულებული შეიქნა გადაეცა იმავე არქივისათვის, საიდანაც ადრე მოიპარეს და ყასაბს მიაყიდეს. როდესაც მან ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ მთელი მასალა არქივს გადასცა და კიბეზე ჩამოდიოდა, ერთი ხანში შესული ქალაქელი კაცი აედევნა, კიბეზე წამოეწია და აღელვებულმა და თვალცრემლიანმა საშას გულისტკივილით უთხრა: თქვენ, ახალგაზრდავ, დიდი შეცდომა დაუშვით, რომ თქვენ მიერ გადარჩენილი დიდი ილიას მკვლელობის სასამართლო ოქმი არქივს დაუბრუნეთ. მოხუცის ამ სიტყვებში ცხადლივ იყო ნათქვამი და ჩემი განმარტება-კომენტარი, ვფიქრობ, საჭირო არ არის. არქივში მასალების დაბრუნების შემდეგ საშასთან ხშირად მოდიოდნენ მწერლები: მიხეილ ჯავახიშვილი, თედო სახოკია, იოსებ გრიშაშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე და სხვები. ისინი ითხოვდნენ დაწვრილებით ეამბნა, თუ როგორ ჩაუვარდა ბიძაჩემს ხელში ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის სასამართლო დადგენილება. ზოგიერთი საზოგადო მოღვაწის გვარი არ მახსოვს.

აი, მოკლედ ყველაფერი ის, რაც მე ვიცი ბიძაჩემის, ალექსანდრე მიქელაძის ნაამბობის მიხედვით, თუ როგორ ჩაუვარდა მას ხელში ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის სასამართლო დადგენილების მნიშვნელოვანი ოქმი.

თამარ მიქელაძე

● თამარ მიქელაძის მოგონების მიხედვით აქ იმის გახსენებაც, რომ ზოგიერთი ლიტერატორი, რომელიც იკვლევს ილია ჭავჭავაძის მკვლელობას, ვარაუდობს ... წლის, ვითომ არქივიდან ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ მასალები არ მოპარულა და არქივის რკინის სეიფში ინახებოდა. ამის შესახებ ჩემს მონოგრაფიაში "ვინ მოკლა ილია ჭავჭავაძე" ყველაფერი ნათქვამი და გაანალიზებულია, ახლა მოთავსებული ალექსანდრე მიქელაძის ნაამბობის მიხედვით შემუშავებული "მკვლელები არქივიდან", მაგრამ, ვფიქრობ, წიგნს დაურთავთ ... არა ისე, როგორც ... ... ... დაიბეჭდა.

ამ ეთოდით მკვლევარებს თავიანთი ლიტერატურული ბიოგრაფია, თუ მათ ასეთი აქვთ, უნდათ დაუკავშირონ ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. სხვა მხრივ არ არიან დაინტერესებული ილიათი და მოძებნის, თუ ვინ მოკლა უპირველეს ყოვლისა ილია ჭავჭავაძე.

არქივის ხელმძღვანელობა თუ როგორ ეპყრობოდა და უვლიდა ცენტრალური არქივის რუსის სეოდებისამორეულიღი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის სასამართლო დადგენილების საბუთებს, იქიდან ჩანს, რომ 1926 წლის რუსის სეოდიდან გამოტანილი და მოპარული მასალების შესახებ არქივის ხელმძღვანელობამ არაფერი იცოდა. ამ დოკუმენტების მოპარვა გამოჩნდა ცნობილი გახდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც რეჟისორმა ალექსანდრე მიქელაძემ არქივს ჩააბარა ყასბისაგან შეძენილი ილიას მკვლელობის სასამართლო დადგენილების ოქმი და სხვა დოკუმენტალური ისტორიული დოკუმენტები.

არქივის ხელმძღვანელობის მოპარული მასალების შესახებ პროკურატურაში სასწრაფოდ უნდა აღეძრა სისხლის სამართლის საქმე, თუ როგორ მოხდა არქივის რუსის სეოდიდან ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ დიდი ისტორიული მნიშვნელობის მასალების გამოტანა. ამავე დროს რეჟისორ ალექსანდრე მიქელაძისთვის პრესის საშუალებით მადლობა გამოეცხადებინათ, მაგრამ ამის მაგივრად არქივის ხელმძღვანელობამ არაფერი გააკეთა, ვინაიდან თვითონ უგულებელყო ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის მასალების მოპარვა და გამოვლენის ამბავი.

როგორც ცნობილია, სხვა გამოჩენილ მწერლებთან და საზოგადო მოღვაწეებთან ერთად, ალექსანდრე მიქელაძესთან მიმართვა იყო ილიას გარდაცვალების შემდეგ, რათა დაინტერესებული ვყოფილიყავით, თუ როგორ მოხდა მის ხელში ილიას მკვლელობის სასამართლო დადგენილების დოკუმენტური მასალები.

და, ამ დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ფაქტს გარიმაშვილმა მიუძღვნა ხუთი მოხ... ბრწყინვალე ლექსი, რომელიც, უპირველესად ვარ, ყველასათვის ცნობილი.

ვის შეუძლია ამ ლექსის წაკითხვა ცრემლისა და დიდი გულისტკივილის გარეშე, თითქოს პოეტი თავისი თვალით ხედავდა არქივის რუსის სეოდიდან ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის სასამართლო დადგენილების გამოტანასა და მოპარვას.

**"მე ვიგლოვდი, როგორც შვილი,**
**მერმისის ფიქრი კვლავ და კვლავ მიღვივდა -**
**და იზრდებოდა გულში შხამივით**
**ბესიკის ბაღში გაზრდილი სევდა..."**

და, ის სულიერი ვაჟი, ის სულიერი ტრაგედია, რომელიც გამოიწვია პოეტის შემოქმედების სამყაროში ხელშეუხებელი და მოპარული არქივის რუსის სეოდიდან ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის შესახებ სასამართლო დადგენილების საბუთების გამოტანამ და ყასბის ხორცის გამყიდველისათვის შესაბამისი ქონებით გადაცემაში რეჟისორ ალექსანდრე მიქელაძის სახელი კი ყოველთვის დიდი მადლიერების გრძნობით უნდა მოვიხსენიოთ.

ალბათ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ არქივიდან გამოტანილი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის მასალები უეჭველად რამდენიმე ტომი იქნებოდა, თორემ რამდენიმე ფურცელს, რამდენიმე გვერდს ყასაბი არ შეიძენდა ხორცის შესახვევად.

ნატო ჟანტურია

# აკაკი წერეთლის პირადი წერილების პარიზული ციკლი

[illegible]

[illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გარდა ამისა, ცოლ-შვილისადმი მიწერილი წერილების გაცნობის შემდეგ ჩვენთვის ნათელი ხდება, რომ მისი დიპლომატიური საქმიანობის ერთ-ერთი მიზეზი ის დიდი გულისტკივილიც იყო, რომელსაც პოეტი თავისი ხალხის ეროვნული და სოციალური მონობის გამო განიცდიდა, ერთიანი [illegible] ცხოვრების მოუწყობლობა, მუდმივი სიმარტოვე, სიყვარული ცოლ-შვილისადმი მორის, უბინაობა, მოუსავლიანი ყოფნა, მიუსაფარი გადარჩენა, მეგობრებთან და შემდეგ ურთიერთობაში მწვავე წინააღმდეგობანი და უსიამოვნებანი.

დაწვრილებით მის ხელმოწერილ წერილების მიხედვით ცოლ-შვილისადმი მიწერილი ყველა წერილი ხელმოწერილია სიტყვებით: "გკოცნით თქვენი აკაკი", "მარად თქვენი მოყვარული აკაკი", "კვლავ კოცნით თქვენი აკაკი". ეს მოსიყვარულე ცხადყოფენ აკაკის უზომო სიყვარულს ოჯახისადმი, ამიტომ იყო, რომ იგი [illegible] გამოკვეთილ შინაგან მიზნით დამორჩილის: "თქვენთან განშორებამ ძალიან ცუდ გავლენა იქონია... მეორე დღეს ხარკის წერილებით ჩავედი..." (4, 43); "ზედა მიყვარხარ საზიზღრად, რომ გავიცანი [illegible], რაც ხელში მომივიდა... უკვე დროა წავიდე..." (4, 58); "ბედნიერება [illegible] მინდა, [illegible] (4, 70), - წერს აკაკი და ასეთი მძიმე [illegible] ნათქვამს სიტყვებშიც ნაგრძნობი: "მე [illegible] წერილებისა, რომელიც [illegible] ჩემი ნამდვილი [illegible]..." (4, 73); "[illegible], რა დაგემართათ, ნუ [illegible] (4, 102). იგი [illegible], რომ ცოლ-შვილი [illegible]: "გიცნობ [illegible]..." (4, 106).

პოეტს ეული უცხოეთის ცხოვრება, რომ მისი ურთიერთობა არ ყოფილა მშვიდობიანი ცხადს "მენი ქართველების წერილებს ძალიან გამიხარდა, არასოდეს სიკვდილი არ მინდოდა. მერე ხოჭოები და ცხოვრება [illegible] მეტადრე [illegible], რომ მას იმათ ხარკი [illegible] მორის, არა [illegible] მეცნიერი ერი [illegible] საქართველოს მოვლენები და [illegible] არ გაუწყობელი [illegible]" (4, 140).

მარტოობაში პოეტს ოცნებად აქვნდა გარემოცვა ოჯახთან ახლოს ყოფნა: "მე მოგიყვანით შინ წერილიდან თქვენთან, რომ რომელიმე თავი დაუდგინო ამ ფიქრებში [illegible]... მინდა სიტყვის წერილში [illegible] თქვენთან ერთად" (4, 87). რომელიც წამს, მეგობრისა და შვილს არ ეკითხება აკაკის დიდი სიხარულით [illegible], მისი მამობრივი სიყვარული ძმური ამით და [illegible]: "მე რომელიც ოჯახისა და მეგობრის, ზედმეტი ვარ" (4, 93), - წერდა გულგატეხილი და მარტოსული აკაკი.

პეტერბურგის მდიდრული წრეების აღზრდილმა ნატალია ნაზიოლების ცხოვრება ქართველი საქართველოს მიცემების და ზოგი. ნატალიას გული არ უყვარდა საქართველო, მის პეტერბურგის ოჯახური ცხოვრების ჩვეული ალბათ ვერ გაუძლო გართობით ცხოვრება საქართველოს და თავის დედებთან. მისმა ნიჭიერი და განათლებულ ახალგაზრდა გამოეტანებული [illegible] სიყვარულით ქალბატონი მიჩვეულმა [illegible], რაც მოითხოვს გამოცდილობის მოუხერხებას ს [illegible] ცხოვრებისა რაც [illegible]

დიდ ხარჯებთან, რომელშიც მოცემული ცოლ-შვილი ცხოვრობდა ხან პეტერბურგში, ხარკოვში, კიევში და რუსეთის სხვა ქალაქებში, ხან პარიზში, ნიცაში, ბერლინში, მილანში, აღსანიშნავია უფროსების შემოსავლების მოულოდნელი გაკოტრებით და ზარალი მოაგრავებდა. უფრო მეტიც, აკაკის ძირითადი [illegible] ლიტერატურული გეგმების რეალიზაციას დიდი ვალები უყრდნობდა და მეუღლეების პრეტენზიას აკმაყოფილებდა აკაკის ქონებიდან. პოეტის სახლ-კარისა და ადგილ-მამულის გაყიდვით ეზრუნებოდნენ ვალის ეულის [illegible] ეს ყველაფერი კარგად ჩანს პირადულ წერილებში: "[illegible] ხარჯების ვალის გამო ყველას დაუწყვია დევნა" (4, 72), - გულისტკივილით წერს ლიტერატორი აკაკი. "რას წაიყვანთ, თავზე დამაყენეთ ვალი მარტო, რომელსაც საბუთები მიხვიდეს ჩემი სახლი, ყველა დაარჩენება, რომ რაიც მე მოვკვდები, ეს კი მალე მოხდება, მთელი ქონება მის ხელში გადადგა, როგორც ლოცვის კრედიტორის ხელში..." (4, 81).

ცოლ-შვილის მძიმე მატერიალური მდგომარეობის ქვეყანაში, დაუფასებლობის მიმზიდველ მათ სასოწარკვეთილებამდე დღეს: "სანამ ზაფხული ფული მეტი გამოცხადების ვერ შევძლებ, თქვენ კი პეტერბურგში ყოფნისათვის", - წერს შემთხვეველი აკაკი (4, 105). "ვიღებ [illegible] მეტი გამოგიგზავნით საჭირო ფული" (4, 104). უკიდურესი გაჭირვებაში მყოფი პოეტი იძულებული ხდება, კარგი [illegible] ოჯახის სამოსწიდობით: "მოელის მეგობარი [illegible] და ეფემეროს ხელი [illegible] მაცოცხლებს, რომ მათ ნუღარ მომწერენ, რადგან სულ მეტად ფულის გაგზავნა ვარდებოდა" (4, 99). გაღატაკებული პოეტი წერდა, გაყიდვის ყველაფერი და ნაკლები მისი ცოლ-შვილის: "ყველაფერი, რაც მამულის დუქანი შეგროვდება და რის მოვფიცავ მიწას, ფულით გამოგიგზავნი და მის კვალში დღეს წავალ..." (4, 63).

აკაკი ეძებს ათასგვარ გამოსავალს ხან მარგანეცის წარმოებაში, მადნეულის გაყიდვა-დაგირავების მოვლის ჩენის ("აქ გამორჩება ვ., რომელიც მარგანეცში გვითავაზობს 50 ათას მანეთს... მინდა წაგიყვანთ ნაყოფით მოვიდე და ახალი საქართველოს დიდების ქართულ" (4, 68)), ხან ტყეების და მიწის ბიუჯეტის და ვინაიდან ("... ტყის ყიდვით 100 დესეტინი, რომელიც 5 თვის შემდეგ მოგიტან 10 ათას მანეთს" (4, 101)), ზოგჯერ სალექციო კურსების მოწყობაში ("თუ რომ ჩვენი ახალი საქმე - სალექციები უფრო მნიშვნელოვანი ყოფილა, ვიდრე მარტოკინი..." (4, 48)) და ა.შ. მაგრამ სულ სხვაგვარი იდეალების და მოღვაწეობისათვის დაბადებულ და მონიჭებულ აკაკის უმრავლეს შემთხვევაში არ უმართლებდა ამ კომერციული წამოწყებისთვის დამკვიდრებული იმედი. მას უსიამოვნო ინტელიგენტურ გარემოს საქმიანები. პოეტს ხშირად უჭირდა [illegible] საოჯახო ხარჯების გაწევა თუ მარტოწიდების მოვლენებული საბჭოს მიერ ეფექტური ნიჭიერი დახმარების მიღება, თავისი ნამუსიდან მოწყენილი მეურნე შემოსავალი და ლიტერატურული მოღვაწეობა ცოლ-შვილისთვის გასაგზავნად ძალიან მეორეხარისხოვანი და თავისი გამოუქვეყნებელი ნაწარმოების ხელნაწერებისა და გაქირავებით ცხოვრობდა.

შეუძლებელია აღელვებელად წაიკითხოთ ცოლ-შვილისადმი მიწერილი წერილების ის სტრო-

ქონებმ, საიდანაც არ ეკევა, რომ ქართველი ხალხის მიერ დაგროვილ მარაგიზმებულია მოხილ პოეტს არასოდეს. მჭირია საცეკვაო მინა და თავმჯდომარი, რომ იყო მოკლებული იყო იფიქროს სიმართლე და სინამდვილე. მართალია, პოეტმა ყველაფერ უფროსი მშობლიური სხვადასხვა, თავისი მამაპაპეული სახლი, მაგრამ მეფის სიოცელეც ცხოვრებს შეცნობა იყო მისთვის. აკაკის უდიდესი სამოქალაქოა მისი ცხოვრების ცენტრში უნდა ეტრიალა, ამიტომაც ცხოვრებიდა თანადგომისა და ქვეყნის სასიკეთოსათვის, მუდმივ ბრძოლაში. სიმართლისა და მოქალაქეობრიობისა "არ არის იმისი უპასუხოდ სასტკედლილობა, როგორც ხელში ჭრილობ სიმდრის პერიოდში დღემდე ისეე სახელმწიფო "ჯანმრთელი" უნდა როგორც ქვეყნისა და ვისაც უპირატესი სიტყვები, ვალებს კი იზრდება და იზრდებაო" (4, 88). - ასეთი სიტყვებით იწყება აკაკის ერთ-ერთი წერილი. სიმდიდრელობის ასავში მეხილი, ასეთი მისმა ცოდნაობის ცხოვრებით დაღლილ-დაქანცული პოეტი ამიდ ოცნებობს ცოლ-შვილთან სოფელში ყოფნაზე, თავისი მთის, რამოდენიმე სადარბაზოსი, ქვეყნის მისი მშობლიური სხვადასხვა, გორეულიმა შვილს, მეგობრების ქართველი ენა, რამოდენიმე სამშობლოში, მხარის ამოტრიალებულ მოსვლა მამის და მშობელი ქვეყნის საცხოვრებლოს მოსამართლე თავისი ნიჭი და ვნება: "მთელი ჩემი სნეულება და მიზეზი ის არის, - სწერს პოეტი ცოლ-შვილს, - რომ სიმდრის ჩვენში მარტო გამგებრებული ჩემი ადგილი დავიწყება ჩემს იფიქრი, აღტაცების გარეგნულ ჩემი ადგილის ნაჭუჭით წრომელმაც თავიდან არ იყოს თავის ფესვი და წერილის შეცნობით ხმაროდ იქნებოდეს თავს), ეგონებოდა თავს ლუღლები ახლო, მერწმუნეთ, მისი სიხარულისა... ეს მიზეზი რომ არა მქონდოდა, ავადმყოფი თავს არ ვიგრძნობდი" (4, 114).

მეუღლისა და შვილისადმი პოეტის სიყვარულის დამახასიათებელ საქმისათვის მოგიტანთ ორიოდე სტრიქონს მათთვის გაგზავნილი ერთი წერილიდან: "ცხადია მინდა, რომ პირადად მე ყველაფერი მომწყინდა, თვით საცეკვაო იმედებიც კი ადარ აღელვებს ჩემს გულს და მე სიამოვნებით არ ვიგრძნობდი თავს, თქვენ რომ არ მეგულებოდეთ. მთელად თქვენ გაუქრობიათ ჩემი სიცოცხლე. მთლად თქვენით არის აღსავსე ჩემი გული და თავი" (4, 48).

ერთ-ერთ წერილში პოეტი, ამბობს: "თქვენგან დამორჩენილებს არც კი ვიცი, როგორ დავიწყებდი თავს" (4, 48). "ოჰ, რა მძიმეა ჩემი ცხოვრება მოცემულ გარემოებაში. აქამდე ვიცნებობდი როგორ ლევის მეწევნით ცხოვრებას მოვაწყობ, მაშინ მინდა ვიცხოვრებდი ერთად-მეგობრ, მაგრამ, ვაგლახ, ახლა ეს ოცნებაც გაფრინდა. ვიცი, რომ მე არა ვარ გარემოში მორიგე მეგობრებისათვის. იმის მაინც ვგავდნი და მაჯვს ლევის იმედი, რომ თქვენ მაინც გაგრძელი მეგობრობს, თქვენ მაინც ნუ გაიტანჯებით თავს უკეთესი მომავლის მოლოდინში" (4, 46).

ერთხელ აკაკის საქართველოში მეფის ხნით მოხილული და უკანგა მეტივრბურგს გამგზავრებული მეუღლეც ვიყოდეთ და ამ გამოცდით გამოწვეული გრძნობები ამგვარად გამოთქვამს: "მენი გამგზავრების დღეს იყო ყველაზე დამწუხრებული დღე მთელი ჩემს სიცოცხლეში. პირველად ვიგრძენი, დაცლაში არ მომცა სამყაროები დაგმწყვეტლობები. თითქმის ცრემლმორეული დავბრუნდი შინ... როცა მენი სახლში უკვე ცარიელი დამხვდა, ვინა-

ლის ქვეყანაზე შეგრძნობა... საერთოდ ყოველივე აშინ ისე იმიტომაცა ჩემზე, რომ სიკვდილის პირობედ მიგდია" (4, 57).

მეუღლისადმი გაგზავნილ ერთ წერილში პოეტი აშკარად ასახავს თავის შეილს, ალექსის "თავისი წლოვანებისათვის იყო უფრო მეტია, უფრო წარმატებული... მე იყო მოვამზადე არა როგორც მამამ, არამედ როგორც მეგობრმა მასწავლებელმა კი მეგობრი რომ არის. ცხოვრება მისი საქმეების გამო, რაც სამწუხაროდ ცოტა ცოცხალ მართლმევი და არ მაძლევს საშუალებას მისთან ერთად ვიყო" (4, 80). მართალია, პოეტი გამუდმებით ზრუნავს ცოლ-შვილის კეთილდღეობისათვის, ცდილობს, არ მოაკლოს მათ საარსებო სახსრები, ამიტომ, ხშირად პოეტი ეჭვიანობს ცოლ-შვილს, ხშირად მოწერის წერილებს და თავის მხრივ დაუმსახურებლად საყვედურს მათ წერილებს.

როგორ დაიწერა პირადული წერილები? - ეს წერილებშია ამ წერილებისა, რომლებმაც ეს კოლექცია შეადგენს, ორი სამი წლის განმავლობაში უნდა იყოს დაწერილი. სამწუხაროდ, წერილები ზუსტად არაა დათარიღებული. საერთოდ, პოეტს ჩვეულებად არა ჰქონდა თავისი პირადი წერილების ზუსტად დათარიღება, ამიტომაც ძნელი დასადგენია, როდის არის დაწერილი და გაგზავნილი ესა თუ ის წერილი. ამ საკითხის მოძიებისათვის გარკვეული მნიშვნელობა წერილების შინაარსის მიხედვით ხდება შესაძლებელი.

ეს მრავალფეროვანი კორესპონდენცია გამოკვეთლად ცოლ-შვილისადმი უსაზღვრო სიყვარულით, მაგრამ მისი სათაყვანო ადამიანები მხოლოდ პირადი პასუხისმგებლობით პოეტს, ისინი მხოლოდ ფულის მოთხოვნით აკაკისგან, ალელვებენ მის მეუღლის ნაცნობის ნაოსნობის იუბილე, დაუკეთეს ალექსის ვალები და, თუ ამის ცერ მოახერხებდა, გულსაკლავი საყვედურებით ავსებდნენ აკაკის მოკლე წერილს. ერთ-ერთ პირადში აკაკი ასე მიმართავს ცოლს "შენმა წერილებმა ის ზომამდე მიმიყვანეს, რომ ყოველთვის, როცა შენს წერილს ვიღებ ხოლმე, კონვერტზე მეშინია. ამის ნაცვლად მენი მეუღლისაგან კონვერტში დალოცვებს და ახლოს თითქმის იყვება მომეჩვენა. მერწმუნე, კეთილო ხარ, მაგრამ არასდროს ჩვეული სიოხრეების და ყველაფერი ეს ხდება იმიტომ, რომ შენი გული ჩემზე არ მოიწევს ეჰ, რა ბევრი ვილაპარაკო, ვფიქრობ როგორც საერთოდ ყველასათვის, ისევე თქვენთვისაც მე როგორც ადამიანი და მეგობარი ზედმეტი ვარ" (4, 93).

სხვა წერილებში პოეტი კიდევ უფრო მწვავედ გამოხატავს თავის გულისტკივილს: "რომ იცოდეთ, როგორ ვარ მეგობრული დაზიანებულ და მოაღელვებლად, მაშინ ისე არ მოიყვანდით ჩემს თავმოყვარეობის შეურაცხმყოფელ ვარიანტამდე, თქვენ კარგად ვერ ცხოვრობთ, მაგრამ ერთიაწყობით, მე როგორ ვცხოვრობ? ყველანაირად, თავის საკუთარი იღებინებიან მოწყლულ და მოვედი ყველანაირიან და მზადყოფნით გამომგზავრებული, მხოლოდ სიკვდილის მოლოდინში... ო, როგორ მინდა სახლის დან უკანასკნელი დღეები გავატარო თქვენთან, ისე მინდა გამოვქცე ყოველი ზედმეტი დღე ჩემი აქ ყოფნისა მეუღლი გაუცხოვებული მგონია" (4, 55).

ასეთი განწყობილება სიცოცხლის ტრაგედიის გამომხატველი წერილების მიღმა ეს კოლექცია

ცოცხალი წერილი გვირგვინზე, თუ რარიგ მწარე იყო აკაკის პირადი ცხოვრება, როგორი ტანჯვითა და მწუხარებით აღსავსე იყო მისი ცხოვრების უკანასკნელი წლები. მაშინ, როცა მთელი საქართველო ადიდებდა და ეთაყვანებოდა თავის შვილს.

აკაკის პირადი წერილების პარიზულ ციკლში შედის ტასო მაჩაბლის მიერ სიტყვით ანასტასიასადმი მიწერილი ერთი წერილი (4, 140-141), სადაც იგი საყვედურობს - "ნუ მომაგონებთ, მომწერეთ და მეც [illegible] ხოჯიკოებით შეგვარულის თქვენ დაგვეძებ- ებს. აკაკი ხომ ერთ ადგილზე არ ზის, ხან ქუთაისში, ხან სამტრედიაში და ა.შ."

1996 წლის ჟურნალ "მნათობში" (№9-10) გამოქვეყნდა ნონა კოტეტიშვილის პუბლიკაცია: "აკაკი წერეთლის პირადი წერილები ანასტასია მაჩაბელისადმი". ამ წერილებიდან ირკვევა, რომ ცოლ-შვილისგან უცხოეთიდან მოწერილი წერილები ტასოს სახელზე იგზავნებოდა, რისთვისაც პოეტი უბოდიშებს ტასოს: "მადლობელი გახლავთ წერილის მოტანისათვის და მოგიხდით ბოდიშს, რომ გაწუხებთ, და კიდევ თქვენის ადრესით შეგაწუხებთ, მაგრამ ეს მიმიხედვით ცოდვაა ჩემის მხრით, როცა სულ სხვანაირად ვერცხლითა და ვერცხლისა ამ [illegible], როგორც გამოდგა, ჩემის მხრივ მოვისპობ, რომ ამ ორმხრივის მეზღვე, ბოლოს წამოვიდე არ ვიყო და, მიმსახურე, ეს უხერხულობაც, ეს თქვენის სახელით წერილის მიღება, თავისთავად მოისპობა" (5, 158).

ამ წერილებში აკაკი რამდენჯერმე ადგილობს მოთხრობებს თავის ცოლ-შვილის ამბავს. ირკვევა, რომ აკაკის მეუღლეს, ნატალია ბაჟბეუკ-მელიქოვას მიმოწერა ჰქონდა ტასო მაჩაბელთან. ერთ-ერთ წერილში აკაკი წერს ტასოს: "ჩემმა ცოლმა რა მოგწერა, არ ვიცი და რას ავოლებს ამის ახსნა-განმარტებას? ის არ ვიცი, რომ თვითონ თავის თავით აწუხებს და ყოველ არ აწუხებდეს სხვებს, ამაზე და ამაზე - ნუთუ ადამიანი მარტო იყოს და ცოცხლობდეს რამდენ? თუ ყველაფერი, მაგრამ ყურისა ეტყვის მარტო ცოლი თავისით და ძალიანაც გაათავისუფლებელი ჩემს თავზე, ეგებ რომ ვიყო, თავს მოვუკლავ, მაგრამ პრეტენზია ვინ და როგა საქმერიო? იქვე ქვეყნის სიკვდილს" (5, 157).

ამ სიტყვებიდან კარგად ჩანს პოეტის გულისტკივილი. როგორც საკუთარი მეუღლის, ისე შვილის, ამბავს გამო აქ კონკრეტულად არაფერია ნათქვამი ფაქტებზე, მაგრამ საკმაოდ ნათელია, თუ როგორ უკმაყოფილოა აკაკი. კარგად ჩანს მისი გულისწყრომა გამოსავლის ნახვით ცოლის და, ამასთან გამო ცოლ-შვილისადმი მიწერილ წერილებშიც ხშირად გამოთქვამს უკმაყოფილებას ამ პერიოდის გამო: "რაც შეეხება ამბავს... მე რომ არ ვეხმარები, განა ხომ მეტისმეტი ოჯახური მაწუხებს... ამის გაგება თქვენი გულისთვის, თორემ რა ჩემი სახსრებით და საგადასახადო მაზრებთან და, ერთადერთის ნაცვლად... ამიტომაც იმედი თავისი ბავშვებით. ნუთუ შეიძლება გამოვიდეს ადამიანური მოსვლა" (4, 86).

ტასოსადმი მიწერილ წერილებიდან ირკვევა შემდეგ უსიამოვნო ფაქტიც. აკაკი დამოუკიდებლად მოსულიყო ხიზანი. იგი ტასოს სწერს, რომ თავის ერთადერთი შვილთან საქმეებზე გაგზავნა კაცი, "ჩემი ხმა მისგან მეტად არის მოსწყენილი და დამადუხლა ჩემი შვილი, რომლებიც თავისით ყველას ალერსით შეხვდა, ჩემი სიცოცხლისა და ცხოვრების უკანასკნელი კარგი გზა და ეს მშვიდობით სიცოცხლე!" (5, 158).

გადმოცემული ფაქტები პოეტის ამ წერილებს და კიდევ მეტ სიცოცხლეს და თანაგრძნობით ემსჭვალებიან ამ ფაქტს, რომელიც პოეტის ცხოვრებით მიდიოდა ცხოვრების ბოლოში ასე- ხლდება. "...ბედი ჩემი გაჩენისას სიცოცხლე არ ღირს, მაგრამ მე არ მინდოდა გარეშეების წინაშე ჩემის მოხსნა და სულით არ გავდი. მიუხედავად ჩემი ჯავრის სამარის კარამდე..."

ამრიგად, აკაკის წერილების პარიზული ციკლის დიდი მნიშვნელობა აქვს მწერლის ბიოგრაფიისათვის. აკაკის პირადი ცხოვრების, მის ურთიერთობას ცოლ-შვილთან მეტად ყურადღების შუქი ეფინება სწორედ ამიტომ, რომ პოეტის ბიოგრაფიის ამ მხარის შესახებ საკმაოდ მასალები არ მოიპოვებოდა. ამ წერილებით კი ჩვენ გავეცანით პოეტის ოჯახური ცხოვრების ტრაგიკულ სურათს.

პირადი წერილების პარიზულ ციკლში საინტერესო დოკუმენტურ სიუჟეტიცაა. თუმცა აკაკის მოზრდილი ჭირდა მათ მხატვრულ დონეზე ეწერება - "აბა, სად არის ის ალექსიანი კაცი, - წერს აკაკი, - რომელიც ცხოვრებაში მთელი და მთელი ერთგულებს კრიტიკოს? ვის არა აქვს ვალები? მაგრამ არიცან თავს არ იკლავს და, არ მიაქვს არც თავისთავს და არც სხვებისათვის უხასიათო მბრუნავს, როცა მოვალეები მეზობლების ტანჯვის მოსწყენის ხილვა, ცდილობენ როგორმე დააღწიონ თავი იქიდან და არ ისწრაფვიან საფრთხისკენ, რომ კიდეც უფრო ღრმად ჩაეფლონ" (4, 70).

აკაკის ამ წერილებში აქა-იქ გაელვებული მხატვრული ოსტატობით დაწერილი ლირიკა აზროვანი სტრიქონები მის ეპისტოლარულ მემკვიდრეობას განსაკუთრებულ მომხიბვლელობას აძლევს. ასე მაგალითად:

"...უბედლოდ მოგონებები, რომ ხისგან ყვავილს შვიდნი გამოიარონ და ბარი" (4, 56). ან კიდევ "... ტანჯვის ტკივილებისაგან არის ცრემლები პირ- მეგობრულ მიზანი სიამოვნო და მეც გავიხარებდი ბევრს" (4, 89).

აკაკის პირადი წერილების პარიზული ციკლი ამდიდრებს ჩვენს ცოდნას მის სულიერ მდგომარეობაზე სიცოცხლის უკანასკნელ პერიოდში, განსაკუთრებით კი მის ურთიერთობებზე მეუღლესა და ერთადერთ ვაჟთან, რომლის შესახებაც ჩვენ თითქმის არაფერი ვიცოდით და რომელიც, როგორც ირკვევა, უდიდეს გავლენას ახდენდა პოეტის სულიერ განწყობასა და შემოქმედებით პროცესზე.

## ლიტერატურა


1. ბ. ჟღენტი, ძვირფასი შენაძენი აკაკის მოღვაწეობისათვის, ჟურნალი "მნათობი", №9, 1965 წ.
2. ბ. ჟღენტი, აკაკი წერეთლის მიწერ-მოწერა ცოლ-შვილთან, ჟურნალი "მნათობი", №9, 1965 წ.
3. ბ. ჟღენტი, აკაკი წერეთლის მიწერ-მოწერა ცოლ-შვილთან, ჟურნალი "მნათობი", №10, 1965 წ.
4. აკაკი წერეთელი, წერილები ცოლ-შვილთან, რედ. ბ. ჟღენტი, თბილისი, 1966 წ.
5. ნ. კოტეტიშვილი, აკაკი წერეთლის პირადი წერილები ანასტასია მაჩაბლისადმი, ჟურნალი "მნათობი", №9-10, 1996 წ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

# პოლემიკა

გიული ალასანია, თამაზ ბერაძე

## 1995 წლის საუკეთესო შოტლანდიური წიგნი საქართველოსა და ქართველებზე

1995 წელს დიდ ბრიტანეთში გამოიცა ცნობილი ენციკლოპედიური ჟურნალისტის "1996 წლის ჟურნალისტიკის" დასახელებული [illegible] წიგნი "შავი ზღვა", რომელიც, როგორც იმ წლის საუკეთესო შოტლანდიური წიგნი, პრემიით დაჯილდოვდა. 1996 წელს წიგნი ხელმეორედ გამოვიდა. "შავი ზღვა" ძალზე ემოციურად და ისტორიულად არის დაწერილი და მკითხველზე ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენს. იგი საკმაოდ დიდი მოცულობისაა (306 გვერდი). მაგრამ ჩვენ ამჯერად მკითხველის ყურადღებას შევაჩერებთ მხოლოდ იმაზე, თუ როგორ არის აქ წარმოდგენილი შავიზღვისპირეთის ერთ-ერთი უძველესი სახელმწიფო - საქართველო. საქართველო და ქართველები წიგნში რამდენიმეჯერ ისტორიის სხვადასხვა დროით - კოლხეთი, კოლხები, მეგრელები, სვანები, ლაზები, აფხაზები, უკანასკნელის კუთვნილების საქართველოსადმი [illegible] და, სიახლის გათვალისწინებით, არ გამოტოვებს მის არც კოლხეთის სახელად, რომელიც, მისი აზრით, [illegible] და შავიზღვისპირეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარეობდა. მაშინ, როცა ბერძნულ-რომაული და ქართული წყაროების მიხედვით [illegible], რომ უძველესი ხანაში კოლხეთი (მოგვიანებით ლაზიკა), იგივე ეგრისი, მოიცავდა მთელ აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთს. ავტორი იხსენიებს ქართულ, სვანურ, მეგრულ და ლაზურ ენებს, რომელთაგან ბოლო, ქართულის გამოკლებით, მას ძალიან აინტერესებს.

წიგნი შავ ზღვაზე არ წარმოადგენს ზღვის ისტორიას და მისი ავტორი არ არის ისტორიკოსი, თუმცა ისტორიულ ექსკურსებს აქ მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. ეს არის მეზღვაურის ჩანაწერები, შევსებული ზოგადად წერილობითი წყაროების ცოდნით, თვითმხილველთა მონათხრობით, ავტორის ბიოგრაფიული მონაცემებით და მისი შეხედულებით, და მაინც წიგნი არ არის მეზღვაურის უბრალო ჩანაწერები. აქ მკითხველი იგებს, რომ ავტორის განსაკუთრებული დამოკიდებულება შავი ზღვის მიმართ იმით არის განპირობებული, რომ მამამისი, 18 წლის ბიჭი, იმ ბრიტანული ჯარის მონაწილე იყო, რომელმაც 1920 წელს ბოლშევიკების სამოქალაქო გამარჯვების შემდეგ ნოვოროსიისკიდან დამარცხებული დენიკინის თეთრი არმია გაიყვანა. მრავალი წლის შემდეგ, 1991 წელს ავტორმა, მიზანდასახულად [illegible] რუსეთის ყოფნისას ავტორი აღმოჩნდა [illegible], რასაც სსრკ-ს დაშლა მოჰყვა. [illegible] საბჭოთა კავშირის [illegible]. ამიტომ წიგნის [illegible] შავ ზღვის ავტორის რეპორტაჟის საგანი ხდება

სახელმწიფოს დაშლის მიზეზები, მიგრაციები, პოლიტიკური პროცესები, ურთიერთობები [illegible] საზოგადოებაში, დემოკრატიზაციის სხვადასხვა დონეზე, უმცირესობების ბედი, რომლებიც [illegible] პოლიტიკური მმართველობა, ეროვნული პოლიტიკა სახელმწიფოში, კონფლიქტები სსრკ-ს დაშლის შემდეგ და სხვადასხვა ხალხების და კულტურების თანაარსებობის პრობლემა, ეროვნული [illegible] პროცესები და ნაციონალიზმის პრობლემა ზოგადად. ავტორის აზრით, ყველა ეს პრობლემა ძალზე მკაფიოდ არის კონცენტრირებული შავი ზღვის ირგვლივ [illegible], რომ მისი მიზანი არ იყო შავიზღვისპირეთის ყველა ქვეყნის მიმოხილვა. მაგალითად, თურქეთი, ბულგარეთი და რუმინეთის ნაკლები ყურადღება მიექცა, [illegible]. იგი მოიცავს ყირიმს, ოდესას, თურქეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთს, სადაც, მისი გამოთქმით, პონტოელი ბერძნები [illegible] და [illegible] ზღვის მოსახლეობა, ხოლო მისი გზის დასასრულის "მონანიება აფხაზეთის", რომელიც "საქართველოს მთილდად 1992 წელს გამოეყო." "ეს შეცვლის შუშველისთვის აფხაზეთის დამოუკიდებლობის რეალობა და არარეალობა ყოველივე იმის სანიმუშოდ, რაც მიმაჩნდა მოგზაურობის შეგრძნება." - წერს ნილ ასჩერსონი.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ავტორი აინტერესებს არა იმდენად შავი ზღვისპირეთის მდებარე სახელმწიფოები, რამდენადაც აქ დასახლებული ხალხების და ერების ბედი. ამასთანავე ერის ანალიზის თავიდან, რომელიც ეკითხება წიგნში, ეროვნულად განსხვავებული ამ-დიდი ნაციონალიზმის პრობლემატიკაზე არსებული ლიტერატურის გამოყენებული აზროვნება, რომელიც ნაციის ახალი ისტორიის კვლევებისა მიაჩნია. ნილ ასჩერსონის შეხედულებით, ნაციები ნებისმიერ სახელმწიფოზე ბევრად უფრო ადრე არსებობდნენ. მათ შორის ნაცია-სახელმწიფოზე და იარსებებენ მაშინაც, როდესაც ნაცია-სახელმწიფოები ისტორიის ჩაბარდება. ასეთი მოსაზრებისაც გამოთქმულია სახელმწიფოს როლი და მნიშვნელობა წიგნში საცავს ჩამოყალიბების საკითხში. იგულისხმება, რომ სახელმწიფო აქ [illegible] განისაზღვრება როგორც ძალადობის მექანიზმი და ეროვნული გვერდით მეზობლები და ეროვნულთან მიმართ მტრულად და უნდობლად განწყობილი ხალხების მეხსიერებული ძალა. სახელმწიფო, ავტორის აზრით, პოლიტიკური [illegible], ერთი სახელმწიფო ენით, ერთი რელიგიით, ერთი ხალხით, ხელს უწყობს ასიმილაციის პროცესებს და მიმართულია კულტურული მრავალფეროვნების წინააღ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლიზაც, იყო პატარა ერებისა და მათი თვითგამორკვევის თავგამოდებული მომხრე და [illegible] მათ გადასარჩენად. ამიტომ მთელი მისი სიმპათია მცირერიცხოვანი ხალხების მიმართ [illegible] იყო [illegible] ყველას, ვინც, მისი აზრით, ულახავს პატარა ერებს და ყლაპავს მათ [illegible]. მისი რომანში, ავტორის წარმოდგენით, არიან ქართველები, რომელთა მიმართაც ავტორის არცთუ კეთილი განწყობა. სრულიად განსხვავებული მთელ მის ნაშრომში.

შოტლანდიელობაზე მსჯელობისას საქართველო, როგორც მცირე [illegible] ერთ-ერთი უძველესი სახელმწიფო, სავსებით განსხვავდება. შოტლანდია [illegible] შოტლანდიური [illegible] პოლიტიკის [illegible]. პოლიტიკურ-კულტურის იდეალურ სურათს, ავტორის აზრით, აქ მთლიანად ქართველები არღვევენ, რომლებიც მუდამ სხვისი მიწის დაპატრონებას, მათი კულტურის წარმოებას და მათ ასიმილაციას ცდილობენ.

წიგნის ძირითადი დანიშნულება [illegible] მოწოდება გაქრობის პირას მყოფი კულტურების გადასარჩენად. ძალიან კეთილშობილური მიზანია, მაგრამ სინამდვილეში, როგორია ავტორის მეთოდი და კულტურის მეთოდები, წყაროები, მისი ცოდნა ამა თუ იმ საკითხზე და ობიექტურობა?

"შავი ზღვა" რამდენიმე წლის მანძილზე იწერებოდა. თუმცა მისი შექმნის იდეა, როგორც ავტორი მიგვანიშნებს, მას ჯერ კიდევ 16 წლის ასაკში გაუჩნდა, შავ ზღვაზე მისული [illegible] კლასიკური ნაშრომის გაცნობის შემდეგ "არგონავტები და შორეული სამხრეთ რუსეთი". ავტორი ასახელებს კიდევ რამდენიმე წიგნს და ავტორს, რომელთა გავლენაც მას განუცდია და [illegible]: ტომ ნაირნი, ნაციონალიზმის პრობლემების ცნობილი მკვლევარი, [illegible], რომ [illegible], სადაც [illegible] არიან [illegible] [illegible] პოლიტიკის [illegible] [illegible] და [illegible] სურათი [illegible], რამდენიმე რუსი და უკრაინელი მეცნიერი, მათ შორის მეზობლების [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ნაშრომებს. ამ არც თუ მრავალრიცხოვან წყაროებში [illegible] [illegible] ავტორისა და მის წიგნზე. შავი ზღვის საქართველოს სანაპიროზე ავტორის ხანგრძლივი [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], სადაც ის [illegible] [illegible] შემდეგ წავიდა. შეიძლება და [illegible] [illegible] პირები, [illegible] [illegible] და ამ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ნარმოდგენა არა მარტო [illegible], არამედ [illegible] [illegible] და [illegible]. [illegible] წიგნის წერის ის [illegible] [illegible] [illegible] და [illegible] [illegible] და ეს არცთუ ობიექტური მიდგომა და [illegible] წიგნის სხვადასხვა [illegible] [illegible].

ავტორის [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ვინც სხვადასხვა დროს [illegible]

[illegible] განხილვა სრკ-ში, [illegible] პოლიტიკაზე მსჯელობისას არაერთხელ ახსენებს სახელმწიფოს [illegible] სიტყვით და [illegible], რომელთა [illegible] [illegible] [illegible]. წლების მანძილზე ეს [illegible] აქცევენ. ავტორი მათ მიმართ [illegible] და სრულიად [illegible] [illegible] არის განწყობილი, მაგრამ ამჯერად დაუთმობს მას, როგორც ის [illegible] ეს [illegible] [illegible] [illegible] და [illegible] [illegible] ახსნას, რომლებიც ნაშრომში ისმენებიან როგორც "დიდი ქართველი" ან "მეტად გამორჩეული მეგობარი", [illegible] ამ წლებში თვით ამ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] განიცდიდნენ და ეს საკმაოდ [illegible] არის ცნობილი. სავსებით ხალხების [illegible] პრობლემა. რუსეთის იმპერიაში [illegible] [illegible] იყო და [illegible] ძველი, ვიდრე [illegible] პირების მოვლენების წლები. რაც [illegible] ამ წიგნშიც გამოჩნდა. ამის [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] და [illegible] [illegible], რომელთა [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. შეიძლება [illegible] [illegible] [illegible], რომელიც ჯერ კიდევ I-ლი მილენიუმის [illegible] გაჩნდა. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] და მისი [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], რომლებსაც [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ვიდრე [illegible] და [illegible], რაც [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] არ [illegible].

ერთ-ერთი [illegible] ქართველებთან [illegible] წიგნის ამ ნაწილში ეხება, სადაც ავტორი 1949 წლის 14-15 ივნისის ღამეს მერიდიანის გადასახლების შემზარავ ამბავს გადმოსცემს როგორ მოხდა 100 000 კაცის გადასახლება რამდენიმე საათში და მათი გამგზავრება [illegible] მატარებლებით, სადაც [illegible] [illegible]. ავტორი [illegible] [illegible], რა იყო ამის მიზეზი, და [illegible], რომ [illegible] [illegible] ამ [illegible] არც [illegible] [illegible], თუმცა თვითონ ამის ერთ-ერთ ახსნას ქართველების [illegible] და [illegible] [illegible]. [illegible] არის [illegible], რომ [illegible] [illegible] სახლებს და [illegible] [illegible]. [illegible] ქართველები [illegible] და [illegible] [illegible] ქართული მოსახლეობის [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]", სადაც ერთ-ერთ [illegible] [illegible] [illegible] სახლს [illegible] [illegible], მაგრამ მას [illegible], რაც [illegible] მამა, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], თუ რატომ არ [illegible] ამ სახლში [illegible], ის ამაზე [illegible]: "[illegible] თუ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ის მისი [illegible] [illegible] [illegible] არ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] სახლიან, [illegible] მიწაზე და [illegible] [illegible], რომ [illegible] [illegible]". "[illegible] [illegible] ის სახლი, მაგრამ მე იქ [illegible] [illegible] და [illegible] ჩემი სახლის "[illegible]" - [illegible] მამა [illegible]. ამ [illegible]

წარმოების ცენტრებით, რისაც ნაკლებად აქვს კავშირი რეალობასთან, ქართველებისა და აფხაზების დაპირისპირებაში ავტორის სიმპათია-ანტიპათიათა თავიდანვე აშკარად არის გაცხადებული.

საქართველოს კიდევ ერთი სუსტი ადგილი აგრეთვე არცთუ სასიამოვნო კონტექსტში ადასტურებს ავტორის მიერ წარმოდგენილ ქართველებზე დარწმუნებით, თუ როგორ გამოიყენეს სამხედრო დომინანტი მმართველებმა ნაციონალური მოძრაობის შეზღუდვები აქ ქონელებთან. მართალია, იგი მიუთითებს, რომ ისევე, როგორც საბჭოთა კავშირის უმრავლესობა, ეს გზაც სამარცხვინო, მაგრამ მოტანილი კონკრეტული მაგალითი მხოლოდ საქართველოსთან არის დაკავშირებული და, ცხადია, მკითხველსაც ამ ქვეყანასთან შესაბამისად განაწყობს. ამასთანავე, მიუთითებს, რომ წიგნის ავტორის მოგზაურობისას ეს გზა მართლაც სახიფათო იყო. თუმცა საქართველოსათვის ეს არცთუ მონუმენტური ეპიზოდია, რაც მოჰყავს აქ საზოგადოებრივ, ძველი სიმდიდრის წყაროს და ახალი დამკვიდრების, დიდხანს არ გაგრძელებული და ამდენად წესრიგი და უსაფრთხოება აქ დიდი ხნის აღდგენილია.

ავტორი საგანგებოდ ჩერდება ლაზების პრობლემაზე და სამართლიანად აღნიშნავს, რომ თურქეთში მცხოვრები ლაზები და მეგრელები არ არიან თურქები, ისინი უძველესი ეთნოსები არიან. მათ აქვთ თავიანთი საკუთარი ენები, რაც არ არის თურქული. მათ აქვთ საკუთარი მითები, ზღაპრები, ზეპირი მემკვიდრეობა. მაგრამ, როგორც ირკვევა, ეს ლაზები ავტორის არ მიაჩნია ადგილობრივ მოსახლეობად და იგი შეეკითხება ამაზე, თუ როგორ უნდა განმასხვავებლობდნენ ისინი თავიანთ საქართველოსგან. მისი აზრით, ლაზების დიდი ნაწილი ადგილობრივ კავკასიის კოლხეთით და კოლხეთის არაბული შეერთების შედეგად, დაახლოებით 1000 წლის წინ, მისი ბიზანტიური პერიოდში, ხოლო მოგვიანებით, 1864 წლის შემდეგ. როგორც "რუსეთის ხალხთა კავკასიის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ტომების წინააღმდეგობა" და დასავლეთ ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთით. აქვე ავტორი მიუთითებს, რომ მეგრელები ზოგადად ლაზების ნათესავები, თავიანთ ისინი ტრაპიზონის ჩრდილო-აღმოსავლეთით დასახლდნენ გამოსახლებამდე. აქვე საუბარია მათი გაქრობის საფრთხეზე თურქეთში. მაგრამ, როგორც ირკვევა, ავტორის განსაკუთრებით აღელვებს საქართველოში დარჩენილი ლაზების ბედი. იგი სწორად მიუთითებს, რომ ლაზური ქართველური ენათა ოჯახის ჯგუფისაა, რომელიც შეიცავს აგრეთვე ქართულს, მეგრულს და სვანურს. მიუთითებს, რომ მეგრული განსაკუთრებით ახლოსაა ლაზურთან. როგორც ჩანს, ისინი ხალხი მეზობლად ცხოვრობდნენ დაახლოებით 1000 წლის წინათ, "შავი ზღვის" აღმოსავლეთ სანაპიროზე. ეროვნული ლიტერატურული ნაწილი, ავტორის აზრით, არასოდეს არსებობდა. აქ მოტანილია სტრაბონის და სხვა ანტიკური წყაროების ცნობები იმის შესახებ, რომ დიოსკურიის ბაზარზე 70 მეტი ენაზე ლაპარაკობდნენ (თუმცა აღნიშნული ცნობა დიოსკურიაში ჩასული ხალხისა გულისხმობს) და წათქ-

გამოა, რომ პოლიეთნიკურობის ტრადიცია ამ ტერიტორიაზე ამჟამადაც გრძელდება. მაგრამ, ნილ ასჩერსონის დაკვირვებით, ეს გამოკვეთა და მათ შორის ლაზების, ისევე როგორც მეგრელების, ქართველ პოლიტიკოსებს და ინტელექტუალებს აღიზიანებს. ავტორის აზრით, ისინი შეცდომით მიიჩნევენ, რომ ქართული მთიანი მმართველობა ქონია. ხოლო მეგრული, ლაზური და სვანური უფრო დიალექტებია. სამწუხაროდ, არ გვიჩვენებს, რა არგუმენტები და ცნობები - მიუთითებს ამ ენების დამწერლობა და გრამატიკა - ახსნის, როგორც რუსეთის პოლიტიკა, რომლის მიზანია ქართული კულტურის დაცვა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის გამოთვლა. ავტორის ინფორმაციით საუკუნის მიწურულზე მიმდინარეობდა გაატარებული ჩვენი ქართულისა და მეგრული ენების - უნდა ისწავლებოდეს თუ არა მეგრული სკოლებში და თუ უნდა ისწავლებოდეს, რომელი დამწერლობით და არის ეს საჭიროდ ენა, თუ ქართული დიალექტი დარჩება? შემდეგ ავტორი დაუსაბუთებლად აცხადებს, რომ მისთვის აშკარა, გასაგებია (კიდევაც თუ არ არის მისაღები) ქართული კულტურული იმპერიალიზმი და ქართული პოლიტიკის სეპარატისტულ მოძრაობაზე საქართველოში, რაც საგანგებოდ არის გაძლიერებული მორიგელი მოსკოვიდან. უფრო მეტიც, ავტორის აზრით, მეგრული ინტელექტუალების და პოლიტიკოსების გადაჭარბებული მონაწილეობა ბრძოლაში იმის წინააღმდეგ, რომ მათი საკუთარი ენა აღიარებულ ხალხად ითქვა. აქ მიგვითითებს დასაბუთებელი ანიან "რევოლუციონერული მეგრული ლიტერატურა" და საქართველოს პირველი პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია. ავტორის აზრით, ისიც თავდაყირებული ქართველი პატრიოტები იყვნენ, რომლებიცაც ყველაფერი, სწორედ და ტრადიციული სასიმღერო ხარხა, გაერთიანებული ქართველური დამწერლობის ლოკალური ნიშნებით. აქვე მოტანილია ლიტერატურული მაგალითი, საქართველოს კომპარტიის თავკაცის 30-იან წლებში და სტალინის სიახლოვის პოლიტიკის უესახებელი, ყველაზე სამინელი უფრონის "ყველა მათგანზე უფრო ცნობილი მეგრელის". "მან აბობრდება ქართველი ინტელექტუალების ნაწილი და აგრეთვე მათი ოჯახები, მაგრამ არც საკუთარი ხალხისადმი გამოჩენია სიყვარული პირიქით, მის დროს მეგრული კულტურის ქართულთან ინტეგრაცია დაჩქარდა", - აღნიშნავს ნილ ასჩერსონი.

გარშემოვლის მეგრელების ეთნოგრაფიული უნიტარიზაციის მოდერნიზაცია, რომელიც არ არის ირეალური უნიტარისტულის პერ-პროტესტის და არც პერფექციონის, მაგრამ ძალზე დაკავშირებულია იმით, რომ ქმნის წაკითხვის და კულტურის ლაზურის, ავტორის განსაკუთრებულ პატრიოტიზმის და აღმოჩენილების იწვევს იგი ყველა, თუ როგორ მეუქმნა ამ დაუდევლობით მოლაპარაკე პარტიზანის ლაზების ამბავი, შემდეგ ხაზგასმით აღნიშნავს, თუ რა ხიფათითა და დაბრკოლებებით გადალახავდა მოსახლე მას ამ გზაზე და რა მნიშვნელობა ჰქონდა ყოველივე ამას გასაგებად პარის მდგომარეობის პატარა ხალხისათვის. მაგრამ ეს ასატორიანი თავგადასავალი ვ. პოლიტიკის ნაწილიდან, რომელიც ასაბუთებს მეგრელებისათვის დამწერლობის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შეჯიბრის კეთილსინდისიერებას, ხოლო, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ულტიმატუმის მსგავსად, მას [illegible]. იგივე არის [illegible] ლაზური ენის შესახებაც, რომელიც დამწერლობის გარეშე გადარჩა და მხოლოდ ზეპირად "ჰაჭარი, მაგრამ უნდა [illegible] ხალხის [illegible] ცეცხლს". [illegible] მეცნიერი არ არის [illegible] და მეცნიერის [illegible] კულტურის წინაშე არა მარტო ის არის, რომ [illegible] ერთმანეთს [illegible]: "ეს დასაშვები არ არის გარდაუვალი, რის გადარჩენის გზა და მე მეჩვენება მასზე [illegible]". ამას [illegible], რომ 1996 წლის დამთავრდა [illegible] ლაზურ ენაზე [illegible] ჟურნალი "ოგნი", დაწერილი [illegible] და ლაზურად. მისი რედაქტორი [illegible] და [illegible] საქართველოს [illegible]. ჟურნალის მეორე ნომერი [illegible] გამოვიდა. ეს [illegible] მიხაბგე, [illegible] ლაზური კულტურის [illegible] ერთ-ერთი გამომხატველია თქვა: "[illegible] გააჩნია".

მაგრამ ამ მოკლებიანში, რომელიც ასე დაწვრილებით გადმოცემული, არის რამდენიმე [illegible] და [illegible] მიზნები, მაგრამ, [illegible], რომ [illegible] ნამდვილად მოგვყავდნენ, [illegible] ხალხების [illegible] უნებლიეთ.

ავტორი იცნობს მეგრულის კოლეგების [illegible] განვითარებაში ენის გადარჩენის [illegible], აღნიშნავს, სწორედ მისას, რომ აქ [illegible] და [illegible] მნიშვნელოვანია, მაგრამ [illegible] ოცნებობს ამ [illegible]. მას [illegible] არა აქვს და არც უნდა რომ [illegible] ქართველი ერის [illegible] ისტორია და ქართველი ერის როლი ამ პროცესში, რომ მეგრული და სვანური ლიტერატურა [illegible] დამოუკიდებელ ენებად, მაგრამ [illegible] ქართველი ერის [illegible], რომ [illegible] და [illegible] ქართველი ხალხი [illegible] ლიტერატურული ქართველი ენის მნიშვნელობას, [illegible] მეპრობლემა [illegible] ფილოლოგიურ, [illegible] და [illegible] საკითხში, [illegible] სიტუაციებში და [illegible] "ქუჩის ენას" [illegible], [illegible] ერთ დღეს [illegible]. შემთხვევითი არ იყო ის ფაქტი, რომ [illegible] რომელიც ქართველ ხალხს [illegible] გადარჩენის [illegible] – "ენა, მამული, სარწმუნოება" – [illegible] ეს [illegible] და მუდმივ [illegible] ს. რასაც ნ. მარმა "ქართველ კულტურულ ანსამბლიზმს" უწოდებს, საუკუნეთა [illegible] საქართველოს [illegible] საუკუნეების მანძილზე, ხოლო მათთვის [illegible] მწერლობის შექმნის ცდები [illegible] გარდაქმნის [illegible] საერთოდ ქართველების, მეგრელების და სვანების [illegible] "[illegible]" პროცესი [illegible] მე-19 საუკუნის [illegible] პროცესების [illegible] ქართველის [illegible] გამოკვლევის [illegible] "პრეზა" [illegible] ანბანის [illegible] "[illegible]" და [illegible], [illegible] ქართველ [illegible] სამყარო და [illegible] ანბანი. [illegible] საუკუნეებში [illegible] ქართველ ენაზე [illegible] და [illegible] "[illegible]" ერთ-ერთი [illegible] ხელნაწერი. [illegible] საქართველოს [illegible] ლიტერატურის [illegible] ქართველი ერის [illegible] ისტორიის [illegible] ეს. [illegible] და [illegible] დარჩა.

არ არის სწორი პრინციპული ავტორის, რომელიც ლაზების ისტორიაში [illegible] 1000 წლის [illegible] მან არ იცის, რომ [illegible] სამხრეთ-აღმოსავლეთ [illegible] ნაწილების. [illegible] მეგრულ-ჭანური [illegible], ხოლო თვით ლაზები ამ ტერიტორიაზე [illegible] ის. ნ. მარის ავტორიტეტით [illegible], რაც ნ. [illegible] 80-იან წლებში [illegible] დაკავშირებით.

ჩვენ სრულიად არ გვინდა [illegible] ლაზური ენის გადარჩენის საქმეში, მაგრამ [illegible], რომ [illegible] არ იყო პირველი, რომელმაც ლაზური ენის შესწავლა დაიწყო და ამ საქმეში [illegible] ქართველ მეცნიერებს [illegible]. ჯერ კიდევ 1907 წელს ლაზური ტექსტების [illegible] ამ მხარეში იბერიული [illegible] ქართველი მეცნიერის ნიკო მარის და მისი შემდგომი (Н. Марр. Грамматика чанского языка - СПБ 1910); 1917 წელს ლაზეთში [illegible] იბერიული მეორე ქართველმა [illegible], რომლის [illegible] მეგრულ-ჭანური [illegible] ფონეტიკური [illegible]. რომელმაც ჭანური ტექსტები გამოსცა. [illegible] ლაზურ ენაზე [illegible] ს. [illegible], ს. [illegible] და [illegible]. [illegible] ლაზების [illegible] ჩვენი ავტორის, რომ ლაზური და მეგრული ქართული ანბანის ბაზაზე, რომელიც [illegible] ამ [illegible], [illegible] და მას [illegible] არ [illegible]. [illegible] არ არის [illegible] მეგრული ენა [illegible] მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, [illegible] ენათმეცნიერული [illegible] და [illegible]. იგივე [illegible] სვანურ ენაზეც.

ბიბლიოთეკა

აფხაზეთისადმი მიძღვნილ სპეციალურ თავში ძალზე მოკლე ისტორიული ექსკურსია. მკითხველს თითქმის ვერავითარ შთაბეჭდილებას ვერ შეუქმნის მხარის წარსულზე. აქ ვერ ნახავთ რაიმე მინიშნებას ქვეყნის საზოგადოებრივ ან სულიერ კულტურაზე, მრავალრიცხოვან ტაძრებზე, რომელთაგანაც გვიან შუა საუკუნეებში, რომლებიც მე-19 საუკუნემდე აქტიურად ფუნქციონირებდა და რამდენიმე მათგანი აქ დღემდე შემორჩა, და კულტურულ ცენტრებზე, სანაპიროს მონასტრებზე. ავტორმა, როგორც ჩანს, არ იცის, რომ საზღვარი აფხაზეთსა და სამეგრელოს შორის ენგურზე, რომ მესამედი ისტორიულ წყაროებს რომელიმე გვიანდელ ცნობად იძლევა. მხოლოდ მე-17 საუკუნის დასაწყისში და ისიც დროებით გადაიწია, რასაც მოჰყვა ქართველი მოსახლეობის არნახული დევნა, ძირძველი ქართველი მოსახლეობის ნაწილის თურქეთში ტყვედ გაყიდვა, ხოლო ნაწილის განდევნა აღმოსავლეთ მხარეში. მხოლოდ დაახლოებით 15-20%, რომელიც, დღევანდელი გალის რაიონის გამოკლებით, თითქმის მთლიანად გააფხაზდა. მანამდე კი საზღვარი ჯერ ანაკოფიისთან, მოგვიანებით - კელასურზე, ხოლო შემდეგ ღალიძგაზე გადიოდა. თუმცა ფაქტობრივად არც მე-18 საუკუნიდან გადიოდა საზღვარი მდინარე ენგურზე, რადგანაც მდინარე ენგურსა და ღალიძგას შორის მდებარე ტერიტორია ე.წ. სამურზაყანო თითქმის ყოველთვის სამეგრელოს სამთავროში შედიოდა. მხოლოდ 1867 წელს, სოხუმის ოლქის შექმნის შემდეგ, სამოქალაქო მართვის მხრივ, მოგვიანებით კი - აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, ხოლო თანამედროვეობის და სხვა პრობლემების მოსაგვარებლად მიმართული ქართველების გააფხაზების პროცესი ავტორს კი არ იცის. ამასთან გულუბრყვილოდ არის დარწმუნებული, რომ ქართველები ამ ტერიტორიაზე მხოლოდ 1864 წლის შემდეგ გაჩნდნენ, ძალით დაიკავეს რა ხან აფხაზი მესაკუთრეების, ხან კი დეპორტირებული ბერძნების ადგილები.

მიუხედავად ჟურნალისტს საერთოდ მცდარი წარმოდგენა აქვს მხარის დემოგრაფიულ ვითარებაზე. მისი აზრით, სოხუმში, ისევე როგორც გუდაუთაში, გაგრაში, ოჩამჩირეში და სხვა ქალაქებში აფხაზები უმრავლესობას იყვნენ და რომ სოხუმში ქართველები მხოლოდ ბერძნების გასახლების შემდეგ (1949 წ.) გაჩნდნენ. საკმარისი იყო ავტორს ჩაეხედა აბრეკავას სტატისტიკურ კრებულებში, მიერ ჩატარებული აღწერის მონაცემებში და დარწმუნდებოდა, რომ ვითარება სხვაგვარი იყო. კერძოდ, 1886 წლის აღწერის თანახმად სოხუმში, რომელიც იმ დროისათვის პატარა დასახლება იყო, დომინირებული მოსახლეობა იყო რუსები - 119, ქართველები - 112, ბერძნები - 93, სომხები - 53, და სხვა. იმ დროისათვის იქ მხოლოდ 3 აფხაზი ცხოვრობდა. ხოლო მთლიანად სოხუმის ოლქში ქართველები შეადგენდნენ 41,7%, აფხაზები 30,4% (ეს რიცხვი ხელოვნურად არის გაზრდილი სამურზაყანოში მცხოვრები ქართველების ხარჯზე) ბერძნები - 13,2%, სომხები - 10,5% და სხვა. ის, რომ სოხუმი ქართული ქალაქი იყო, ამას ჩვენი ავტორის თანამემამულის, პეტრე ჯერალდის, იგივე სოხუმის კათოლიკე ეპისკოპოსის კენტერბერის არქიეპისკოპოსისა და ინგლისის ეპისკოპოსისადმი 1330 წელს მიწერილი წერილიც ადასტურებს. მე-13-15 სს. ევროპული რუკებიდან კარგად ჩანს, რომ აფხაზები სოხუმში პირველად 1454 წელს გამოჩნდნენ, ისიც როგორც თავდამსხმელები.

მართალია, ნ. აბერსონი არ ასახელებს წყაროს, ისევე როგორც სხვა შემთხვევაში, მაგრამ დაბეჯითებით ირწმუნება, რომ მეგრელი კოლონისტების მოსვლის დროს ძვ. წ. მე-6 ს-მდე აფხაზები უკვე ცხოვრობდნენ დღევანდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე და რომ 1921 წელს სტალინმა - "დიდმა ქართველმა" ეს ტერიტორია საქართველოს ავტონომიურ რესპუბლიკად აქცია. თუმცა ევროპელი ინტელექტუალობა მიიჩნევს, ამას აღნიშნავს, რომ იგივე სამეფოები კოლხეთის სხვა ტერიტორიებზე მიიმართებოდა და რომ სტალინის ქართული წარმოშობა ამ შემთხვევაში არაფერ შუაშია. არაფერს ამბობს ავტორის წარმოდგენა აფხაზეთის ძველი მოსახლეობის შესახებ. მეგრელი კოლონისტები შეიძლებოდა ძვ. წ. მე-8-6 სს. მოვიდნენ, ხოლო ის ტომები, რომლებსაც მეცნიერთა ნაწილი დღევანდელი აფხაზების წინაპრებად მიიჩნევს, წყაროებში მხოლოდ ახ. წ. I-II სს-დან ჩანან. თუმცა არსებობს მეორე აზრიც, რომლის მიხედვითაც დღევანდელი აფხაზების წინაპრები არიან ჩრდილოკავკასიელი ტომები, განსხვავებული კულტურით, რომლებიც ძირითადად გვიან შუა საუკუნეებში არიან ჩამოსულნი. დღევანდელი აფხაზეთის ტერიტორია ქართული სახელმწიფოს შემადგენლობაში შედიოდა - ჯერ ეგრისის (კოლხეთის "ლაზიკა"), შემდეგ აფხაზთა სამეფოს, ერთიანი ქართული სახელმწიფოს, მოგვიანებით კი - ოდიშის სამთავროს ნაწილი იყო.

საერთოდ მთელი ეს ნაწყვეტი აფხაზეთზე გასაოცარი სუბიექტურობით და ცალმხრივად გამოირჩევა და არც არის გასაკვირი, ვინაიდან მოყვანილია ჯ. ბოლტის გარდა, ნ. აბერსონის ინფორმატორი არიან, მისი ცნობით, აფხაზეთის ინფორმაციის მინისტრი ნათელა აკაბა, მისი მშობლები და ახლობლები, ასევე მათი განათლება მისაკუთრე და ლეგენდებით აქვს მიღებული და თუმცა ბევრმა არც კი იცის აფხაზური და მხოლოდ რუსულად საუბრობს, ისინი ამას არ განიცდიან. ძალზე უცნაურად გამოიყურება ის, რომ საქართველოში ყოფნისას ავტორმა არ მოინდომა საერთოდ მიემართა თუნდაც ერთი "განათლებული" ქართველისათვის და მისგანაც მიეღო ინფორმაცია და არ შეეტყო საზღვრის მიღმა წყაროები. მხოლოდ რამდენიმე აფხაზის მონათხრობით და ეთნიკური ისტორიის რომანტიზებით. განსაკუთრებით ტრაგიკულად ავტორი აფხაზების ეროვნულ მოძრაობას და ტოლერანტობით, რომლებიც ერთიანობის შეგრძნებას არ აძლევდა აფხაზურ ენას, ზოგადად, რუსულ ენაზე მეტყველებენ. ეს ერთი სახელმწიფო ცნებად არიან გამოცხადებულნი. აფხაზები ნ. აბერსონის ინფორმაციით, შეუწყნარებელი არიან ქართული სკოლების, ისინი ზიზღით ეკიდებიან ქართულ კულტურას და ქართველებთან ეთნიკური ურთიერთობების დამყარება-

ზე, ქართველებისგან განსხვავებით, რომლებიც, წიგნში წარმოდგენილი სურათის მიხედვით, ვერაფრით დაუტყობიათ განსხვავებულობას. კარგი იქნებოდა, თუ ავტორი მოგვითხრობდა, სად აღმოაჩინა მან ქართველი ხალხები ომის შემდეგ, გალის რაიონის გარდა, თანაც ისეთები, რომლებიც აფხაზეთის მოსახლეობა იცნობდა. შერთულია, ავტორი ზოგადად შენიშნავს, რომ ძალადობა და სისასტიკე ომის დროს ორივე მხრიდან იყო დაფიქსირებული. მაგრამ დაწვრილებით ჩერდება მხოლოდ ერთ ფაქტზე, რომლის შესახებაც ინფორმაცია სოხუმელი მასპინძლებისაგან აქვს მიღებული: თუ როგორ დახვრიტეს ქართველებმა ერთ-ერთი მეუღლები და დაჭრილი აფხაზები მათი ნათესავების გარეშე. ნაკლებად ამბობს ის აფხაზების მიერ მოწყობილი გენოციდის დროს ათასობით დახვრეტილი და განდევნილი ქართველის და სხვა ეროვნების წარმომადგენლების ბედი. არ არის ზუსტი წიგნში მითითებული ლტოლვილთა რიცხვი 150 000. მათი რიცხვი სულ ცოტა - 250 000.

ნიკ აქერმანის ოჩამჩირელი მოამბეები მეტი ზღვის სანაპიროზე ისვენია. ფიქსელების დროიდან დღემდე აქ იყო თავისი და ხვდებოდა ეროვნების სხვადასხვა დასახლებები და ადმინისტრაციული გადმონაშთები, წარსული ცივილიზაციათა მთელი არის ქალაქი სოხუმი. ბაღები და ტყეთი, რომლებიც იდგნენ კოლხების ეპოქის ნაშთები და მილეთის სპარსის დასახლების ორივე აღმართული, სადაც ერთად ცხოვრობდა ხალხი სხვადასხვა ენით, რელიგიით, საქმიანობით და წარმოშობით. ავტორის არ ინტერესებს რა ხდებოდა ამ დროს შემდეგში. მისი მთავრობის ინტერესები ამ ზღვაზე ხელისუფლება არაფრით კონფრონტირებული. ის დაინტერესებული იყო სხვადასხვა გარემოებების მიერ. ურთიერთ განვითარების დამოუკიდებლობის მოთხოვნა კიდევ არ ჩანს, რომლებიც წარმოშობით პასტორალური კულის მომთაბარეები იყვნენ - თურქები, რომლები არ მოხდნენ. აფხაზეთისთვის მზარდმა ბაზი და ეკონომიკა მოუძლურდა პოლიტიკური მხრიდან, უმრავლეს მიწებზე დასახლებულ ქართველებს, მოსახლეობა გოგოლია სპეციალური ან საინფორმაციო, კეთილსინდისიერი ან გარიცხული, ადგილი საქმეები, ფინანსური ან გავლენიანი. ზოგადად, ხშირად აფხაზეთის ხალხს, რომლებიც შეთვისების ბერძნული ენა და მეურნეობა, მემკვიდრეობით სატრაპიზონის ქვეყნებში და მხოლოდ მოხვდა ოფიციალური მოქალაქეობების გარეშე.

მოტანილი წინამძღვრის თითქმის ლეგენდის ბრიტანელი, ამბერიოლოგიის ხანიდან, რომლებიც აფხაზეთის ხალხის ზუსტად დაპყრობას. ამასთანავე მისი ცოდნა სრულიადაც არ შეესაბამება სინამდვილეს. მაგალითად, მეგი ზღვის სანაპიროს, თუ არ ჩავთვლით ანტიკური ეპოქის და შუა საუკუნეების ცალკეულ მონასტრებს, ქართველ ბერძენთა სახელმწიფოს, იყო ეს კოლხეთი, შუა საუკუნეების ერთიანი ქართული სახელმწიფო, თუ ქართული სამთავროები. გარდა ამისა, საქართველოს, რომელიც ეკონომიკური ძლევამოსილი, არისტოკრატიის სტრუქტურით ცხოვრებისთვის საზღვრის სამხრეთ დასავლეთ, მით უმეტეს, რომ მას ამისათვის საკუთარი სამხედრო ძალები გააჩნდა. ხაინტერესოა, რომელიც წყაროებზე დაყრდნობით იძლევა ავტორი ცნობას მეგრელებისა და ქართველების ოსმალების შესახებ. ერთადერთი დოკუმენტი მეგრელებისა და საქართველოს ნაწილზე 1866 წლის გამორჩეულნი, მაგრამ მათი დეპორტაცია ბერძნული დაუტევით იქნა გერმანიის მიერ. ურიცხვი რიცხვი, რომ კაცი, რომელსაც აქვს, დაინტერესებულ აქვს აფხაზეთის მეგობრობასთან ქართველი არისტოკრატიული ძალები, საერთოდ უარყოფს აფხაზეთის შემოქმედებას, კულტურის, საერთოდ აფხაზეთის მისაბამისის დაქრობა.

სამწუხაროდ, ნიკ აქერმანის გამორჩეული ნიჭის ფაქტების მიუხედავად, მისი წიგნი მაინც ზედაპირული, ცალმხრივი, ქართველთა დაპირისპირების სურათებით, წარმოდგენის საშუალებები, თუ როგორ არ უნდა ინტერპრეტდეს გამოკვლევები. აქ დაწვრილებით შეფასებების მიზეზი, ჩვენის აზრით, არის ისტორიის სრული უგულებელყოფა და ავტორის უკიდურესი სუბიექტურობა. ფურნალისტს, რომელიც მოქალაქეობით არის, როგორც ჩანს, გაუჭირდა საქართველოს უთაოდ მაში გარკვევა პოლიტიკურ ვითარებაში, ურთიერთ-ვის თითქმის და უსამართლოდ ხედავდა მხარეების მოქალაქეებს - ინგლისის და საქართველოს - აფხაზეთის ურთიერთობებში. მოქალაქეებისგან განსხვავებით, რომლებიც ინგლისმა ხანგრძლივი ბრძოლის და ცდების შემდეგ დაიბრუნა და წაართვა მას დამოუკიდებლობა, აფხაზეთი მუდამ იყო ქართული სახელმწიფოს განუყოფელი ნაწილი და უფრო მეტიც: მე-8 საუკუნის დასასრულს საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანება სწორედ აფხაზეთიდან დაიწყო. სოხუმი ქართველი, რომელიც პოლიტიკური ტერმინი იყო და არა ეთნიკური, თანაბრად ნიშნავდა საქართველოს ყველა მოქალაქეს და მათ შორის აფხაზსაც.

მაგრამ ამაზე საუბარი აღარ გავრძელებთ, ვინაიდან საქართველოს და დიდი ბრიტანეთის მთელი ისტორიის მოყოლა დაგვჭირდება, რაც მკითხველს თვითონაც შეუძლია ამოიკითხოს შესაბამის წიგნებში.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნათელა ურუშაძე

# ფიქრთა ბინადარი სიტყვა

[illegible]

რაც სულ რომ გამჟღავნების მოქმედმა პირმა, არამედ იმისაც, რასაც ის მალავს და რასაც ათქმევინებს როლის ტექსტით გათვალისწინებული სიტყვები. ამიტომ მდიდარი ქვეტექსტური სიტყვაამოთქმა ამდიდრებს როლს. მსჯელობენ, რადგან იმისაც მოიცავს, რაც მის მიღმაა და ამ მიზეზით იქმნება ცოცხალი მეტყველება.

ცნება "როლი" მოიცავს არა მარტო იმას, რაც დაწერილია, არამედ იმასაც, რაც არაა დაწერილი და იგულისხმება. ამით როლის სიტყვიერი მასალა დგება მოთხოვნების უკეთეს მსახიობს, რადგან დაუწერელი და უხილავი დაწერილთან და ხილულთან განსახიერება. როლზე მუშაობის დროს მსახიობი სწორედ ამ უთქმელის ამოცნობასა და განხორციელებას ცდილობს. ნაწარმოებული სიტყვა კი ხან იმეორებს ადამიანის მონასმებს, ხან პირიქით - ფარავს განზრახვას, რომელიც იცის მის მხარეს, რომელიც "გასაღებად" - რომელიც ახლავს, თუ რომელიც კარგად სიტყვა ხომ ყველაფერში ქმნის როლს ადამიანს - მარადიულისა, ტრაგიკულისა, კომიკურისა, სატირულისა, სამოქალაქოსა - ქმნიდა და ამავე დროის აღქმის პირობებს. როლის სიტყვიერი კარით შეუძლია მსახიობს მიიყვანოს სცენური გმირის მონასმებამდე და ამავე სიტყვების აღქმით გამოავლინოს მის ცოდნადა.

ცხოვრებაშიც და სცენაზეც ერთსა და იმავე ფრაზას აქვს უამრავი ფერადოვანი სიტყვა. აქაა მიზნობრიობა, რაც სურს, რომ მიაღწიოს მის ქვეტექსტებს. ამ სიტყვებს კ. სტანისლავსკი მისივე მოძღვრებაც უწოდებდა. მსახიობი უნდა ჩანდეს მოქმედი პირის ფიქრით მიმდინარეობის სწორედ ამის მეტაფორა წერილი კალაზე 1889 წლის "განა შეგიძლებლია ქაღალდზე დაიწერის ყველაფერი ის, რასაც ადამიანი ფიქრობს და გრძნობს? განა ცოცხალი სიტყვის და გულის ნუგეში მიიღწევა შეკავებული ქაღალდზე დაიწერება? ეს ყოველდა შეუძლებელია. ადამიანის ბუნებაში იმდენი ფარული რამ მოიპოვება, რომლის გამოხატვა არც ძნელია, არც მარადმუდმივად და არც სიტყვით არ გამოითქმება. ტანის მოძრაობა, სახე, თვალები, ხმა - აი, ამით შეიძლება შეიქმნას უკეთესი გამოხატვის, ხოლო ყოველივე ეს სცენის კუთვნილებაა."[ქ. გუნია. კრებული. "ხელოვნება". 1983. გვ. 82]

ნიშნავს სიტყვებზე მეტი ხმის შემდეგ - 1949 წელს გამოქვეყნებულ ცნობილ რუსი მსახიობის ვ. ტოპორკოვის წიგნი "სტანისლავსკი რეპეტიციაზე" და აქ ვიდრე რეჟისორის ასეთ სიტყვებს ნავიკეთებთ: "ნუ დაგავიწყდებათ რომ გაკვეთილი, რომ სიტყვით შექმნილი ხმამაღლა ნაწარმოებული რეპლიკა. ადამიანი მის თავში დამუშავებულის მხოლოდ ათ პროცენტს გამოთქვამს ხოლმე, ოთხმოცდაათი პროცენტი უთქმელია. უნდა აღვიქვათ ის ფიქრები, ნაწარმოების სიტყვის ქვემოთ უთქმელი სიტყვებს." [В. Топорков, Станиславский на репетиции. "Искусство." 1949. с. 156].

თუ საოცრად სიტყვათა აღმოჩენის მიზეზში მათ მიღმა მდუმარების სასურველში, მდუმარებაც ეფექტური აღმოჩნდება. ცხოვრება ამას ხშირად გვიდასტურებს. ერთი ნიმუში ს. ჩერვონნაიას ნაშრომიდან "აფხაზეთი - 1992. პოსტკომუნისტური ვანდეა": "ყოველისმძლე კომუნისტურმა სისტემამ 1989 წლის 9 აპრილის შემდეგ გამონაკლისურებული მარცხი განიცადა. ამ მარცხის სულისკვეთებამ დამსხვრევა სხვა სახალხო დღესასწაულის მარცხში ცხოვრობს. რომელიც გამხმა მოსკოვში 1989 წლის 25 მაისს და გაიხსნა ოფ - ხელმძღვანელთა ყველა გეგმისა და განზრახვის საწინააღმდეგოდ - ლატვიის რესპუბლიკის დეპუტატმა ვილენ ტოლპეჟნიკოვმა, რომელმაც ასარეკებელი ბიუზით ხიბის ცენტრალური საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე ქალაქელების გადასახედეთ იყო დატკეპნილი, ავითა ტრიბუნისაკენ და შესთავაზა დარბაზს წუთიერი დუმილით პატივი ეცათ 9 აპრილის თბილისის დაღუპულთათვის. შესახედით, სწორედ ეს წუთი, - წუთი, რომელსაც ყველა ფეხზე ადგა დარბაზში, რომელმაც არაფერი ჩაიგდო ხელისუფლების დამნაშავეობას, გაზდა დასაწყისი ამ დაუჯერებლობისა, რომელმაც გამოაცოცხლა ქვეყნის ისტორიული ყოფაში ტოტალიტარიზმი და კომუნისტური რეჟიმი ჩვენ ქვეყანაში სრული კრახამდე მიიყვანა. ქართველი ხალხის მიმართ ჩადენილი დანაშაულის გამოაშკარავებული იყო მთელი მსოფლიოს ხალხის დასახელებული იყო მისი მოთავარი დამნაშავე - ტოტალიტარული, კომუნისტური სისტემა" [С. Червонная. Абхазия - 1992. Посткоммунистическая Вандея. М. Мосгорпечать. 1993. с. 66-67].

ა. ჩეხოვს აქვს ნათქვამი თავის მოთხრობაში "მტრები": "შეყვარებულებისა და უბედურების უმაღლესი გამოხატულება, უფრო ხშირად, მდუმარებაა."

დრამატურგიულ ნაწარმოებში ალბათ გამორიცხულია, მაგრამ მაღალმხატვრული პიესის მეორეხარისხოვან ხომ გრძნობს რეპლიკათა მორის მდუმარებას, რომელშიც ხან სევდაა, ხან ტკივილი, ხან იმედი და მოლოდინი... მსგავსება აქ უნდა დაიჭიროს მოქმედმა პირი, სადაც მდუმარება თუ უცნობი უსიტყვო ქმედების გამოხატვას.

გაცოცხლებული დიალოგიც სიტყვისა და მდუმარების მონაცვლეობაა - როცა ერთი ლაპარაკობს, მეორე დუმს. სიტყვათა მორის მდუმარების პაუზის უწოდებენ. ის ხან უსიტყვო ნაწარმოების სიტყვის და მისი სულის-კვეთებისთვის აღსაფერი, რადგან მოქმედი პირის სულში სწორედ ამ სიტყვების ნაწარმოების თვალსაჩინოება მეგობარია. მდუმარება შეიძლება გრძნობათა უკიდურესი დაძაბულობის შედეგი იყოს, ხომ გამბრიცა - "სიტყვა არ მყოფნის განცდის გამოსახატავად!" ამიტომ უნდა ვიცოდეთ, რა მიზეზით აღმოცენდა მდუმარება. ისიც დრამატურგი მინიშნებაა, რადგან ადამიანი უთქმელობითაც რაღაცას გამოხატავს. ამიტომ პაუზაც გააზრების და დამუშავების ობიექტი. ალერ, კოტე მარჯანიშვილის დასტურიც: "მსახიობებისთვის მე მოვითხოვდი ცხოვრებისეულ სიმართლეს... ჩვენ ტელეფონის მუშა-განწყობილებით გადაცემული პაუზა" [К. Марджанишвили. Воспоминания, статьи и доклады. "Заря Востока". 1958. с. 15].

ასეთი პაუზებითაა ხოლმე გადაცემული ყველა გამორჩეული სცენური ქმნილება. ერთი ეპიზოდი შ. თუმანიშვილის სპექტაკლიდან "როცა ასეთი სიყვარულია":

- ლილი და პეტრუს საერთო საცხოვრებლის შესასვლელთან შეხვდნენ ერთმანეთს. - პეტრეს ცოლს უნდა მოელაპარაკეობდა განქორწინების თაობაზე. "რა ქენი?" - მოუთმენლად შეეკითხა ლილი და მოლოდინით სავსე თვალებს მიაპყრო სატრფოს. მოსალოდნელი საუბრით შეშფოთებუ-

ლი პეტრუსი აჩქარებული ნაბიჯით მოემართება. მის გამოჩენისას ლიდა - საოცრად გულთბილი, ალერსიანი, აღსავსე ნდობით. მოულოდნელობისგან დაბნეულისა, იქვე კიბის საფეხურებზე ჩამოსხდომის ლიდა ცოტა უფრო დაბლა, ვიდრე პეტრუსი. სიყვარულით მის მკერდს და მხრებს ეხუტება - [illegible] მშვიდად [illegible] მოურიდებელი ლიდას სხეულს. ის არ გრძნობდა როგორ მირბოდა მის ქვეშ ორი ადამიანის სხეული. [illegible] ფანჯრიდან მოისმოდა "მოცარტის სონატის" შემდგომელი მელოდია მოისმოდა. რეჟისორი, ძალიან დამაჯერებლად [illegible] პეტრუსი ლიდას იმ სიცრუეს, რომელიც თვითონ მეტაზე ცოლის მიერ განქორწინებაზე უარის [illegible]. შემდეგ ნაბიჯები. ნაბიჯები ლიდას და [illegible] მზერით ახედა პეტრუსს - ლიდას მთელი არსება გამომხატველი, სასოწარკვეთილი ვედრება. მაგრამ პეტრუსი დუმდა და სახეზე, [illegible] იმ სიტყვას, რომ ლიდას უზმო შეუპოვრა არ გაეგრძნა. ჩამოვარდა - ისეთი დუმილი, რომელიც ყვირილზე უფრო ძლიერი იყო... [illegible] ამ [illegible] რომლებიც ამ დილით პირველი გალაქტიკა - თუმცა რამდენი დრო გასულა!

დუმილის აჩენა ალარ შეიძლებოდა. "ისე გაიხსენე?" - თავისთავის ჩაილაპარაკა ლიდამ. მერე თითქოს გზა აებნათ, უმზერდა ნაცრად ყველა მხარეს, მერე მეორე მხარეს... შეჩერდა. ძლიერ მოითხოვა სამშობლო მდელოსგან, რომელიც სულს უბრუნებდა და შეუცოდა. რაც შეიძლება მშვიდად ეთქვა - მეგობრო, ძალიან მიყვარხარ... საშინლად მიყვარხარ... აკი შენ თვითონ თქვი დაგეთანხმე... მოდი, უკან გაბრუნდეთ შენ სიტყვას..." - ამოიკვნესა ლიდამ და თითქოს გულიც მის აჩრდილთან, გაიგონებდნენ წინ ნაბიჯებს... საიდანღაც ბრძანების მესაკის ნაცნობი მელოდია მოისმა. ამ ხმებმა თითქოს სიცოცხლე დაუბრუნეს ლიდას - გაიხსენა, როგორ გაუმხელდა: "თუ ორივე მოვყვებით სადღესასწაულო დღეებს, პეტრუს ცოლი გავეშველები, მაშინ, საბამ ქალაქის გამოფენების - რამს გამოიყვანს სხვის გადაფრენე..."

ჩავარდა დიდის ტრაგიკაშ... შემდეგ სასწრაფო გამრავლების მანქანამ... პეტრუსმა უკან წაიმღერა ორი სამშობლო სიტყვა - "მშვიდობით, ლიდა..." რამის გამოთქვეული კი ვერ არავი ჩამავრებ "დაბრუნდი ჩემი სულო!" - სასოწარკვეთილი შესძახა ლიდამ, რომელიც ამჯერად ნაბიჯებულად ჩაეკრა მოკლულიყო - პეტრუსთან ერთობის ძებნით, თუ უკანასკნელი აღმოჩნდეს. შემდეგ სავარძლის მოჯეფებზე პირისახით დავემხო და ელოდა... სწორედ ამ დროს მოისმის ძლიერ [illegible] რამის გამოთქვეულების სიყვარულის ხმა. მოულოდნელობით გახარებული ნაბიჯები, ზედმეტი გაშრა [illegible] და თავისი უბრალო სიხარული [illegible] - "ძვირფასო! მოიცადე ჩემო!" - იძახდა, სასოწარკვეთის ცრემლებით მეგობარი, კვლავ მთავარ იყო, მაგრამ შეუსრულებელი ხასიათის დერო.

შემდეგ მოულოდნელი დადებითი სასწრაფო მოიმედეთ ერთმანეთს: პეტრუსმა უთხრა არ შემოძლია ცოლიდან წასვლაო. ზედმეტი დამოწმებული [illegible] მოსვლა ლიდას ეს სიტყვები. ფრთაშესხმული იქვე დაეცა კიბეზე და დუმდნენ. იყო ისე გამოხატული სახით, ძალიან უნდოდა ამის

მოკრება, მაგრამ ვერავითარ ვერ მოახერხა. მარტოხელი ხელით კიბეს ჩამოეყრდნობოდა საკუთარ გულის თითქოს პირს უკრავდა, რომ არავის გაეგო რაიმე ყვიროდა მისი გული სამშობლო ტკივილისგან. ნაბიჯების კი მოახერხა, მაგრამ ეს უკვე ის ლიდა აღარ იყო - მის უჭირს შეეხება პეტრუსის სიყვარულები.

რაც უფრო რთული ემოციური მონაცემებით აღსანიშნავი მდგომარეობა, რაც უფრო უნიკალური ამ დროს მოქმედი პირის შინაგანი ცხოვრება, მით უფრო მეტია მისი უნიკალობა. მით უფრო მოულოდნელი და შთამბეჭდავი სახისა და სხეულის გამომსახველობა. დიდ მსახიობ მიხეილ ჩეხოვის თქმით "პაუზა - ეს შინაგანი ქმედების უკიდურესი ფორმაა, როცა გამომსახველობის ყველა ხილული საშუალებები ქრებიან და იწყება შინაგანი გამოხატულების ძალა" (М. Чехов. О технике актера. Голливуд. 1945. с. 29) კ. სტანისლავსკის თქმით - "პაუზა სცენაზე - სასცენო ხელოვნების მწვერვალია" (К. Станиславский. Беседы в оперной студии. изд.2 "Искусство". 1952. с. 172).

დუმილი აქტიური მოქმედება, უხმაურო მდუმარე ადამიანის გრძნობები ქალის სასწრაფოდ ცხოვრებიდან მოგონებანი, ასოციაციები, დიალოგის მონაზვნები, მოულოდნელი "სულის" ოდეა და ა.შ. შესაძლოა, სწორედ ახლა, ამ წუთში, პერსონაჟის განსაცდელ არ მის მიერ წარმოთქმული სიტყვა რომელთაც ინტონაციამ, მიახლოებით იმის, რაც მანამდე არ ესმოდა. ამ დუმილის წუთში შინაგანი გადაწყვეტილებაა, რომელიც საპასუხოდ წარმოთქმული სიტყვით გამოვლინდება. ახლა ეს სიტყვა გამოხატავს პერსონაჟის მეხანძრის რეაქციას. ისიც გამოუცდელად იქნება ართქმული ამბებით, ფარული ზრახვით და თავის მხრივ, მოწოდებას შეიძლება მიანიჭოს შემდეგში, თუმცა სიტყვებიც "სულის"... და ასე შემდეგ, სანამ დიალოგი დასრულდება ანუ "შეპირისპირება" რომელიმე გამარჯვებით.

გერ. ნემიროვიჩ-დანჩენკოს მიაჩნდა: "თუ მდუმარება არის, როგორც ქოლდენი" ერთი ეპიზოდი ძველი ქართული თეატრის საინტერესო მსახიობის ნატო გაბუნიას ხელოვნების სცენური ცხოვრებიდან.

"... ნაწყვეტი უნდა უკრავდნენ სონატა: "მენი კაბა და რამეები მოიტყუ, მე გავტეხები" - მაგრამ ეჭვის ამ სიტყვების ოქტავის, ნატო აბსოლუტურად მიხვდება პიესის აკეთილის, საკუთრული პაუზის, რაც აქამდე არასოდეს არ მინახავს წინასწარ წარმოდგენებში. ვერ კიდევ მისი სიტყვების - "თქვენ არწივდავით იყავით" დამამთავრებელი ეპიზოდის ფრაზოლოგიით იმის სახეზე თავისებურ იწვევს, გულისთქმა და დუმილის დროს კვლავ სიყვარულს გადაუტანება - ნატო-ბაბუქმა თავის უჯრის ცვლილება მის თავშიშეეპარეული იქნებოდა, მაგრამ გაბედულება არის - მე გავტეხები ქმარზე. მის თითქოს დროება თავიანთ ის სასიამოვნო ამბავი, რაც უნდა მომხდარა და წინასწარ ტრიალი თავის ირონიის და გასაოცარი თავის მეგობრობის და როგორც ამბობს - "მე გავტეხები" - უკვე სცენის გულისწყრომებში" (ი. მერაბიშვილი. თეატრალური პორტრეტები. "ხელოვნება". 1972. გვ. 214-215)

რამდენი მოგონება არსებობს ანა მაზნიას ერთი მდუმარე ეპიზოდის შესახებ ჯონ [illegible]

პიესაში "ძე მეფელი", როგორიც დაფამ უნდა გადაწყვეტის მეთოდის გამომჟღავნების საკითხი. ამ დროის ისიჯუდა მინამდე მაყურებლის პირისპირ და მაღლა თავისუფლად საფეხურს მორის ცვლიდნენ. დიქრონიზდირის რამდენიმე წლის გრძელდებოდა. სცენაზე ეს ძალიან დიდი დროა. სრულყოფილი მაყურებელი მზერის ვერ სწვდებოდა მის შეგნებულ, მწყობრ სახეს და მასთან ერთად დაურთავდა. ფუნქციონალური ასეთი წყობით მასალის ხასიათიც და მაყურებლისათვისაც, რადგან ერთი მოქმედებიდან, სხვათა დაუმიარებლად ნაწილის თავის ხელოვნების, მეორე კი მანამდე. შეძლებლად ჩარჩოლის მოქმედებაში და ცვლილების ამოცანის - რა ხდება ახლა ფლის ილუსტრაციული სულში, სადაც მის დაუროსა პიესაში ინტრიგა ეპიზოდის ურთმანიის.

დიალოგის დროის ნაწილობრივი სიტყვები რომ მეოქმის იმით, რაც უფრო ახლოა ამ დროის მის მონაწილეებს, ოღონდ არ ნაწილობრივად - ჩვენ მაყურებლი ადამიანთა ცოცხალი კავშირების ამ ფერადოვანი და მრავალფეროვანი სურათის, რომელიც ასე ბუნებრივად იქმნება ცხოვრებაში და ასე ძნელად მისაღწევია ხელოვნებაში.

დრამატურგიული დროის ცნობილ მკვლევარ ვ. ვოლკენშტეინის აზრით ჩინური მოაგვის მეტრირის "კონფლიქტისადმი": "კონფლიქტისადმი უფლებაება რომ და მის მონაწილეებს ვოლიკური მზედარობისათვის ვაზელი. იგი ნაწილობრივ დიდ მონოლოგის, რითაც მომხრეობის სთავაზობს. ავტოდროს ახლა ეს სიტყვის არ ნაწილობრივ, მაგრამ კონფლიქტისთვის მონოლოგის დასასრულს გადატეხილი მას.

პიესის მკითხველისთვის და სპექტაკლის მაყურებლისთვისაც ყველაფერი ნათელია. სადამ? კონფლიქტის მონოლოგიდან, რადგან ის მოიცავს არა მარტო იმას, რასაც ამბობს როგორც, არამედ იმასაც, რის გამოც ფიქრს გული - მის უნიტელი დაძაბულის დასაწყისში, მეტად თანდათან გარდატეხის, ვიდრე აღნიშნულიდან იმის გამო, რომ ასეთი ძლიერი მოკავშირე გაუჩნდა" (В. Волькенштейн. Драматургия. "Искусство". 1937. с. 113).

როგორც ვხედავთ, დიალოგში შეიძლება არ იყოს ინჩმრივ ზმანებული კავშირი, მაგრამ იმის მიუხედავად, ინტელექტუალური და უსიტყვო აზროვნების პროცესი მაინც მიმდინარეობდეს.

დრამატურგიული სიტყვა იმდენად ძლიერია, რომ ერთის, ამ შემთხვევაში კონფლიქტის, მონოლოგი ავლენს კონფლიქტისაც და ავტორისაც სახეს - ისპირი გრძელდება იმის მიხედვით, თუ რას გაიხსენებს კონფლიქტის ავტორისეულ სიტყვებს ეს ბავშვის ყოველ შემდეგზე მის სიტყვას. ამიტომ მდუმარებაზე მოქმედება პირის უფლება უნდა მოიპოვოს - ის უთუოდ ავაჟკაცებული უნდა იყოს ლოგიკურადაც და ფსიქოლოგიურადაც. მაშინ მდუმარება სიტყვაზე მეტის მოქმედი იქნება, რადგან დაამატებს იმას, რაც მოუწყვილებელი სიტყვისათვის. მართალია, თუ პაუზა სცენური ხელოვნების მწვერვალია, ამ მწვერვალის პიესაში უნდა ჰქონდეს საფუძველი.

ვინ დუმს და ვინ ლაპარაკობს სცენაზე? არა თვითონ მსახიობი, არამედ პიესის მოქმედი პირი, რომელსაც ის განასახიერებს - მსახიობი ხომ სხვა ადამიანის სახით მოქმედებს! ესაა გარდასახვა - ვაზროვნებ, განვიცდი და ვიქცევი არა ისე, როგორც ასეთსავე ვითარებაში მე ვიყოფრებდი, განვიცდი და მოვიქცევი, არამედ როგორც პირონები, რომელსაც ამჟღავნებ ვასახიერებ.

პიესის გმირის სახით ცხოვრება მისი ხასიათის მქონე ადამიანის ცხოვრებაა. ყოველ ადამიანს თავისებური ხასიათი აქვს ანუ თავისებური სულიერი აღნაგობა. ამიტომ გარემოს მოვლენებსა და ფაქტებს ის თავისი თვალით უყურებს, როგორც ეს ნებისმიერ-დამკვიდრებულ ამბოხება - გონების მოძღვრება აქვს თავისებური. ეს პროცესი განაპირობებს საიდუმლო სიტყვებსაც და დუმილს მიმაღლებ ფარულ განცდებსა თუ განზრახვებს.

არისტოტელეს სოფოკლეს ელექტრა, მაგრამ ამის მიუხედავად, უძლიერესი ემოციები, გაჟღენთილი სულიერი თავგადასავლის მარადიულ ვარიანტის სიცოცხლის პიესის ემოციური ფილოსოფიით "ნატვრის ხე" არ ვერ ერთი ამ დატვირთვის კონცენტრირებული თითოეული ქმედება, მეღლის ცხოვრებას რომ მიაქციება ცხოვრების უკანასკნელ გზაზე. ან ოლისურისთვის მხატვრული ფილმი "მოგონების მორიგეები", სადაც ლანკასტერი მთელი პირველი სურათის განმავლობაში დუმს.

არსებობს ისეთი მიზანსცენებიც, რომელიც სრულიად უსიტყვოდ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას გამოხატავენ. იმის საილუსტრაციოდ ნიმუშად ცნობილი მიზანსცენა კარგი მარჯანიშვილის მიერ დადგმული "ოტელო"-დან - ის მომენტი, როდესაც იაგოს მიაქვს ნახატი მიზანს და ოტელოს დაზიანებიანსაგან რჩება მეტრიკა. მარჯანიშვილმა მოქმედ პირთა ცხოვრებაში მომხდარი ამ უდიდესად მნიშვნელოვანი მოვლენის გამომხატველი განსაკუთრებული მიზანსცენა შექმნა - საზარელი ტრიმარიკებით განადგურებული მაგრი მჭედრობისებური მინაზე გდია გულმოკლული, გამარჯვებული იაგო კი, ერთგულებით ხელმძღვანელი, ფეხით შეეხება მის მკერდზე და ნელ-ნელა - როგორც იქნა, ნუთუ მართლა ხომ არის მასზე მაღლა! ასე მთელ ევროპაში მოხდებ მხატვრული დონის სახე ქართულ სცენაზე, მეტნაირის ამბავი რამ არ ეწერა. ეს იყო ნიშანდობლივ ფაქტი როგორ სურის უსიტყვოდ, ცოცხალი სცენური ქანდაკებაში რას დაუმატებდა ამ დროის ეპიზოდის იაგო? - ვინ იცის...

შეიძლება მთელი როლი იყოს სრულიად უსიტყვო. ასეთია, მაგალითად, ნუნუს როლი პოლ ზინდელის პიესაში "ვერმილი". ეს იმას ნიშნავს, რომ ნუნუს სცენური ცხოვრება მთლიანად ამ მოქმედი პირის განსახიერებულია. მსახიობის ნაფიქრი სიტყვებისაგან მეტყველებს. ქართულ სცენაზე ის ვერიკო ანჯაფარიძემ განასახიერა.

შეიძლება უსიტყვო როლი პიესაში არ იყოს, მაგრამ იყოს სპექტაკლში, თანაც ბოლომდე განვითარებული ცხოვრებისას. როგორიც ქანი კონსტანტინეს თეატრში მიხეილ თუმანიშვილის მიერ დადგმული "ჩვენ პატარა ქალაქში". აქ როლი დამლოცველის, დუმილის როლის შემსრულებელს ნაკუშეხვედრის არა აქვს არც ერთი სათქმელი სიტყვა. როლი დაიბადა პიესაზე სარეჟისორო მუშაობის პროცესში.

მსახიობის ნამმარობისას თითქმის მხედ იყო სპექტაკლი, როდესაც მხატვარი არჩილ გამრეკელის განმასახიერებელმა ზურაბ ყიფშიძემ შექმნილი მსხვილი თეზისიმხედის - დეკანოზი რომ მოულოდნელ ნაბიჯებს, აქტიორული ვერ იგრძნობს, ცა-

თეა შაიშმელაშვილი

# არტურ ადამოვი - "ახალი თეატრის" მიმდევარი

[illegible]

ტროპა, ტანჯვა და არსებობის აბსურდულობის შეგრძნება.

[illegible]

ინტერპრეტაცია.

[illegible]

„ახალი თეატრი“ [illegible]

[illegible] 1954 წელს:

„[illegible]

[illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ში 1908 წელს, განათლებას იღებს [illegible] და [illegible] და 1924 წლიდან ცხოვრობს პარიზში.

ორმოცი წლის ასაკში, სტრინდბერგის შემოქმედების გავლენის შედეგად, ადამოვი [illegible] თეატრით და იწყებს საკუთარი პიესების შექმნას. [illegible]

[illegible]

"[illegible] ადამოვი [illegible]? [illegible] ადამოვი".

არტურ ადამოვი ცნობილი ხდება, როგორც "ახალი თეატრის" ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელი. არტოს მიმდევარი, სტრინდბერგისა და კაფკის [illegible]

საკუთარი შემოქმედების [illegible] (III) წინასიტყვაობაში არტურ ადამოვი [illegible]

"თეატრში [illegible]" (არტურ ადამოვი "აქ და ახლა").

20-იანი წლების [illegible] ადამოვის პირველი პიესა [illegible] რომ მხოლოდ 5 წლის [illegible]

"[illegible]" (არტურ ადამოვი "კაცი და ბავშვი").

პირველი ეტაპის ადამოვისეული თეატრი შეიძლება "განსხვავებულების თეატრი" [illegible] ("პაროდიის" [illegible] "პინგ-პონგამდე") ადამოვი [illegible], როგორც "ახალი დრამატურგი".

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible], რომელშიც [illegible] ("[illegible]"), [illegible] ("[illegible]", "[illegible]", "[illegible]").

1954 წელს დაწერილი "პინგ-პონგი" და 1958 წელს დაწერილი "[illegible]" [illegible] არტურ ადამოვის [illegible]

არტურ ადამოვი [illegible]

"– [illegible] "პინგ-პონგის" [illegible] "[illegible]" [illegible]" (არტურ ადამოვი "კაცი და ბავშვი").

[illegible] არტურ ადამოვი [illegible]

არტურ ადამოვი [illegible]

თეატრი, რომელსაც ადამოვი [illegible], [illegible]" (არტურ ადამოვი "აქ და ახლა").

არტურ ადამოვის აზრით, თეატრი [illegible] "[illegible]" (არტურ ადამოვი "აქ და ახლა").

[illegible]

[illegible]

1. "[illegible]";

2. "[illegible]";

3. "[illegible]" ("ადამოვის კითხვა").

[illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

# თვალსაზრისი

ელენე ჟურდაძე

## ბილიკები და საფეხურები

ზღაპრის გმირი მუდმივად ეძებს ჯადოსნურ ნივთს. ძიების გზაზე მას მრავალი დაბრკოლების გადალახვა უწევს, რომელთაგან ყველაზე რთული ნივთის მცველი ურჩხულის დამარცხებაა.

[illegible]

ნაყოფიერების, ბუნების - დედამიწის ძალების (თიხის, ქვის, ლითონის) განსახიერება და მარცვლეულის მეურვედ მოიაზრება, აღმოცენების ინიციატორადაც მიიჩნევა. თითქოს ამისვე ადასტურებს მისი ეტიმოლოგიაც. ბერძ. Krater ფიალა ქურჭელი წყლის და ღვინის განაზავებლად; ასევე აღნიშნავს ლითონის დასხმულს ამ ადგილზე ცეცხლის, სადაც თითქოსდა გრაალი ინახება: "კორბენიკი" ან "კარბონიკი".

სიტყვა ჩასახსნელი ტყავის ქურჭლის სანსკრიტული ტერმინისთვის მოეპოვება თ. გამყრელიძეს "gursanum", იგივე მნიშვნელობით უცარიბული "Kran", რაც თითქოს ნაგავს სამხრის ბერძნული სიტყვის, ნასესხებს ხეთურიდან "Kursa", ყველა ამ ტერმინში ფიგურირებს ძირი Kr, Kur, რომელსაც მოეპოვებიან შესაბამისობა gr, gur.

ქვევრი ტრადიციისთვის არ არის უცხო ტყავის გამოყენება ლუდის რიტუალშიც. მაგრამ ასევე როგორც "იქრის სასმისი" მთლიანად სიმბოლურად არის ტყავის (შესაძლოა იგი ტყავში ინახებოდა). გრაალიც სიმბოლურად ქვაზე, ლითონზე ან თიხაზე დამზადებული ტაძრის უნდა იყოს, ხოლო ლეგენდაში მოცემული მწვანე ფერი, თითქოს გრაალის თასი ზურმუხტისგან არის გამოთლილი, სიმბოლურად დედამიწის ხილულ შემეცნებლობის, მისი "ტყავის" ფერი, რაც ასევე წითელთან [illegible] (მწვანე სიგრძის ფერი კი ტაძარში რჩება) და სიმბოლურად იყავს, მარსს, ლუნის, ცეცხლს - დედამიწიდან მეჯნიერებით ცისკენ სწრაფვას გამოხატავს. არქეტიპებში ამ მოვლენის მთა-პირამიდა ასახავს. ამ ტერმინის ფუძედ მიჩნეულია ბერძნული სიტყვა "pur" - ცეცხლი. ეგვიპტეში კი, როგორც ცნობილია, სწორედ პირამიდები იყო მისტერიების ჩასატარებელი ადგილი, თითქოს მიუგავ იგი მოჩვენებული ლაბირინთიც და რაღაცნაირ პირველი პირამიდის ადგების ტრადიციის აქტიანტფოდეს მიაჩნია, ცეცხლი ანუ მზის რელიგიის დასაწყისის ადგილიდაც შეესაბამება იქვე გრაალისსაგან (რელიგიის ამ მოვლენებში გარკვევა ამიტომაც არის საინტერესო, რომ მზიური ლეგენდის ანუ ქრისტიანული ცოდნის დასაბამის ადგილად კოლხეთი მიიჩნევა).

თანამედროვე მეცნიერთა უმრავლესობა აქტიანტიდას მთის ეკანიხლოვან როგორც ისტორიულ, ასევე ლეგენდარულ მოვლენას. ზოგი მას დაკარგულ სამოთხესთან აიგივებს, ბევრს კი მიაჩნია, რომ ეს ისტორია ეგრეის უფლის დილოსთავური მისტერიაა. "აქტლანტიდის კუნძულის ცენტრში ადმართული მთა ბეჭრი ხალხის მითოლოგიაში ცნობილი სამყაროს ღერძი, წმინდა მთაა, რომლის წვერზე ღმერთების ტაძარი დგას. იგი მოგვაგონებს ოლიმპოს, ასგარდთან, მერუსთან და კავკასიონის მთებს" (1).

სანსკრიტისთ ძველინდური მითოლოგიაში ცნობილ სამყაროს ღერძის, ოქროს მთას - მერუს ძველი დასახელება "სუმბერი", "სუმერუ" (მონღოლურ მითებში "სუმბერი"). ეს სახელები მეტად უახლოვდება შუმერთა სახელს "სუმერი" და ზოროასტრული ტომების სახელს "სუბირი", სადაც თითქოსდა ნარჩენადაა ტერმინი "იბერი".

პლატონის მონათხრობის მიხედვით, აქტლანტიდის დედაქალაქი ხელოვნურ კუნძულზე მდებარეობდა (გეოგრაფიული ცნობები, რომელთა თანახმად აიტეს დედაქალაქი და ოქროს საწმისი კუნძულ აიაზე მდებარეობდა, ზოგი ცნობით ქალაქი კოლხეთში გერაა, რაც ბერძნულად წრიულს ნიშნავს, ასევე ის ფაქტი, რომ აიტეს მზის მეულად არის ცნობილი). კუნძულის იდეალური, დარგულად შემოსაზღვრული წრიის ფორმა აქვთ. მის წყლის სამი და ხმელეთის ორი რგოლი გამოყოფდა მიტროპოლიასგან, ხოლო ცენტრული არხით ზღვას უკავშირდებოდა. რგოლები, თარიმებად ხიდის მეშვეობით, ჯვრის ფორმით ითხვდ იყო გაყოფილი, რაც გვაგონებს წრეში ჩახატულ ჯვარს ჯვარედინს და ზურსტად ემთხვევა, როგორც კვრბის კოშკირზიცაის, ასევე ფუსტერის დისკოს როცხობისოვ დაყოფას, არის კოდეს მონაზრება, თითქოს "ფესტოს დისკო აქტლანტიდის დამწერლობის ნიმუშია" (4).

კუნძული რომ ნამდვილად კვრბს, საკრალური ტერმინების პირველ ადგილს წარმოადგენს, ამას თავად ტექსტი ადასტურებს: როდესაც ღმერთებმა კუნძული დაინაწილეს მთელი დედამიწა, პოსეიდონს წილად აქტლანტიდა ერგო, რომელზეც სამი ადამიანისმსგავსი არსება ცხოვრობდა - ევენორი, მისი ცოლი ლევკიპე და ქალიშვილი კლეიტო. გოგონა ძალიან ლამაზი იყო, პოსეიდონს შეუყვარდა და ცოლად შეირთო. მათ ცხოვრებას ტყეში ვაჟი, მაშამ თითოეულ დაურწილდა მიწები, ხოლო უფროსი ატლასი მათ მმართველად დაადგინა, კუნძული კი მის სახელზე ატლანტიდად უწოდა.

პოსეიდონული თანახმად, რიცხვი ათი უდიდესი რიცხვია (ამ რიცხვის საკრალურობაზე მიუთითებს ათი მცნების რაოდენობა). იგი მოიცავს ცველა არითმეტიკულ და პირამიდულ პროპორციებს. რიცხვები ერთიდან ათამდე განაგებენ სამყაროს, თავის მხრივ კი ამ რიცხვების მართავს მონადა-მთავარი მათ შორის. მეკელევეების აზრით, პოსეიდონის ათი ვაჟი განასახიერებს ტეტრაქტისს (ათი წერტილი) რიცხვს, რომელიც ზუსტი ერთიდან ოთხამდე წერტილისაგან შედგება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ლითონებში (ასევე ბრინჯაოში და იაპონურში) ეს რიცხვი დამრგვალ ჯვარის სახით გამოყენება. მუსიკალურში რიცხვი ათი მარტივის ცოდნად იყო მიჩნეული, ხოლო მისი მამა პოსეიდონი თუმცა უცნო.

ტექსტში მოცემული მთავარი სიმბოლოების, წყლის და მიწის, სამ-სამი რგოლი ზუსტური ღვთაების და მიწიერი არსების სამსახიერების განსახიერება. სამი ერთიანობაში ჩახატული წრე, როგორც მზის, შესაძლოა ოქროს აღმნიშვნელი ნიშანი, უძველეს ქართულ არქეოლოგიურ მასალებში ხშირად გვხვდება, ხოლო ალქიმიური სიმბოლოთი წრე ცეცხლით-ოქროს გამოხატავს. ამე შეიძლება ითქვას, რომ აქტლანტიდის წრიული კუნძული მუამში ღმერთის ტაძრით, სიმბოლურად ოქროს, მზის კუნძულია.

სამი წრე იგივე სამკუთხედია, ხოლო წყლის და მიწის ორი სამკუთხედის შეერთებით მიიღება მეკავშირე-ექვსქიმიანი ვარსკვლავი, რაც ძველ კულტურებში ფართოდ გავრცელებული ნიშანი იყო, ტრადიციული ახსნა მასში გულისხმობს "ზეციურ" და "მიწიერს", წყლის და ცეცხლის, ქალური და მამაკაცური სიმბოლოების (საწყისის) შერწყმის კავშირს, მაგრამ ასევე შეიძლება კავკასიისთვის წყალი და ღვინო, ღვთაებრივი და ადამიანური კავშირი, მოთავსებული წრიულ ქურჭელში, რაც კუნძულის სიმბოლიკას გრაალის თასთან (ქრისტეს ორმაგი ბუნების სახელით) აახლოვებს. "კლიმენტი ალექსანდრიელის ცნობით, პითაგორელები, ძველ მისტერიებზე დაყრდნობით მიიჩნევდნენ, რომ შე-

ქსადა წარმოადგენს სამყაროს შესაქმეს. იგი ასევე ტირანიების სამშობლოა" (1) ებრაული ტრადიციით ექვსქიმიანი ვარსკვლავი ცნობილია, როგორც "სოლომონის ბეჭედი" და "დავითის ფარი".

მაგრამ ატლანტიდა ასევე ითვლება ახალი ქვეყნად, ხოლო როგორც ვარსკვლავი - იმპერიის ქვეყანა. მათ იცნობენ გადაფარვის მერე იესოს და იტყვის: "მე ვარ ცისკრის კაშკაშა ვარსკვლავი".

მკვლევარების მიერ ატლანტიდის დაფარვისაქის "ახალი იერუსალიმის" არქეტიპად მიჩნევა, მას მეორედ მოსვლის საიდუმლოებასთან აახლოვებს.

პლატონის გადმოცემით, ატლანტის მოსახლეობამ თავისი ბრძოლით მშვიდობიანი ქვეყნის გარეგანიზების სურვილს საფუძველი დაუდო, რასაც ხელს უწყობდა მეტისმეტი რესურსების სიმდიდრე და ზომიერი ბუნებრივ-კლიმატური პირობები. ატლანტიდელები აშენებდნენ სასახლეებს, ტაძრებს, დასასვენებელ ბაღებს, გემსაშენებს. მათ ჰქონდათ აბანოები და ასპარეზები, ქანდაკები და ბაღებში ცივი და ცხელი წყალი ამოდიოდა. რომელთაც საშუალებით თავისებურ მოსახლეობა აშენებდა პორტებს, ნავსადგურის მოსავლიან ადგილებს. ზღვაოსნობა იყო, ზღვიდან კი მიწებს არხების საშუალებით რწყავდნენ, რომლებიც ქვეყნის სრულფასოვან მხარეებს უზრუნველყოფდა. მრავლად იყო ხილი და ყვავილები. ზღვიდან კი ქვეყანა მთებით იყო მოზღუდული, რომლებიც ქვეყანას ჩრდილოეთის ქარისგან იცავდა.

ატლანტიდელები ძალიან კარგი მეომრები იყვნენ. ყველა წლით აკონტროლებდა თავის მხარეს. მათი უზრუნველყოფა კეთილდღეობა განისაზღვრებოდა სვეტზე ამოკვეთილი კოდექსით, რომელიც პოსეიდონის სასახლეში იყო დამონტაჟებული. პოსეიდონის წმინდა ტაძარში გამოკვეთილი იყო ხარები (შეწირვის თავის), რომლებსაც არჩევის ტაძარში გამოკვეთილი კოდექსის საფუძველზე ხარი სწირავდნენ უფროსს, რომელსაც მეფეები თავად დაადგენდნენ (მართლმსაჯულებაში), მოიყვანდნენ სვეტთან და ისე დაკლავდნენ წყალზე, რომ სისხლი წარწერაზე ჩამოღვრილიყო. ეს ცნობა ატლანტიდელთა დამწყობლობას, დამწყობლობა კერძების მხარეზე, ხარის კულტისთან არსებობას. სამწუხაროდ დადგა დრო, როცა სიკეთის კანონები, ვისაც თითქოს ატლანტიდის აშენება უფრო მეტად ჩანდა, შეცვალეს ბრძოლის მისწრაფებით, კერძებზე უარი, კერძები კი როგორც დამწყობლობა სულიერ ცხოვრებაში.

მეფეების მთავარი კანონი იყო, ზღვა არ ადებულიყო მოსახლეობის სიცოცხლისა და საკუთრების შემთხვევაში ყველანი ურთიერთის დამხმარეებოდნენ. ისინი დაცვისას ცხოვრობდნენ ბედნიერად, მაგრამ საკუთარის დოვლათში და ძალაუფლებაში ბრძოლის ჟინმა ძლიერი და სიმართლის გზის გადაუხვევინა, ცრუ ამპარტავნობა მედიდურობასა და გაყოფილი სიცრუე მოყვასის დამცირებით. ზეცაზე განრისხებულმა ზევსმა გადაწყვიტა ისინი დაესაჯა, რათა გამოფხიზლებულიყვნენ და ჭკუა ესწავლათ.

"ძალიან მალე მოხდა საშინელი მიწისძვრა, რასაც მოჰყვა წყალდიდობა. ერთი დღე-ღამის განმავლობაში გადაულახავი ნესტის შემდეგ მთელი არმია ჩაიძირა მიწაში და ატლანტიდის კუნძული გაქრა, დაიძირა ზღვის ფსკერზე. ზღვა კი იმ ადგილას გადაულახავი გახდა ლამით რომელიც ქვეყანას გამო, რაც ჩაძირულმა კუნძულმა წარმოშვა."

რასაკვირველია ატლანტიდის მითი საინტერესოა აზრით გადმოცემული. ატლანტიდა ბალანსირებული ხალხის ქვეყანაა. მათ აქვთ ყველა სიკეთე, რადგან ფლობენ კოსმოსიდან მომდინარე განსაკუთრებულ ცოდნას, რომელიც დედამიწაზე ზოგადსაკაცობრიო წესრიგის, ადამიანის კეთილდღეობის. სამყაროში კოსმოსური პარმონიის შესანარჩუნებლად არის განხილული, ანუ ღვთიური ცოდნა ღმერთის სიტყვის უნდა მოისმინოს, მაგრამ ადამიანი, რომელიც იღებენ ამ იდეას, მორჩილი ლტოლვილის ხალხის, რის შედეგადაც მისი ცხოვრების აზრება მატერიალურ კომფორტში, მომხმარებლურ უმეცრებაში. იგი ანცვლის კოსმიური ცოდნის პირადი მიზნების, ამბიციების, ფიზიკური ვნებების დასაკმაყოფილებლად გამოყენებას, რაც მისი დაღუპვის "ქვაკუთხედი" სახით გვხვდება, ანუ სიცოცხლის ხის ნაყოფი - მატერიალური საზრდო - კეთილ შეუბღალავს, ფიზიკური სურვილის დაკმაყოფილება სჭარბობს, რაც საშინელების სახით შექმნის მატერიალური მხარის დამახინჯებულ ცნობიერებას, რომელიც ბიოლოგიურ-ფიზიკური ნაწილის სამყაროს. ადამიანი, მიუხედავად მისი გაზრდის და სიცრუის, როგორც თავის დასასრულს სამყაროს იღუპება. ადამიანიც ყველა იმ გზით იძულებს სიამოვნებით და "გართობისთვის", ამიტომაც მისი არსებობის სიტკბოება, ჩრდილდება. ყველაფერი კატასტროფის სამყაროში მომდინარე პროცესები, ვულკანური ამოფრქვევები, გლობალური ცვლილებები, რომლებიც იწვევენ კატასტროფულ შედეგებს, ამიტომაც ისინი "ჭამდნენ, სვამდნენ, ცოლს ირთავდნენ და თხოვდებოდნენ იმ დღემდე, ვიდრე ნოე კიდობანში შევიდოდა, და არ იცოდნენ, ვიდრე წარღვნა მოვიდოდა და ყველას წარიტაცებდა - ასევე იქნება კაცის ძის მოსვლაც" (მათე 24, 37-39).

"ამიტომ ყოველი თქვენგანი, რომელიც არ იტყვის უარს მთელ საკუთრებაზე - საკუთარი თავის ჩათვლით, მიმდევრად ვერ გამოდგება" (მარკოზი 14, 33).

მეცნიერები, ყველას უჩქარი კითხვა, გადარჩნა თუ არა კატასტროფის დროს ატლანტიდის ფილოსოფიური, რელიგიური და მეცნიერული ცოდნა, რომელსაც ფლობდნენ ქურუმები. არის ცნობები, რომ მოხდებოდა, უძველესი ხელნაწერები, რომლებიც კატასტროფის წარმოქმნამდე ასტროლოგიის ახსნას, დამალულია საიდუმლო საცავებში, მსოფლიოს ქვეშ.

არაბი მეცნიერი იბნ ბატუტა მე-14 ს. წერდა პირამიდების აგებულება ჰერმესის მიერ, რათა გადაერჩინათ მეცნიერების და ხელოვნების მიღწევები წარღვნის დროს.

რომაული ისტორიკოსი მარცელინუსი ამტკიცებს ეგვიპტელი ქურუმების მიერ გადამალულ უძველეს ჩანაწერებს: "იქ (ეგვიპტეში) არის მიწისქვეშა დარბაზები, დერეფნები და ჩიხები, სადაც ბრძენები ინახავდნენ წმინდა ცოდნის ძეგლებს, რომლებიც ინახებოდა წარღვნისას. ამის საშუალებით ისინი ცდილობდნენ გადაერჩინათ საიდუმლო რიტუალები".

ბევრი თვლის, რომ ატლანტიდელებისგან კაცობრიობამ მიიღო არა მარტო ხელოვნება და ზღაპრები, ფილოსოფია და მეცნიერება, რელიგია და ენები, არამედ საიდუმლოები, დამპირისპირება და გარეგნობა. მაგრამ მეცნიერები იმასაც ვარაუდობენ, რომ ბევრი ხალხის მითებიდან ცნობილი ღმერთები, რომლებიც ადამიანები ცოდ-

[illegible]

მეფის. პ. ქრისტიანი თავის წიგნში "მაგიის ისტორია" ერთ-ერთ ფურცელზე საიდუმლო საზოგადოების ცნობებზე დაყრდნობით წერს, რომ ეგვიპტელ მისტერიებში ინიციაციის მომენტისთვის ტაროტის 22 კარტის ფონზე, რომლებიც გიგანტური ზომის იყო, კოლექტ კარტის სიმბოლური მნიშვნელობის ინტერპრეტაცია ეძლეოდა კანდიდატს. ინიციაციის ოდიდ პროცედურის აღწერის ე. შიურე ეგვიპტური მისტერიებში. ტაროტი უძველესი კარტია, და რომის თამაშისა რომ წინასწარმეტყველების სიმბოლიზმით, ხოლო მისტიკოსების აღმოსავლეთ წარმოშობა კარტის ცოდნისა და ისეთ კარტის ნაირის სიმბოლოებს შორის. მიჩნეულია, რომ ტაროტში ვაჭრობა ამოღებული არის მარტის საშუალოს ნიმუშებით, არამედ ადამიანის სხეული ნაწილების. იგი ადამიანის მაგიური კონსტიტუციის ელემენტს წარმოადგენს. ტაროტის კარტი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც უძველესი, ასევე თავისთავად სრული ოკულტური სისტემა, რომლებშიც თითოეული ბუნების ცალკეული პრინციპის, ენერგია, ძალის ან ელემენტის განსახიერება. ზოგი როგორც ყველა, ელემენტების ურთიერთკავშირი სტრუქტურა ტაროტის კარტის. ფილოსოფიური სტრუქტურის კომპონენტებია.

სიმბოლური მნიშვნელობების სიმდიდრის თვალსაზრისით, ტაროტის კარტის მსგავსი, სხვა თამაშებთან შედარებით, ტაროტი ყველაზე საინტერესოა, რადგან მისაც იგივე პრინციპი უდევს საფუძვლად. თამაში გადმოცემული იყო რიცხვითი და ინფორმაციული მეტყველ უფრო ადრე, ვიდრე ევროპაში გამოჩნდებოდა. ტაროტის დიდი არკანის დაცვის მნიშვნელოვან უფროს განსახიერებას ეძახიან "მისტერიების სახლში". ამერიკელებისა თუ არაბების ამ აზრებზე მიმართული უძველესი ფილოსოფია, კოლექტი თავისი ჯადოქრული კარტისა, და კასპიის უძველესი სიბრძნეებში თამაშდება ზანდუკელი ისტორიისა და სიბრძნეები შორის, და იგი მიგვითითებს, რომ თეორიის მეზობელი თავის ამბავით განსახიერებს "მე"-ს და მის მეხსიერებებს, ხოლო მეტი - ცოცხალის, ამგვარად თამაში წარმოგვიდგენს როგორც ბრძოლა ადამიანის როგორც ბუნების საკუთარი რთული წინააღმდეგ.

მკვლევარების აზრით, თანამედროვე სათამაშო კარტი ტაროტის შემცირებული ვარიანტია, რადგან ამგვარი შეკვეცილი ფორმითაც კი იგი უდევს სიმბოლურ მნიშვნელობის აქტორებს, რომელიც შიდა დიდი მეფისა ნუ ჩვენებს. წელიწადის დროების სიმბოლურ ფარდობის, 12 კოსმოლოგიური კარტი შეესაბამება ზოდიაქოს ნიშნებს, 13 ყველა მასტის არის წლიური თვეების რაოდენობაზე წელიწადში, 52 კი კვირის წელიწადში და ა. შ. ეს ცნობები მოგვითხრობს იმაზე, რომ კარტი სიმბოლურად კოსმოლოგიური ამაღლების განსაკუთრებით და პლანეტების "მოძრაობის" სქემებს შეიცავს, ანუ იდეაში იგი კოსმიური რიგის განსახიერებაა (იგივე კალენდარული ციკლების სტრუქტურაზე მიდგომით).

აღრიცხვა აღვნიშნავ, რომ ტაროტის "კარტი" მისთვის "ვერტიკალური" მოვალეობისაგან. ამავე ამბავის თანამედროვე კარტის რიგის მასტები, ანუ ოთხი ელემენტის დაყოფა (რომელსაც ხშირად "ცხელი", ან "ცივი") ასევე მისი ძირითადი ფაქტორები: თაყვანი, მიჯნ, ნიადაგი, სამყაროს ვერტიკალზე დაყოფის, აქტუალურის, შემეცნების ტაროტის ფურცები. ამ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს სამი ფურცი და ოთხი ელემენტის კავშირთან, რაც

სამოვლითი ჯიბში გვაძლევს ციფრს 7, რომელიც მითიურ სიმბოლოთა არქეის და ოჯახის ციფრად არის მიჩნეული. "ასევე ადამიანის მისტიური ბუნების განმარტებად ციფრად. შვიდის საიდუმლოს სხეულისა და ოთხი ბუნებრივი ფორმისაგან, რაც სიმბოლოთა ერთობლიობა კუბის (კვადრატის)". (1)

საქართველოში არქეოლოგების დაფიქსირებით ქონად კუბი და კამათლებიც ისიც. "შორის ოქროთ ფირფიტები დაფარული კარტზე საინტერესო ორ გვერდზე აღნიშნავი. ორივე შემთხვევაში ფირფიტები ამერიკის ფიგურალურია, ამ რვალი ფირფიტის 42, შერეულად 147. კარტის დაფიქსირებები და ფიგურები ეწყო 20x20 სმ ზომის ხის კოლოფში, რომელიც თავის თავში საოცარი ფიგურის მოცემულობის ბუნებრივ ფაქტორი". (3)

საქართველოში კარის დამუშავების ფაქტი (რაც მოგვცემს ბერძნულიტრადიციებში მოვლენადაც), ნიმუშებით ვუძღვნი გიორგების დემონსტრირება ასევე გიორგითან არის დაკავშირებული ირმის და ხარის კულტი ჩვენ იგივე აღვნიშნავთ, რომ მისამართის, მიწიერი და მზიანი გზების წლის ციკლები უკავშირდება ქოთანივით. თავის ამ მიდგომებს ემსახურება ის ფაქტი, რომ ჩვენში აღმოჩენილი "კარტი" ირმის რქებით არის დამზადებული. ფილოსოფიის ერთიანობის განმარტებით, ირმის რქის მისადმი განსაკუთრებული, სამეცნიერო სათვის, რადგან ირმის ოთხგანზომილ ქართველ წარმოშობის ამ მიზეზით მესამეთა ირმის კულტი და ფირფიტები სამოსელის, ნაყოფიერების მამაკაცი ღვთაებისთან დაკავშირებისა, რომელიც ნადირობის ღმრთისგან.

ძველ რომში სამონადირო მოქმედებები ტაროტის მისაღებად იყენებდნენ სამკაულის კამათლებს "ტესერას", რაც კუბის-კამათლის და მის წინაპრად მიიჩნევა "ვაჭრების" ირმის ლეგენდასთან (ნართაულ) ავტორების (ძველ ქართული სიკეთის კუნქტაციონ გადაჭარბებულ მეტად მოლოდინ იყო თავად პლატონის მონათესავე ადმინისტრაციულ ისაუბა, რომ ღმერთებმაც კუნქციური ფორმისთვის უვიდნიან. ჩვენში საქართველოს შეძლების ერთი წინასწარმეტყველებაცაა ამ მოვლენების უკავშირდება და მის გაგრძელებად უწყვით ჩიტის წინადადის ნაწილი ამ უკულმი დაცვითის სამეცნიერო ირმის გადაცემა), კამათლის კუბი, კენჭი, კუნძებით თამაში კი ეწოდება "კომარა", რაც არამარტო სიტყვად არის მოხსენიებული და ძალზედ უძველესი ამბავის მიერ მოქცეული ქალის სახელს "კამარი", ასევე "კამარა", "ქამარი" (კომორი). აღრიცხავ უნდოდა, რომ უძველესი მაგიური ნიშნები, ნიშანი სიმრავლის გამოყენებული სიკეთის კენჭებზე დაბადებული, ქართული ენაში კენჭის ყრის ასევე "წილის ყრა" შეესაბამება. სიტყვა "წილი" კი დიდი დატვირთვის ფრთის ქართული ცნობილი ტექსტები, სადაც იგი ქართველი ამბავის ასევე აღნიშნავს. ეს მოვლენები ქართული დამწერლობის ასოები ამოთვლებაში ეხმარებიან მაგიურ სიმბოლოთა, ასევე ძველ ვერტიკალურ ცნობილ სიკეთიან დამწერლობისათვის "რუნა", რომლის მეშვეობით მკითხაობის გვერდზე გადმოცემული ფორმის შემდეგში მდგომარეობდა. ქარების დასაწყისად მეფეთა, შემდეგ ხელის წინაფერი ტოპოგრაფიით, რომლებიც 24 რუნა ეყრება და ერთ-ერთის, რომელსაც ამოიღებდა, მასუხად ჩათვლიდა. სიტყვა "რუნის" ეტიმოლოგია გარკვე-

ლი არ არის, საყოველთაოდ მიჩნეულია, რომ ტყუპიანი ალეგორიულ "საიდუმლოს", მიუხედავად იმისა, რომ ეს სიტყვა რუსულ ენაზე სამშობლს მქონი, ამ ორი მოვლენის ნათესაობა არსად მითითებული არ არის, მაგრამ მაინც ჩანდება გარკვეული, რომ დამხსნელობა "რუსა" და კოლხური იქროს საწმისი როდეიცნობად უკავშირდებოდა ურთიერთს. რომელიც, ისევე როგორც იქროს საწმისი საყოველთაოს კულტურულ იდეის საბადე. საინტერესოა ისიც, რომ რუსულების აღმოჩენები იდენის კულტურა და მისი მისტერიები, ისტორიული ცნობების თანახმად, ასახავს ტროის ბეჯლადის დასახლ I ს. კაქაკომიდან რუსეთის გავლით ევროპაში ჩაიტანა.

იდეის, ფლუკ ფოლდენი, ურბანის (ფილოსოფიურ) მეტად ნათესაურ ისტორიოგრაფიულ ენებში წყლის დასაბუთება) ოთხის და სიბრძნის ღვთაება, განხილულია როგორც შეუმჩნეველი ღვთაება და ადამიანების მორის, როგ მას პერსეფონის და ადონისის, საყოველთაო ხელით ახალღვების განაგებს და მთავრებლის საიდუმლო ისტორიკოსებს და საშიშროება გაემართება. მისი აქტიობები, როგორც სამშობლო ხაოსის საზოგადოებისად საშიშროება მიგერიდ არის მიეს. ამ სიმბოლოთი იგი არსებაც ენათესავება, თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, განვითარებული პერმესიან და კვიროს დღესასწაულ შეესატყვისება ოთხამისათ, ეფერ ზეცისად, გარემონტი და ინდივიდურ ენების ოთხმიმათის. მისი სახელი მქვია.

რუნების ცოდნის მისადეგად იდენმა თავი შეხვეწილად შეეწირა, საკუთარი შუბით თავდაჭრილ-თხრილი ცხრა ღამის განმავლობაში საყოველთაო ხეზე იყო ჩამოკიდებული.

რუნები, ანუ მაგიური ნიშნები, ხის ფირფიტებზე ენაქვა (ეწერა) ფირფიტები ტყავის ტომრებში ინახებოდა. მისი ნაბეჭდ უფლება, ქურუმის ჯარედა, არიგის პქონდა. ქურუმები რუნებს, იდენის მსგავსად, საკუთარი სისხლით აფერადებდნენ. კვლავ გადამცემი მეზობლეობის ხანის კენჭები, რომლებზეც ნათლად შეტანილი ნიშნები ენაქვა. იდენის მონატრილები, სხვა ანტიკური მისტერიების მსგავსად, განიცდიდნენ აზროვნება. კენჭები განიცდისთვისაც ნაპირები, რაც თითოეულის მიანიშნებს ამ მოვლენების საერთო ძირიდან წარმომავლობას. რუნებიდან მჭიდრო კავშირში იყო რიტუალური ცეკვები, თითოეული რუნის ცეკვის გარკვეული მოძრაობა და მუსიკალური ბგერა შეესატყვისებოდა, ისევე გარკვეული პლანეტებიდან მომდინარე ენერგია.

ფილოსოფიის გორაზე აღმოჩენილ ფირფიტებზე განთავსებული ცხენოსანთა მონადირეების პრიზა - მუშათა ნადირის განდგომისას, მეტად ნაადგომ ნიშ ვარიანტის საიდუმლოდ ცნობილ კომპოზიციას. მაგრამ თუკი ვარიანტ გვაცნობს ამბოხებებს, ფირფიტებზე გამოსახული მონადირეები არწივებს და ტახის კლავენ. ამ სცენებში, რომლებზეცაც სიმბოლურად, უძველესი ხელდასხმის მისტერიის მთავარი ფიგურა ასახული, მუშა, ისარი, როგორც ცხოველური, მსხვილ მწყერის გარდასახვარებლად გამოცხადებულ იარაღი, მონატრილი, კოსმოგონიური ფუნქცია ენიჭება. აქ ჩვენ საყოველთაო ხის სიმბოლიკას საშუალებობებისთან გვაქვს საქმე, რომელიც ფრთით განმავლობაში საყოველთაო დამახ კვლევისება, კოსმიური ამიერიმაგის შემცველი ფილოსოფიის სიმბოლოდან განმეტებულ სარემანდ იარადად იქცევა. ავრესაის, იმუშის ეპოსების ძალით საცნობარო თუ ეს "იარაღი" უჩვევარი, მსვლ ზოგის ჩუგურაბს ხელშია,

აშიაგრიშავ ასე სატრფიალოდ მალთანდერი ქარეზები ამ ცოდნის და მთლიანად უძრავად განიცდება განმრგელი მისტერიის ანდრონიკების და ისევ მთლიანად ზეციური რომელიც საყოველთაოზე იარაღად იქცევა. მასზე შემოფენილი "ხერი" უკვე ფარისხდება, მაგრამ გარკვეული მიზეზების გამო ეს ფარი უკვდავად იარაღების და ადამიანურ დიდებული რიგებს ეს სნორად ის ფარია, რომელსაც უჭირავს მისტერი, რომელი მუზა და ფარი ერთი მოვლენის ორი მხარეა, ერთი ღვთაების ორი გამოვლინებაა.

რომში მარსის ბრინჯაოს პატარა ფარი ციდან ჩამოვარდნილად და იდუმალეობის კულტთმსახურებისთვის ნიშნობდნენ, რომ რომი განადგურდება და იარსებებს იქამდე, სანამ ფარს შეინახავენ, როგორც ცხოველზე ლაქა სიმწიფეს. მარსის დღესასწაულებზე წიგნზე ტექსტებში განმეორებული წინაპრებისადმი ქურუმები, ასეთივე წელიწადს მათთან ერთად ქურუმები გამოდიოდნენ, გამოიქირავდნენ მარსის ოთხმაგი შუბი და ფარი, რომლებიც მორის ციდან ჩამოვარდნილად ერთი და მეფისათვის რიტუალური ფარები მუშების ფერადებით საკუთრებულის გარეშე ასიმეტრიულ ისტორიებზე სათანადო ცეკვებს და მღერიან, რომ საზოგადოების შეიქმნებოდა თავისუფალ ალარ ესმოდათ.

რომში მარსის ცხოველებად ტახი იყო მიჩნეული. ტახი ადრეული იდენისას და კულტურულ ცხოველია. მის მიერ წინადაგ მთაზე აშენებული ფაქტობრივ სახლების - ასგარდის მიმართებად იმმი გამოწვეულად დაფუძნებული მურისტებს მთელი დღის განმავლობაში ურთიერთობის ეპოპეების დასარება, ხვდებოდა მათი ყველა ჭრილობა ხორცდებოდა, ხოლო ტახი, რომელიც ხორცსაცავ ტოტემს, მათ თვალნათ კოსმოლოგიურად ტვირთისეულებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ტახის კულტი, იგი მზის ციკლური ცხოველად ითვლებოდა და უკვდავებისთვის ღვთაებრივ ტახების (მეომართა მარსს, როგორც რომელის და რემის მამაკაცის) ადრეული კულტური ტრადიციებიდან ლამპადიაზე თამაში იყო ფარებზე, სადაც დეკორატიულად მოხატულია ტახის, როგორც საკულტო სიმბოლოს გამოსახვა. ხოლო ტრადიციით, ტახის გამოსახულებები ფუნქცია ენიჭებოდა.

მეცნიერ ფირფიტებიდან ერთად ლორის ფეხსაცმებში აღმოჩენა, ისევე ფირფიტებზე ტახის გამოსახულების არსებობა, ამ მოვლენის შეიმოსია ღვთაების და მუზის, ანუ საყოველთაო ხის კულტთან სიახლოვეზე მიანიშნებს. აფრო გამოვიყენი მოსაზრება, რომ ისტორიოგრაფიულად წლის და ოთხის ღვთაება პერკუნი, რომელიც სახელი მუზის დასახლებული უკავშირდება, შეიძლება ისევე ქართულში არქეოს სახელი "ტერკუნიდან" მომდინარეობს. ისიც აღვნიშნეთ, რომ ტერკუნი ღვთაება გვარიანი არწივების იერსახეში და მეცხოველე მასაც უკავშირდება მუზის კულტი და ის ფაქტი, რომ კვრინი - იქროს საწმისი არქეის ფეხით მუზაზე იყო. ბერძნული წყაროები დამწერლობა "კვრნების" მეცნიერ კოჩელის ფერუმ კორიბანტების მიაწერენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კორიბი, კაბიროსები და ლორის ფალანგები არეის და მუზის უკავშირდება. მაგრამ ისევე მუზის უკავშირდება რუსის მეცნიერი ტახის კულტი. ტახი კი კოჩელის მუზის და ქურუმების აქტის გამზებლარე და ხშირ მეცხოვრეების წესდებულებისაგან მის ისრის შინაარს მიჩნეული ცხოველია. ზოგი ვერსია-

ით, ტაბო შის არესმა მოეწონება და თითქოს ისე გამოდის, რომ აქისი იგივე არქნია, უფრო ზუსტად არქეს სულები, ადგილად მოსარიგდი ნაწილდა, თითქოს ეკუთვნი ლეგიონებს თამ ახლდას მოეკვდრიზებადი წასვლაში (სიმბოლიური ამბ).

მონადირის მიერ ნადირის განგმირვის სცენა, ტაროვადირის ხარით მონადირე, ზღაპრის გმირის ლეკვებთან შეხვდა, ტახის მიერ აქტის დაცვა, თეზევსის მიერ მინოტავრის დამარცხება - ერთი და იმავე მონტავრის სხვადასხვა გამოვლინებას ახსნის. ამ დამარცხებისას ადამიანში სულის და სხეულის, გონების და გრძნობის, სინათლის და სიბნელის - მუდმივი შინაგანი ბრძოლაა ასახული. ჩვენ აქ ახელ-კაცის ანბის პარალელსაც ვაწრდეთ, და თეთე თეზევსი მინოტავრის სახით ადამიანში ცხოველურ საწყისს ამარცხებს, მიმდილურ სოფელში მიროვნის, კაცი - დანიტურო ქვეშა კლდეს სოფლებში სარწევის, შავრამ მიმდილურ სოფელში თითქოს რადგაც ტელით, კერძოდ ის, რომ ამალი თავის პროტოტიპსება: დეშენის, ოსირისის, აქისის შესატყვისად მკვდრეთით უნდა აღდგეს. ახის მონმობის ამ სოფლების უფრო ძველი, მეფურული ეპრაია, თუმცა ამ მითში ახელ-დეშენის მოკვდომებასთან მინათესავებულ არქეპარი კავშირი არის აქვს. შინ ლეგენდის ანანის ჭორიშა, უფრო ზუსტად მისთვის თავის გაწირვის უდენარობა, მისი, როგორც მისტიკური ცოდნის საიდუმლოდ დარჩენისა. მისი მთავარი ნაკლი, რომ არ შეუძლია იყოს ჭმორი, იყო სულტია, უმწიფარობა სიძულვილის ქმრისთვისდის ანანის მეშეერობი ვერ შეძლო ზეეღავრება, რაც წარმოქმნილიყო მათ ქორწინებით, ხოლო მიმდილურ სოფლებში უფრო მოგვიანო, მინათომქმედ მზიური მიროვნის "ეპიზოდი" მისტერიაში ასახულია, რომელიც მისცემდე განდიდებას მისთ კიბეთ ჯინდერ მთებში სადარდილად სრულდებოდა. და თუკი ესქლ მათში ტვირთვი ანანის კაბო იდუმება, ახელ-კაცის ეზოობით ანანის კაცი ჩაგბარცულება ეს სოფლებში მითოლოგიაში ტკუპი მნების ანე უკარგიული პოლერტიბის დამარცხებაში ელინდება, სადაც "აქტეონის" ამარცხებს "მასტერზე" და ერთი მოვლენებია შინრეს განსახიერებს ახელი და კაცი გარიგებული ადამია. ასე სოკლად და მონოტებში შეცნობილი, რის შესამლიცი იგვებს, რომ არსებობს ნაცლა და დაბლა, ქალი და კაცი, სიცოცხლე და სიკვდილი, ნადი და უკუნი, მარადნი და მარცხენა, რაც ორობითმა იქონგი ხანამ ერთ "ლამის ორბი იქმნამ ერთ სახეობიან, ერთის ნაიცვატის და მეორე დარჩება. ორბი დაიქოვებდა ერთს, ერთის ნაიცვარის, მეორე დარჩება. ორბი იქცევად კამბი ერთს ნაიცვანის, მეორე დარჩება" (ლუკა 18.34, 36), რადგან სამოთხის მეგობრებისა ეგრე ყველა დეუღერზე.

როგორც ზემოთ აღვნიშნავდით, კარტის წყალოსნების მიერ განსხვადება როგორც ხაზები, ისევე ადამიანის ცოდვავლი ნაწილი, რომელიც ერთ დასტად შეკრული ერთ მიღიას მოვლენებს, მოროვანმიერ სხეულს იძლევა. დამაწერებული ლეთაება ბერძნული მითოლოგიაში დიონისეა, ხოლო ეგვიპტური ოსირისი, რომელიც სიმბოლურად ლოტის განსახიერება. ეგვიპტის კლდელ მეფეობრების შესა მორთეთშის სიცა თოთხმეტ ნაწილად აქუწეს და მთელს ქვეყანაზე მოაბნევეს. ოსირისის მოსაცვლიერე ისიდა მოაგროვებს მის ნაწილებს და მაგიური ქმედებების შეკვეთად აღადგენს თავის მეუღლეს. ისიდას მიერ ოსირისის რღვებ, მისი ბოლის და აღდგენების უნიკალური ეგვიპტური რელიგიის უმთავრესი თემაა, რომელიცაც აღმოცენებდა თეთამბროებდა ეგვიპტური კულტურა.

ქართული ეროვნული ტექსტში ყურადღებას იქცევს ფრაზა - "თავისი შთავესინა ნაცვი ზის, რომელც ასოდ არს", სადამაც ირკვევა, რომ ქართული ანბანის ასოიიცუ წილია, მაგრამ "ასო" ქართულის ასევე სხეულის ნაწილს ნიშნავს და თუ ჩვენ გადასხვები დაღვთის სხეულის კომპოზიციას, სადაც ქართული ანბანის თავზის დარაზმა აქვს, შეიძლება გავიგოთ, რომ ქართული ანბანი რომელიღაც ღვთაების, კერძოდ თავზურალის, სხეულის განსახიერება, ხოლო ასოები, ღვთაების ცოდვავლი ნაწილებია. ეს არის "დანაწევრებული", მოკვდინებული და აღდგებინებული ღვთაება. რისაც ქართული დამწერლობის მეოჩენარი დასახელება "ლოზნარც" ადასტურებს. თავად სიტყვა ლოზარე, რომელიც ქართულ ტრადიციაში თესის თავთების განსახიერებს და წვიმის მოსაყვან რიტუალებში გამოიყენებოდა, ამჟღავნებს იდეულების ნიშნის, წყლის და აქედან გამომდინარე, თავზის სიმბოლიკასთან.

მათეს სახარება ანდერძი სიტყვით "ნიფნი", მაგრამ აქლიამარიას წიგნზე, დამწერლობაზე, რომელიც ასოდ (ადამიანის) არის და "იქცეის დოუღება რომ აიანია მორაგსა". ასეთდამწერლობადე კერძე შეგვიძლია შეგვიძლია კერძი, რომელიც ასოც არის, კერიცას და მარაგის მკაცრად დაცულია მინანში, რაც მხოლოდ სამინათმოქმედო ტაროვანსათვის არის დამახსაათებული. ეს ის წიგნია, რომელიც ძველის ქურუმებმა გადამალეს საიდუმლო საცავებში, რათა ტექნიკურად მალოვნებადობდა, ვიდ-რამ სულიერი ერთიანის გზიდან შეცხოვრებული ადამიანს, გლობალური ნგრევის ზღვარზე მდგარის, გადარჩენის შანსი მერნდეს.

## ლიტერატურა


1. Мэнли П. Холл "Энциклопедическое изложение масонской, герметической, каббалистической и розенкрейцерской символической философии. Москва, Новосибирск. 1997.

2. Ганс Бидерман. Энциклопедия символов. Москва. 1996.

3. Тайны готических соборов. Даниэль Готье. "Карты. Вечности". 1996.

4. Сергей Наровчатов, "Книгопечатание".

5. ამიერკავკასიის ისტორიის პრობლემები. ი. გაგოშიძე, მ. ნინუა "არამეულ-ნარნერებიანი წარწერები დედოფლის გორიდან". თბ. 1991.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა



ზვანცა სულაბერიძე

# მუსიკალური ჟანრები ქართულ ისტორიულ წყაროებში

დადგენილია, რომ მუსიკა თან ახლდა ადამიანის ყოველდღიურ საქმიანობას და ამ საქმიანობის პროცესში ვითარდებოდა. მუსიკის ერთ-ერთ სათავედ მიჩნეულია პირველყოფილი ადამიანის საქმიანობასთან - ნადირობასთან დაკავშირებული ყვირილი და ხმაური. პირველყოფილი მუსიკის საფუძვლად დაედო არა მარტო მუსიკალური ინსტრუმენტების (ფოთლების შრიალი, ტოტების ხმაური, ჩიტის ჭიკჭიკი და სხვ.) ნატურალური ბაძვა-გადმოცემა, არამედ საზოგადოებრივ ყოფაში ისტორიულად ჩამოყალიბებული ინტონაციური მიმოქცევაც. პირველყოფილ საზოგადოებაში მუსიკა იყო შრომითი პროცესის ორგანული შემადგენელი ნაწილი, საზოგადოებრივ-შრომითი საქმიანობის შედეგი[1].

ქართული ხალხური სიმღერაც საუკუნეების ტრადიციის კომპონენტია. მუსიკალურ-ეთნოგრაფიული მასალის შესწავლის შედეგად ირკვევა, რომ ქართული ხალხური სიმღერა საუკუნეების ტრადიციის ნაალმაჩნევია და ყალიბდება, გარკვეული შინაარსის მქონე და ყოველი ცალკეული მხარეების ამსახველი. მოიცავს არა მარტო მუსიკალურს, არამედ სიტყვიერ ტექსტს, მათ შორის მჭიდრო ინტონაციური და სემანტიკური ურთიერთკავშირი არსებობს. ტრადიცია განსაზღვრავს სიმღერის შესრულების წესს, ხასიათს და შესაძლოა მის ადგილსაც. თავის მხრივ, სიმღერის ხმიერება განსაზღვრავს შესაბამისი ტრადიციის ასაკს. საუკუნეობრივი ტრადიციამ არსებითი როლი შეასრულა ქართული ხალხური მუსიკის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, მუსიკალური ჟანრების ფორმირებაში. მუსიკალურ-ეთნოგრაფიული მასალის მიხედვით, მუსიკალური აზროვნების განვითარების ეტაპის საფუძველზე სიმღერა საწყისი მიეკუთვნება კომპლექსში შემავალი ერთ-ერთი შინაარსობრივი ელემენტისათვის.[2]

ჩნდება კითხვა: თუ არა ამ მოსაზრების ქართული სინამდვილის თანხვედრებში დადგენა რომელიც ცნობა ქართული ხალხური მუსიკის შესახებ? დასტურდება თუ არა ისტორიული წყაროებით კავშირი საუკუნეობრივ ტრადიციასა და ქართული ხალხური სიმღერის შორის?

უფრო მეტიც, ამ თვალსაზრისით საყურადღებოა ჩვენი ცნობილი ისტორიკოსის თხზულება "ცხოვრება მეფეთა-მეფისა თამარისი", რომელშიც ნათქვამია, რომ მწყემსი-მენახირე ახალგაზრდები მინდვრად ხელი დროს თამარის საქებარ ლექსებს წარმოთქვამდნენ: "ერმანი მეშრომნელნი, განბუტბუნა შინა ორსაქმითა, თამარის ქებითა მელექსეობდიან". ეს ცნობა საბუნებრივო ლიტერატურისაა მიჩნეული ცნობად სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული შრომის სიმღერების შესახებ.[3]

სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული სამუშაოთა ერთი ნაწილი მოითხოვდა კოლექტიურ შრომას, ეთნოგრაფიული მონაცემებით, საქართველოში ცნობილია შრომის გაერთიანების სხვადასხვა ფორმები: მოდგამი, ნაცვალგოროვანი, რიგ-რიგი, ზიზილათი, ნადი, მამული და სხვ. ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, რომ კოლექტიურ შრომას თან ახლდა სიმღერა. სიმღერა წარმართავდა შრომის პროცესს, იგი სრულდებოდა მთელი შრომის განმავლობაში და შრომის ტემპის დასარეგულირებლად მოქმედებდა, ამიტომ მუშაობისას მუშებელი რიგს გვერდზე ამოუდგებოდნენ მესიმღერეები, რომლებიც მოუწოდებდნენ სრულების სწორად. ნადური გარდა სიმღერით და საკუთარი მაგალითით მუშაობის სწრაფი ტემპის დაცვა იყო. ვინაიდან მუშაობისას ეგეთებით ისინი და მესიმღერე ირჩევდნენ ყველაზე სხარტ და კარგ მუშებს;[4] სამეგრელოში ნადი "შესდგება ორმოცდაათის და სამოცის ჩარიხმელ მოიხნებისაგან. იმ დროის რომ გამხნევების ისინა, პატრონიც თავში ჩიუდგება ორხოთ და თოხნის, როგორც დასარჩევების სიმღერა, რომელიც მომღერება ნადს, გამოუვლინდა მარტო ამიტომ კი არა, რომ ეს მხიარული ერები გაამხნევებს, არამედ იმისათვისაც, რომ იმათ ჩქარა იმუშაონ. ამისათვის საგანგებო სიმღერა აქვთ, რომლის ხმაზე თოხნაცა ისე იწყობა, როგორც საკრავზე ცეკვას: რომელიც სიმღერას აიჩქარებენ, იმდენად თოხნასაც აიჩქარებენ. ამისათვის თავში დადგებიან მომღერალი და იწყებს სიმღერას. ამ მუშაობებს ერთი-ორივე უძლეული უღლეები იმისათვის, რომ თოხნა დააჩქარებინოს სხვებს. საქმელი საკმაოდ უხვი აქვთ, რადგან იგია მათი შრომის ერთადერთი ფასი. დღის განმავლობაში სამჯერ მოუტანენ საჭმელს ყანაში. დალამებისას კი პატრონის სახლში უჩიადებენ ვახშამს, რომელიც მეტად უხვია. ამ დროს ყოველსავე დარდს მუშაობის მასაჩებ თავიდან იშორებენ, მეკალმემცის სხვადან და დროს ატარებენ ჭამაში, სმაში და სიმღერაში. რა მშვენიერი სანახავია, როცა შრომის ჩამავლისას თოხნას გაათავებენ და მიდიან პატრონის სახლში. თითქოს ერთი დროის ჯარისკაცებიათ, გოუდეთი მხრებზე თოხები და აქვს თუ რვა წყებად, წელ-წელა მიდიან, თან მიომღერიან და ფეხიც ამბით მიდიან პატრონის ეზოში. აქ მუშობელს თუ არა, დასხდებიან ორგულ და მამის მათ მოუტანენ საჭმელს".[5]

წესილის მიხედვით, შრომის დროს - ამიში მუშაობისას ან თოხნის დროს, ასრულებდნენ შრომის სიმღერებს. მოიხსენებია რიგს სათავეში ედგა ორი მომღერალი, რომელთაც ეკისრებოდა თოხნის დაჩქარება, რისთვისაც მათ ერ-

თითოეულ ძლიერად ელოდა. ამგვარად, შრომის რიტმს გამოხატავდა სიმღერის რიტმი.

შრომის სიმღერების (დასავლურქართული ნადურის სიმღერები "ოდოია", "ხელხვავი", "ოროველაი" და სხვ.) სიტყვიერ ტექსტებში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ლოცვა-ვედრებას ნაყოფიერების, მოსავლის გადიდებისათვის. ეს სიმღერები სრულდებოდა ლოცვისა და სიმღერების თიბვის დროს ან მოსავლის აღების და მოსავლიანობის ძალისხმევით მიძღვნილი. თავისი დროის შრომის სიმღერების შესრულება მოწმდება ისტორიული წყაროებიც - ბასილი ეზოსმოძღვრის თხზულებით "ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისა". ნაყოფიერი დამომრგვალოა სიმღერა, როგორც შრომის პროცესის ორგანული შემადგენელი ელემენტი.

"ქართლის ცხოვრების" მიხედვით მეფისა და დიდებულთა სასახლის კარზე, ზეიმზე, ქორწილსა თუ ნადიმზე აუცილებლად ამღერებდნენ მესიკოსებს, სხვადასხვა მუსიკალურ საკრავებზე დამკვრელები და მომღერლები-მგოსნები, მუტრიბები, მეჩანგეები. ზეიმზე ისმის ქოსისა და ნობათის ხმა. მაგალითად, თამარის მეფედ კურთხევის დროს "შვრეს სამეფოთა, ზეეთა, ქოსითა და ნობათითა". როგორც მეფის სასახლის კარზე "მოიყვანა მეჩანგენი და მუტრიბნი".[8] თამარის სასახლის კარზე ერთ-ერთი დარბაზობის დროს "იქმნა სიხარული განუზომელი, ვითა მართებს სადღესა და წყალობათაშია ამის სახლისა დიდებულთა შეკრება, უკლებლობასა მრავალფეროვანი სახიობათა მუტრიბითა და მოთამაშეთა გამხიარულებითა".[9] ხოლო თამარის მეორე ქორწინების დროს "იყო ხმა მგოსანთა და მუშაითთა, სახიობათა მეტრიბეთა იყო რიგზედა სიმრავლე".[10]

თამარის ისტორიკოსის ამ ორი ცნობიდან ჩარჩევა შემჩნევა ცნობად სახიობო-სანახაობრ, მოლი მეორე საქორწილო სიმღერების შესახებ.[11]

სასიმღერო-სანახაობრ და საქორწილო სიმღერების შესახებ საყურადღებო ცნობებს გვაწვდის არქ. ლამბერტი: "სუფრის ქამაზე მეჯლისებში ძალიან დიდხანს სხედან... მასპინძლის წინ გამოდის სუფრაზე მერიქიფე ანუ ის. მერიქიფე გარეშესხმის თასს, თავში სულ საკურთხ, შემდეგ უფრო დიდს და ბოლოში სულ დიდს. მაშინ დგება მოლენი ნებას მიმღებლისას და მიდიან დაწინწკლულ ადგილისაკენ. ისინი მიდიან ნელის ნაბიჯით, მარშუტ და ისეთის სახით, თითქოს მიდიოდნენ სასიმღეროდ კი არა, არამედ რაიმე საშინელ საქმის შესასრულებლად. რომ მიუახლოვდებიან დაწინწკლულ ადგილს, მერიქიფე გაუვსებს თასებს და მიართმევს ჯერ პატრონს და მერე უფროსს და უფროს დეიდებს. მაშინ რამდენიმე მომღერალი იწყებს მუსიკალურ სიმღერას. რამდენჯერაც ეს სიმღერა ჩვენს ყურს არ ესიამოვნება, იმდენად იქაურებს აქებენ ამ სიმღერის დროს მიმღერები სვლიან თასებს და მერიქიფე ავსებს"; ჟეკარის წერის მიხედვით მეუღლისდონ, "ყველაზე დიდის სიამოვნებით და სიხარულით მიდიან სახლში, რადგან დიდი ნადიმი გადაიხადეს. ყველანი დასხდებიან, კაცები ერთ მხარეზე და ქალები მეორეზე. მერე დაიწყება დასხდომის გამორჩეული და სახიობო ადგილზე მეფე კაცების მხრით და დედოფალი ქალების მხრით. ჩვეულებრივ ატარებენ გადატრიალებით მთელ ღამეს ქამით, სმაში და სიმღერაში. ქალი რომ მიჰყავთ ქმრის სახლში, თან ახლავს მრავალი ცხენოსანი კაცი და ქალი და მშობლის სანათესაოები დატვირთული ცხენებით. ეს ხალხი მიდის გზა სიმღერით და ტირის მოლოცვნით მიდის. როცა მიაღწევენ ქმრის სახლში, აქ ხვდებიან გაამზადებულ ნადიმს და დაუყოვნებლივ სიმღერებს იწყებს, ვინც ქორწილში მონაწილეობს მიიღო". "პირველ ადგილზე იჯდება მეჯვარე მარჯვნივ, დათასმშობლის მაყრებისას სასიძოსთან... ამ ორი კერძის განმავლობაში სამეჯლისოში ჩვეულება აქვთ, რომ დაპატიჟებისას მამაკაცები და დედაკაცები, ქალები და პატარები განიყოფენ სახლიდან მინდორში და აქ გადატრიალებენ ლამის უბეს სიწოლი ცეკვით და სიმღერაში რომელიც ისეთ ხმოვანობას მეშვეობით, რომ თუ ვინმე სახლში დარჩა, იმის არ შეუძლიან თავისი დარტყმის და მოსვენების."[12]

მოტანილი მასალით, სიმღერა საქორწილო რიტუალის აუცილებელი ელემენტია, სიმღერა სრულდება ნადიმისა და ლხინის დროს.

საკითხის დაკავშირებით, ყურადღებით, საყურადღებო ცნობებს გვაწვდის ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულება "აღწერა სამეფოისა საქართველოისა". თხზულებაში, აქ, სადაც აღწერილია "ზნენი და ჩვეულებანი საქართველოისანი," ნათქვამია: "კვალად უწყოდიან დღესასწაულნი კარზედა, ქრისტიანობის თქუსთა: განსვენებისა თვისი მეფეთ და დიდებულნი და მეკარნებულნი მეჯლ-დამსხდარითა და კოვლითა ქორობითა და სახიობითა; მესპარაპეთ ძნობითა, ჯირითა, ცხოველითა და ზოგიერთა თავყვანისცემისებრ არმაზის, შუმმდგომად ზადენი და მერმე სხვათა კეთილითა, არამედ ეზმუნის დიდი იყო დღესასწაული არმაზისა, და შემდგომად თაყვანისცემისა მეკვიდრ ნადიმს და განცხრომანი დიდითა ქამითა და ლხინის სმითა, როკვითა ფერხულითა, სახიობითა და ძნობითა სამ დღეს და მოიქცეოდნენ თვს-თვსად სახედ... ხოლო დამს ქრისტეანობისასა ნაცვლად მისი შობითა მაცხოვარისა და შობისადმი ზედამდგომათა იყო განცხრომა-როკვანი; აწინდელ აღამაზებს მათ ზედა ცეცხლისთა და ჯეჯირებულნი მელი, ვითარცა აწ ყვრწინიასა სიმღერისა გაათენებდნენ". აღწერილის დღესასწაულზე "ხოლო აღდგომისას წელსა იყო ატრე ნაადლევბისად. ნიორგი და შემდგომად ნიორგისა მეკვრნელისა სახიობითა ჭირისუფლისა აღიწყებდნენ პატრიას მეფე და დედოფალი... მერმე შემოვიდოდნენ მეფისა თანა და მეკვიდრნი ნადიმნი და პურობანი დიდნი მეკვისა სახიობითა". აქ, სადაც ისტორიკოსი აღწერს საქორწილო-საკეთილებორის "ხარინი" ადგილებს, წერს: "...არა არს ცოლი, არც დიდანი, არც აგარიანი, რომელსა წინა არა იყვნეს სიყვარული არც ეკლესია, ლოცვისა ქება ნიშნენი, ორი არც ხადი, დიდნი და მეორენი, და ავრცელდ ყოველთა ადგილთა საქორწილისა მისა, რომელნიცა აღესრულებიან კვალად არიან გორა-მთათა ზედა მენნი ეკლესია-სავანებნი, სადაცა ძნობა ზედადგიან კაცნი, ავრცელ დღესასწაულთა მათთა, ამისათვს რომელი, ეგრეთვე კურთხევისა მისა. მათ მოვიდოდნენ ზედა იყვნენ კერძნი აღმართებულნი, და დღესასწაულებსა მათ სალოცავთაგან, და ქრისტიანობისა მისა მეზობლებულნი კერძნი, არა-

ეროვ[131]ნული ბიბლიოთეკა

შეც კუპლეტ არა დასცხრებოდეს მეჩქეფ განცხრომისა სიმღერალთა, სალამურთა და როკვათა, აღაშენეს მათ ზედა მეჩ ცელქისანი, რათა თაცვალ-ცვალ ათაო და არდერა მოისმინონ კურთხ სილოცვა-განცხრომითა."[13]

როგორც ვხედავთ, წყაროებში დაზოგადებულია სიმღერა, როგორც საზეიმო მოვლენებისათვის კომპლექსში შემავალი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი.

ხატოვნიშვილი ვახუშტის თხზულებიდან ძირეულად იმ ფრაგმენტებში გარკვეულია ნათქვამი, რომ წარმართობის დროინდელ დღესასწაულები (არმაზის საკულტო დღესასწაულები და სხვ.) მსხვერპლის შეწირვისა და კერპების თაყვანისცემის შემდეგ მთავრდებოდა დღეობით, რომელსაც თან ახლდა ძღობა, სიმღერა, როკვა, ფერხისა და სოლოდ განცხრომა. ამგვარივე დროსტარება, განცხრომა-როკვანი და ლამბაქები სიმღერიანი სიმღერებით სცოდნით განცხრომანის შემდეგად.

ტერმინი ფერხისა "ქართლის ცხოვრების" იმ თხზულებაშიც შემოგვხვდება, რომელშიც XIV-XVII საუკუნეთა ისტორიაა აღწერილი და რომელსაც "ახალი ქართლის ცხოვრების" (II ტექსტი) უწოდებენ. თხზულებაში ნათქვამია, რომ "უნგალოიან ლანგ-თემურ" და "სპათა ლანგ-თემურისათა" ყველგან "სადაცა გარდეს, დანუქს და მოაოჩრეს დაბანი და მეწინაბანი ზემოკურსათა საწინაგმითანი, და ესეცეთარიათა სამორინეთა მოინიდნეს ქუაბთაჭრეს, და იგიცა მოიცვანა და წარმოსტყლენს. და ვევს მრავალი მორინეს გარეშე წინდონი ცელქისანისა, და ინაბეს წინდონს მის ცელქისანისა ცეკხლთა დამდა და დარღვეს, რომელიც მინაგან ტაძრისა მის შელეტოლული იყვნეს ყოველნივე მეჩ მგოსნი, წმიდანი მღვდელნი, დიაკონნი და დიროსანნი, მღვდელმონაზონნი, გლახაკნი და უღონონი დაურდლომელნი, და ფეხდანი მონაზონნი, რომელნიც მჯდომ იყვნეს აზნაურისა და თავადთა ასულნი და დედანი.

ხოლო ესე ყოველნივე მონაზონნი გამოიყვანნა და შეასხნა სამეფოსა შესაბამელნი, და დაჰკიდნა ეკლესიანი და ზარნი და ფერხისა დააბნელა, ათამაშა და ამღერა და ერთიან ერთმე მონაზონნიან აღმოთქუა "უაი ჩვენს დედამიწისა, ეს რა გვეცადაროვნეთ". ამისა შემდგომად რომელნიცა ინებეს, წარიყვანეს, და რომელთა არა დაუტევეს სულელი ქრისტეანი და უჯრ ეკშინენ მათ და გლახაკნი და დაურჩომელნი რომელნიცა იყვნეს, მათ ყოველთა შეუკრეს ხელნი და ფერხნი, და დაასხეს სამეფო ცელქისანსა, რომელიც იყო მის მათ ეკლესია და ინდრებისა, ვითარცა ქუხილი ცისა. ხოლო მათ ყოველთა, უკეთურებითა აღესაცრეთა, აღავზნეს მონაზონ და გარეშე ტაძრისა მის აღადგინეს ცეცხლი მძლავრი და დაწვეს ტაძარი იგი ქვითკირისა ღმრთისამშობლისა, და მას შინა მყოფნიცა იგი წმიდანი და სამღვდელო სანატრელნი სამღვდელოთა დასნი..."[14]

ქართული როკვის ან ცეკვის შესახებ ცნობას გვაწვდის ქსენოფონტე. ქსენოფონტეს ცნობით, ქართველ ტომებს უცხო კიდევ წარმართების ხანაში მქონიათ საცეკვაო სიმღერები და ბრძოლის წინ ან ბრძოლაში გამარჯვების შემდეგ

ხვედრში სიმღერით ცეკვა. თხზულებაში "ანაბაზისი" ქსენოფონტე წერს: "ხალიბები მამის მღეროდნენ და როკავდნენ, როგორც მტერი უძლეველი."[15] მოსინიკები ბრძოლის შემდეგ "თავებს ქრიდნენ მოკლულებს... უჩვენებდნენ თავის მტრებს და თან რაღაც ჰანგზე როკავდნენ და მღეროდნენ."[16]

საკრავთან დაკავშირებით საყურადღებოა ვერცხლის თასი თრიალეთიდან. მატერიალური კულტურის ეს ძეგლი თარიღდება ძვ. წ. აღ-ის II ათასწლეულით (შუა ბრინჯაოს ხანა).[17] ტორნქლის ტანზე ორ რიგად განლაგებულია რელიეფური კომპოზიციები. ქვედა ფრიზზე გამოსახულია ერთმანეთის კვალდაკვალ მიმავალი ირმების ჯგუფი რიგი, ზედაზე კი მოცემულია რელიეფური სცენა – ერთმანეთის უკან მდგარი რიტუალური ნიღბოსანი ფიგურა იდგმრადნენ, რომელთაც ტანი ცხოველური ტანსაცმელი, ტანზე მოკლე ქვედატანიც ერთი სამოსი. ყველა მათგანს ხელში უჭირავს მაღალი სასმისი. ცენტრალურ ნაწილში გამოსახულია კიდევ ერთი ფიგურა სასმისით ხელში, რომელიც სკამზე ზის და წინ უდგას მაღალი სამეუფო საკურთხეველი. საკურთხევლის იქით ერთი ხე გამოსახულია ორი ცხოველი. უკან, ფრიზის მთელ სიმაღლეზე გამოსახულია სიცოცხლის ხე.[18]

თასზე ასახული სიუჟეტის შესახებ დღემდე გამოთქმულია არაერთი მოსაზრება; კვლევებისთვის ამ სცენის კომპოზიციაში ხედავს ნაყოფიერების დაკავშირებულ საკულტო სცენას.[19] შ. ამირანაშვილი მიჩნევს ნაყოფიერების ღვთაების კულტთან დაკავშირებულ რელიგიურ რიტუალს.[20] ვ. ბარდაველიძის აზრით, თასზე მოცემულია მთავარი საქართველო ღვთაების წინაშე შეწირვის სათემო ღვთისმსახურება.[21]

განსხვავებით თასზე ასახული სიუჟეტის შესახებ გამოთქმული მოსაზრებები, ნ. მაისურაძე ყველაზე მისაღებად მიიჩნია ვ. ბარდაველიძის აზრს, რომლის თანახმად, ცენტრალური ფიგურის მიმართ მდგომი ფიგურები "ღვთის კარზე" ღვთისმსახურების ასახავს, რაც არ გამორიცხავს ვარაუდს იმის შესახებ, რომ ფრიზზე მდგომი ფიგურები შესაძლებელია საფერხულო ნაყობის ასახავდეს.[22]

ზოგადური შეკვლევების აზრით, თრიალეთის ვერცხლის სასმისზე ასახული ნიღბოსანი საფერხულო მსვლელობა-რიტუალური სანახაობა, რელიგიურ-საცეკვაო რიტუალი ფერხულის ფორმით რომელიღაც ღვთაების პატივსაცემად.[23] ზემოხსენებული მოსაზრებების გაზიარების შემთხვევაში მატერიალური კულტურის ეს ძეგლი – ვერცხლის თასი თრიალეთიდან წარმოადგენს მნიშვნელოვან არქეოლოგიურ მასალას იმის საბუთად, რომ ფერხული ქართველ ტომთა რელიგიური წეს-ჩვეულებების ორგანულად კომპონენტს შეადგენდნენ.

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, ფერხისა არის "შერთულით მოსმით როკვა", ფერხული "მრგვალი ნყობა", ცეკვა "ფერხით თითებით როკვა", ხოლო როკვა "სამა ცეკვა და მოთამაშე".[24]

საფერხული ცეკვა ჩანწერა და აღწერა ადამიანური ვახტანგის ძე ჯამბაკურ-ორბელი-

ამის, რომელსაც სოფლის უწოდებს, თუ როგორ "ფაიბუს" ქალებმა ქორწილში ნარმართობის დროიდან მომდინარე ქართული რიტუალური საფერხულო ცეკვა "სამაია".

"სამაია" "ქალნი და კაცნი ორ დასად გაყოფილნი ერთმანეთის პირდაპირ კარგა მოშორებით, ჯერ ჯერს გამწკრივებულნი მწკრივად. ჯერ ერთი გამწკრივებული დასი ნარმოუყოდათ, თავის მორისპირ დასისა, წყნარად მოიგალაინ და თან ამას მოამღერებენ: "სამაია სამთავანია რა ტურფა რამ ხარო... და სხვანი. ისე უნდა გამოსწლდებენ მოპირდაპირე დასთან, ეს მომღერალი დასი, მარეკამ მეურნეთ გამწკრივებულებს და თავის ადგილას მისვლისვენ უკურალი მღერით. იქ მწკრივად დადგებიან. მეორე გამწკრივებული პირველისავე რიგით. ეს პირველი დასი თავის ადგილას რომ დადგებიან მწკრივად, დაუბრუნებიან სიმღერა უნდა დაეწყოთ მეორე, ამ დროს ეს მეორე დასი ნამოამღერებევა სიმღერას პირველის დასისა თან პირველის დასის რიგით ნარმოუყოდათ და იმათის რიგით მესარულებდა ამ წესსა. ეს ორი გადარეული დასი ზენ ერთ მოუყვნოდა შუაროსთან, ხან მეორე პირველითან. მაგრამ თან და თან კი იწყობოდნენ სიმღერასა თავის შესრულების დასრულებისა. პილის დროს ისე უნდა აერჩიობინათ სიმღერა, რომ სამღერო გარდაეცემოთ და ერთმანეთისათვის ბალადობის ხელეცხოთ. ქართული ანუ ნესერა დაეცრათ უფრო მეტრით"[28]

ფერხულები ფორმისა და შინაარსის მიხედვით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ფერხის მიხედვით არსებობს შემდეგი სახის ფერხულები: წრიული, წრიული ორი და სამსართულიანი, ნახევარწრიული, მწკრივის სახის - გრძელი ერთრიგა ან ორრიგა, ერთმეორის უკან და ერთმანეთის პირდაპირ.[29]

ქორეოგრაფები გარკვევით, რომ ფერხისულიდ ინოვაციენ მწკრივებში და რკალებრად შესრულებული ფერხულები.[30]

შინაარსის მიხედვით განასხვავებენ პატრიოტულ, სამხედრო ანუ საბრძოლო და სატრფიალო ფერხულებს. ამ უკანასკნელთა ეკუთვნის მიჯნურობის ფერხულებს, რომლებიც სრულდებოდა სასიძო და საქორწილო ცერემონიალების დროს.

პატრიოტული ფერხულის მაგალითია "ძამრო", რომელიც ორსული ქართველი ხალხის ბრძოლა მტრის და კარგის მტრის ნაბიჯებით "ძამრის" მონაწილეები კუდებიან ხელში გარს უვლიან ტყეს, რომელიც მებატონე იქველისაგან მეუბა და ცეცხლისაგან დაფარული იყო. ფერხული მთავრდება მტერზე გამარჯვებით - ლხინი და ლეკილით.

სამხედრო ანუ საბრძოლო ფერხულია "ორსართული" ანუ "შუ-მგრძელი", რომელიც დგემულია სართულების პრინციპით. გამოიხატება მოსამზრდებს, რომ ეს ფერხული განსასხვავებლად რიგში მონაწილეების მოცვლილი ცეკვის კავშირშიც.[31]

სამხედრო-პატრიოტული, საბრძოლო მინაარსის ფერხული ცეკვა "ხორუმი", რომელიც ოთხი ნაწილისაგან შედგება - 1) მზვერაობა და სამანსაცემლი ადგილის ძებნა, 2) მტრის დაზვერვა, 3) ომის (ბრძოლა), 4) გამარჯვება და შეიბი. მეოთხე ნაწილს, ე. ი. მტერზე გამარჯვებასა და შეიბს, "ხორუმის" ხალხურ ვარიანტებში "გადახვეული ხორუმის" სახით ეძლევიან. "ხორუმის" დასკვნითი ნაწილის, "გადახვეული ხორუმის" არსი მეგობრობის დამორჩილებული მტრის მოქრილი თავის გარშემო ცეკვაში. მოცეკვავენი ამორეულმნ ოდეზ ილევსენ, თავის აგორებენ და ქოდიავენ წრის შუაში მოქცეულ და დამორჩილებული მტრის მოჭრილ თავს. ჩანს, ცეკვის ამ ლევენმა თანამედროვე მოსახრებისას უეცრებს, რომელიც მესახებისგ მოგვთხრობს ქსენოფონტე თავის "ანაბასისში" და რომელიც იმნიშნავს, მოსინიკები ბრძოლაში გამარჯვების შემთხვევაში ბრძოლის შემდეგ დამარცხებული მტრის დალეჩილ მეომრებს თავს სჭრიდნენ, მოკვეთილ თავებს მტრებს უჩვენებდნენ და ამ დროს რიტმს მანძზე ცეკვავდნენ და მღეროდნენ. ვარაუდობენ, რომ "გადახვეული ხორუმის" საფუძველი მოსინიკების ეს ჩვეულება ნარმოადგენს.[32]

ეთნოგრაფიული მონაცემებით, ფერხულები სრულდებოდა ქორწილში და ხატობა-დღეობებზე. როგორც ქორწილში, ისე ხატობა-დღეობებზე საფერხულო ცეკვა, ფერხულის მონაწილე ერთმარად ხდებოდა. რაც შეეხება საფერხულო სიმღერებს, ქორწილისაგან განსხვავებით, დღეობებზე ურთიერთობა ვაჟ-ქალიშვილების "სადიდებო" სრულდებოდა, რომლებიც ამ ხატს მიუძღვნებოდა, რომლის სახელზედაც იმართებოდა დღეობა. ერთსართულიან წრეებსა და გრძელ ფერხულებს მამაკაცები და ქალები მართავდნენ, ხოლო ორსართულიან წრიულ ფერხულებს მამაკაცები.[33]

ფერხულის შესრულების ნინ ართქმევდნენ "დანანის ზეზამდგომი"; მეფერხულენი ატრიალებდნენ იმპროვიზატორი, სანიმუშოდ და ხატმის ხასიათის სიმღერებს. "ფენისის ზეზამდგომი" წრის ცენტრში ლეკური საფეხურებით დგამდა და მამაკაცებს ლექსით უმასპინძლებოდა. თუ ლექსით საჭირო პასუხი დაუგვიანდება, მეფერხულე "ზეზამდგომის" სიმღერით მიამართავდა: "ღალღუ დამიღალეთ, სული ნუ დამილევრეთ. ასწი და ნაბიჯარე, ჩემი გული გამირე", რასაც ფერხულში მონაწილე ყველა მამაკაცი იმეორებდა. ამასთან ერთად, წრის შიგნით ხელიდა და ხალხს აჩვენებდა "დათვის" (დათვ, დათვიკაი) - ხუმარა და სიცილით მოსაწონებელი დადაყაყი, რომელიც მამაკაცის გადმოსარჩენილი ტყავებში იყო გამოწყობილი.[34]

საინტერესოა მოხევეთა ორსართულიანი წრიული ფერხული "აბარბარე", რომელშიც ცეკვა კაცები მონაწილეობდა, რომელთაგან ექვსი კაცი ბარდიდ სართულს ქმნიდა, ექვსი მეორეს. მეორეში წრის ცენტრში მოყვარეა დადგმოდა და პირველი სართულის მონაწილეებს ლექსით უმასპინძლებოდა. ზედა წრის მონაწილენი ქალები მფლობიდა მხრებზე იდგნენ. ზედა წრის რომელიმე წევრის ჩამოვარდნის შემთხვევაში ფერხული იშლებოდა. თუ მეფერხულენი შესძლებდნენ ფერხულის ნარმართვას გარკვეული დროის მანძილზე, ბოლოს ქვედა წრეში მდგომნი მაღლა მდგომთ გამოელაპარაკების მადლმა და დაბლა ჩამოუშვებდნენ. ფერხულის თანმხლები სიმღერა: "აბარბარე ბარბარე - ნუ გადმოვარდები მალ-მალე, - თუ გადმოვარდე ერ ვანდობ, ლუდი გეშერ მალ-მალე"[35]

ფურხულის სასიმღერო ტექსტში მოხსენიებულ საჭურჭლეების "ბარბარე" მკვლევრები უკავშირებენ ქართველ ტომებში ცნობილ მზის ქალღმერთს ბარბარს. ღვთაება ბარბარეს შესახებ არსებული მეცნიერული ლიტერატურა ქართველ ტომებში, ამ ღვთაების ბუნება, ფუნქციები და მისი სახელობის დღესასწაულები კარგადაა ცნობილ გამოიკვლია ვ. ბარდაველიძემ.[4]

ქრისტიანული ბარბარას კულტი ბარბალეს აღმოსავლეთში შესაძლოა, სადაც იგი სხვა ქრისტიანულ გაერთიანებულა. ბარბარა მოწამეთა სხვადასხვა სენისაგან მკურნალ და აცადმეოდ მის მფარველ წმინდანად, ავრეთვე ცეცხლისა და ქარიშხლისაგან დამცველ წმინდანად.[5]

ქართველ ტომებში ბარბალე ითვლებოდა თვალის სინათლის მომნიჭებლად, თვალის ავადმყოფობის განმკურნებლად, თვალის ტკივილის და გამოცხოველებისათვის დამხმარე ღვთაებად. ამ მეტყველების საფუძველზე ვ. ბარდაველიძეს ბარბალე მიაჩნია ასტრალური ბუნების ღვთაებად - მნათობი მზის ღვთაებად.

ქართველ ტომებში ბარბალე ნაყოფიერების ღვთაებაც რიგორც ნაყოფიერებისა და გამრავლების ღვთაება. მთაში (სვანეთში) ბარბალეს მეფაქიზლეობისა და მიწათმოქმედების ღვთაებად მიიჩნევდნენ, ბარში (იმერეთი, გურია, ქართლი) ბარბალე მინდორ ფრინველთა გამრავლებელი უნებოდ ლიოდა.[6]

ასტრალური კულტების მატარებელ ხალხებში, მზის და მთვარის ღვთაებებს გამოსახავდნენ ბორბლითა და დისკოთი. ვ. ბარდაველიძის აზრით წრისა და დისკოს მოცუნილობის უნდა ყოფილიყო ქართველი ტომების მზის ღვთაების ემბლემა. ამ მოსაზრების გაზიარების შემთხვევაში მკვლევრები ფიქრობენ, რომ გარშემოვლითი რიტუალი, წრიული ფერხულები სიმბოლურად მზის ქალღმერთს ბარბარეს განასახიერებენ. ამასთან, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ წრიულ რიტუალურ რელიგიურ ქმედებებში საძიებელია უძრავი ცრუკლი კონცეფცია, რომელიც ასახავს არა მხოლოდ ასტრალურ მირწმოდგენებს, არამედ დროის აღქმების წრიულ, ციკლურ შეხედულებას, ბუნების კვდომა-აღორძინების შესაბამისად.[7]

მეცნიერი მოლენულად მუსიკალური ძეგლის აზადობის მეგვეყარ გამოყენებით ქართული მუსიკალური ფოლკ-ლის, ფოლკ-მანდი, რომელიც ქართველი ხალხური სიმღერების სიტყვით ინტონაციურ საფუძველს წარმოადგენს. ამასთან, ფოლკ-მანის განვითარების პროცესი და ინტონაციური თავისებურებები, რომელიც ქართველი ხალხური სიმღერების დამახასიათებელ სიტყვით ნიშნად იქცა, მკაფიოდ ასახა საფერხულოში. ამ მხრივ საინტერესოა საწესო საფერხულო სადღესასწაულო "იავნანა", რომლის შედარებით მოძველებულია ტრადიციულ და განვითარების გარკვეულ ეტაპს ქართველი ხალხის სიმღერის კულტურის ისტორიაში. "იავნანის" ინტონაციურ არეში ექცევა მრავალი სახეობა, მრომის თუ საფერხულო სიმღერა.[8]

ამრიგად, ჩვენს მიერ დამოწმებული წყაროებში ცეკვის აღმნიშვნელი ტერმინებია, ფერხისა, როკვა, ფერხულის დაბმა, თამაში. წყაროების მიხედვით, ფერხულები აღრეული პერიოდის მომდინარეობენ და ქართველი ხალხის მუსიკალური ხელოვნების ორგანულ ნაწილს შეადგენს აქვთ განმტკიცებული ბუნებრივად, რომ ფერხულის ასახვა პროცეს იგივე მნიშვნელოვან ქართულ ისტორიულ წყაროში, როგორიცაა "ქართლის ცხოვრება."

ზემოთ წარმოდგენილი მასალიდან ნათლად ჩანს, რომ ქართული ხალხური სიმღერა ქართველი ხალხის ყოფის ცალკეული მხარეების ამსახველი. ისტორიული წყაროებით დასტურდება კავშირი საყოფაცხოვრებო ტრადიციასა და ხალხურ სიმღერას შორის. წყაროში დამოწმებულია სიმღერა, როგორც შრომის პროცესის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი, სიმღერა, როგორც საკულტო დღესასწაულებისა და საწესო მოქმედებათა კომპლექსის აუცილებელი ელემენტი; წყაროში დამოწმებულია სანადიმო, საქორწილო, საფერხულო სიმღერები.

**შენიშვნები**


1. Р. И. Грубер, Всеобщая история Музыки, ч. I, Москва, 1960, ст. 8-33.

2. ნ. მაისურაძე, ქართული ხალხური მუსიკა და მისი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ასპექტები, თბ., 1989, გვ. 3, 47.

3. ივ. ჯავახიშვილი, ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები, თბ., 1990, გვ. 259; ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 146; მ. ჩიქოვანი, ლიტერატურამდელი პერიოდის ქართული ფოლკლორი, "მნათობი", 1981, # 4, გვ. 152; გ. ახვლედიანი, ქართლის ცხოვრების ფოლკლორული წყაროები, თბ., 1990, გვ. 100-101.

4. ნ. ბრეგაძე, მთის მიწათმოქმედება დასავლეთ საქართველოში, თბ., 1969, გვ. 210, 212, 213.

5. არქ. ლამბერტი, სამეგრელოს აღწერა, ლ. ასათიანის რედაქციით, თბ., 1938, გვ. 52.

6. ნ. მაისურაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 43.

7. თამარის ისტორიკოსი, ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანი, ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა, ტ. II, თბ., 1959, გვ. 27.

8. ბერი ეგნატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება, ტექსტი I, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, თბ., 1959, გვ. 424.

9. თამარის ისტორიკოსი, ისტორიანი... გვ. 43.

10. იქვე, გვ. 47.

11. ივ. ჯავახიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 262-263; გ. ახვლედიანი, (დასახ. ნაშრომი,) გვ. 97.

12. არქ. ლამბერტი, სამეგრელოს აღწერა, გვ. 48-49, 86-135.

13. ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, გვ. 25, 29-30, 690.
14. ახალი ქართლის ცხოვრება, II ტექსტი, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 482-483.
15. თ. მიქელაძე, ქიზიყელების "ამამაზია", თბ., 1967, გვ. 81-82.
16. იქვე, გვ. 101.
17. Куфтин Б. А. Археологические раскопки в Триалети, I, Тбилиси, 1941, гв. 79, 87-92;
18. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები.., გვ. 212.
19. Куфтин Б. А. гв. 87, 92.
20. მ. ამირანაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, I, თბ., 1944, გვ. 31, 34.
21. В. Бардавелидзе, Древнейшие религиозные верования и обрядовое графическое искусство грузинских племен, Тбилиси, 1957, гв. 101-103, 248-249.
22. ნ. მაისურაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 34.
23. დ. ჯანელიძე, თრიალეთის სახილველი, საბჭოთა ხელოვნება, 1981, # 12, გვ. 87; ლ. გვარამაძე, ქართული ხალხური ქორეოგრაფია, თბ., 1957, გვ. 16.
24. სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა, თბ., 1949, გვ. 284, 387, 429.
25. ა. ჯამბაკურ-ორბელიანი, ივერიანელების გალობა, სიმღერა და ლხინი. ჟურნ. "ცისკარი", 1861, იანვარი.
26. В. В. Бардавелидзе, гв. 55.
27. ა. თათარიძე, ქართული ხალხური ცეკვების მოკლე მიმოხილვა, თბ., 1970, გვ. 22-23.
28. ლ. გვარამაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 16-18, 24-30.
29. ა. თათარიძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 42-44.
30. ვ. ითონიშვილი, ქართველ მთიელთა საოჯახო ურთიერთობის ისტორიიდან, თბ., 1960, გვ. 261, 265-266.
31. იქვე, გვ. 261-262.
32. იქვე, გვ. 264-265.
33. ვ. ბარდაველიძე, ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან (ღვთაება ბარბარ-ბაბარ), თბ., 1941, გვ. 2-3.
34. იქვე, გვ. 4-5, 42.
35. იქვე, გვ. 63. ი. სურგულაძე, არქაული ელემენტები ქართულ ხალხურ დღესასწაულებში. მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის, XXI, თბ., 1981, გვ. 111-116.
36. მ. ამირანაშვილი, ნარკვევები, I, გვ. 40, 78-82, 122; ნ. მაისურაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 11-12, 28.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჯონდო გვასალია

# წმინდა ნინოს ნაკვალევზე

საქართველოში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება მე-4 საუკუნის 20-30-იან წლებში მოხდა. აქ ქრისტიანობის მოქცეული მქადაგებლები უკვე მოციქულ საუკუნეში გამხდნენ - ანდრია მოციქულისადმიერ და სვიმონ კანანელი. მათ იქადაგეს აჭარაში, მესხეთსა და დასავლეთ საქართველოში. სვიმონ კანანელი ანაკოფიაში, ნიკოფსიაში არის დაკრძალული.

ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება, რაც ჩვენი ხალხის ისტორიაში უდიდესი მნიშვნელობის კულტურულ-პოლიტიკური აქტი იყო, დაკავშირებულია მე-4 საუკუნეში წმინდა ნინოს სამისიონერო მოღვაწეობასთან. წმ. ნინო წარმოშობით კაბადოკიელი იყო. მისი მამა იმპერატორ მაქსიმიანეს მხედართმთავარი ყოფილა. შემდეგ მან სამხედრო სამსახურს თავი დაანება და იერუსალიმში წავიდა, სადაც მღვდელმთავრის იერუსალიმის პატრიარქის - იუბენალის და სუსანა მისი მეუღლე ბერად აღიკვეცა, სუსანა კი გაეზარდა სამწირველოს მსახური გამხდარა. იერუსალიმიდან ნინო იმპერატორ კონსტანტინეს სასახლის კარზე მოხვედრილა, სადაც დედოფალ ელენეს და სხვა ქალებს ქრისტიანობის უქადაგებდა. ნინო მიამბერსია ერთ ტყვეობამყოფ ქალს - სარა ნიაფორის. სწორედ მან ქრისტეს მესაფლავე სიუზრინოსის ამბავი ქადაგებ მეუფეთა, სადაც იქარებიან ებრაელებმა, ქრისტეს ნაწილის მებრძოლი უფლის კვართი (სამოსი) მცხეთაში წაიღეს. მეხვედრი შეკრებს ქალს - სიდონიას ქრისტეს კვართი გულში ჩაეკრა და ლოდი განშორებია. შემდეგ კვართის ადგილზე ბევრი მოწამეობრივი გულში ჩაკრული კვართი და იქვე დაფლულნი გაჩნდნენ კვართითურად დაუმარხავთ.

იმედონდ დიდი იყო სარა ნიაფორისაგან მიღებული მონაცემებით, რომლებმაც ნინოს თავისი ცხოვრების მიზნად მცხეთის მონახულება და იქ ქრისტიანობის ქადაგება დაისახა.

საქართველოში მოსული წმ. ნინო ჯავახეთში, ფარავნის ტბასთან შეხვედრია მეგრელთა მწყემსებს, რომელთაც რჩეული ჯავახეთის მტკვრის გზას დასდგომია და მისულა ურბნისამდე, ხოლო შემდეგ, მტკვრის მარჯვენა ნაპირის გაყოლებით, მცხეთაში.

ნინოს მცხეთაში, თავის საცდელში, ხალხის გულის აღმინდელ "სასწაულისაგან" (ტროპისაგან) გაკეთებული ჯვარი, რომელიც თავისი თმებით შეეკრა (ეს ჯვარი დღემდე დაცულია თბილისის სიონის ტაძარში). ნინოს ქადაგებით და სასწაულებრივ ხელოვნებით მოიზიდული ხალხის სიყვარული დაიმსახურა. ნინოს წყალობით მცხეთაში ქრისტიანობის მრავალი მიმდევარი გაჩნდა. მცხეთაში მისვლიდან მეექვსე წელს ნინომ გააქრისტიანა ქართველთა დედოფალი ნანა, ხოლო შემდეგ მეფე მირიანი.

ნინოს რჩევით მეფემ მოციქულთა სწორ იმპერატორ კონსტანტინესთან ელჩები გაგზავნა, რათა ხალხი მოენათლა და ეკლესიები ეშენებინათ. ნინოს სამისიონერო მოღვაწეობის გავრცელებით ქართლის საზღვრებს გარეთ ხდება ერისთავის, სამღვდელოებისა და ჯარის თანხლებით წმ. ნინო მცხეთიდან ერთად არაგვის ხეობაში და იქიდან წინამძღვრით გააქრისტიანა მთიულეთი მოვიდა მათის მონათვლისათვის.

ისტორიკოსი იწვევს წინამძღვრის ლოკალიზაციის საკითხს. "მოქცევაჲ ქართლისაჲ" ძველიშვილი წიგნში (მე-14 ს.) ნინოს მიერ მთიულეთის გაქრისტიანების შესახებ შემდეგს მოგვითხრობს: "და ვითარცა ესე ესმა დედოფალსა, ნარიგადა და ეკუებოდა მეუფემან სახარებელ ნინოს და წარვიდეს მათ თანა მთავარნი ერისთავნი და მღვდელნი და ერისთავნი, და წარვიდნეს და დადგეს წინამძღვრის, და მოუწოდნეს მთიულთა ყოველთა, ჭართალელთა-ფხოველთა, წილკანელთა ("წილკანელთა" მე-10 საუკუნის მატიანურული შენიშვნა - ჯ. გ.) და შემოკრიბა ერი ფრიადი. და უთხრეს შემდგარი უკვე, მათთა მისცნენ თავნი მათნი ნათლისღებად, და დაღაცათუ კერპნი მათნი, და წარვიდეს ერწოდ და დადგეს ეგრეთ დაბისა, და ლუარისა და ნათელ-სცეს ერის-თავნი" (ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, 1964, გვ. 88-89).

მე-11 საუკუნის ქართველი ისტორიკოსი ლეონტი მროველი კი იმავე ისტორიულ ფაქტს ასე გადმოგვცემს: "და წარვიდა წმინდა ნინო და ეპისკოპოსი იოვანე, და მათ თანა წარავლინა მეფემან ერისთავი ერთი, მოვიდეს და დადგეს წინამძღვრის, და მოუწოდნეს მთიულთა, ჭართალელთა, ფხოველთა, წილკანელთა და გუდამაყრელთა, და უქადაგეს მათ სჯული ქრისტიანობისა ჭეშმარიტი, მამცხებლებელნი ცხოვრებად საუკუნოდ. ხოლო მათ არა ინებეს ნათლისღება, მაშინ ერისთავმან მეფისამან მცირედ წარმართნი ზედა მათ ზედა, და ძლევით შემუსრნა კერპნი მათნი" (ქართლის ცხოვრება, I, 1955, გვ. 125).

ხევსურეთის რეგიონზე, არაგვის მარჯვენა ნაპირზე, ჟინვალის სამხრეთით 10 კილომეტრზე ადგილმდებარეობს სოფელი ნინოწმინდა და მისი წინამძღვარი დღესაც არსებობს ამ ადგილის სოფელი სახელწოდებით "ნინობი".

1970 წელს ჟინვალის არქეოლოგიური ექსპედიციამ მუშაობის დროს, ხალხში შემორჩენილი მონაცემების მიხედვით დაადგინა, რომ ჟინვალის სამხრეთით, არაგვის მარჯვენა ნაპირზე მდებარე მინდორზე საკმაოდ ახლო მოსახლეობის ნაკვალევი ჩანს, რომელიც სამხრეთით უკვე სოფ. ნინობის ტერიტორია იწყება, ეწოდება ნინოწმინდა ანუ ნინოწმინდის სასაფლაო, რომ კახეთში ცნობილი კი ნინოს ეზოში ნინოწმინდის სახელწოდებით. ხალხური ლეგენდითაც არქეოლოგიური გამოკვლევით დასტურდება

[illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლეო ბაზუნია

# ორი პორტრეტი

ჩემი ცხოვრების გზაზე ბევრი შესანიშნავ ადამიანს შევხვედრივარ. მაგრამ ყველაზე მეტად ბედმა დამაახლოვა ორ მათგანს, ლეო დავითაშვილსა და ხარლამპი ლლონტს. მათ საერთო არაფერი ჰქონდათ, გარდა იმისა, რომ ორივე [illegible] ქართული კულტურის შემოქმედების ორივე იშვიათი ნიჭის პატრონი იყო და ფართოდ განათლებული [illegible]. [illegible] მხოლოდ [illegible] და დაახლოების არც არავითარი სურვილი არ გამოუჩენიათ. [illegible] სრულიად განსხვავებული მენტალიტეტის, ცხოვრების წესისა და მისწრაფებების ადამიანები. პირველი - სახელმოხვეჭილი მეცნიერი იყო, მეორე - ქართული კულტურის [illegible] მოღვაწე და საზოგადო საქმიანობის თავდადებული კაცი. პირველს დიდი გასაქანი არ შეხვდა ცხოვრებაში, მეორეს არც გადასახლება დაჰკლებია და არც ციხე. ერთიც სავსებით რეალური პიროვნება იყო და მეორეც. მათი პორტრეტების შექმნა, თუნდაც მხოლოდ მონახაზების, საკმაოდ ძნელი საქმეა და მოითხოვს მწერლურ ნიჭს, რომელიც მე არ გამაჩნია. და თუ მაინც გადავწყვიტე მეცადა აღმეწერა ამ ორი შესანიშნავი პიროვნების სახე და მოკლედ მეჩვენებინა მათი ცხოვრება, ეს უფრო იმით აიხსნება, რომ ახლა აღარავინ შეგვრჩა ისეთი, ვინც მეზე უკეთ იცნობდა ან ერთს, ან მეორეს. უდავოა, რომ ქართული ხასიათის თავისებურებისა და ნიჭიერების გამომხატველი ეს ორი პიროვნება იმსახურებს განსაკუთრებულ ინტერესს და ხსოვნას [illegible]. მაგრამ ეს უკვე გამოცდილი ისტორიკოსის საქმეა და მოითხოვს ვრცელი საფუძვლიანი და საარქივო მასალის შესწავლას. მე შემოვიფარგლები უმთავრესად ამ პორტრეტებისათვის დამახასიათებელი შტრიხების შემოხაზვით. რა თქმა უნდა, ვეცდები ავარიდო თავი ყოველგვარ შელამაზებას, რომ არ გამოვიდეს იმ ეპიტაფიის მსგავსი რამ, რომელზედაც ბაირონი ამბობდა, საფლავის ქვას აწერია არა ის, თუ ვინ იყო იგი, არამედ ის, თუ ვინ უნდა ყოფილიყო.

## ლეო დავითაშვილი

1979 წელს პალეონტოლოგია [illegible] [illegible]

[illegible] ლეო დავითაშვილის პირველად სტუდენტობის დროს შევხვდი.

საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის [illegible]

კარგად მახსოვს მისი პირველი გამოჩენა ინსტიტუტში. [illegible]

დარგში გავრცელების [illegible], მაგრამ [illegible] ინტერესის და დარგის მოძღვრებით გატაცებამ ("საბჭოთა ხელოვნება" მისთვის [illegible] წიგნად [illegible]) გადაწყვიტა და [illegible] უნივერსიტეტის [illegible].

[illegible] მოსკოვის უნივერსიტეტის [illegible] ("საბჭოთა [illegible]") [illegible] მოსკოვის უნივერსიტეტში [illegible] დისერტაცია [illegible].

[illegible] "[illegible]" (1940).

მოსკოვის [illegible] 8-ნი [illegible] მოსკოვის [illegible].

[illegible] მოსკოვის [illegible] 1937 წ. [illegible].

[illegible] "[illegible]", [illegible] ?

[illegible] 7 [illegible].

40-იანი წლების მიწურულს [illegible] "[illegible]" [illegible] 8-ე [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 16-20 [illegible] (1960), [illegible] (1968), [illegible] (1970), [illegible] (1972) [illegible] 1977 [illegible] (1979).

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ეროვნული ბიბლიოთეკა

## ხარლამპი ღლონტი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დაუძლურდა ბ-ნ ხარლამპის, განსაკუთრებით მისი ცხოვრების [illegible] შემდეგ (1942-43 წლებში იყო დაპატიმრებული იყო, როგორც პოლიტიკური პატიმარი [illegible] მეცნიერებისა თუ ცხოვრების სხვადასხვა პრობლემებზე და ამ შეხვედრების დროს მე საკმაოდ კარგად დავინახე მისი ცოდნის სიღრმე და ნიჭის გაქანება. ძირითადად ხშირად ამ საუბრებს ესწრებოდა ხარლამპი ლელიკის პორტრეტის შექმნის ეს ცდა.

ბ-ნი ხარლამპის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ზოგიერთი მხარე [illegible] მის დარჩა [illegible] მოგონებები, მეგობრები, სამშობლოდ, აქამდე ჯერ მოეკავა მათ ამ [illegible] მოგონებები და [illegible] აზროვნება არ მოსწყენია თავისი მეგობრების გამო. გარდაცვალებამდე ორი-სამი წლით ადრე შემოიარა ჩვენთან და გვიჩვენა მოგონებების მანქანაზე დაბეჭდილი ფურცლები (თუ არ ვცდები, 300 გვერდის იქნებოდა). გვითხრა, არ [illegible] და, ვფიქრობ, ერთი ჩვენი [illegible] მეზობლის არქივში იქნებოდა, ხოლო მეორე ჩვენ [illegible]. ორიოდე წლის წინ რომ გავეცანით, ხარლამპის ლელიკის მოგონებების კვალი არ აღმოჩნდა არც მეზობლებთან და არც [illegible], ხოლო ახლო ნათესავები მას აღარ დარჩენია. მინდა არ ვიფიქრო, რომ ამ საქმეს [illegible] სადმე მოვაკვლევთ. მაშინ მეტი [illegible] ბ-ნი ხარლამპის ცხოვრების [illegible] ნაკლებად ცნობილ პერიოდებისაც ([illegible], სოფელში, [illegible] და [illegible] ცხოვრების ხანა) თავისთავად ეს მოგონებები [illegible] XIX ს მიწურულისა და XX ს პირველი ნახევრის [illegible] მნიშვნელოვანი დოკუმენტი და [illegible] ქართულად თარგმნა და გამოცემა სამომავლო საქმეა.

[illegible] წლებში ძველ მეგობრებში [illegible]

[illegible]

განსაკუთრებით [illegible] 1959 წელს, [illegible]

[illegible]

ძველი [illegible], - მითხრა მან, - [illegible] მე [illegible], რომ [illegible] ამ ძველი [illegible]

მის [illegible]

[illegible]

უნდა გავიხსენო, რომ ეს მისი [illegible] ხარლამპის [illegible]

ბ-ნ ხარლამპის [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible] ბ-ნ ხარლამპი [illegible]

[illegible] 1906 წ. [illegible] 1909 წ. [illegible]

[illegible]

[illegible] 1922 წ. [illegible]

1923 წ. [illegible] 1924 [illegible] 1925 წ. [illegible]

1925 წ. [illegible]

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რიით სარგებლობდა [illegible] ის სათავეში ედგა [illegible] გამოკვლევის სახალხო კომისარიატის პრო[illegible] სამეცნიერო-ტექნიკურ სექციას და სახელმწიფო გამომცემლობის სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის განყოფილებას. იმავე დროს [illegible] ინსტიტუტში, სადაც მას 20-ზე მეტი [illegible] (ეს მასალა [illegible] ნ. [illegible] და ჩ. [illegible] "მასალები [illegible]", 1933, 196 გვ.). 30-იანი წლების დასაწყისში [illegible] სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები და საქართველოს [illegible] და იმავე დროს [illegible] სამეცნიერო [illegible]. 1932 წ. ბ-ნი ხარლამპი [illegible], რომელიც [illegible] სახალხო განათლების [illegible]. 1933 წ. მას [illegible] მეცნიერებათა აკადემიის [illegible] და [illegible]. 1935 წ. ბ-ნი ხარლამპი [illegible] საქართველოს [illegible], რომელიც [illegible] მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის (ამ) [illegible] მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის [illegible]. 1938 წ. ბ-ნი ხარლამპი [illegible], რომელიც 1942 წ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის [illegible] მეცნიერებათა აკადემიის [illegible]. 1939 წ. ბ-ნ ხარლამპის [illegible] მეცნიერებათა აკადემიის [illegible].

ხარლამპი [illegible] საქართველოში [illegible] სახელმძღვანელოებს [illegible] (1937 წ.) და სხვ. [illegible] (1931), [illegible] "[illegible]" [illegible], "სახალხო განათლება" [illegible], "[illegible] და სახალხო განათლება" [illegible] და სხვ.

ხარლამპი [illegible] საქართველოს [illegible]: "საქართველოს [illegible] შესახებ", "[illegible] და საქართველო [illegible] შესახებ", "[illegible] შესახებ", "[illegible]

სახელმწიფო [illegible] და [illegible] შესახებ", "[illegible]", "[illegible]", "[illegible] შესახებ" და მრავალი, მრავალი სხვა.

1940 წ. ბ-ნი ხარლამპის [illegible] მეცნიერი, რომელიც [illegible]. ბ-ნი ხარლამპი [illegible]. 1942 წ. [illegible] მის [illegible] და [illegible] საქართველოს [illegible] და [illegible].

[illegible] ბ-ნი ხარლამპის [illegible] სახალხო განათლების [illegible] და [illegible] მეცნიერების [illegible].

ბ-ნი ხარლამპის [illegible], რომ ბ-ნი ხარლამპი [illegible] მეცნიერების [illegible] და [illegible], ამ [illegible] მეცნიერება [illegible] (გვ. 68) და [illegible]. ბ-ნი ხარლამპი [illegible] 50-იანი წლების [illegible] ამ [illegible] მეცნიერების [illegible],

ეროვნული ბიბლიოთეკა

- შეუწყნარებელიც, - როგორც ადამიანი შეძლებს მისთვის სასარგებლო გეზური ინფორმაციის ფურცელში შეტანას.

რამდენადაც მისთვის ამ დროს უკვე კითხვა არ იყო გეზური ინფორმაციის ხიბლები, მაგრამ ის, რასაც ხარლამპი ლელინგი წინასწარმეტყველებდა, სხვა რა იყო, თუ არა გეზური ინფორმაცია. ამ დარგში დღევანდელი მიღწევები და ამ მიღწევებით გამოწვეული დაღმავლობა და შემდგომში [illegible] სავსებით არის ცხადი.

ბ-ნი ხარლამპი დარწმუნებით შეეხებოდა ადამიანის სოციუმის განვითარების რაღაც შესაძლებლობებზე და ამ მოვლენების პროგრესზე, რომელიათვისაც მეცნიერება და ტექნიკა ახალი გზების გამოყენებისა და მოვლენების მრავალფეროვნების შეიარაღების სამყაროში უნდა მიეღწია მეცნიერებას. ეუსმენდი მას და ზოგჯერ ისეთი გრძნობა მეუფლებოდა, რომ ჩემი მას ისეთი გაუგებარი ენით ესაუბრებოდა, რომელის სიღრმეც მხოლოდ ფანტაზიის ამბუდით მოვლენის სფერო მიეცა.

ხარლამპი ლელინგი გაცინებული არ მახსოვს. ზოგჯერ ეღიმებოდა მხოლოდ, ისეთი ადამიანის ღიმილით, რომელიც [illegible] გამოსახულებები, გონებაში ასრულებდა. - მაშ, მივდივართ წინსვლის გზაზე მოსახლეობის ცნობიერებით? - მეკითხებოდა ხოლმე. თუმცა საქმეში არ ჩავერეოდი, მაგრამ თუ გაბრაზდა რაიმე, ჩვეულებრივ ტაქტიანად და მეგობრულად. როგორც ჩემი დაუდგმელი ლექსი ენციკლოპედიური ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ახსენებდა გამოყენებას და სულ ხუთიანებს იღებდა, ბოლო მომენტში მეგონა - მათემატიკა უნდა ჩავაბარებინა და ამ საგანში ეურ გრძნობდა თავს მყარად. ბ-ნი ხარლამპიმ ნიჭიერად ხუმრობით უთხრა, პითაგორის თეორემის გარჩევა და ნუ ღელავთო. ჩემს დეიდაშვილის ხუმრობა ხუმრობად მიიღო, მაგრამ პითაგორის თეორემიდან მისი გადაიტანა. გამომცდელმა, ალბათ გაკვირვებულმა გადაიხედა თავისი გამოსაცდელის ხელმძღვანელს და უკვდავი მისთვის სწორედ პითაგორის თეორემა. მასწავლებელი ყიდის ბ-ნ ლელას, რომ ხუთიანიანი დაუწერია ჩემი დეიდაშვილისათვის და რჩევაც მოუცია მისთვის, ფილოლოგიის და კულტურის გადატანისთვის ფიზიკა-მათემატიკისაზე. როგორც ბ-ნი ხარლამპიმ ეს ამბავი შეიტყო, ერთხელ კიდევ გაეღიმა. ის, რაც კარგია, გონივრული რჩევის რომ ამგვარმა უწყვიო, - თქვა მან.

ხარლამპი ლელინგი უწინკლაშ ეპოქალურ სტუმრად არ ეიყო, რაც შეეძლებოდა მისთვის გვესაუბრა. იქნებ მხოლოდ ის, რომ ზოგჯერ მეგრ დროს უფრო ახლო საქმეს, რომელიც სხვისი გასაკეთებელი უფრო იყო და რისთვისაც არც მას ჩაუძლია განსწავლულობის ნაწილი ძვირფასი დროც დაესხმის იყო? მაგალითად, პირველი მსოფლიო ომის დროს რაჭვიშვილის გაგზავნა უნივერსიტეტის შესაძლებლობა რაზმის მეუფნაზე, რომელსაც უკვე სახლში დაბრუნებულ მეფის სამშობლოს მეუღლე და ერისთავი განცხადების (სამეგრელოს დედაქალაქი სამართლის პრინციპი) არ გაუგო, რატომ უნდა ეკისრა სხვის მიერ ტრაგიკული დაღუპვის ფორმირებაზე? აბა მაშ, სოციალური სამართლიანობის მოთხოვნა უნდა ჩასდგომოდა საფუძველი, ხარლამპი ლელინგი? მაგრამ შეეძლება განა ყველა ეს ეკვივალენტი საქმე სასიკვდილოდ გაეცნობა მას?

ხარლამპი ლელინგი სრულიად მოკლებული იყო კარიერისტულ განწყობილებებს და პატივმოყვარეობას. ეს რომ არა, დარჩებოდა კიდევ სამუშაოდ ოფისის უნივერსიტეტის ორგანიზებული ქიმიის კათედრაზე და ჩემი დროის რწმენით, სახელს მოიპოვებდა როგორც მეცნიერი; ქართული ენციკლოპედიის დაუღალავი მის შემდეგ ყურადღების (ამ რამდენიმე არ აღნიშნავდა მისთვის ადგილი).

მან კი ცხოვრების მთავარ მიზნად გაიხადა კაცთმოყვარეობა, განათლებული და მაშინდელი ფასეულობა, სამშობლოს უანგარო სიყვარული. მისეული თავისი სოციუმის ხასიათზე დაუღალავად ილეწოდა კაცობრიობის ამ უმაღლესი ფასეულობის სამსახურში. ხშირად უჭირდა, მაგრამ არასდროს არავისთვის არ შეუჩივლია. მოთმინების სიყვარული დაუმარცხებია და ყველაფერს, თავად კი ბედი გადაიტანდა, მხოლოდ სიკეთით თესავდა.

ცხოვრების ბოლო 15 წელი ამ ლუთის კაცმა განმარტოებით ცხოვრებით იცხოვრა, მაგრამ ადამიანზე ზრუნვა არც ამ დროს შეუწყვეტია და იგი საზოგადოებრივი საქმიანობის კომპლექსებში წმინდად შეიცნეს. მასთან ერთად უთუოდ, ხარლამპი ლელინგიც.

ხარლამპი ლელინგის ცხოვრება გვესახება ქართველი კაცის ამაღლებული სულისა და ნათელი გონების ქებმარტ განსახიერებად.

# რეცენზია

ანდრო ბუაჩიძე

## წიგნი ქართული მწერლობისა და ისტორიის საკითხებზე

როგორც ილია ამბობს, ისტორია მახსოვრობაა იმისა, თუ რანი ვიყავით, რანი ვართ, და რა მოვალეობა გვაკისრია მომავლისათვის. ეს ღრმა და უშრეტი განმარტება სისავსით ასახავს [illegible] ერთმანეთთან ბუნებრივ [illegible] წარსულის და ჯერ გაუცხადებელი მომავლის. ამ უბრალო ძალის [illegible] მე-19 და მე-20 საუკუნეების ის ქართველი მწერლები, რომლებიც ისტორიის [illegible] და ისტორიულ თემაზე ქმნიდნენ თხზულებებს - ნოველებს, ლექსებს, პოემებს, მოთხრობებს, რომანებს. სწორედ მათ შესახებ მოგვითხრობს [illegible] როინ მეტრეველის მონოგრაფია "ისტორიზმი ქართველი მწერლების შემოქმედებაში".

პირველი თავი ამ წიგნისა ეძღვნება ილია ჭავჭავაძეს. ამ თავის დასაწყისშივე ჩანს, რომ ილია, როგორც ავტორი წერს, "იყო პროფესიონალი ცოდნითა და შეგნებით აღჭურვილი ისტორიკოსი". ილიას ისტორიული ისტორიული წარსულის მიმართ [illegible] განმარტავდა [illegible] ისტორიის სხვადასხვა ასპექტები: სამოქალაქო [illegible], ეროვნული ხასიათის ჩამოყალიბება, ქართველი [illegible] და სხვ.

ძალზე საგულისხმოა ავტორის მიერ მოყვანილი [illegible] ილიას ისტორიოსოფიური შეხედულებების შესახებ: "ილია ჭავჭავაძის საქართველოს ისტორია ეროვნული თვითშეგნების თვალსაზრისით და ეროვნული [illegible] გრძნობის ჩამოყალიბების [illegible] და სიყვარულითაა, არამედ მის წარსულის [illegible] და [illegible]". პირველი და [illegible] იყო ილია მიმართ, როგორც ისტორიის საკითხებზე კამათობდა. როინ მეტრეველი [illegible] ილიას, როგორც პოლემისტს, რომელიც [illegible] "მეფისა და [illegible]" [illegible] ქართველი ერის თაობაზე.

საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ პირველად სწორედ ილიას მოეპოვება საქართველოს ისტორიის [illegible]. "ჩვენი ხალხი - აღნიშნავდა ილია - [illegible] სისხლის ღვრით [illegible], [illegible] და [illegible] ეს [illegible], საქართველო ეს არის - რა ქონებამ [illegible]? რა [illegible] ხალხსა, რა ქონებით უძლებდა ამოდენა ომებსა და სისხლის ღვრასა?"

როინ მეტრეველი დაწვრილებით განიხილავს ილიას წერილს "დავით აღმაშენებელი". ამ წერილში ილია ხატავს ქართველი მეფის, მოღვაწის და პიროვნების პორტრეტს. ილია ეხება [illegible] "[illegible] მე-12 საუკუნის საქართველოს [illegible]" - წერს როინ მეტრეველი. ილიას მიერ ამ მოსაზრების [illegible], როგორც მწერლის დამოკიდებულება საქართველოს ისტორიისადმი, ისტორიული კატაკლიზმები, [illegible] პრობლემები [illegible]. პოემები "არჩვენი", "მეფე დიმიტრი თავდადებული" ისტორიულ მასალაზეა შექმნილი, მოთხრობაში "ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი" ასევე ისტორიული სინამდვილეა წარმოჩენილი.

წიგნის მეორე თავი ეძღვნება აკაკი წერეთლის შემოქმედებას. აქ საუბარია [illegible] თავმჯდომარეობით 1907 წელს დაარსებულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებაზე, რომლის წევრებიც ცნობილი ქართველი მწერლები (ვაჟა-ფშაველა, იაკობ გოგებაშვილი, [illegible]) იყვნენ. ამ საზოგადოების პირველი [illegible] წერეთელი. ეს მოხდა მაშინ, როცა აკაკის [illegible] აღინიშნებოდა. როინ მეტრეველი წერს: "ეს საიუბილეო [illegible] ზეიმი იყო [illegible] საქართველოსი [illegible]".

ავტორი საგანგებოდ უსვამს ხაზს აკაკის [illegible] საზოგადოების და საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების [illegible], რაც აკაკიმ თავის [illegible] აღნიშნა: "[illegible] ჩვენი [illegible] ისტორიულ [illegible]".

საეთნოგრაფიო საზოგადოებამ 1919-1920 წლებში ცალკე წიგნებად გამოსცა "თორნიკე ერისთავი", "პატარა კახი", "ბაში-აჩუკი" და "გამზრდელი". აქედან ჩანს [illegible] აკაკის თხზულებათა [illegible].

"იაკობ გოგებაშვილი და ისტორია" - [illegible] მომდევნო თავი. როინ მეტრეველი [illegible] იაკობ გოგებაშვილს, როგორც [illegible] და ისტორიით დაინტერესებულ პიროვნებას.

---

1. როინ მეტრეველი. "ისტორიზმი ქართველი მწერლების შემოქმედებაში". თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1999 წ.

"დედა ენის", "მუშების კარის", შესანიშნავი ისტორიული მოთხრობების ავტორი, ჩვენს წინაშე წარმოჩნდება როგორც პუბლიცისტი, რომელიც შთაგონებით მიმდინარე პროცესებს აანალიზებს. რომან მეტრეველი ხაზს უსვამს მწერლის საერთაშორისო ისტორიის საკითხებით დაინტერესებას, მის ბიბლიოგრაფიულ ცოდნასა და ისტორიულ ალღოს.

რომან მეტრეველის გამოკვლევაში არც მე-20 საუკუნის ქართული ლიტერატურის უმნიშვნელოვანესი წარმომადგენლები დატოვებულა უყურადღებოდ. კერძოდ, აქ საუბარია კონსტანტინე გამსახურდიას "დიდოსტატის მარჯვენაზე" და ამ ისტორიულ რომანზე, რომელშიც ამ რომანის დიდი საფუძველია. მკვლევარი მიუთითებს ცნობილ ისტორიულ წყაროებს ("მატიანე ქართლისა", დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი და სხვ.) გამსახურდიამ მასალად რომ გამოიყენა. მკვლევარის აზრით, მწერალი საფუძვლიანად იცნობდა მე-11 საუკუნის საქართველოს საგარეო და საშინაო პოლიტიკურ ვითარებას. მან დამაჯერებლად და ზედმიწევნით ზუსტად დახატა რომანის ისტორიული ფონი. მწერალმა აქცენტი ქვეყნის შიგნით მიმდინარე პროცესებზე გადაიტანა, ვინაიდან როგორც თვითონ ამბობდა, ეს პროცესები წყვეტდნენ ქვეყნის ბედს.

რომან მეტრეველი მიიჩნევს გონივრულად მწერლის წარმოსახვით შექმნილ და რეალურ ისტორიულ პერსონაჟებს ცხადად, რეალური პერსონაჟებიც მწერლის ფანტაზიით არიან ხორცშესხმულნი, მაგრამ მათი ხასიათის ხატვისას, როგორც მკვლევარი შენიშნავს, ისტორიული მეხსიერებაა გამოყენებული. ვთქვათ, "მატიანე ქართლისაში" გიორგი პირველის შესახებ ნათქვამია: "ახოვანი იყო და უშიში ყოველითურთ ვითარცა უხორცო". ეს თვისება ასახულია ამ ისტორიული პერსონაჟის სახეში.

"დიდოსტატის მარჯვენაზე" საუბრისას რომან მეტრეველი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ისტორიულ მასალას კონსტანტინე გამსახურდიამ სიღრმისეულად მიაგნო, და რომანის ორიგინალურ ნაწილად აქცია. მკვლევარის სიტყვით: "ისტორია სინამდვილეა კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებისათვის, იგი მისი ალეგორიისა და ნარატივების უდიდესი სანაწყაროც არის".

გამოკვლევის შემდეგ თავში "სიტყვის კონის ცეცხლის საწერი" აქართველობით ქრისტიანულ-ეპოსური ცოდნის ისტორია გამოვლენილა. ეს ისტორია მე-20 საუკუნეში და კერძოდ, ჩვენს უახლოეს წარსულში მეტეხში - საბჭოთა პერიოდში გამოცემულ ქართულ ენციკლოპედიაში.

უმნიშვნელოვანესი დაკვირვებებია თავმოყრილი თავებში: "ქართლის ცხოვრების" შარიოს დეფორმაციის ნიშნის ეკლესიაში ... "მარგალიტები" და "დავით აღმაშენებელი და პეტრე პირველი". აქაც მკვლევარ-ისტორიკოსის მახვილი თვალი შორავს ისეთ საიდუმლოებებს, რომლებიც წარმოჩენილა უცხოელთა გამოცდილების თვალსაწიერს.

რომან მეტრეველის გამოკვლევა "ისტორიზმი ქართველი მწერლების შემოქმედებაში" მეტად საჭირო წიგნია. ამ თემის პარამეტრები მრავალმხრივია. მე-19 და მე-20 საუკუნეების საუკეთესო ქართველი მწერლებისათვის ისტორიული საწინააღმდეგო დაუბრუნებლობის ტრადიციის ცნება იყო, ამ მიმართულების წარმართვა მათი აზროვნებაში და წარმოსახვაში, ისინი ისტორიის წიაღში ეძებდნენ ახსნას ბევრ მოვლენას და ყველაზე საჭირბოროტო საკითხებზე. ამიტომაც არის ეს გამოკვლევა მნიშვნელოვანი.

დავით მუსხელიშვილი

# ძველი ჰერეთის მატიანე

ისტორიული საქართველოს აღმოსავლეთი პროვინციის, ჰერეთის, ერთ-ერთმა კუთხემ, რომელსაც დღეს ჩვენ საინგილოს ვუწოდებთ, მთელი რიგი ქვეყნის წარსული ისევე, როგორც საქართველო-დაღესტანის პროვინციებში, განსაკუთრებით მათში ჩვენთვის ინფორმაციის მეტ საუკუნეებში, არაბის ავტორების პოლიტიკური მეფეებისა, იყო ფაქტობრივად, მონაწილე საქართველოს და მთელი ჩამორჩენილი ლეკების მმართველობის ქვეშ მოექცა, რამაც მისი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის გამაჰმადიანება განაპირობა. მიუხედავად ამისა, ძველი საქართველოს ამ ულამაზეს და უნიკალურ კუთხეს არასოდეს დაუკარგავს კულტურული კონტაქტები დედასამშობლოსთან და მე-19 საუკუნეში, როგორც სხვაც, მთელს საქართველოსთან ერთად, ეს მხარეც რუსეთის იმპერიის მიერ იქნა დაპყრობილი და საუკუნის მეორე ნახევარში მეგობრული მშვიდობიანობა დამყარდა, ქართული კულტურის მანიფესტაციების კვლავ ის კვალი გაიღვიძა დაიწყო. მართალია, დღესაც და წარსულშიც საინგილოელების ცნობიერება არა ერთი განათლებული მოღვაწე, რომელთაც მნიშვნელოვანი კვალი დატოვეს ქართული კულტურის ფართო სარბიელზე.

ამ მამულიშვილთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია სოფელ კახის მკვიდრი, მოსე ჯანაშვილი (1855-1934 წწ.), რომელიც მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20-ის პირველ მეოთხედში, ორმოცდაათი წლის განმავლობაში, უანგაროდ მოღვაწეობდა ქართული კულტურის ასპარეზზე. ეს იყო დიდი ნიჭით და კოლოსალური ენერგიით დაჯილდოებული ადამიანი, რომლის ინტერესები მეტისმეტად ფართო და მრავალფეროვანი იყო; საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების პრაქტიკული საკითხებით დაწყებული ქართველი ხალხის ეთნოგენეზისა და ქართული სახელმწიფოს წარმოშობის ურთულესი თეორიული პრობლემების ჩათვლით. მისი უზარმაზარი მეცნიერული მემკვიდრეობა, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილი მის არქივშია ხელნაწერების სახით დაცული, ჯერ კიდევ არ არის მთლიანად შესწავლილი და შეფასებული. "მარტოოდენ მეცნიერული რიგის ნაწერებიც რომ გამოვყოთ, წერდა 1930 წელს აკად. ს. ჯანაშია, მათი მოცულობა დამკვირვებლის გაოცებას იწვევს ენერგიისა და შრომისმოყვარეობის მხრივ. მ. ჯანაშვილს მის ტოლთაგან ბევრნი ვერ შეედრებიან, და თუ მოვიგონებთ იმ პირობებს, რომელშიაც მაშინ მუშაობა უხდებოდათ ჩვენს სამეცნიერო მუშაკებს, - როცა მეცნიერული შრომისმოყვარეობისათვის წინაპრების ისტორიის გარდა სხვა სტიმული არ არსებობდა, - ჩვენთვის ნათელი გახდება ამ გარემოების ნამდვილი ფასი".

მოსე ჯანაშვილი გახლდათ არქეოლოგი, ნუმიზმატიკოსი, ისტორიკოსი, ისტორიკოს-ფილოლოგი, ისტორიკოს-გეოგრაფიკოსი, ენათმეცნიერი, ლექსიკოგრაფი და ა.შ. განსაკუთრებული ღვაწლი მან დასდო ქართულ ეთნოგრაფიას, რომლის ერთ-ერთ ფუძემდებლადაც იგი ითვლება.

ამ თვალსაზრისით უაღრესად მნიშვნელოვანია თავისი მშობლიური კუთხისადმი მიძღვნილი მონოგრაფია, რომელსაც ასეთი ეწოდება - "საინგილო". პირველად ეს ნაშრომი გამოიცა 1913 წელს საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების კრებულში "ძველი საქართველო", ტ. მე-2, რომელიც ე. თაყაიშვილის რედაქტორობით გამოდიოდა. ამ ნაშრომმა თავისთავად ქართული განათლებული საზოგადოების დიდი ინტერესი გამოიწვია და მალევე მეცნიერული აღიარება მიიღო. ფრიად მნიშვნელოვანია, რომ იგი დღემდე ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.

მართლაც, საინგილოს შესახებ თუმცა კი მანამდე არსებობდა წერილები თუ ნარკვევები, მაგრამ მ. ჯანაშვილის ნაშრომი სრულიად განსხვავებული ხასიათისაა, რომელშიაც იგი ამ მხარის მთელი პოლიტიკური ისტორიის გარდა, საგანგებოდ ცალკეული ნარკვევების სახით აღწერილია მისი ფიზიკურ-გეოგრაფიული ლანდშაფტი, მნიშვნელოვანი დასახლებული პუნქტები და საეკლესიო არქიტექტურის ძეგლები, მოსახლეობის კანონიერების თავისებურებანი, მისი მეურნეობის სპეციფიკა, სოციალური ურთიერთობანი, მატერიალურ-ყოფითი ზნე-ჩვეულებები და ის შემდეგ გარდა ამისა შეკრებილია ინგილოური ზღაპრები და თქმულებები, საინტერესო ისიც ცნობები ინგილოური დიალექტი, ხოლო ბოლოს დართული ინგილოური სიტყვათა ლექსიკონი.

აშკარაა, მოსე ჯანაშვილის ეს მნიშვნელოვანი მონოგრაფია, ფაქტობრივად, წარმოადგენს ჩვენი ქვეყნის ერთ-ერთი ისტორიული მხარის, ჰერეთის მოსახლეობის ეთნოგრაფიულ თავისებურებათა კომპლექსურ, რომლითაც სრულიად უცნობ ყოფა-ცხოვრებით თუ ენობრივი მონაცემების ფონზე კარგად ჩანს ძველი ჰერეთის მოსახლეობის საერთო ქართული ეთნოკულტურული იდენტობა. ამ თვალსაზრისით, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მოსე ჯანაშვილის ამ თვალსაზრისით გამოკვლევას დღემდე არ დაუკარგავს მნიშვნელობა და ფართოდ ცნობილი იყო, რომ იგი ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოადგენდა. მით უფრო მისასალმებელია ამ მონოგრაფიის ცალკე წიგნად გამოცემა ძალიან ოჯახის ძალისხმევით, მისივე შთამომავლებისა და მეგობრების, რომელიც გამოქვეყნდება "საინგილოს" განახლებულად. ქართველი მკითხველი საზოგადოებისათვის ეს გამოცემა ძვირფასი და სასარგებლო საჩუქარია.

ლევან ფრუიძე

# სიმართლე აფხაზეთზე

[illegible]

[illegible]

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სახელით საშუალო საუკუნეებში, როგორც იცნა, თავი დაუკავშირეს, შემდეგ მოგვიანოდ მისდე-ლების რესპუბლიკის დაკავშირება, დაკავშირება, დაფუძნე-ბისა და ურთიერთის ისტორიაც მეგობრობისა. ამ-ტამად ნიშანდობლივი აფხაზეთი და მთელი ქართული ჩრდილოკავკასიის ნაწილი არა მარტო დაპირისპირებუ-ლია, არამედ დამახინჯებული ისტორიაც შექმ-ნილის მიზეზის. სწორედ ამიტომ ბრალდება გ. გას-ვიანის მთელი ძალისხმევა იქცევა მიმართული, რომ დაარწმუნოს მკითხველი ისტორიული სიმართლე თვალსაჩინოდ დაცვისა და რეპრესიების მიზან-მიმართულად ამხილოს, აქედან გამომდინარე, თანმიმდევრულად გამოხატავს აფხაზეთის სა-ზღვრების და იქაური მოსახლეობის ეთნიკური ვინაობის საკითხს.

მისივე დავის ირგვლივ ბერძნულ და რომაულ წყაროებიდან წყაროებში მოხსენიებული (ახალი წელთაღრიცხვის I და II სს) აფსილებისა და აბა-ზგების ნათესაობისა, თავდაპირველი ბინა-დრობის ადგილი და ეთნიკური კუთვნილება. გ. გასვიანი აღნიშნავს: "მკვლევართა ნაწილი ამ-ტკიცებს, რომ აფსილები და აბაზგები ქართვე-ლური ტომებია (პ. ინგოროყვა და სხვა), რომ-ლებიც უძველესი დროიდან ცხოვრობდნენ კოლხეთში და კოლხურ ეთნო-კულტურულ სამ-ყაროში შედიოდნენ. მეორენი თვლიან, რომ ისი-ნი აფხაზურ-ადიღეური მოდგმის არიან და სხვადასხვა დროს ჩამოსახლდნენ ჩრდილოეთ კავკასიიდან. მესამენი (უპირატესად აფხაზი მკ-ვლევარები) თვლიან, რომ აფსილები და აბაზ-გები (არიგები) აფხაზების (თანამედროვე აფ-ხაზების) წინაპრები არიან, რომლებიც ნაწილი სამხრეთიდან (მცირე აზიიდან), ხოლო ნაწილი ჩრდილო კავკასიიდან არიან მოსულები და რომ-ლებიც ადგილობრივ და მოსულ ტომებთან შე-რევის შედეგად ჩამოყალიბდნენ აფხაზებად აფხაზებად (ზ. ანჩაბაძე, შ. ინალ-იფა, და სხვ.) არსებობს სხვა, განსხვავებული მოსაზრე-ბებიც..." (გვ. 27.)

ავტორის დასკვნა ასეთია: აფსილების აფხა-ზეთში უძველესი დროიდან განსახლების დამა-დასტურებელი არავითარი მყარი მონაცემი არ გაგვაჩნია. მოტანილი მასალები ტოპონიმიკური ვარიანტების სეტური გარკვეულისა და კონტე-ქსტის ვერ უძლებს.

VI საუკუნის დამდეგს და VII საუკუნის დასა-წყისში დასავლეთ საქართველოს სამეფოს, ბიზან-ტიის თანადგომით აბაზგია (აფხაზეთი) გამოე-ყო და ბიზანტიაზე დამოკიდებულ პოლიტიკურ ერთეულად გადაიქცა. ამ თანდათან მეტი მეტი ზეგავლენ ჩრდილო-აღმოსავლეთის მოსახლეობის მოსახლეობის გაერთიანება და აფხაზთა ძლიე-რი სამთავროს ჩამოყალიბება.

ბიზანტიისა და საქართველოს ამ დროის მდგ-მარეობის მიხედვით, ლეგიტიმურობის არაბე-ბის სახით საშიში საერთო მტერი გამოუჩნდა. ეუცხოებული გახდა იმპერიის და სამხედრო თავდასხმისა საერთოდ ბრძოლის არა-ბების. წინააღმდეგ მთელი ქრისტიანული სამყა-როს დარაზმვა. საქართველოს გაერთიანებისა-თვის ხელსაყრელი საგარეო ვითარება შეიქმნა, მინაგანადაც ეს პროცესი მომწიფებული იყო და ბიზანტიის თავშესაფრებული აფხაზეთის საერ-ისთავო ჯერ სამთავროდ, ხოლო შემდეგ სამე-ფოდ გადაიქცა, რომელიც დაიმკვიდრა, სრული-ად კანონზომიერად, ქვეყნის გახდა მოუწყობე-ლი ამბავი, საქართველოს არაერთი უმეტეს ჯერ ისეთი ბიზანტიამ არაერთი მეტოქეობა მოიგე-რია, მაგრამ გაერთიანება, ამიტომ მან ვერ ეგუებოდა საქართველოს ძლიერი ქრისტიანული სა-ხელმწიფოს სტრუქტურებს, აქედან გამომდინარე, "მეორე რომი" აფხაზეთს, ეგრეთ ქართველთა, და-სავლეთ ქართულ სამეფოს ძლიერი გაერთიანე-ბაში ხელს უწყობდა.

რა თქმა უნდა, რომელიც ტომი (აფსილები) იქნებოდა ისინი თუ აბაზგები, აქ არავინ მეტ-მის. გარდამავალ ისტორიულ ტენდენციას განვი-ლაური პოლიტიკის ქმნიდა, პოლიტიკა, რომელიც განპირობებული იყო არაბთა აღზევების სა-ხელმწიფოსთან ბიზანტიის იმპერიისა და საქართ-ველოს სამეფოს სამხედრო-პოლიტიკური დაპი-რისპირებით. ასეთ ვითარებაში მოცემულ ფორ-მულირება საერთოდ სრულიად უცხოა, სახე-ლმწიფოებრივი ცნობიერების არსებობა ეთნი-სის განსახლებისა განმტკიცებისა და აფხაზებისთვის ამ რიგის დაკისრება შეიძლება უცხოობად ან გულუბრყვილობად ჩაითვალოს, ქართველები უფრო წინააღმდეგ მზაკვრულად, მე-ხიათოვნე მიზანდასახულობა რომ არ შექმნილიყ.

განვითარებულ საშუალო საუკუნეებში, საქართ-ველოს ძლიერებისას გამო, აფხაზეთში "მთის ჩამონაცლები" მოდგმა. მონობაგ მხარე სოციალურ-ეკონომიკურად და მოდერნიზებულ რე-ლიგიური თვალსაზრისით ძლიერ დაწინაურდა მიიღებოდა ამის, ქართული კულტურა, ეროვ-ნული ცნობიერება აქ მაინც არ მომღერიდა. ცი-ვილიზაციის ყველა ნიშანი ქართულ ყოფითა და სინამდვილით იყო ნასაზრდოები, მთლიანად და მთლიანად ქართულად გააზრებული და გაა-მოვლენილი იყო, ვიდრე ქართულ სახელმწი-ფოებრიობას, ენისა და კულტურის რეალობა არ შეეწირებოდა. რუსი დამპყრობლები მთელ კავკა-სიაში ეცადნენ და მიზანთ იარაღებიანი ეთნიკური ჯგუფის და ფიზიკურად ერთეულების სახელმწი აღო-რძინებას, ცარიზმის დროიდან რუსეთი წინაუ-ლობის ურთიერთ პოლიტიკის ძალადობამ და დე-მოგრაფიამ გააგრძელა, ჩრდილოეთ კავკასიის ხა-ლხების რუსულად ამერიკანიზაციის შემდეგ ჯე-რი აფხაზეთზე მიდგა. ქართული ენისა და კულ-ტურის მიზანმიმართული შევიწროვების გარდა, ქართველთა მიმართ პოლიტიკური სიძულ-ვილის დანერგვა მოჰყვა. მიზანი საშუალების ამორთულებაა და შედეგიც მეტად ცხადი მდგომა-რეობაა, ამორფული ქართული მოსახლეობის ამოწყვეტა, ცოცხლად დარჩენილების მშობლი-ური კერიდან აყრა-განდევნა. ეს საშინელი პრო-ცესი დღესაც გრძელდება, საერთაშორისო ორ-განიზაციები ულმობელი აღმოჩნდნენ, სისხლი კვლავ იღვრება, ხოლო საკუთარ სამშობლოში დევნილი ასეულ ათასობით ადამიანი უსახლკა-როდაა და შიმშილით იტანჯება.

გ. გასვიანის მონოგრაფიის წაკითხვისას, ერთხელ კიდევ მიეცემა საშუალება, თვალი გა-დაავლოს აფხაზეთის ტრაგიკულ და ურთულეს კიდევ დარწმუნდეს, რომ ეს ქართული მიწა მარ-ტოოდენ ქართველთაა ამეტყველებული. მეტყე-ლება, ეს არც უნდა იყოს, რადგან უმსოფლიო დროიდან საქართველოს ამ განუყოფელ ნაწი-

ლიზმართლიაც ქართული მოსახლეობა ცხოვრობდა და მტრების ბარბაროსული შემოსევების მიუხედავად, მისი ნაშთი შეუცვლელია.

წყაროების მონაცემებთან და არქეოლოგიურ მასალასთან ერთად, გეოგრაფიულმა სახელწოდებებმა როგორც მაკრო, ისე მიკრო ტოპონიმიკამ პირველხარისხოვანი ისტორიული წყაროს მნიშვნელობა შეიძინა. ახლა როცა საქართველოს სხვადასხვა მხარეში თუ გარეშე [illegible] ძიებების, [illegible] გაქრობით [illegible], რომ ჩვენ [illegible] ჩვენ გავუკეთეთ. მიმართებით, ისტორიული და ეთნოგრაფიული კვლევა-ძიება, [illegible] მაინც როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს პრესტიჟის გააქვს. სწორი პოლიტიკის წარმოების [illegible] უნდა გამოიყურა, მაგრამ სამწუხაროდ ეს ასე არ მოხდა. ორი საუკუნის წინ, როცა რუსეთმა გეორგიევსკის ხელშეკრულება დაარღვია და საქართველო კოლონიად გადააქცია, ქართველთა აღმოსავლეთ [illegible] მოუხედავად იმისა, რომ დღესაც ამ [illegible] გაწყვეტილი [illegible], [illegible] მაინც არ [illegible] საკუთარი მიწა-წყლის დაცვაში არა მარტო სრული სამხედრო უუნარობა და დამცველობა გამოავლინეს, არამედ პოლიტიკურად. [illegible] ადგილობრივად [illegible] განიარაღებულ აღმოჩნდნენ. მართალია, საბჭოთა ხელისუფლების წლებში საზღვარი — კულტურულ-ისტორიული [illegible], კავშირები და მეურნეობის [illegible] არ გაუქმებია, მაგრამ ქვეყნის მთლიანობისათვის რაც საჭირო იყო, სწორედ ის არაა გაკეთებული. მრავალ [illegible] არ [illegible] ისტორიული საქართველოს ტოპონიმიური და ონომასტიკური ატლასი, სადაც სრულყოფილად [illegible] ასახული ქვეყნის გეოგრაფიული ნომენკლატურა, გვარ-სახელები და ა. შ. მაშინ თითქოს მეცნიერი [illegible] არ მოუხდებოდა ტოპონიმიკაზე მუშაობა და [illegible] ქართული ტოპონიმიკის ცნობილი [illegible] საკვლევი. [illegible] ტოპონიმიკურ-ონომასტიკური ატლასი [illegible] და [illegible], ისტორიული საქართველოს ტერიტორიაზე, [illegible] კავკასიისა და [illegible] ძირითადად ქართული [illegible] რომ ცხოვრობდა. მაშინ გ. გასვიანს აღარ დასჭირდებოდა ცალკე პარაგრაფებად გამოეყო "აფხაზეთის სამხრეთ-მეგრული ტოპონიმების საკითხისათვის" (გვ. 83-107) და "რას ამბობენ აფხაზეთის ქართული ტოპონიმები და წერილობითი წყაროები" (გვ. 107-130), დამაჯერებლად დაწერა, რომ აფხაზეთის და ასევე მთელ ისტორიულ საქართველოში [illegible] გეოგრაფიული სახელები ქართული [illegible], ისევე როგორც ცხუმი (გვ. 90). შემდგომ კი საერთოდ ქართველთა [illegible] სვანურ-მეგრული. [illegible] არ არის საქართველოს ტოპონიმიკაში, [illegible] მიმართ. კავკასიის [illegible] გამყოფ-გამომყოფელი [illegible], მაგრამ ეს მოუცვლელ ტერიტორიაზე ქართველთა

აუტოქტონობის არავითარ [illegible] და არც [illegible]. ამ მხრივ აფხაზეთის ავტოქტონობის "[illegible]" [illegible], რაც პირად გ. გასვიანის კვლევამ ერთხელ კიდევ დაადასტურა.

წერილობითი წყაროების [illegible] ანალიზმა ისევე და ისევე ნათლად [illegible], რომ აფხაზური გვარ-ჩამომავლობის [illegible] არ მოიპოვებს არც ნარატიული [illegible] და არც [illegible], თუმცა გვიანდელ სამეფო [illegible] "[illegible]" შეიცავს ქართული [illegible] მოსახლეობას. [illegible] და [illegible]. ხოლო ადგილობრივი [illegible] დაკვირვებები და [illegible], მაგრამ [illegible], რომლის [illegible] მაინც ქართული, ცივილიზაციის [illegible] აღმოჩნდნენ და მთლიანად ქართული დამწერლობით, კულტურით [illegible] მეყარეობა. ასე იყო, ვიდრე რუსეთმა [illegible] ჩრდილოეთ კავკასიის [illegible] და, მათ შორის, [illegible] გადმოსახლება არ მოაწყო.

გ. გასვიანმა თავის მონოგრაფიაში მდიდარ წერილობით მასალას და ერთხელ კიდევ ცხადი გახადა, რომ XIX საუკუნეში აფხაზეთის ძირითადი მოსახლეობის ქართველობა იყო და [illegible] მეორე მხოლოდ [illegible] შემდეგ შეთითხნილი მითი, თითქოს აფხაზეთში ქართული მოსახლეობა მოგვიანებით, [illegible]. [illegible] ის არის, რომ [illegible]. [illegible], რომ აუტოქტონი ქართული მოსახლეობა [illegible] კი არ აღნიშნავდა, როგორც [illegible] (გვ. 143). [illegible] ტერიტორიაზე [illegible] საუკუნეებში გამოჩნდნენ, [illegible] არც ეთნოგრაფიულად და არც კულტურულად რეგიონზე არავითარი ზეგავლენა არ მოუხდენიათ.

ყველაფერი [illegible] XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან, როდესაც რუსეთმა აფხაზეთში [illegible] მოიკიდა. [illegible], აფხაზეთის ქართული მოსახლეობის [illegible] შეუდგნენ. გ. გასვიანი წერს

"[illegible] აფხაზეთის [illegible] წარმომადგენლობის მიზეზთა კი არ მიხედა, არამედ [illegible] აფხაზეთში ქართველები რომ ბევრი არ გამოსულიყო, [illegible] — "სამურზაყანოელები", [illegible] ქართველებისაგან [illegible] და [illegible], სამაგიეროდ, [illegible] და [illegible]

ტა, ხოლო მეჩეჩნეებისა და ყაბარდოელებისა ცალკე გამოყოფა ამისათვის, აფხაზეთში უმრავლესობა ძველი ქართველები (მეგრელები) იყვნენ, მაგრამ მათაც აფხაზები არ გამოიყვანა და ერთად აღრიცხა" [გვ. 150-151].

მოყვანილი მაგალითიდან შეიძლება რუსი აგრესორები კავკასიის დაპყრობით არ სჯერდებოდნენ, ცდილობდნენ კავკასიის ეთნიკური სურათი მთლიანად შეეცვალათ, მკვიდრი მოსახლეობის ნაწილი იძულების გზით გადაესახლებინათ, ნაწილი თურქეთში გადაეხვეწათ, მათ ადგილას კი რუსები ან სხვა სანდო ხალხი ჩაესახლებინათ. ამით მათ ხელს შეუწყობდნენ, რომ მიეღწიათ გაბატონებული სამხედრო სტრატეგიული და სავაჭრო-ეკონომიკური ინტერესების დაკმაყოფილებას. ამ პოლიტიკის განხორციელება შეუფერებელი რუსული უპირატესობით, სარეცხი ძალით და მოძალადე - ავანტიურისტების შემწეობით დაიწყო. კავკასიის ამორფულ მოსახლეობას შავი დღე გაუჩინეს, მათი რიცხვი თანდათან მცირდებოდა. XIX ს-ის დასაწყისში აფხაზეთის მთელ ტერიტორიაზე ქართველებისა და აფხაზების ჩამოყალიბებული ოჯახების საერთო რაოდენობა 30-35 ათას კომლს აღწევდა. სრულიად გაუმართლებელი და უსაფუძვლოა ავტორის "მტკიცება", რომლის თანახმად აფხაზეთი (ქვეყანა საბჭოთა ოკუპაციამდე) რაოდენობა 100-150 ათასს სულს აღწევდა. ეს ციფრი გაზრდილია ორჯერ სანდო სტატისტიკური წყაროს არ უჩვენებს.

თურქეთი აშკარად ტრადიციულად ცდილობდა მაჰმადიანური რუსეთის ტერიტორიაზე სხვა რიგორიმე შეეჩერებინა, რისთვისაც სამხედრო ძალებით ეხმარებოდა, მისცემდა გამაჰმადიანებულ აფხაზურ მოსახლეობას იმედს. 1828-1829 წლების რუსეთ-თურქეთის მორიგი ომის თურქეთის დამარცხებით დამთავრებამ რუსეთმა ყუბანის შესართავიდან აჭარის ზღვამდე სანაპიროზე მთელი მაჰმადიანური მოსახლეობა.

1864 წელს აფხაზეთის სამთავრო გაუქმდა, მთავარი მიხეილ შერვაშიძე საბოლოოდ ვორონეჟში გადაასახლეს. აფხაზეთში რუსული მმართველობა დამყარდა. რომელიც მოსახლეობისთვის იყო რუსული ფულის სისტემა. 1866 წელს აფხაზეთში გლეხთა აჯანყება გამოიწვია. აჯანყება სასტიკად ჩააქრეს. გამაჰმადიანებული მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი თურქეთში გაიქცა. აფხაზეთის კოლონიზაციას ხელი არავინ უშლიდა. მიტოვებულ სოფლებში თავდაპირველად გასახლდა რუსი ოფიცრები და კარისკაცები, სტუმრები, მწყემსები და ასისთავი გვარის მქონე უსახლკაროებიდა და მეკობრეებიდა. რუსმა კონტრასტებმა წლებით ქვემოდაცილი მოსახლეობა თურქეთში გასახლდა. 1867 წელს აფხაზეთიდან თურქეთში მეტსახლდა 19.342 კაცი ნაცვლად, დაცლილი მიწები რუსი და სხვა ეროვნების კოლონისტებით შეივსო. თურქეთიდან - ანატოლიიდან ბერძნები და სომხები ჩამოასახლეს, ტულისკ-სოფელ მარც რუსეთის დაგროვებამ მოსახლეობა დაიკავა. ხელისუფლების მხარდაჭერით სტიქიურად დამკვიდრდნენ ერთგვარი გლეხობას უკან ერთობლივ და მეტი კოლონი მიწას არ ანიჭებდნენ. 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ რუსეთმა აფხაზეთის კოლონიზაცია უფრო ენერგიულად გააგრძელა. კავკასიის ხალხის სტრატეგიული დამარცხების აღფრთოვანებით კავკასიის დამპყრობელმა ქმნილებამ სამხრეთიდან და ჩრდილოეთიდან აღნიშნული კამპანიები აფხაზეთში სოფლებიდან დასახლებით გ. გასვიანი ხშირად აღნიშნავს: "კავკასიაში და კერძოდ აფხაზეთში რუსეთის იმპერიის ხელისუფლების ღონისძიებათა მთელი სერია იყო დაგეგმილი, რომ რაც შეიძლება მალე და მყარად განხორციელებულიყო მიზანი, სადაც შეიძლებოდა დამოუკიდებელი მოსახლეობის ხელოვნური რუსიფიკაცია და კოლონიზაცია. ამიტომ პოლიტიკით განხორციელდნენ კავკასიის მეფისნაცვლები ვორონცოვი, ერმოლოვი, ბარიატინსკი, გოლიცინი, დონდუკოვ-კორსაკოვი, რომანოვი და სხვ. ყველა მათგანის მიზანი იყო რაც შეიძლება მეტი რუსი და მისი მიმდევარი ეთნოსი დასახლებულიყო მთელ კავკასიაში, კერძოდ აფხაზეთში და მისი სიმდიდრე გადაეტანათ" [გვ. 196]. ასე და ამრიგად, საქართველოს ეთნიკური რუკა მიზანმიმართულად შეიცვალა. საქართველოში ქართველი მოსახლეობის დეპორტაცია-შევიწროება, აღმოფხვრის პოლიტიკური საქმიანობა ხელისუფლების დამყარებით შეუწყობდა გაგრძელდა და აფხაზეთის ავტონომიური სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნით დაგვირგვინდა, ასე ჩამოყალიბდა მეტწილად არარსებული "აფხაზი ერი".

მარქსისტული მოძღვრებით აღჭურვილმა ბოლშევიკურმა რეჟიმმა ქართველთა ფენიმზე ცეცხლით გადაიტანა. აფხაზეთის საბჭოთა დემოკრატიის საბოლოოდ დაქვემდებარება ამაჩქარებელი მმართველობა დამყარდა, ვინც ქართველობაზე ხელს ითვლიდა და "აფხაზად" დაერქმეოდა, ის თანამდებობებზე, ჩინ-მედლებში და მესაკუთრის სარგებლობდა. ზოგადობამ სოფლებში ცხოვრების ყველა კუთხე და ერთი მეორე ქართველად დატოვა, მეორე კი "გააფხაზა", ამ გაორმაგება-გადაფარვების უკავლებდ არ წავიდა. სწორედ ასეთმა ქმედებებმა განაპირობა ჩვენი საუკუნის 90-იანი წლების ტრაგედია, რაც მთელი ქართველი ერისათვის სამარცხვინოა.

რუსეთ-თურქეთის მიერ ხელახლა გადატრიალებისათვის მრავალსაუკუნოვანი ქართული კავკასიის მოსახლეობისათვის სამწუხარო ტრაგედია იყო. დამპყრობა-ოკუპაციის, არა მარტო ხოცვა-ჟლეტა, ძარცვა-რბევა და დაპყრობები მოსდევდა, არამედ ფიზიკური და ზნეობრივი გადაგვარება. თურქეთმა აფხაზეთიდან, მის მიერვე გამაჰმადიანებული მოსახლეობის ხაზით სამხედრო დასახლები მამაკაცები და მეკობრეები (დღესაც და ალბათ XXI საუკუნეშიც) საკუთარ სამშობლოს შეუფერა. და აი, როცა XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან ეხლა გამა რუსული ოკუპაციის "მოსამართლეობა", ფაქტობრივ მასიმ მიერ ა. ს. მუჰაჯირობამ ("მუჰაჯირი ანუ აფხაზეთიდან ან აფხაზეთიდან თურქეთში გადასახლებული, ემიგრანტი" "ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. V, 1958, გვ. 1178) მუჰაჯირობა - ნაშიერული ეთნიკური უბედურებაა, კავკასიის ამორფული ხალხების წინააღმდეგ თურქეთ-რუსეთმა ართმევს დაიწყო, რომელმაც უმაგალითო ეთნიკური სახე მიიღო. ამჟამად ორივე მტაცე-

ბელს ერთი მიზანი ჰქონდა: კავკასიაში როგორმე თავისუფლებისმოყვარე კავკასიელები ლიკვიდირებულიყო. რუსეთისაგან დევნილი და შევიწროებული მოსახლეობა იძულებული ხდებოდა მშობლიური ადგილებიდან აყრილიყო და თავშესაფარი ერთმორწმუნე თურქეთის მიწაზე ეძებნა. ამრიგად, მთიელთა სამოგადოებაში არის გასამრუდებელი თურქეთი მაჰმადიანური რწმენის ადამიანთა მფარველად გვევლინებოდა, რომელიც კი ქრისტიანთა დამცველის მიზნით იბრძოდა, თან ქართველთა მართმადიდებლური რწმენის ტოლერანტი ხელმწიფის ტიტანიკაც თვლიდა. ირიბი მტრული ანტირუსული განწყობილება და დღემდე აფხაზეთის კავკასიის მეცნიერ ერებს.

აფხაზეთიდან მუჰაჯირთა ერთ-ერთი პირველი ტალღა რუსეთმა ასეთი სახით უმართა, მოგვიანო ტალღა 60-იანი წლებიდან დაიწყო. რუსეთი სამხედროთა 20 ათასამდე ადამიანის გადასახლება მოჰყვა. აფხაზეთის ისტორიის გამოცდილებით. ავტორი აფხაზეთიდან და ადიღეურ-ჩერქეზეთიდან თურქეთში გადასახლებულთა რიცხვს ძალიან აზვიადებენ (800 ათას კაცამდე), აბაზების თითქოს აფხაზეთი (აფსუებს გულისხმობს) რაოდენობა 400 ათას სულს უდრიდა, რაც სრული სიცრუეა. სანდო სტატისტიკური მონაცემებით XIX საუკუნის 60-იანი წლების დასაწყისამდე, თურქეთში გადასახლებამდე აფხაზეთის მთელი მოსახლეობა 20 ათასს თუ აღწევდა (გვ. 207). გ. გასვიანი კრიტიკულად მიმოიხილავს ყველა სტატისტიკური მონაცემს თუ ვარაუდს და აფხაზეთიდან თურქეთში გადასახლებულთა რიცხვს 19.342 სულით ანგარიშობს (გვ. 220).

უცხო ქვეყანაში მუჰაჯირებად გადახვეწილი ლტოლვილები მუჰაჯირებული იყვნენ სასახლეებში და ბეგების ცხოვრების ნაცვლად უკიდურეს ეკონომიკურ სიდუხჭირეს და პოლიტიკურ თუ ეროვნულ ჩაგვრა-დამცირების ვითარებაში აღმოჩნდნენ. მათ რუსეთის უკან დაბრუნების იმედით მიმართეს, მაგრამ სასტიკი უარი მიიღეს, ხოლო თვითნებურად ჩამოსულები სამშობლოს მიწა-წყალს არ გაიკარეს. ამ სამწუხარო უსამართლობის და სახელმწიფოებრივი უსინდისობის წინააღმდეგ ქართველი მოწინავე საზოგადოებრივი აზრი დაუყოვნებლივ აღმდგა, მაგრამ ამაო იყო თავად ილიას, აკაკის, გოგებაშვილის და სხვა გამოჩენილი მამულიშვილების პროტესტი და მცდელობა. უცხოეთში ძალზე აფხაზების მიწა ხშირად და დღესაც ხსნის.

რაც შეეხება ოსმალეთ მეცნიერების მიერ აფხაზეთიდან მუჰაჯირობის რიცხვის გაზვიადებას, ჩერქეზული მიზანს ისახავს: თითქოს მთელი აფხაზეთი და დასავლეთი საქართველოს მრავალრიცხოვანი აფხაზების საცხოვრისი იყო და მათი მემკვიდრე მუჰაჯირობით გამოიწვია...

1993 წლის მოსკოვში ცნობილმა დილეტანტ-ავტორებმა (ი. ვორონოვი, ა. ფლორენსკი, ტ. შუტოვი) გამოსცეს "აფხაზეთის თეთრი წიგნი", სადაც არეული სინამდვილის ამაზრზენად დამახინჯების ნიმუში, სადაც დემოგრაფიული მონაცემები მთლიანად გაყალბებულ-გადაჭრილია. მოსკოველი ავტორები ცდილობენ აფხაზი აფხაზეთის უმთავრეს ეთნოსად წარმოადგინონ. მათთვის მიზანი სამეგრელოს აფხაზეთად და რაიონებად ქართველი ეთნოსის ხანგრძლივ ხაზვის. გ. გასვიანი სწორად აღნიშნავს: "ამით მათ სურთ ისეთი საზოგადოებრივი აზრის შექმნა, რომ აფხაზები უნდა უამრავნი იყვნენ, მაგრამ ტრაგიკული ნაწილის გამო შემცირდნენ და გამრავლდნენ, ასეთი მეცნიერებით ცდილობენ აფსუა ავანტიურისტები საზოგადოების ხიბლით და მხარდაჭერა მოიპოვონ" (გვ. 239).

სტატისტიკური მონაცემების ანალიზით და ზუსტად გათვლით ცხადი გახდა, რომ აფხაზები აფსუები იმდენად მცირე რაოდენობით იყვნენ დღის-ქალაქებში საერთოდ არ ცხოვრობდნენ (გვ. 240). მოულოდნელად იმისა, რომ კავკასიის და მაღალმთიანეთის რეგიონის გამატერიანიზმის მეშვეობით აფხაზეთი ქართველთა დევნა-შევიწროება, ამჟამად თუ რამდენი გუნდია იმპერიული მიზანსწრაფულობით ხორციელდებოდა, ჩვენი საუკუნის 80-იან წლებში ოფიციალური აღწერით 240 ათასი ქართველი და 90 ათასი "აფხაზი" ცხოვრობდა. გამოთვლილია მთლიანი ცხადი გახდა, აფხაზია აბსოლუტური უმრავლესობა (ე. ი. 90 ათასი სული) ქართველია. ამის დადასტურება მათი გვარებია, რომლებიც გ. გასვიანის ნაშრომში აბრეშუმივით აქვს მოტანილი. ხოლო აფსუა - ჩრდილო კავკასიიდან ჩამოსახლებული მთამომთვლებით ძალიან ცოტანი რჩებიან. საბოლოოდ ავტორის დასკვნა ასეთია: "შემთხვევით მშვიდ ევროპიზირებული აფხაზურ-აფსუური გვარეულობების აბსოლუტური უმრავლესობა (თავისი გენეტიკური წარმომავლობით) ქართველ-აფხაზურია, რომლებიც ბედისწერით უთმობდნენ გამო გაათქვეფლნენ და თავის მოძმე ქართველების დაუპირისპირდნენ, რითაც, როგორც თავს, ისევე თანამოძმეების სიკეთით და უბედურება მოუტანეს, ხოლო იმის გამწვავებულმა ნამუქუხებლებმა - თანამდებობები და ფული" (გვ. 246).

ამრიგად, ეჭვენიშვნებულ "ორი ამირისგან ერის" ვითოდური ფუნდამენტური კრიტიკის ეკონომიკური, მეცნიერ და თავსებადობელი ყველა უბედურების ერთ-ერთი ძირითადი სათავე აქედან გამომდინარე, მხოლოდ და მხოლოდ ისტორიული სამართლიანობის დამყარებული სახელმწიფოებრივ პოლიტიკის შეუქცევი უმნიშვნელოვანეს მეურნეობის გამოსწორება, რუსეთის მიერ მიტოვებული აფხაზეთის და რაჭა-მთიული ქართველის მოშენებულებებზე ნაწილის საქართველოსათვის დაბრუნება. ამ გადაუდებელი ეროვნული ამოცანის გადაჭრის გზაზე საჭიროებს მიერ ერთ-ერთი ძლიერი, მნიშვნელოვანი იარაღია. სასურველია ის დადგება ამ ენაზე თარგმნის და გამოიცეს, რომელიც ქვეყნებიც აფსუურ-რუსული პროპაგანდით დაინტერესებული არიან.

წიგნის დანართები - "აფხაზეთის და აფხაზების სინამდვილეში ურთი ეპოქური" პროფ. ნიკოლ ლომოურის შენიშვნებით კრიტიკას მოიცავს. გ. გასვიანი წერს: "მიტოვნი ნიკოლ! ძალიან ლამაზად ჩვენთან აფხაზეთის და აფხაზების ეთნიკური პრობლემის თავდაპირველად მეც ასეთივე, რომ სინამდვილეში ტომები აფხაზები იყვნენ, ხოლო აფხაზები არაქართველები, რადგან მათმა მათ ნაწარმოებებით და ურთიერთ სახეცვალეობად არ

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მიეკუთვნა, (იხ. რუსი ბიჭი, წარკვევები შუა საუკუნეების აფხაზეთის ისტორიიდან, თბ., 1991), მაგრამ ამბოხებული კულტ-თეორის შედეგად შემთხვევით მივიღეთ მოსაზრებები შემდეგ, თითქოს უფლება ქრისტიანებმა მიიღწიეს, რომ აბსოლუტურად არავითარი არგუმენტაცია არ არსებობს მის დასტურად, რომ აფსილები და აბაზგები ქართველი ტომები იყვნენ". მე კი შევამჩნიე თუ ვისი კატეგორიული მტკიცება და განცხადებაა, რომ აბსოლუტურად არავითარი სარწმუნო არგუმენტაცია არ არსებობს იმისა დასამტკიცებლად, თითქოს აფსილები და აბაზგები ადიღეური ტომები არიან, პირიქით კი საპირისპიროს ბევრი" (გვ. 260).

რუსული წიგნის ავტორის წარმოდგენით მეორე ქართველი მეცნიერები, უპირველეს ზემოთ და სხვადასხვა რეჟიმების მიუხედავად, მაინც თავიანთი მიზნისა და სინდისის მიხედვით მოღვაწეობდნენ. ივანე ჯავახიშვილის, სიმონ ყაუხჩიშვილის, მიხა კი ნიკოლაძის, პავლე ინგოროყვას, ნიკო ბერძენიშვილისა და სხვა მამულიშვილთა წარმოდგენით ტრადიციული მაგალითური ხაზი "ქართლის ცხოვრებისა" ხალხთა ძმობისა და ქრისტიანობისა, ლოგიკურად გააგრძელეს. თუ რა ფასად დაუჯდა თითოეულ მათგანს, ასეთი პრინციპულობა და პატიოსნება, მეცნიერების ცხადით და სიტყვის თავისუფლებისათვის ბრძოლა, ბოროტებისას იმპერიის - საბჭოთა კავშირის დამხობის და საქართველოს დამოუკიდებლობის სასიცოცხლო გარდაქმნა უნდა მოეხდინა, მაგრამ, კურთხეული, მეცნიერული ძალადობრივად რჩება. ისევ განაგრძოო აქეთ რეპრესიებს, ერის ინტერესების გაყიდვას და საქართველოს მთლიანობის საბჭოთა თანამეგობრობაში კეთილად ფიქრის ეური და ეურ იმპერიების. მართალი სტუდენტებისა ადიარებენ მიუკერძოებლად, მაგრამ მისაგანი სიცრუეს და განუკითხაობის ყველაფერი ფლობის ძალის ტერიტორიულ მთლიანობას დარღვევისა. ქართველების საკუთარ სამშობლოში ჯგუფური, უმეტესად მეტის გარეშე, ალორის გამოსახულ ეგოისტურ კრიზისზე ხანა მარტოოდენ ისტორიული სამართლიანობის აღდგენისათვის. სახელმწიფო პოლიტიკა სწორ მეცნიერულ ნიადაგზე უნდა აშენდეს და კოლონიური რეჟიმიდან შემორჩენილი ყველა პრინციპები უნდა განიწმინდოს. თუ ოდესმე გადავაყენებთ კულტურის ისტორიის, კიდევ ერთხელ დავრწმუნდებით, რომ წუთისოფელი ერის სახელმწიფოებრიობის წარმომობის ცივილიზაციის განსაზღვრავს და ე. წ. "აფხაზური სახელმწიფოებრიობა" მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ცივილიზაციის ნაყოფია და უძრავი ქრისტიანობის გამო, რომ მიეკუთვნება ტერიტორიაზე ქართველების გარდა სხვა ცივილიზაცია არ არსებობს აქტიური დავა, რომელიც თითქმის საუკუნოვანი მიმდინარეობს თავისთავად, იმასარჩენება და მტრის ამ ეგრეთვე ხრიკი მთელ ქართველ ერს ეწინება.

ამჯერად ერთი რამ ცხადია: ანტიქართველი ორიენტაციის ჯგუფი "იბერიამ" ქვეყანა დალუპვის პირას მიიყვანა. ჩვენთან საკმაოდ არიან მეცნიერები, რომელთაც კარგად იციან და სწამთ, რომ აფხაზეთი საქართველოს განუყოფელი ნაწილია, იქიდან კი იმიტომ ქართველია, როგორც მეგრელი, სვანი და ქართი, ხოლო ისინი საქართველოში ხიზნები არიან. ამ თვალსაზრისით საქართველოს ისტორიის კარდინალური ხაზი, რომელიც "ქართლის ცხოვრებიდან" იწყება და ივანე ჯავახიშვილის, სიმონ ყაუხჩიშვილისა და პავლე ინგოროყვას ნაშრომებში მთავრდება, არასდროს არ გამოყენებულა.

გ. გასვიანის მონოგრაფიაში "აფხაზეთი, ძველი და ახალი აფხაზები" ერთხელ კიდევ გვარწმუნებს, რომ საქართველოს მთლიანობა მრავლისა და გარეშე წნეხიდან შერჩენილი მონოტემიეჟიზმისათვის დარღვეულია და მისი აღდგენა მხოლოდ რეალურად მიიზნოვნებს ერთეულებისა და ცხოვრების შესაძლებელი.

მიუხედავად ყველაფრისა, სასწრაფოდ სისტემაში გამაგრება, ჩვენი სიცრუეში საქართველოში მეცნიერება ყველა ხალხმა უნდა დაიცვას და აჭარული ქართველი ერთად მშვიდობიანი თანაცხოვრება შეძლოს.

და ბოლოს, მინდა ვამცნოთ მკითხველს:

საიანბედო ქართველი და უცხოური წყაროებით ნაყოფიერების, ახლად მოპოვებული საარქივო და სტატისტიკური მასალების, შესაბამისი მეცნიერული ლიტერატურის ღრმა შესწავლა-ანალიზით ისტორიის საფუძვლებში გარკვეული ყველაზე გამოქვეყნებული კომპლექსურ-კვლევითი მონოგრაფიული ცხადად გახადა, რომ:

1) ძველი და ახალი აფხაზეთის მიწა-წყალი უძველესი დროიდან საქართველოს სახელმწიფოს (კოლხეთ-ეგრისისა და გაერთიანებული საქართველოს) ორგანული და განუყოფელი ნაწილია;

2) ძველი აფხაზეთის მოსახლეობა, ეთნიკური, რელიგიური, სოციალური, მატერიალური კულტურის ძეგლები, საერო და საეკლესიო დამწერლობა, მწერლობა და საერთოდ ცივილიზაციის ყველა ნიშანი უცილობლად ქართულია, XVI-XVII საუკუნეებამდე აფსუა-აბაზური და ადიღეურ-ჩერქეზული არავითარი კვალი არ შეინიშნება;

3) ძველი აფხაზეთის მოსახლეობის გეოგრაფიის, წეს-ჩვეულებების, მიწათ-გამგეობის, სამეურნეო-ეკონომიკის, ნივთიერი ეთნოგრაფიის და ცხოვრების ნიმუშები მარტოოდენ ქართული;

4) თანამედროვე აფხაზეთის მოსახლეობის ამაოლეტიური უმრავლესობის გენეტიკური წარმომავლობა ქართულია, მიუხედავად მათი ნაწილის ამჟამინდელი მრწამსისა, ხოლო უმცირესობა (დაახლოებით 20%) აფსუა-ჩერქეზი, ანთროპოლოგიურად განვითარდა მეზობლად აფხაზების მეთამომავლენი;

5) აფხაზეთში ჩამოსახლებული აფსუების წინაპარი აბაზური ტომი, როგორც მომთაბარე ხალხი, კავკასიონზე ცხოვრობდა (იხ. პლინიუს უფროსი, დიონისე და მომწერლები მეზღვაური (ფლავიოს არიანე, ლუკიანე და სხვ.), ხოლო XVI-XVII საუკუნეებიდან აბაზაბი აფხაზეთში ჩამოსახლებული. ხიზნები საქართველოს ამ კუთხის და მეზობლების სახელი (აფხაზეთი და აფხაზი) გაითავისეს, მა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ურიან მასობრივი ჩამოსახლებისა და საქართველოს განსაკუთრებული ინტენსიობის გამო მათი გაქართველება შეფერხდა და ისევ მარტო ადგილებზე დარჩნენ, ბოლოს კი რუსული ენა და კულტურა მიიღეს;

6) ოსმალო-აბაზების ჩამოსახლების შედეგად ტრადიციული აფხაზეთის ყოფა-ცხოვრება მკვეთრად შეიცვალა: ინტენსიური მეურნეობა ექსტენსიურმა შეცვალა, თანდათან ჩაკვდა ქრისტიანობა (XVII საუკუნეში საბა საეპისკოპოსო გაუქმდა). მისი ადგილი პრიმიტიულმა წარმართობამ და ზედაპირულმა მაჰმადიანობამ დაიკავა. მოსული აფსუები ციხე-ქალაქებში და ეკლესია-მონასტრებში არ ცხოვრობდნენ, ტყეებში გვარებად დაყოფილნი ცხოვრობდნენ, გარდაცვლილს ხის ორმოში დებდნენ და ხეზე ჰკიდებდნენ, თავზედუნს არ მორჩილებდნენ და თავს მონათვაჭრობით, ტყვეებით მეკობრეობით ირჩენდნენ;

7) რუსეთის ხელისუფლებამ 1810 წელს დაპყრობილი აფხაზეთი იმპერიული პრინციპით დაყო ქართველთა ოდინდელი ტერიტორიისა და კუთხურობის მიხედვით: ქართველებად, იმერლებად, მეგრელებად, ლაზებად, სამურზაყანოელებად, წებელდელებად, დალელებად და ა. შ. ამასთან მიზანმიმართულად დაიწყო ქვეყნის კოლონიზაცია - "რუსული აფხაზეთის" შექმნა, ქართველთა აფხაზეთიდან განდევნა ან გარუსება-გააფხაზება, ქართული ენის აკრძალვა როგორც სკოლაში, ისე საეკლესიო სფეროში, მის ადგილზე რუსულის ჩანაცვლება;

8) ცარიზმისა და ბოლშევიკური რუსეთის იმპერიული პოლიტიკა აფხაზეთში, XIX და XX საუკუნეებში ისე ჰგავს ერთმანეთს, ვითარცა წლის ორი ნახევარი ერთმანეთს: ქართველების კუთხურობის მიმართ დიდი დაყოფისა, დაუღალავი მისწრაფება მათი ცალკეულ ეთნოსებად წარმოჩენისა, შემდეგ - ერთმანეთთან დაპირისპირება, აფხაზების ქართველთა ნიადაგზე ნაცვლება-გადაკეთება და ა. შ. ამ პოლიტიკის მიზანი ყოველთვის ამორთლებული და ამორთლების საშუალება, რათა დაპყრობილ ხალხს დაქსაქსვა-დაქუცმაცებით შეუწყნარებლად ისპობიან, მისათვის ეროვნული ძირფესვი და ეროვნული უფლებები ფეხით კი სისხლში ჩაახშონ.

ყოველივე ამის პირდაპირი გამოხატულებაა ბოლო ათწლეულში აფხაზეთსა და შიდა ქართლში დატრიალებული შემზარავი სისხლიანი მოვლენები, ქართველთა ალყურახსნილი ეთნოწმენდა, რაც დღესაც ისე ულმობლად გრძელდება აფხაზეთიდან და სამაჩაბლოდან გამოდევნილი ქართველთა მიმართ.

საერთაშორისო ნაშრომში მკაცრი, მეცნიერულად არგუმენტირებული შეფასებით ბნელი ძალების "საქმენი-საგმირონი", ისტორიული სიმართლის, ტერიტორიების გაყალბების მიზნით შეთხზული, ასევე წარმოებული ქართველთა და აფსუათა დაპირისპირების ტრაგედია, რომელიც ორივე ხალხისათვის საბედისწეროა. აქედან გამომდინარე, დადგა ამ ნიღბის ჩამოხსნის პოლიტიკური მოქმედებისა, ისტორიის ფალსიფიკატორების, გამყალბებლების საკადრისი პასუხის გაცემა.

საქართველოს ხელისუფლებამ, ამ მონოგრაფიის ავტორთა ერთად, აღნიშნულ უნდა გაითვალისწინოს ქართული მეცნიერების აზრის ყველა რაციონალური მონაპოვარი და მარცხი, პრინციპული პოლიტიკით უნდა ქართველთა გამთლიანება.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

# გამოსათხოვარი

## ხსოვნას პატივისცემით შეინახავენ

რევაზ ჯაფარიძეს კარგად იცნობდა და პატივს მიაგებდა ქართველი მკითხველი. მისი მწერლობა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა განუყოფელი იყო ერთმანეთისგან. რევაზ ჯაფარიძე საბჭოთა ტოტალიტარიზმის პერიოდში საჯაროდ გამოთქვამდა თავის უკომპრომისო და პირუთვნელ აზრს ყველა იმ მანკიერი წამონწყების შესახებ, რომელიც იმპერიის მესვეურებს ეროვნული თვითმყოფადობის გასაცამტვერებლად ჰქონდათ ჩაფიქრებული.

მწერლის პირველი რომანი "ხევის პატარძალი" ომის შემდგომი ქართული სოფლის ჭირ-ვარამს ეძღვნება. რომანმა "ჯარისკაცის ქვრივი" გამოქვეყნებისთანავე მიიპყრო მკითხველის ყურადღება. სხვა ვრცელ პროზაულ ნაწარმოებებსაც - "მძიმე ჯვარი", "გზა გოლგოთისკენ", "მხევალი უფლისა" - არ მოჰკლებია ჩვენი საზოგადოების გულისხმიერი გამოძახილი. რევაზ ჯაფარიძის კალამს ეკუთვნის მოთხრობების კრებულები: "ბონდი", "ახლო არს გაზაფხული", "ჯიმარაის ტუსაღები", "მარუხის თეთრი ღამეები", "ვერცხლის აბლაბუდა" და სხვა.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია მწერლის პუბლიცისტიკა. მისი წერილების კრებულები - "კაენის ცოდვა" და "აწონილი სიტყვა" ჩვენი ყოველდღიურობის ყველაზე აქტუალურ საკითხებს უყრის თავს. რევაზ ჯაფარიძე მთარგმნელობით მოღვაწეობასაც ეწეოდა - გავიხსენოთ ისააკ ბაბელის, იური ბერესტოვის, ნიკოლოზ ტიხონოვის ქართული თარგმანები.

გულისტკივილით ეთხოვება მწერალს ჟურნალ "მნათობის" რედაქცია, სადაც იგი 1955-56 წლებში პროზის განყოფილებას უძღვებოდა.

რევაზ ჯაფარიძის, რუსთაველის და საქართველოს სახელმწიფო პრემიებით დაჯილდოებული მწერლის და პიროვნების ხსოვნას პატივისცემით შეინახავენ მისი მეგობარი მწერლები და მკითხველები.

**ჟურნალ "მნათობის" რედაქცია**

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თბილისი, რუსთაველის გამზ. №28
ტელეფონები: მთ. რედაქტორის — 99-51-61
პ\მგ. მდივნის და განყოფილებების — 99-91-00

გადაეცა ასაწყობად 14.07.99წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12.10.99წ., ანაწყობის ზომა 7 1\4 x12, ფორმატი 70x108 1\16; ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 10. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 13,1. სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 13.89. ტირაჟი 400. შეკვეთა №44.

გამომცემლობა "მერანი", რუსთაველის გამზ. №42

ფასი ორი ლარი

ინდექსი
76125